Zbigniew Piątek

Procedury i przedsięwzięcia systemu reagowania kryzysowego

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

PROCEDURY I PRZEDSIĘWZIĘCIA SYSTEMU REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Nr ewid. 60560
II

Zbigniew Piątek

PROCEDURY I PRZEDSIĘWZIĘCIA SYSTEMU REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

Wydanie drugie poprawione

Akademia Obrony Narodowej
Warszawa 2006

Recenzenci
prof. dr hab. inż. Roman Kulczycki
dr hab. Andrzej Ciupiński

Projekt okładki
Dariusz Łysio

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Redakcja i korekta
Teresa Piątek

© Copyright by Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2006

ISBN 83-89423-93-6

Sygn. AON 5771/06

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 265/2006

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA 7

WSTĘP 11

1. SYSTEM POGOTOWIA NATO 16
1.1. Przeznaczenie i zadania 16
1.2. Środki pogotowia 17
1.3. Przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu 20
1.4. Przedsięwzięcia przeciwko agresji 21
1.5. Procedury Systemu Pogotowia NATO 22

2. SYSTEM REAGOWANIA KRYZYSOWEGO NATO 29
2.1. Powstanie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO 29
2.2. Działania prewencyjne 35
2.3. Środki reagowania kryzysowego 37
2.4. Przeciwdziałanie zaskoczeniu 41
2.5. Przeciwdziałanie agresji 45
2.6. Stopnie alarmowe 47
2.7. Fazy reagowania kryzysowego 50

3. UWARUNKOWANIA ZADAŃ SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH 57
3.1. Dostosowanie rozwiązań narodowych do systemu sojuszniczego 57
3.2. Gotowość obronna państwa 64
3.3. Gotowość bojowa sił zbrojnych 70

4. SIŁY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W ZARZĄDZANIU KRYZYSOWYM 82
4.1. Kierowanie resortem obrony narodowej w sytuacjach kryzysowych 82
4.2. Siły zbrojne w kryzysie militarnym 94
4.3. Siły zbrojne w kryzysie niemilitarnym 105

ZAKOŃCZENIE 123

ZAŁĄCZNIKI 127

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW ANGIELSKICH 163

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW POLSKICH 165

BIBLIOGRAFIA 167

WYKAZ RYSUNKÓW 171

PRZEDMOWA

Przeznaczenie niniejszego opracowania wymaga szerszego komentarza na temat potrzeb i warunków zarządzania w sytuacjach kryzysowych. Postrzeganie sytuacji kryzysowych wyłącznie w kontekście powodzi i pożarów, przy braku całościowego spojrzenia na problematykę zarządzania w sytuacjach kryzysowych może doprowadzić w krótkim czasie do katastrofalnych skutków.

W ostatnim dziesięcioleciu XX wieku oprócz ewidentnego postępu cywilizacyjnego, jaki dokonał się w naszej ojczyźnie, obiektywnie należy odnotować również niepowodzenia, szczególnie w obszarze bezpieczeństwa państwa. Widoczne jest wyczerpanie się możliwości efektywnego wykorzystania środków i pokonania bariery ograniczającej wykorzystanie potencjału społecznego. Z doświadczeń zachodnich demokracji wynika, że dla wzrostu stabilności kraju i większego poczucia bezpieczeństwa obywateli niezbędne jest pełne i właściwe wykorzystanie wszystkich środków, którymi dysponuje państwo demokratyczne. Tak nakazuje jedna z głównych dyrektyw strategicznych, sformułowana przez gen. broni Andre Beaufre: „Zadaniem strategii jest osiąganie celów przy jak najlepszym wykorzystaniu wszystkich posiadanych środków". Mam wątpliwości, czy w latach kształtowania naszej demokracji kolejne rządy potrafiły działać zgodnie z zacytowaną maksymą. Widoczne błędy niejednokrotnie narażały państwo na zagrożenia polityczne, gospodarcze, społeczne, ekologiczne, kulturowe czy informacyjne. Zagrożenia bezpieczeństwa RP w tych obszarach są bardzo groźne, gdyż uderzają w polską rację stanu, w bazę jej cywilizacyjnego rozwoju i są wyjątkowo trudne w usuwaniu poniesionych strat.

Brak uregulowań prawnych, organizacyjnych i funkcjonalnych rozwiązań systemowych, a także brak wykształconej kadry, która potrafiłaby na bieżąco diagnozować i prognozować stan bezpieczeństwa RP, sprawia, że Polska nie jest odporna na zagrożenia XXI wieku. Jest to ten obszar działalności władz państwa, który powinien być jak najszybciej skorygowany. Konieczne jest zbudowanie sprawnego systemu bezpieczeństwa RP, czyniącego państwo polskie odporne na te współczesne zagrożenia.

Oprócz wskazanych wyżej zagrożeń bezpieczeństwa RP wcale nie lepiej wygląda problem jej bezpieczeństwa pod względem innych rodzajów zagrożeń, w tym głównie wewnętrznych i militarnych, które mogą również powstawać na skutek działań różnych organizacji terrorystycznych. Źródłem zagrożeń są siły natury, awarie techniczne, zagrożenia publiczne, konflikty polityczno-militarne, terroryzm oraz wojny. Czy aktualny system bezpieczeństwa RP jest przygotowany do przeciwstawiania się tym zagrożeniom? Sądzę, iż w wyniku wstąpienia do NATO możemy przynajmniej na najbliższe lata mieć pewność, że nie grozi nam konflikt militarny na wielką skalę.

Nie ma natomiast pewności, czy Polska jest przygotowana na skutki konfliktów zbrojnych z udziałem naszych wojsk w innych państwach i czy nasza Ojczyzna nie będzie zagrożona na odwetowe uderzenia ze strony terrorystów. Otwarta pozo-

staje też kwestia, czy obecnie państwo dysponuje systemem bezpieczeństwa zdolnym do przeciwstawienia się tym zagrożeniom.

Geograficzne położenie Polski w centrum Europy, na przewężeniu między Bałtykiem a Karpatami, powoduje, że z militarnego punktu widzenia terytorium RP stanowi obszar o specjalnym znaczeniu strategicznym na europejskiej linii Wschód–Zachód. Stąd też celem strategicznym RP w dziedzinie bezpieczeństwa militarnego (obronności RP) jest zapewnienie jej bezpiecznych warunków realizacji interesów narodowych poprzez ich obronę przed zagrożeniami zewnętrznymi, wewnętrznymi, w tym terrorystycznymi i zagrożeniami militarnymi w sytuacjach kryzysowych. Oznacza to w szczególności obronę terytorium RP przed agresją zbrojną, w tym zapewnienie nienaruszalności polskiej przestrzeni powietrznej, morskiej oraz granic lądowych, ochronę i obronę wszystkich obywateli RP, a także udział we wspólnej obronie terytoriów państw członkowskich NATO.

Podsystem bezpieczeństwa militarnego RP jest przeznaczony do zapobiegania i przeciwstawiania się możliwie wszystkim rodzajom zagrożeń militarnych. Polska leży na styku NATO oraz Rosji, Ukrainy i Białorusi, stosunki Sojuszu z tymi państwami mają kluczowe znaczenie dla militarnego bezpieczeństwa europejskiego.

Do realizacji tych zadań niezbędne jest zbudowanie oraz utrzymywanie w różnych stopniach gotowości (w zależności od sytuacji) systemu obronności RP rozumianego jako system bezpieczeństwa militarnego.

Dotychczas głównymi działaniami przewidzianymi w sytuacjach kryzysowych było uruchomienie przedsięwzięć pogotowia obronnego, w tym uruchomienie Narodowego Systemu Pogotowia Obronnego (NSPO), kompatybilnego z Systemem Pogotowia NATO (NPS). Prace prowadzone w NATO od 1999 r. zmierzały do opracowania takiego systemu reagowania w sytuacjach kryzysowych, który może sprostać nowym wyzwaniom. Powstanie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO oraz jego wdrażanie w państwach członkowskich jest efektem tych prac.

Wraz z zespołem opracowałem teoretycznie jednolity system alarmowania, powiadamiania i ostrzegania w państwie. Połączyłem w nim wymagania NCRS z potrzebami w dziedzinie zarządzania w sytuacjach kryzysowych wynikających z zagrożeń niemilitarnych. Jest to system bezpieczeństwa narodowego „Wisła", a jego wdrożenie powinno umożliwić zarządzanie w sytuacjach kryzysowych na wszystkich szczeblach.

Opracowanie Pana płk. dr. inż. Zbigniewa Piątka stanowi podstawę teoretyczną do funkcjonowania systemu „Wisła" w części dotyczącej Systemu Reagowania Kryzysowego NATO oraz użycia sił zbrojnych podczas sytuacji kryzysowych. Autor jest doświadczonym oficerem, który pracował w Generalnym Zarządzie Operacyjnym – P3, gdzie skupiona jest problematyka związana z planowaniem oraz użyciem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Bogate doświadczenia praktyczne z pracy w Oddziale Planowania Mobilizacyjnego oraz Oddziale Gotowości Bojowej i Mobilizacyjnej zostały wykorzystane w tej publikacji. Warto podkreślić, że problematyka związana z Systemem Reagowania Kryzysowego NATO nie była dotychczas przedmiotem opracowań.

System bezpieczeństwa militarnego RP ma szczególną rolę do odegrania w czasie wojny. Powinien być przygotowany do funkcjonowania w czasie wojny na dużą skalę, gdy będzie zaangażowane całe państwo, oraz w czasie lokalnego konfliktu zbrojnego – ograniczonego do części zaangażowanych sił, czasu oraz przestrzeni. W jednym i drugim przypadku SBM RP może działać w składzie sił sojuszniczych albo samotnie. Nie można jednak pominąć ogromnego wysiłku tego systemu podczas zagrożeń niemilitarnych.

Zachęcam do wnikliwego przestudiowania niniejszego opracowania, a osobom posiadającym poświadczenia bezpieczeństwa do dokumentów o klauzuli „poufne" polecam jego wersje rozszerzoną. Liczę na to, że publikacja ta pobudzi do ożywionej dyskusji oraz zwróci uwagę szerokiego grona czytelników na fakt, że do NATO przystępowały nie tylko siły zbrojne, ale całe nasze państwo. Analiza zadań realizowanych przez poszczególne resorty daje dużo do myślenia. Wniosek płynący z tego opracowania jest jednoznaczny – zarządzanie w sytuacjach kryzysowych nie jest domeną jednego resortu. Istnieje konieczność utworzenia stanowiska, które miałoby możliwość kierowania wszystkimi siłami i środkami w sytuacjach kryzysowych, niezależnie od tego, czy jest to powódź, czy wojna.

prof. dr hab. inż. Roman Kulczycki

Warszawa, 17 marca 2005 r.

WSTĘP

Współcześnie żadne państwo, a tym samym społeczeństwo, nie może czuć się bezpieczne i uważać, że jest w stanie w pełni ustrzec się przed groźbą kryzysu lub katastrof naturalnych, zawinionych przez człowieka bądź też celowo przez niego spowodowanych. Powyższe twierdzenie nabiera szczególnego znaczenia w obecnej dobie, w kontekście wydarzeń kilku ostatnich lat – ataków terrorystycznych dokonanych na Nowy Jork i Waszyngton 11 września 2001 r. przy wykorzystaniu samolotów pasażerskich oraz wysadzenia szkoły z przetrzymywanymi dziećmi w Biesłanie we wrześniu 2004 r.

Zmiany klimatyczne spowodowane ingerencją człowieka w środowisko naturalne także nie pozostają bez wpływu na nasze otoczenie. Coraz częstsze są klęski żywiołowe: powodzie, pożary, trzęsienia ziemi. Szczególnie tragiczny był koniec 2004 r., kiedy w wyniku potężnego uderzenia tsunami zginęło niemal 300 tysięcy osób. Akty terroryzmu oraz klęski żywiołowe usunęły w cień zagrożenie najbardziej dotychczas znane – konflikt militarny. Nie oznacza to jednak, że to zagrożenie zniknęło bezpowrotnie. Nierównomierny dostęp obywateli do dóbr materialnych, przeludnienie, głód, fanatyzm religijny, istnienie regionów zapalnych oraz państw totalitarnych – wymienione źródła zagrożenia mogą w każdej chwili zburzyć ten wyimaginowany spokój. Wszelkiego rodzaju misje stabilizacyjne i pokojowe świadczą o tym, że jest to tylko stan uśpienia, a świat, Europa, Polska mogą w niedalekiej przyszłości stanąć w obliczu nowego konfliktu militarnego na dużą skalę.

Analizując powyższe przesłanki, należy ocenić, że społeczność międzynarodowa oraz poszczególne państwa, koalicje czy też organizacje międzynarodowe stanęły przed wyzwaniem tworzenia systemowego reagowania na możliwe zagrożenia zarówno w wymiarze militarnym, jak i niemilitarnym.

Celem każdej koalicji (kraju, organizacji) w dążeniu do zapewnienia sobie bezpieczeństwa i stabilnego funkcjonowania powinno być osiągnięcie i utrzymanie zdolności do ochrony zasadniczej infrastruktury przed zdarzeniami, które mogłyby zakłócić jej sprawne funkcjonowanie i wykonywanie podstawowych zadań, w tym przez:

– władze centralne w zakresie zapewnienia społeczeństwu szeroko rozumianego bezpieczeństwa (wymiar militarny i niemilitarny) i ochrony zdrowia;

– władze lokalne (w tym samorządowe) w zakresie utrzymania porządku i możliwości świadczenia minimum potrzebnych usług publicznych;

– sektor gospodarczy (w tym prywatny) w zakresie zapewnienia uporządkowanego funkcjonowania podmiotów gospodarczych, świadczenia niezbędnych usług telekomunikacyjnych, energetycznych, transportowych, finansowych i innych.

Ciągły wzrost poziomu ryzyka wystąpienia różnych zagrożeń oraz krótki czas na przekazanie informacji i ostrzeżeń o zjawiskach powodujących gwałtowny spadek bezpieczeństwa obywateli, regionów, państw wymusza konieczność przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom. Oczywiste jest, że w celu ograniczenia strat

w ludziach i szkód materialnych oraz szybkiej likwidacji skutków zdarzeń negatywnych należy w pełni wykorzystywać postęp technologiczny i techniczny. Można stwierdzić, że mamy obecnie dostęp do technologii pozwalających zbudować solidny, zintegrowany system, oparty na szybkiej wymianie i przetwarzaniu w czasie rzeczywistym informacji istotnych na wszystkich etapach i szczeblach – zarówno zarządzania w sytuacjach kryzysowych, jak i planowania przeciwdziałania ich powstawaniu.

Składowymi częściami nowoczesnego systemu zarządzania powinny być:

– bazy danych,

– zestawy wykorzystywanych detektorów,

– modele i procedury postępowania (kryzysowe procedury operacyjne) do stosowania w sytuacjach kryzysowych przez wszystkich użytkowników systemu.

Planowanie funkcjonowania systemu powinno w czytelny sposób łączyć działania ludzi z posiadanymi zasobami, a logicznie uporządkowany przepływ informacji umożliwiać korzystanie z zasobów użytkownikom o różnych potrzebach i zróżnicowanym doświadczeniu. Zaplanowany układ powinien dawać możliwość swobodnego przekształcania informacji, z wykorzystaniem wcześniej przygotowanych procedur i algorytmów, a także narzędzi przewidzianych do ich integracji. Celem wymienionych procesów powinno być uzyskiwanie oczekiwanych efektów w postaci przygotowanych systemów reagowania, planów i wytycznych, które byłyby wykorzystywane do podejmowania optymalnych i terminowych decyzji, a następnie prowadzenia efektywnych działań.

Wyzwaniem dla systemu zarządzania w sytuacjach kryzysowych jest wymóg spełniania zróżnicowanych potrzeb szerokiego kręgu użytkowników w ramach trzech etapów zarządzania w sytuacjach kryzysowych:

– przygotowania i szkolenia,

– zmniejszania strat,

– reakcji i likwidowania szkód.

Dlatego też zasadniczymi aspektami zarządzania NATO w sytuacjach kryzysowych są: aktywne użycie politycznych i dyplomatycznych środków, współpraca z innymi organizacjami międzynarodowymi oraz dysponowanie elastycznymi, mobilnymi i międzynarodowymi siłami. Cele zarządzania w sytuacjach kryzysowych obejmują redukcję napięcia, podejmowanie działań, które pozwolą uniknąć konfliktu, oraz zapewnienie właściwego cywilnego i wojskowego przygotowania do odparcia ewentualnej agresji. W wypadku wystąpienia strat należy zapobiegać narastaniu kryzysu, przekonać agresora o konieczności zaprzestania ataków i wycofania z terytorium Sojuszu, co prowadzi do deeskalacji kryzysu.

Zarządzanie NATO w sytuacjach kryzysowych opiera się na następujących zasadach:

1. Rada Północnoatlantycka (North Atlantic Council – NAC)[1] jest najwyższą władzą.

[1] Rozwinięcie skrótów i tłumaczenie nazw angielskich znajduje się w wykazie stosowanych skrótów.

2. Decyzje są podejmowane jednomyślnie.

3. Stali przedstawiciele reprezentują wszystkie elementy rządów.

4. Siły zbrojne pozostają cały czas pod kontrolą polityczną.

5. Żadna decyzja o planowaniu, rozmieszczeniu i użyciu sił nie może być podjęta bez politycznego przyzwolenia.

W zakresie zarządzania w sytuacjach kryzysowych kluczową rolę odgrywają: Polityczna Grupa Koordynacyjna (Policy Coordination Group – PCG), Komitet Polityczny (Political Committee – PC), Komitet Wojskowy (Military Committee – MC) oraz Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożenia (Senior Civil Emergency Planning Committee – SCEPC)[2]. Wyżej wymienione organa opracowują stanowisko władz Sojuszu Północnoatlantyckiego związane z występującymi zagrożeniami w sytuacjach kryzysowych oraz formułują zalecenia w formie sygnałów pogotowia obronnego, dotyczące wprowadzenia odpowiednich środków zapobiegawczych. Sygnały pogotowia obronnego mogą wprowadzić, w uzgodnieniu z Kwaterą Główną NATO (NATO Headquarters – HQ NATO), władze poszczególnych państw członkowskich oraz dowódcy strategiczni (por. załącznik 1).

W „Sojuszniczej koncepcji strategicznej" zarządzanie w sytuacjach kryzysowych uznano za główne zadanie w dziedzinie bezpieczeństwa. Zobowiązuje ona wszystkie państwa członkowskie NATO do utrzymywania stałej gotowości oraz do udziału, zgodnie z art. 7 Traktatu waszyngtońskiego, w zapobieganiu konfliktom i aktywnego angażowania się w zarządzanie w sytuacjach kryzysowych (włącznie z operacjami reagowania kryzysowego). W tym celu w Sojuszu opracowano odpowiednie procedury konsultacyjne dotyczące zarządzania w sytuacjach kryzysowych, charakteru i zdolności militarnych, sposobu przygotowania planów kryzysowych oraz działania na wypadek zagrożeń ludności i instytucji cywilnych.

Po uzyskaniu członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim Polska także zobowiązała się do podjęcia działań mających na celu jak najszybsze wdrożenie Systemu Pogotowia NATO (NATO Precautionary System – NPS)[3]. Procedury i przedsięwzięcia NPS na szczeblu państwa zostały zawarte w „Tymczasowej instrukcji Pogotowia Obronnego RP"[4]. Na podstawie tego dokumentu zostały opracowane i wprowadzone do sił zbrojnych dwa dokumenty: „Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w ramach podnoszenia gotowości bojowej SZ RP. Załącznik nr 3 do Instrukcji o gotowości bojowej wojsk"[5] w zakresie dotyczącym komórek (jednostek) organizacyjnych MON i dowództw RSZ oraz „Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w ramach podnoszenia gotowości bojowej SZ RP. Załącznik nr 3 do Instrukcji o gotowości bojowej wojsk"[6] w zakresie dotyczącym dowództw szczebla operacyjnego i jednostek wojskowych.

---

[2] Tłumaczone również jako Główny Komitet Cywilnego Planowania Kryzysowego, Komitet Planowania Cywilnego w Wypadku Występowania Nagłych Sytuacji Kryzysowych oraz – w moim przekonaniu całkowicie błędnie – jako Komitet Wysokiego Szczebla ds. Obrony Cywilnej.

[3] Początkowo używano również nazwy „System Pogotowia Obronnego NATO".

[4] Nie została zatwierdzony przez Radę Ministrów i była jedynie dokumentem roboczym.

[5] Sygn. Szt. Gen. 1520/2001.

[6] Sygn. Szt. Gen. 1521/2001.

Ostatnie lata miały również wpływ na zmiany w geostrategicznym położeniu Rzeczypospolitej Polskiej. W 2004 r. kolejne państwa wstąpiły do NATO. Rozpoczął się proces demokratyzacji życia politycznego na Ukrainie. Zagrożenia militarne w otoczeniu Polski uległy odczuwalnemu zmniejszeniu. Mało prawdopodobna w bliskiej perspektywie, aczkolwiek niewykluczona w dalszej, jest groźba wojny na dużą skalę, w której stroną zaangażowaną militarnie byłaby Polska. Bardziej realne są zagrożenia pozamilitarne, które w coraz większym stopniu wpływają na stan bezpieczeństwa światowego. Zagrożenia te, ze względu na złożoność procesów społecznych i współzależność różnych dziedzin, mają charakter systemowy, co oznacza, że obejmują swym zasięgiem różne sfery działalności państwa.

Największe zagrożenie stwarzają: terroryzm, proliferacja broni masowego rażenia, zorganizowana przestępczość międzynarodowa, niekontrolowane migracje, kryzysy ekonomiczne, kryzysy o podłożu religijnym i etnicznym, klęski żywiołowe i ekologiczne, katastrofy i awarie techniczne na dużą skalę. Szczególnej uwagi wymagają działania grup terrorystycznych, które powodowane fanatyzmem religijnym lub chęcią uzyskania korzyści materialnych, są zdolne do zastosowania nieprzewidywalnych obecnie form walki.

Zmiana charakteru zagrożeń bezpieczeństwa międzynarodowego rodzi konieczność ujednolicenia zasad prowadzenia działań zapewniających ostrzeganie, ochronę, minimalizowanie skutków i ich usuwanie, a tym samym zapewnienie efektywnego zwalczania występujących niebezpiecznych zjawisk. Państwa członkowskie NATO starają się ukształtować sytuację międzynarodową w Europie w taki sposób, aby sprzyjała ona trwałemu pokojowi i stabilności oraz rozwojowi demokratycznych wartości i instytucji. Kontynuuje się budowanie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego opartego na rozwoju współpracy obronnej, konsultacjach politycznych i integracji europejskiej.

Dlatego też poznawanie problematyki współczesnych kryzysów, obejmujące m.in. analizowanie samego zjawiska kryzysu, specyfiki kryzysów z punktu widzenia metod i sposobów ich opanowywania, organizacji, procedur, narzędzi i infrastruktury technicznej systemu kierowania reagowaniem kryzysowym, sprzężenie z systemem sojuszniczym – jest z pewnością zadaniem priorytetowym.

Nie ulega wątpliwości, że jednym z najważniejszych zadań po wejściu Polski do struktur Paktu Północnoatlantyckiego było włączenie się w jego system reagowania kryzysowego i sprawne w nim funkcjonowanie. Ważną kwestią jest sposób interpretowania merytorycznego zakresu reagowania kryzysowego. Reagowanie kryzysowe rozumiane jest szeroko: zarówno jako reagowanie na kryzysy cywilne czasu pokojowego, jak i – przede wszystkim w Sojuszu Północnoatlantyckim – reagowanie na kryzysy zagrażające bezpieczeństwu zewnętrznemu krajów członkowskich, przy czym wszystkie państwa mają taki sam dostęp do zasobów i możliwości systemu Sojuszu, lecz ich narodowe systemy mogą być różne. Należy jednak pamiętać o tym, że narodowe systemy muszą być kompatybilne z systemem sojuszniczym.

W niniejszej publikacji wykorzystałem doświadczenia i wnioski z kilkuletniej pracy w Oddziale Gotowości Bojowej i Mobilizacyjnej Zarządu Planowania Operacyjnego Generalnego Zarządu Operacyjnego – P3. Składam podziękowanie szefowi Generalnego Zarządu Operacyjnego – P3, Panu gen. dyw. Zygmuntowi Dominikowskiemu – życzę wszystkim oficerom sztabu tak kompetentnych i doświadczonych przełożonych. Dziękuję również wszystkim kolegom z oddziałów: Gotowości Bojowej i Mobilizacyjnej, Planowania Operacyjnego, Planowania Mobilizacyjnego, Rodzajów Wojsk oraz Operacji Kryzysowych – dyskusje z nimi na tematy związane z reagowaniem w sytuacjach kryzysowych miały niebagatelny wpływ na kształt tej publikacji. Szczególne podziękowania kieruję do Pana kmdr. ppor. Przemysława Jastrzębskigo, który należy do nielicznego grona osób zajmujących się problematyką związaną z NPS-em i NCRS-em od momentu wstąpienia Polski do NATO.

1. SYSTEM POGOTOWIA NATO

1.1. Przeznaczenie i zadania

System Pogotowia NATO został zatwierdzony przez Komitet Wojskowy NATO decyzją z 25 maja 1992 r. i wprowadzony w życie przez Komitet Planowania Obronnego (Defence Planning Committe – DPC) 3 grudnia 1992 r.[7] Zastąpił on funkcjonujący do 1992 r. System Alarmowy NATO (NATO Alert System – NAS). Wprowadzeniu nowego systemu towarzyszyło zalecenie wdrożenia jego postanowień do narodowych systemów państw członków NATO. Obowiązuje on we wszystkich krajach członkowskich z wyjątkiem Francji.

System Pogotowia NATO to zorganizowany i wzajemnie skoordynowany zbiór procedur i przedsięwzięć realizowanych w państwach członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego w celu zapewnienia ogólnej gotowości potencjału wojskowo-cywilnego do skutecznego przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, włącznie z gotowością do prowadzenia działań wojennych.

Zasadniczym celem systemu pogotowia jest przygotowanie mechanizmów, które w sytuacji kryzysowej zapewnią zastosowanie konkretnych sił i środków dla wsparcia działań militarnych.

Obejmuje on szeroki zakres środków, w tym również środków gwarantujących właściwy poziom gotowości bojowej wojsk i umożliwiających ich skoordynowane działania oraz realizację głównych celów tego systemu, a mianowicie:

– zapewnienie czujności, przygotowania i gotowości potencjału wojskowo-cywilnego Sojuszu do działań w czasie narastania napięcia oraz zapewnienie odpowiedniego poziomu odstraszania;

– utworzenie elastycznego systemu reagowania w czasie sytuacji kryzysowych, począwszy od kryzysów lokalnych, o niskiej intensywności do konfrontacji zbrojnej;

– wspieranie planowego i uporządkowanego przejścia potencjału wojskowo-cywilnego ze stanu pokojowego, poprzez kryzys aż do działań bojowych oraz transformacji powrotnej do stanu pokojowego;

– zapewnienie odpowiednich środków przeciwdziałających zaskoczeniu oraz płynnego przejścia do zadań związanych z kolektywną obroną.

System Pogotowia NATO obejmuje trzy zasadnicze komponenty: środki pogotowia, przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu i przedsięwzięcia przeciwko agresji[8], wprowadzane w odpowiednich fazach reagowania na zagrożenia (rysunek 1).

---

[7] Military Decision MC 67/4 – *NATO Precautionary System* – NPS.

[8] Tłumaczenie na język polski stosowane w instrukcjach brzmi „środki." Celowe wydaje się używanie pojęcia „przedsięwzięcie" jako szerszego, zawierającego zbiór środków.

Procedury przyjęte w poszczególnych komponentach określają zadania dla władz narodowych oraz dowódców regionalnych i są realizowane stosownie do powstałej sytuacji[9].

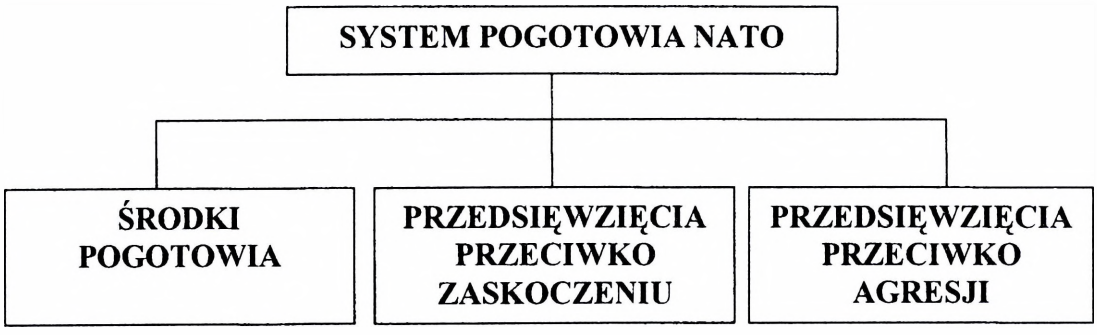

Rys. 1. Komponenty Systemu Pogotowia NATO

1.2. Środki pogotowia

Środki pogotowia (Precautionary Measures) to siły i środki, za pomocą których NATO osiąga w zorganizowany sposób określony stopień gotowości, stosownie do powstałej sytuacji. Zakres ich zastosowania obejmuje zarówno sytuacje o niewielkim cywilno-wojskowym znaczeniu, jak i sytuacje, w których muszą one zapewnić pełną gotowość Sojuszu do obrony w razie działań wojennych. Podwyższanie gotowości obronnej w Polsce w relacji NATO–państwo przedstawiono na rysunku 2.

Środki pogotowia są zawarte w 16 następujących obszarach tematycznych (zob. załącznik 3):

– przedsięwzięcia ogólne – w ramach których przewiduje się realizację czynności podnoszących gotowość do działań dowództw i centrów operacyjnych oraz stanowisk dowodzenia, w tym wysyłanie narodowych przedstawicieli do określonych dowództw; ponadto nawiązywanie współpracy z władzami cywilnymi, uruchamianie planów operacyjnych, a także zadania w zakresie prowadzenia operacji psychologicznych i intensyfikacji działań rozpoznawczych;

– operacje lądowe – w tym całokształt przedsięwzięć umożliwiających wojskom lądowym przygotowanie do prowadzenia działań, głównie działań osłonowych i operacji blokujących wtargnięcie przeciwnika do określonych obszarów;

– operacje powietrzne – przedsięwzięcia związane z funkcjonowaniem służb kierowania ruchem lotniczym, przygotowaniem lotnisk, ochroną sił lotniczych oraz gotowością systemów obrony przeciwlotniczej;

– operacje morskie – zestawy zadań dla marynarki wojennej, w tym związanych z prowadzeniem rozminowania i minowania torów wodnych, ochroną żeglu-

[9] Zob. załącznik 2.

gi, rozpoznaniem morskim, ochroną systemów nawigacji, a także zapewnieniem informacji nawigacyjnej na obszarze objętym kryzysem;

– gotowość sił zbrojnych – przedsięwzięcia związane z narastaniem gotowości do użycia i operacyjnym rozwinięciem określonych sił stosownie do rozwoju sytuacji oraz czynności dotyczące przekazywania dowodzenia tymi siłami dowództwom sojuszniczym;

– rozpoznanie (wywiad) – zestawy przedsięwzięć dotyczących podnoszenia gotowości systemów rozpoznania oraz intensyfikacji działań rozpoznawczych;

– kontrwywiad – przedsięwzięcia realizowane w celu zapewnienia kontrwywiadowczej osłony rejonu kryzysu i obszarów bezpośrednio przyległych;

– systemy łączności i informacji – w tym obszarze sprecyzowano wymogi dotyczące funkcjonowania systemów łączności, stosownie do narastania gotowości wojsk, bezpieczeństwa tych systemów, zwiększania ich możliwości oraz udostępniania częstotliwości cywilnych na potrzeby wojska;

– prowadzenie walki radioelektronicznej – czyli uruchamianie komórek walki elektronicznej, funkcjonowanie środków obrony i przeciwdziałanie radioelektronicznego oraz zwiększanie możliwości oddziaływania radioelektronicznego;

– logistyka – zestawy przedsięwzięć zapewniających odpowiednie do sytuacji zarządzanie zasobami logistycznymi, uruchamianie organów kierowania logistyką, wsparcie logistyczne sił zbrojnych Sojuszu, przygotowanie do ewakuacji zasobów logistycznych z obszarów zagrożonych, informowanie o możliwościach określonych linii komunikacyjnych oraz o możliwościach transportowych (w tym również poza granicami kraju), a także przygotowanie ewentualnego zwiększenia możliwości służb medycznych;

– obrona przed bronią masowego rażenia – przedsięwzięcia dotyczące funkcjonowania systemu meldunkowego i ostrzegania o broni masowego rażenia, jego aktywacji oraz podnoszeniu gotowości do przekazywania informacji;

– środki nuklearne – ten obszar dotyczy realizacji przedsięwzięć zapewniających ochronę broni jądrowej oraz możliwości rozśrodkowania sprzętu służącego do jej przenoszenia w sytuacji zagrożenia;

– informacja publiczna – zapewnienie niezbędnego personelu do służby w sojuszniczych centrach informacji prasowej i uruchomienie procedur akredytujących przedstawicieli prasowych na obszarach operacji SZ NATO;

– marynarka handlowa – w tym zwiększenie ochrony sojuszniczych statków handlowych, wprowadzenie narodowej kontroli statków rybackich na obszarze kryzysu oraz ewakuacja statków handlowych z zagrożonych akwenów i portów;

– meteorologia, oceanografia, geografia i hydrografia – zapewnienie wsparcia meteorologicznego, oceanograficznego, geograficznego i hydrograficznego odpowiednim centrom lub SZ NATO oraz prowadzenie stałego monitoringu;

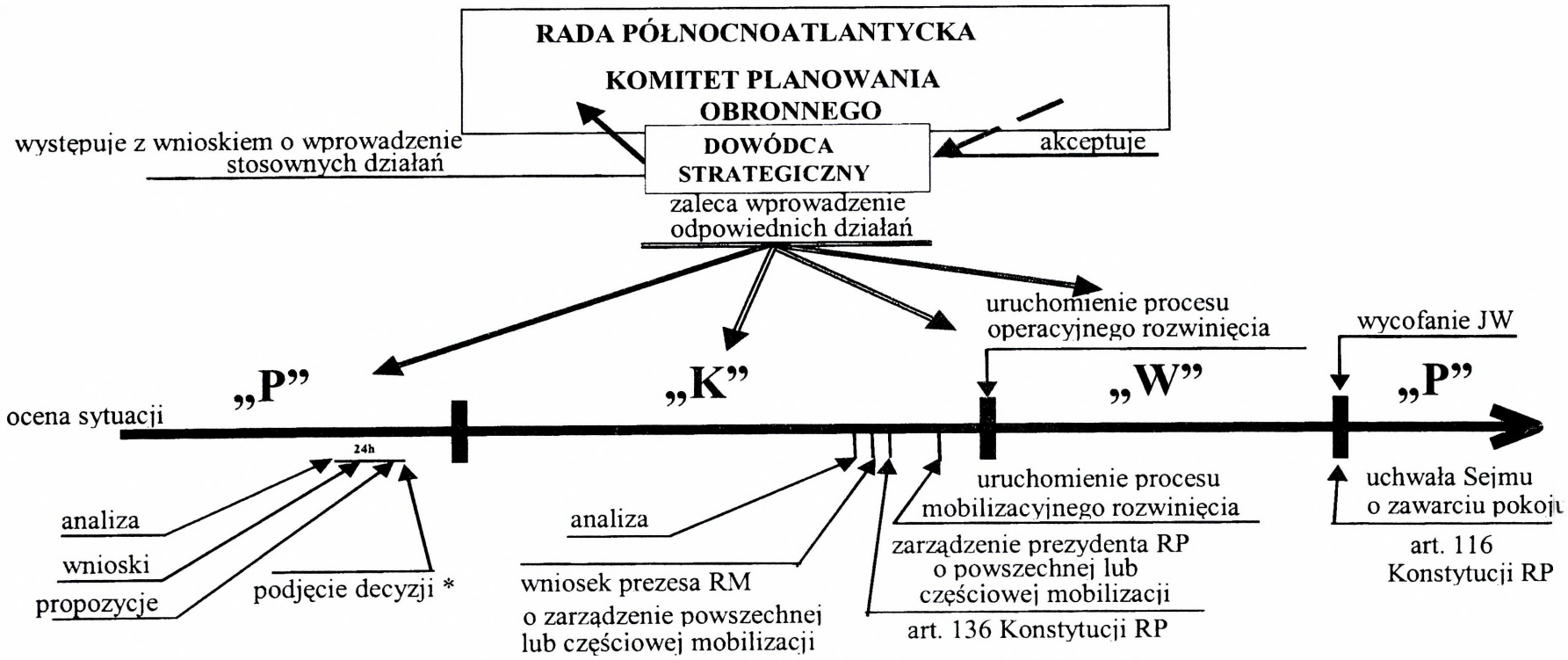

* podejmowane decyzje dotyczą zarówno sfery militarnej, jak i pozamilitarnej we wszystkich stanach gotowości obronnej

Rys. 2. Podwyższanie gotowości obronnej państwa w systemie sojuszniczym NATO–państwo

– działania obronne ogniw pozamilitarnych – posiadanie i stosowanie (w zależności od rozwoju sytuacji) planów ochrony kierowniczych organów państwa i zasadniczych służb administracji cywilnej, nadzór nad wielkością rezerw państwowych, potrzeb w zakresie transportu, sprawowanie nadzoru nad funkcjonowaniem systemu transportu oraz realizacja przedsięwzięć związanych z uruchomieniem systemu powszechnego ostrzegania i alarmowania; ewakuacja ludności cywilnej i zapasów z obszarów zagrożonych kryzysem lub działaniami wojennymi.

Większość z wymienionych obszarów dotyczy funkcjonowania sfery militarnej państwa. W ich ramach opracowane są zestawy przedsięwzięć podnoszących gotowość do użycia sił zbrojnych i ich wybranych komponentów, stosownie do możliwego rozwoju sytuacji militarnej. Wiele obszarów tematycznych wchodzi także w zakres działalności sfery pozamilitarnej (cywilnej) państwa. Dotyczą one głównie nawiązywania współpracy z administracją lokalną, funkcjonowania systemów łączności i zarządzania nimi, informacji publicznej, marynarki handlowej, meteorologii, oceanografii, geografii i hydrografii, obrony przed bronią masowego rażenia (BMR) oraz obrony cywilnej. Realizacja zadań i przedsięwzięć wynikających z tych obszarów wymaga nawiązania ścisłej współpracy z właściwymi strukturami cywilnymi (Civil-Military Cooperation – CIMIC).

1.3. Przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu

Przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu (Counter-Surprise) to natychmiastowe zapobiegawczo-ochronne czynności, które muszą być podjęte w krótkim czasie, by umożliwić siłom zbrojnym przetrwanie i utrzymanie zdolności do wykonywania zadań w obliczu konkretnych działań przeciwnika. Praktycznym ich odzwierciedleniem jest gotowość do podjęcia natychmiastowego przeciwdziałania po otrzymanym sygnale lub ostrzeżeniu o możliwości niespodziewanego ataku przeciwnika.

W ramach tych przedsięwzięć państwa uczestniczące w Systemie Pogotowia NATO są zobowiązane do:

– nadania natychmiastowego (bezwzględnego) priorytetu działaniom zapewniającym przetrwanie sił zbrojnych oraz kluczowych środków i urządzeń;

– wykonania określonych czynności przewidzianych dla poszczególnych jednostek, środków, urządzeń i sytuacji;

– koordynacji z dowództwami NATO zadań dotyczących funkcjonowania systemu pogotowia (w razie potrzeby należy zapewnić przekazanie dowodzenia i kompetencji w zakresie kontroli jednostek – zgodnie z obowiązującymi ustaleniami).

W celu zapewnienia bezkolizyjnego działania i szybkiej reakcji na powstałe zagrożenia określono grupy czynności, które muszą być zrealizowane zarówno przez organa cywilne, jak i dowództwa wojskowe. Należą do nich czynności:

– zapewniające przetrwanie sił zbrojnych, w tym ostrzeganie jednostek o zagrożeniu, osiągnięcie przez jednostki najwyższego stopnia gotowości i – w razie potrzeby – dokonanie rozśrodkowania sprzętu, przygotowanie do obrony obiektów oraz uruchomienie systemu obserwacji skażeń;

– zapewniające utrzymanie zdolności bojowej (zdolności do prowadzenia walki), obejmujące rozwinięcie systemu dowodzenia oraz wzmocnienie systemu ochrony obiektów;

– do wykonania w zależności od posiadanego czasu, takie jak wprowadzenie systemu śledzenia i rozpoznania przestrzeni powietrznej zgodnie z planami oraz intensyfikacja systemu rozpoznania.

Dwie pierwsze grupy dotyczą sił zbrojnych i obejmują różnorodne przedsięwzięcia – odpowiednio do skali zagrożenia – w ramach alarmowania, osiągania najwyższego stopnia gotowości bojowej jednostek, aktywnej obrony obiektów lub nawet prowadzenia działań bojowych.

Trzecią grupę stanowią przedsięwzięcia realizowane stosownie do posiadanych możliwości czasowych. W ich wdrażaniu przewiduje się udział sfery wojskowej i cywilnej. Czynności z tej grupy dotyczą zwiększenia możliwości państwa i sił zbrojnych w zakresie kontroli ruchu powietrznego, rozpoznania oraz funkcjonowania systemu informacji publicznej.

Czynności zapewniające przetrwanie siłom zbrojnym mogą być realizowane w sytuacji dużego prawdopodobieństwa ataku, natychmiast po nim bądź też wtedy, gdy zastosowane wcześniej przedsięwzięcia pogotowia nie przyniosły oczekiwanych efektów. Ze względu na konieczność podjęcia szybkiego i zdecydowanego reagowania wykonywane w tym okresie zadania powinny być starannie zaplanowane i możliwie jak najbardziej zbliżone do planów Sojuszu. Dowództwa NATO powinny być na bieżąco informowane o podejmowanych czynnościach, tak aby było możliwe zapewnienie odpowiedniego do skali zagrożenia narastania sił.

1.4. Przedsięwzięcia przeciwko agresji

Przedsięwzięcia przeciwko agresji (Counter-Aggression) zapewniają przejście do takiego stanu gotowości, który umożliwia użycie sił zbrojnych przeciwko określonemu państwu lub państwom zagrażającym terytorium krajów członkowskich NATO bądź też ich siłom zbrojnym.

Zgodnie z doktryną Sojuszu przedsięwzięcia przeciwko agresji mogą być stosowane na:

– prośbę jednego z głównych dowódców NATO,

– wniosek władz państw członków NATO albo Komitetu Wojskowego,

– zarządzenie Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego.

Przedsięwzięcia przeciwko agresji powinny zostać ogłoszone przed lub bezpośrednio po rozpoczęciu wrogich działań.

Formalne ogłoszenie stanu wojny przez dane państwo jest wyłączone z systemu pogotowia oraz uzależnione od konstytucyjnych procedur poszczególnych państw i realizowane na odpowiedzialność tych państw.

Skala i zakres przedsięwzięć przewidywanych do realizacji powinny odzwierciedlać potrzeby narastania gotowości sił i środków niezbędnych do przeciwstawienia się sytuacji kryzysowej oraz przewidywać stopniowe zwiększanie ich możliwości bojowych, stosownie do wytworzonego zagrożenia. Ze względu na możliwość gwałtownego i niekorzystnego rozwoju sytuacji musi być brany pod uwagę szybki wariant podwyższania gotowości bojowej wojsk, odpowiedni do wzrostu zagrożenia lub wystąpienia agresji. Wielonarodowy charakter systemu pogotowia wskazuje, że powinno się przewidywać interoperacyjność elementów wydzielanych do poszczególnych komponentów systemu oraz konieczność zapewnienia realizacji przedsięwzięć w układzie sojuszniczym i narodowym.

Obowiązująca w Sojuszu „Instrukcja Systemu Pogotowia NATO" (NATO Precautionary System Manual) przewiduje taką właśnie możliwość działania w zależności od rodzaju i gwałtowności zagrożenia. Przedstawione w niej procedury i zestawy przedsięwzięć oraz mechanizmy działania mają charakter wieloaspektowy i są uzależnione od scenariuszy rozwoju zagrożeń. Jednocześnie z uwagi na gwałtowność rozwoju sytuacji przewiduje się, że przedsięwzięcia realizowane w ramach Systemu Pogotowia NATO mogą być wprowadzane przed lub zaraz po rozpoczęciu wrogich działań.

Pomimo przewidywania wielu aspektów powstania i rozwoju sytuacji kryzysowych trudno jest się odnieść do wszystkich tego typu zagrożeń. Stąd też jednym z zasadniczych warunków powodzenia w podejmowaniu skutecznego przeciwdziałania jest sprawnie działający system podnoszenia gotowości sił niezbędnych do przeciwstawienia się zagrożeniu.

1.5. Procedury Systemu Pogotowia NATO

Analiza powyższych uwarunkowań w aspekcie gwałtowności rozwoju sytuacji kryzysowych wskazuje, że procedury dotyczące podnoszenia gotowości do podejmowania działań w systemie sojuszniczym wymagają uszczegółowienia. Dlatego w Sojuszu Północnoatlantyckim proces podnoszenia gotowości do przeciwstawienia się sytuacjom kryzysowym został uregulowany odrębnymi przepisami, ujętymi w „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO".

Dla celów sojuszniczych działań w zakresie reagowania na różnego rodzaju zagrożenia realizacja przedsięwzięć określonych jako środki pogotowia następuje zasadniczo w wyniku decyzji Rady Północnoatlantyckie lub dowódców strategicznych NATO (rysunek 3).

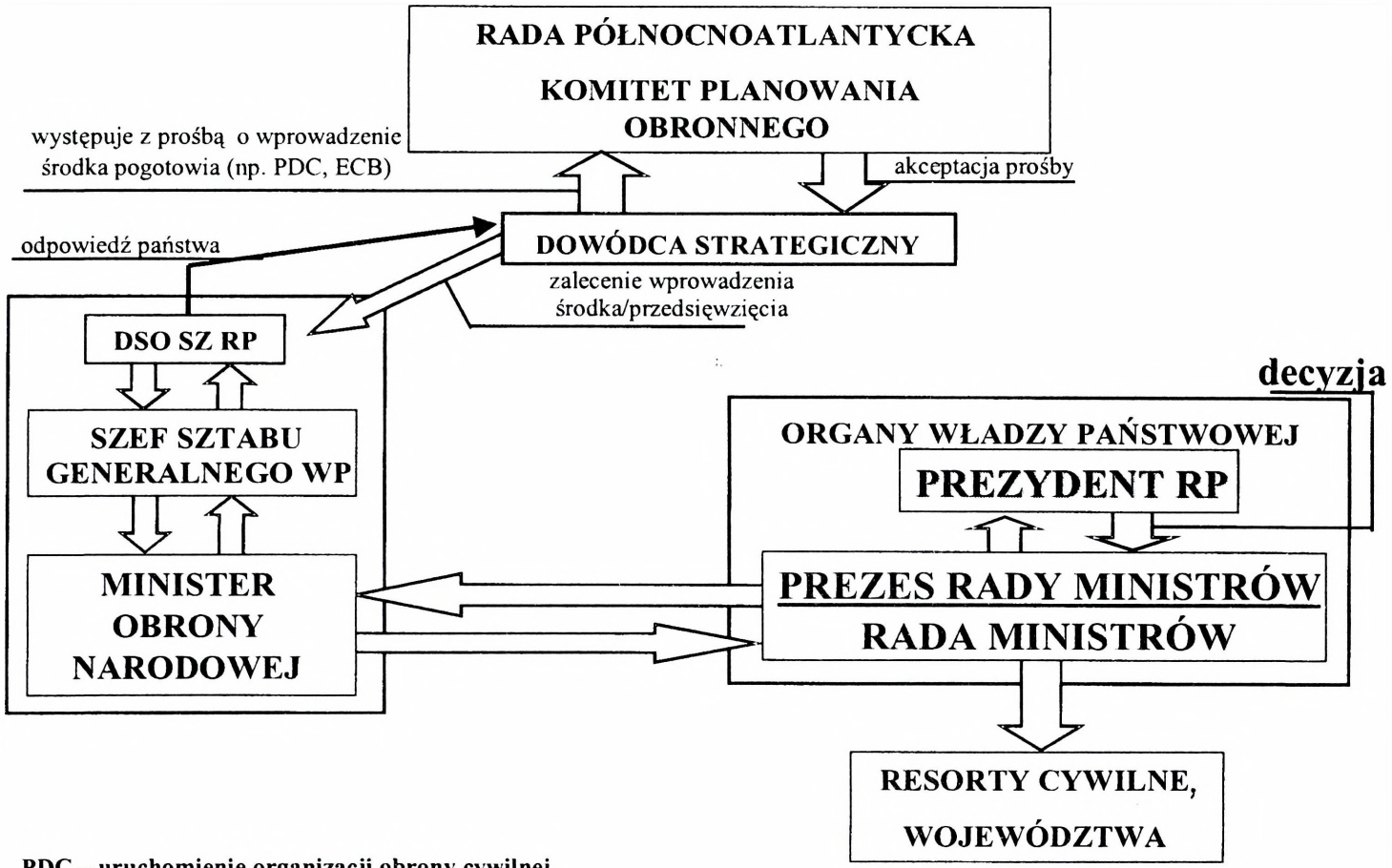

PDC – uruchomienie organizacji obrony cywilnej
ECB – rozwinięcie wojsk

Rys. 3. Procedury uruchamiania środków (przedsięwzięć) w ramach Systemu Pogotowia NATO

Uruchomienie procedur Systemu Pogotowia NATO może nastąpić na:

– zarządzenie Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego[10];

– prośbę jednego z głównych dowódców NATO (np. naczelnego dowódcy Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie – Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) oraz w zakresie uruchomienia środków przeciwko zaskoczeniu – na prośbę dowódców regionalnych (np. dowódcy Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie Północnej – Allied Forces Northern Europe – AFNORTH);

– wniosek władz państw członków Sojuszu albo Komitetu Wojskowego.

Wprowadzenie i odwołanie przedsięwzięć pogotowia NATO przez dowódców, władze państw Sojuszu albo Komitet Wojskowy musi być zawsze zatwierdzone przez Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego lub inny uprawniony organ (np. Polityczną Grupę Koordynacyjną), któremu przekazano takie uprawnienia. Wyjątek stanowi sytuacja, gdy środki przeciw zaskoczeniu lub przeciw agresji są wdrażane przez dowódcę strategicznego. Procedury te zapewniają zachowanie politycznej kontroli nad kierowaniem reagowaniem kryzysowym w całym Sojuszu oraz pozwalają nadzorować i ograniczyć zakres przedsięwzięć podejmowanych w ramach Systemu Pogotowia NATO do tych działań, dla których są one przeznaczone. Występujący z prośbą (wnioskiem) o zarządzenie procedur Systemu Pogotowia NATO muszą ponadto przedstawić odpowiednie uzasadnienia.

Po wprowadzeniu stosownych przedsięwzięć państwa i dowództwa są zobowiązane do przesłania raportu implementacyjnego do Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego oraz (informacyjnie) do pozostałych państw członkowskich Sojuszu.

Stosownie do przyjętych procedur każde przedsięwzięcie w ramach Systemu Pogotowia NATO jest inicjowane przez:

1. **Dyrektywę** (Direction) Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego.

2. **Wniosek** (Declaration – DECLARE) władz państw Sojuszu, Komitetu Wojskowego i Wysokiego Komitetu Planowania Obrony Cywilnej w Sytuacji Zagrożenia.

3. **Prośbę** (Request – RQST) dowódcy strategicznego.

Prośba i wniosek są wstępnymi dokumentami warunkującymi otrzymanie zgody Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego na uruchomienie przedsięwzięć pogotowia obronnego (dotyczą one również anulowania podjętych już przedsięwzięć). Mogą one być przekazywane przez techniczne, utajnione środki łączności lub osobiście doręczone.

---

[10] Decyzję o wprowadzeniu odpowiednich środków może podejmować NAC lub DPC. Zostało to wykorzystane w lutym 2003 r., kiedy Turcja, powołując się na art. 4 Traktatu waszyngtońskiego, wystąpiła o wzmocnienie obrony powietrznej. Na posiedzeniu Rady Północnoatlantyckiej zostało to zawetowane przez Francję, Belgię i Niemcy. Po konsultacjach Niemcy i Belgia zmieniły zdanie, natomiast Francja nie. Wniosek Turcji został przesunięty na posiedzenie Komitetu Planowania Obronnego (Francja, pozostająca jedynie w strukturach politycznych NATO, nie ma swojego przedstawiciela w DPC), gdzie został przyjęty, i baterie rakiet Patriot wysłano do Turcji.

Jedną z ważniejszych części prośby lub wniosku stanowi uzasadnienie, którego głównym celem jest przekonanie organów decydenckich o słuszności zastosowania proponowanych działań czy też środków. Wyjaśnia ono konieczność ich wyboru oraz pozwala uzyskać w odpowiednim czasie polityczną aprobatę ich użycia. Uzasadnienie powinno w sposób szczegółowy przedstawiać aktualną sytuację oraz poziom zagrożenia z uwzględnieniem nowych uwarunkowań.

W zależności od potrzeb w prośbie lub wniosku dotyczących zastosowania środków podnoszących gotowość ujmuje się:

– ogólną polityczno-wojskową ocenę sytuacji,

– zagrożenie państw (państwa) Sojuszu lub jego sił zbrojnych,

– znaczenie proponowanych do zastosowania (anulowania) środków podnoszących gotowość,

– konsekwencje wynikające z ich niezastosowania,

– określenie (jeśli jest to możliwe) czasu potrzebnego do wdrożenia (lub anulowania) deklaracji o zastosowaniu środków podnoszących gotowość,

– wskazanie, czy jest to skoordynowane z prośbą dowódcy strategicznego,

– dodatkowe informacje uznane za istotne w danej sytuacji,

– uzasadnienie wielkości pożądanego obszaru zastosowania (dlaczego np. powinien to być cały obszar odpowiedzialności Dowództwa Sojuszniczych Sił Zbrojnych w Europie – Allied Command Europe – ACE, a nie ograniczony specyficzny region lub obszar geograficzny; które działania i zasoby mogą być wykorzystane i rozszerzone na całość Sojuszu, dlaczego obszar zastosowania może obejmować państwa i dowództwa odległe od obszaru kryzysowego).

W prośbie lub wniosku dotyczących podjęcia działań przeciwko agresji ujmuje się:

– typ i ocenę zagrożenia,

– skalę agresji,

– wskazanie, czy istnieje jakiekolwiek ograniczenie konfliktu na określonym obszarze,

– zidentyfikowanie państwa (państw), które dokonało albo dokonuje agresji przeciw terytorium NATO (siłom zbrojnym Sojuszu);

– konsekwencje wprowadzenia ograniczeń dla działań innych niż te, które się proponuje na obszarach działania;

– przedsięwzięcia Systemu Pogotowia NATO, które mają być wyłączone z automatycznej deklaracji.

Prośba lub wniosek są analizowane przez Komitet Wojskowy i Sekretariat Międzynarodowy (International Staff – IS)[11]. Organa te oceniają polityczne i militarne skutki proponowanych do zastosowania środków (działań), po czym przesyłają dokumenty do Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego ze stosowną oceną.

Decyzja zatwierdzająca jest podejmowana przez Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego lub przez inny upoważniony organ (np. Polityczną

[11] Strukturę Sekretariatu Międzynarodowego przedstawiam w załączniku 4. Można również spotkać się z tłumaczeniem Sztab Międzynarodowy.

Grupę Koordynacyjną). Każda decyzja wymaga konsensu, a ponadto uprawnione organy mogą w treści prośby lub wniosku dokonać zmian dotyczących rozmiaru i skali poszczególnych przedsięwzięć lub polegających na wprowadzeniu czy też zniesieniu pewnych ograniczeń.

Za ogłoszenie i realizację działań przeciwko zaskoczeniu w ramach przedsięwzięć pogotowia obronnego odpowiedzialni są dowódcy strategiczni. Ogłoszenie działań pogotowia obronnego jest formalną prośbą do władz państw, natomiast dla dowódców regionalnych, a w niektórych wypadkach także dla innych organizacji i agencji NATO, jest poleceniem do podjęcia działań w celu realizacji konkretnego przedsięwzięcia.

Prośba do państw o podjęcie działań lub zastosowanie przedsięwzięć ogłaszanych przez dowódców strategicznych nie oznacza ich automatycznej realizacji. Władze narodowe muszą dokonać przeglądu proponowanych przedsięwzięć lub działań, aby potwierdzić zasadność ich zastosowania na swoim obszarze oraz określić, które z podległych im jednostek (sił) mogą je wykonać. Dopiero wtedy przesyłają im stosowne rozkazy i dodatkowe, własne narodowe instrukcje. Ponadto władze narodowe mogą realizować tylko niektóre z proponowanych przez dowódców strategicznych środków lub działań. W takim wypadku muszą jednakże pisemnie (w raporcie implementacyjnym) uzasadnić swoją decyzję. Poszczególne kraje mogą mieć narodowe ograniczenia legislacyjne lub specjalne wewnętrzne uwarunkowania prawne, które będą wpływać na szybkość i stopień wdrażania proponowanych przedsięwzięć. Pomimo tego zakłada się, że po odebraniu wiadomości dotyczącej ogłoszenia realizacji przedsięwzięć pogotowia NATO władze narodowe dokonają ich przeglądu i – jeśli jest to możliwe – usuną wszelkie ograniczenia, które mogłyby negatywnie wpłynąć na realizację tych przedsięwzięć lub opóźnić ich wprowadzenie.

W sytuacji gdy przedsięwzięcia pogotowia obronnego, które zostały wdrożone w danym regionie lub obszarze geograficznym, nie przyniosły oczekiwanych efektów, można zwiększyć obszar ich zastosowania lub dokonać modyfikacji tych przedsięwzięć. Jeżeli wprowadzane zmiany wykraczałyby poza to, co zostało zaakceptowane przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego, dowódca strategiczny jest zobowiązany do przygotowania nowej prośby. W takiej sytuacji wymagane jest nowe ogłoszenie, z odpowiednim uzupełnieniem lub wyjaśnieniem oraz wskazaniem różnic w stosunku do środków już zastosowanych. Ponieważ konieczność dokonywania zmian jest bardzo prawdopodobna, duży nacisk kładzie się na staranny nadzór i śledzenie podejmowanych przedsięwzięć pogotowia obronnego w celu uniknięcia dublowania się środków podnoszących gotowość.

Decyzja o zaprzestaniu realizacji przedsięwzięć w ramach pogotowia obronnego wymaga wysłania prośby do władz państw i poleceń do regionalnych dowódców o anulowanie poszczególnych przedsięwzięć pogotowia obronnego.

Uważa się, że wybiórcze anulowanie przedsięwzięć lub działań, w przypadku gdy nie są one konieczne, może posłużyć jako środek zmniejszający eskalację,

a jednocześnie zasygnalizować o chęci powrotu Sojuszu do normalnych stosunków lub uznania, że skala zagrożeń spowodowanych kryzysem się zmniejsza.

Jest regułą, że w celu usystematyzowania działań zostaje opracowywany wszechstronny plan anulowania przedsięwzięć związanych z reagowaniem kryzysowym.

Procedura **anulowania** przedsięwzięć pogotowia obronnego jest taka sama jak ich wdrażania. Mogą one być anulowane wyłącznie przez dowódcę strategicznego.

Prośba lub wniosek o anulowanie działań lub innych przedsięwzięć (Cancellation – CANCEL) również wymagają akceptacji Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego. Dowódca strategiczny przed podjęciem decyzji o anulowaniu musi określić, jaki stopień (kategorię) gotowości mają osiągnąć siły i środki prowadzące dane działania.

Raport implementacyjny (Implementation Report – IMPREP) jest dokumentem, w którym państwa, dowództwa regionalne i inne organizacje informują o stanie realizacji wdrażanych przedsięwzięć. Raporty są także wykorzystywane przez państwa do informowania dowództw strategicznych i Kwatery Głównej NATO o swoich własnych, narodowych przedsięwzięciach.

Kraje, których nie obejmuje obszar stosowania przedsięwzięć pogotowia obronnego, nie wysyłają raportów implementacyjnych.

Władze kraju powinny przesłać meldunki o realizacji tak szybko, jak to możliwe, lecz nie później niż 24 godziny po ogłoszeniu (anulowaniu) przedsięwzięcia. Raport implementacyjny powinien być wykorzystany do wskazania, jakie działania zostały podjęte w odpowiedzi na ogłoszenie lub anulowanie przedsięwzięć albo do przekazania informacji o zastrzeżeniach lub opóźnieniach. Meldunki państw są wysyłane do Kwatery Głównej NATO, dowódców strategicznych oraz do tych dowódców regionalnych i dowódców komponentów sił zbrojnych, którzy są bezpośrednio zaangażowani.

Władze państw objętych kryzysem są zobowiązane do informowania KG NATO i dowódców komponentów o realizowanych narodowych przedsięwzięciach pogotowia obronnego. W raportach implementacyjnych powinny one także informować Kwaterę Główną NATO, dowódców strategicznych i inne zaangażowane państwa o swoich decyzjach o niewprowadzaniu w życie zadeklarowanych przedsięwzięć pogotowia obronnego przez Sojusz czy też o nieanulowaniu ich.

Państwa Sojuszu, Komitet Wojskowy lub Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożenia, w celu uzyskania zgody na zastosowanie (anulowanie) odpowiednich do powstałej sytuacji środków podnoszących gotowość lub podjęcie (zakończenie) działań przeciwko agresji, wysyłają do Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego **zalecenie** (Recommendation – RECOMMEN). Wymaga się, aby proponowane do zastosowania środki pogotowia i działania były wcześniej skonsultowane z Międzynarodowym Sztabem Wojskowym (International Military Staff – IMS)[12], Międzynarodowym Sekretariatem,

[12] Strukturę Międzynarodowego Sztabu Wojskowego przedstawiam w załączniku 5.

a także z podległymi dowództwami regionalnymi. Dokument ten wysyłany jest do wiadomości Kwatery Głównej NATO, państw Sojuszu, dowódców strategicznych oraz odpowiednich dowódców regionalnych.

Rada Północnoatlantycka, Komitet Planowania Obronnego lub inny upoważniony do tego organ (np. Polityczna Grupa Koordynacyjna) wysyła do dowódców strategicznych **upoważnienie** (Authorization – AUTHORIZ) do zastosowania (anulowania) określonych środków podnoszących gotowość lub do podjęcia (zakończenia) działań przeciwko agresji. Dokument ten wysyła się również informacyjnie dowódców strategicznych NATO i państw Sojuszu.

Ogłaszając konkretne przedsięwzięcia Systemu Pogotowia NATO, dowódca strategiczny przekazuje odpowiednie sygnały do państw członkowskich w teleinformatycznym (utajnionym) systemie kierowania. Dokumenty są wypełniane w sposób sformalizowany.

2. SYSTEM REAGOWANIA KRYZYSOWEGO NATO

2.1. Powstanie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO

W dniach 23–25 kwietnia 1999 r. na szczycie NATO w Waszyngtonie stwierdzono, że obecne narzędzia zarządzania w sytuacjach kryzysowych nie są adekwatne do ryzyka zagrożeń i wyzwań, jakim przyjdzie stawić czoło w przyszłości. Po szczegółowych analizach i wstępnych pracach planistycznych Rada Północnoatlantycka NATO w 2001 r. podjęła decyzję o konieczności rozwoju jednego, w pełni zintegrowanego Systemu Reagowania Kryzysowego NATO (NATO Crisis Response System – NCRS), mającego zastąpić System Pogotowia NATO (NPS).

Celem NCRS jest zapewnienie wymaganej w danej sytuacji gotowości do działań i wsparcia wszystkich przedsięwzięć zmierzających do zapobiegania kryzysom i konfliktom oraz zarządzania w sytuacjach kryzysowych w całym zakresie operacji zawartych w art. 5 Traktatu waszyngtońskiego i poza nim (zob. załącznik 6). System ten zwiększa możliwości Sojuszu w zakresie przygotowania i reagowania na sytuacje kryzysowe. Zawiera wykaz środków i przedsięwzięć umożliwiających reagowanie na zagrożenia w skoordynowany sposób i we właściwym czasie. System Reagowania Kryzysowego NATO jest rozwinięciem Systemu Pogotowia NATO i pozwala na wyeliminowanie dotychczas występujących niedociągnięć oraz sprostanie nowym wyzwaniom. Można uznać, że został on rozszerzony w dużej mierze o przedsięwzięcia wynikające z „Katalogu potencjalnych opcji reagowania wojskowego" i „Wykazu środków zapobiegawczych".

Podstawę do budowy nowego systemu stanowiły wytyczne sekretarza generalnego NATO z 10 sierpnia 2001 r. (CM/2001/63). Niewątpliwie za najważniejsze założenia należy uznać:

1. Uwzględnienie zarówno operacji, które NATO będzie przeprowadzać na podstawie art. 5 Traktatu waszyngtońskiego, jak i operacji kryzysowych spoza tego artykułu, wynikających z nowej koncepcji strategicznej Sojuszu.

2. Przewidywanie możliwości udziału w NCRS krajów niebędących członkami Sojuszu Północnoatalantyckiego[13].

3. Zwiększenie roli cywilnych i politycznych środków zapobiegania konfliktom przez włączenie do katalogu możliwych przedsięwzięć reagowania „Wykazu środków zapobiegania", stanowiących kategorie narzędzi politycznych i ekonomicznych.

4. Wyróżnienie w strukturze systemu działań prewencyjnych oraz środków reagowania kryzysowego (Crisis Response Measures – CRM), dotyczących zarówno

[13] Decyzję o włączeniu do Systemu Reagowania Kryzysowego NATO państw spoza Sojuszu podejmuje Rada Północnoatlantycka.

operacji cywilnych, jak i wojskowych, prowadzonych na podstawie art. 5 lub operacji reagowania w sytuacjach kryzysowych spoza art. 5.

5. Ściślejsze powiązanie systemu NCRS z Systemem Ostrzegania Wywiadowczego NATO (NATO Intelligence Warning System – NIWS) w celu skrócenia czasu reagowania w sytuacjach kryzysowych, jak również zintegrowania opcji reagowania z poziomem zagrożenia określanym przez NIWS.

Na podstawie powyższych wytycznych opracowano projekt „Instrukcji Systemu Reagowania Kryzysowego NATO" (NATO Crisis Response System Manual – NCRSM), przedstawiony podczas konferencji poświęconej Systemowi Pogotowia NATO, zorganizowanej w dniach 19–22 listopada 2002 r. w Rzymie. W dniach 6–8 maja 2003 r. odbyła się w Madrycie kolejna konferencja, a jej głównym celem było przyjęcie ostatecznej wersji instrukcji nowego systemu.

Główne zmiany wprowadzone w Systemie Reagowania Kryzysowego NATO polegają na:

1. Zwiększeniu roli cywilnych i politycznych środków zapobiegania konfliktom, czego wyrazem jest stworzenie katalogu możliwych opcji zapobiegania (Preventive Options – POs), należących do kategorii narzędzi dyplomatycznych, ekonomicznych i wojskowych, oraz jego włączenie do nowego systemu.

2. Ścisłym powiązaniu systemu NCRS z Systemem Ostrzegania Wywiadowczego NATO w celu skrócenia czasu reagowania w sytuacjach kryzysowych.

3. Dostosowaniu przedsięwzięć reagowania kryzysowego do obecnego scenariusza potencjalnych zagrożeń oraz uzupełnieniu ich m.in. o środki przeciwdziałania atakom terrorystycznym (Counter Terrorism), w tym na sieci informatyczne (Computer Net-work Attack).

4. Wdrożeniu antyterrorystycznego i antysabotażowego systemu alarmowego oraz przedsięwzięć właściwych dla każdego stanu alarmowego; stosowaniu tej samej terminologii oraz zakresu przedsięwzięć zapewniających jednakowe pojmowanie problemu przez państwa członkowskie NATO.

5. Uwzględnieniu operacji kryzysowych, które NATO będzie mogło przeprowadzać poza art. 5, w tym również operacji prowadzonych pod auspicjami ONZ, UE oraz OBWE lub wsparcie działań prowadzonych przez inne organizacje międzynarodowe.

6. Przewidywanie możliwości udziału w NCRS krajów niebędących członkami NATO (w ograniczonym zakresie).

Ostateczna wersja „Instrukcji Reagowania Kryzysowego NATO" została zaakceptowana przez prawie wszystkie kraje (z wyjątkiem Grecji i Francji). Wprowadzenie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO było zaplanowane na 1 marca 2004 r. Do tego czasu kraje członkowskie były zobowiązane do dostosowania swoich narodowych systemów reagowania kryzysowego (w przypadku Polski jest to Narodowy System Pogotowia Obronnego) do wymagań nowego systemu.

Instrukcja NCRS różni się zasadniczo od obowiązującej instrukcji NPS (najważniejsze zmiany zostały przedstawione w załączniku 7), a jej układ przedstawia się następująco:

– Rozdział I – „Ogólny" – został znacznie poszerzony. Zawarto w nim opis procesu zarządzania kryzysowego oraz współpracy z innymi organizacjami międzynarodowymi podczas kryzysu. Ponadto dołączone zostały aneksy zawierające sposób postępowania podczas prowadzonych operacji (wzbraniania i kolektywnej obrony, wsparcia pokoju, ewakuacji, operacji poszukiwawczo-ratowniczej itp.), wykaz środków reagowania, które mogą być w nich zastosowane, a także opis procesu zarządzania kryzysowego.

– Rozdział II – „Działania prewencyjne" – w tym nowym rozdziale ujęto różne opcje reagowania, począwszy od dyplomatycznych, ekonomicznych i wojskowych, a skończywszy na opcjach obrony przed terroryzmem.

– Rozdział III – „Środki reagowania kryzysowego" – usunięto obszar tematyczny „Żegluga handlowa", a dodano dwa nowe: „Zasoby ludzkie" oraz „Zasadnicza infrastruktura i służby".

– Rozdział IV – „Przeciwdziałanie zaskoczeniu" – w odniesieniu do „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO" w rozdziale tym usunięto jedynie tabele zawierające deklaracje poszczególnych państw członkowskich NATO dotyczące przekazywania dowodzenia (Transfer of Authority – TOA) narodowych sił zbrojnych dowódcom strategicznym Sojuszu.

– Rozdział V – „Przeciwdziałanie agresji" – pozostaje bez zmian.

– Rozdział VI – „Stany gotowości NATO" – zupełnie nowy, zawiera definicje poszczególnych stanów gotowości, sposób ich podwyższania oraz wykaz niezbędnych środków i przedsięwzięć realizowanych w każdym z nich.

– Rozdział VII – „Procedury" – zawiera elementy rozdziału II „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO" dotyczące procedur uruchamiających środki reagowania oraz innych komponentów. Ponadto opisuje procedury zastosowania środków reagowania przez państwa niebędące członkami NATO.

– Rozdział VIII – „Wymiana informacji" – powiela treści rozdziału V „Dokumenty NPS" poprzedniej instrukcji.

Przedstawiony powyżej układ nowej instrukcji wydaje się bardziej praktyczny i czytelny. Ponadto obejmuje całość problematyki dotyczącej reagowania kryzysowego, od poszczególnych środków i przedsięwzięć, poprzez procedury ich uruchamiania do procesu zarządzania kryzysowego.

NCRS może być użyty w każdej fazie kryzysu, lecz jest najbardziej efektywny w początkowym okresie rozwoju sytuacji kryzysowej lub natychmiast po nagłym wydarzeniu lub ataku. Istotne jest, aby władze państwowe i natowskie zostały jak najszybciej powiadomione o rozwoju zagrożeń, które mogą wpływać na bezpieczeństwo interesów sojuszniczych. Stosowne zawiadomienia umożliwią skoordynowaną odpowiedź NATO.

Zasadniczym nakazem operacyjnym NCRS jest jego połączenie z Systemem Ostrzegania Wywiadowczego NATO (zob. załącznik 8). Informacje NIWS, oparte na narodowych i sojuszniczych ocenach i analitycznych opiniach, mają na celu dostarczenie ostrzeżeń tak szybko, jak jest to możliwe i z jak największą dokładnością. Chociaż system zapewnia zdobywanie i przekazywanie informacji (ostrzeżeń)

w szybkim czasie na poziomie strategicznym[14], to powinno być również możliwe przekazanie informacji bezpośrednio na szczebel operacyjno-taktyczny. Ostrzeganie o nieuniknionych atakach na tych szczeblach pozostaje w sferze odpowiedzialności odpowiednich dowódców. Decyzja Komitetu Wojskowego nr 166 jest podstawowym zbiorem zaleceń dla NIWS w zakresie polityki i spraw operacyjnych oraz stanowi wytyczne dla państw i sztabów wywiadowczych w zakresie problematyki dotyczącej procesów ostrzegania.

W operacjach, w których uczestniczą siły zbrojne Sojuszu, planowanie operacyjne NATO[15] i System Reagowania Kryzysowego NATO wzajemnie się uzupełniają. Z jednej strony, NCRS będzie dostarczał wytyczne do planowania w procesie zarządzania kryzysowego – od ostrzegania do rozpoczęcia planowania operacyjnego. Jednak z drugiej strony, niektóre elementy NCRS, szczególnie środki reagowania kryzysowego, są narzędziami uzupełniającymi planowanie operacyjne NATO. Militarne środki reagowania kryzysowego są uwzględniane w dokumentach planistycznych (plan operacyjny, plan zapasowy, plan obrony) i podczas planowania operacyjnego są włączone do tych planów. Podczas gdy poszczególne plany operacyjne są precyzowane, środki reagowania kryzysowego NCRS mogą być równolegle uruchamiane, do czasu gdy plan zostanie opracowany i zatwierdzony.

Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń wspiera wysiłki Rady Północnoatlantyckiej w zarządzaniu kryzysowym. W tym celu SCEPC rozwinął Cywilne Planowanie Kryzysowe (Civil Emergency Planning – CEP), własny system planowania kryzysowego oraz procedury zarządzania kryzysowego. Celem jego działania jest cywilne wsparcie sojuszniczych operacji militarnych prowadzonych zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego i spoza tego artykułu, wsparcie władz narodowych w sytuacjach kryzysowych oraz ochrona ludności przed bronią masowego rażenia (Weapons of Mass Destruction – WMD).

NIWS, NCRS, planowanie operacyjne NATO oraz cywilne planowanie zarządzania kryzysowego NATO są przeznaczone do wsparcia i zwiększenia zdolności do reagowania i zarządzania w sytuacjach kryzysowych przez Sojusz, w sposób uzupełniający i syntetyczny, jako część procesu zarządzania kryzysowego NATO.

Kolejną istotną zmianą są procedury umożliwiające dostęp do przedsięwzięć reagowania kryzysowego krajom spoza NATO. W odniesieniu do Systemu Pogotowia NATO zostały zmienione zasady udostępniania poszczególnych przedsięwzięć reagowania kryzysowego. W nowym systemie przewidziano możliwość realizacji odpowiednich przedsięwzięć NCRS w stosunku do państw:

---

[14] Na głównym poziomie strategicznym NAC/DPC określa cele strategiczne i stan polityczny do osiągnięcia. Operacje są zarządzane i wykonywane na trzech poziomach: militarno-strategicznym, planowania i prowadzenia działań na szczeblu operacyjnym i taktycznym.

[15] MC 133/3 *System planowania NATO*, 28 sierpnia 2000 r.

– uczestniczących w programie Partnerstwo dla Pokoju (Partnership for Peace – PfP),

– należących do Unii Europejskiej,

– spoza NATO, biorących udział w operacji Sojuszu lub nieprzejawiających wrogiej postawy wobec NATO.

Państwom tym udostępnia się tylko przedsięwzięcia realizowane operacjach nieobjętych art. 5.

System Reagowania Kryzysowego NATO ma następujące cechy:

1. Jest całkowicie zintegrowanym systemem zarządzania kryzysowego dla wsparcia Sojuszu w zakresie reagowania na ewentualne sytuacje kryzysowe.

2. Zapewnia kontrolę polityczną Rady Północnoatlantyckiej nad użyciem środków reagowania kryzysowego poprzez podejmowanie decyzji o ich zastosowaniu.

3. Kładzie nacisk na współpracę cywilno-wojskową.

4. Zawiera zróżnicowane środki wsparcia w razie wystąpienia sytuacji kryzysowej oraz działania prewencyjne.

5. W wypadku wystąpienia kryzysu zapewnia precyzyjne i terminowe reagowanie na podstawie danych otrzymanych z Systemu Ostrzegania Wywiadowczego NATO.

6. Jest komplementarnym systemem wsparcia w stosunku do systemu planowania operacyjnego NATO.

7. Opiera się na jednolitości: politycznego zwierzchnictwa, dowodzenia i cywilnego kierowania.

8. Nie dubluje innych procedur i porozumień Sojuszu.

9. Zapewnia wsparcie w operacjach z użyciem sił i środków NATO, również prowadzonych pod auspicjami innych organizacji (po uprzednim zatwierdzeniu przez Radę Północnoatlantycką).

10. W razie wystąpienia sytuacji kryzysowej zapewnia wsparcie kraju partnerskiego lub kraju spoza Sojuszu (po uprzednim zatwierdzeniu przez Radę Północnoatlantycką).

11. Jest wspierany przez system automatycznego przekazywania danych.

System Reagowania Kryzysowego NATO obejmuje pięć uzupełniających się komponentów, które nie są związane z żadnymi kolejno po sobie ustalonymi wydarzeniami (przedsięwzięciami). Są to: działania prewencyjne (opcje zapobiegania), środki reagowania kryzysowego, przeciwdziałanie zaskoczeniu, przeciwdziałanie agresji oraz stopnie alarmowe (por. rysunek 5). Wprowadzanie tych komponentów następuje w odpowiednich fazach reagowania kryzysowego (zob. załącznik 9).

Rys. 4. Komponenty Systemu Reagowania Kryzysowego NATO

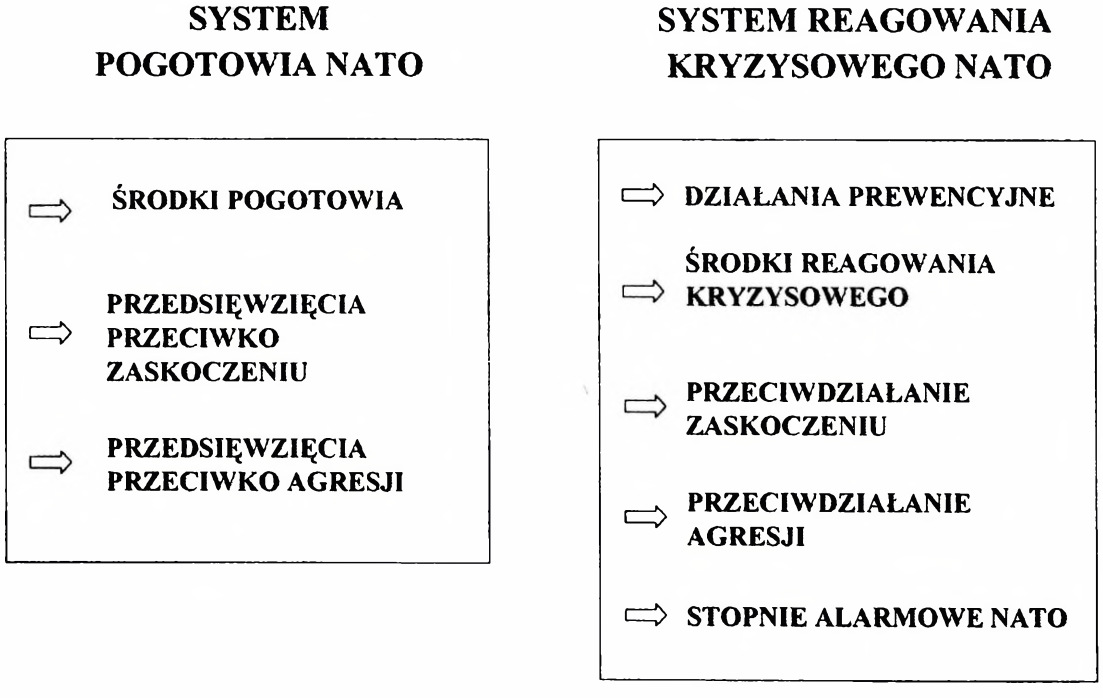

Rys. 5. Różnice między elementami NPS i NCRS

2.2. Działania prewencyjne

Pierwszym elementem są działania prewencyjne. Obejmują one rozległy zakres działań, począwszy od dyplomatycznych, ekonomicznych i wojskowych, skończywszy zaś na opcjach obrony przed terroryzmem. Przykładem jest m.in. wzmocnienie ochrony granic państwowych oraz obiektów o znaczeniu strategicznym i operacyjnym lub nasilenie działalności wywiadowczej.

Nie należy zakładać, że wymienione działania będą stosowane automatycznie, a ich lista jest ostateczna i niezmienna. Będą one uruchamiane w całości lub wybiórczo, w zależności od rodzaju zagrożenia i rozwoju sytuacji. Ponadto mogą być podejmowane inne działania niż te ujęte w wykazie, a mające charakter prewencyjny. Kompleksowe podejście do zarządzania kryzysowego wymaga wyboru przez Radę Północnoatlantycką stosownych do zagrożenia i okoliczności opcji zapobiegawczych – dyplomatycznych, ekonomicznych lub militarnych – w warunkach ścisłej kontroli politycznej na wszystkich szczeblach.

Podczas oceny wyłaniającego się kryzysu oraz możliwej reakcji społeczności międzynarodowej w pierwszej kolejności powinno być rozważane zastosowanie odpowiednich działań dyplomatycznych.

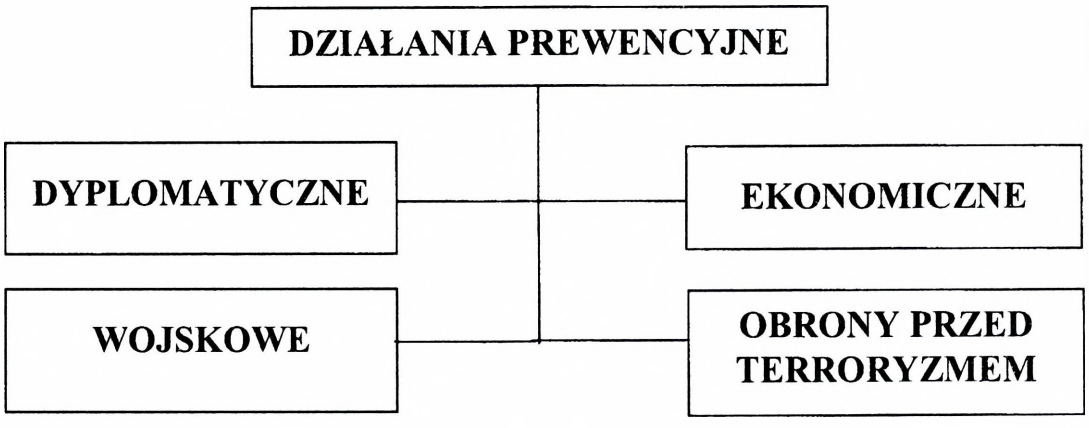

Rys. 6. Elementy składowe działań prewencyjnych

Sygnały dyplomatyczne lub polityczne mogą być przekazywane zarówno bezpośrednio przez stronę zainteresowaną ich zastosowaniem, jak i przez organizacje międzynarodowe. Polityczne poparcie dla zagrożonego państwa lub oferowanie pomocy w dążeniu do osiągnięcia pokojowego rozwiązania może przyczynić się do niwelowania wyłaniającego się kryzysu. Możliwy jest też wybór innych działań dyplomatycznych w celu podkreślenia stanowczej reakcji w obliczu pogarszającej się sytuacji kryzysowej, np. wydanie oświadczenia potępiającego agresję (samodzielnie lub w koordynacji z innymi państwami, w tym na forum odpowiednich organizacji międzynarodowych). Można także rozważyć podjęcie, indywidualnie lub wspólnie, takich działań jak wezwanie ambasadorów na konsultacje. W celu

zapewnienia spójnej i skutecznej reakcji inicjatywy dyplomatyczne będą podejmowane równolegle do działań organizacji międzynarodowych. Mogą być także formą wsparcia takich działań.

Działania dyplomatyczne są w sytuacji kryzysowej podstawowym instrumentem służącym do wyrażania zdecydowanego poparcia dla rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, w tym dla tych, które dotyczą walki z terroryzmem.

Rozważając możliwość zastosowania ekonomicznych działań prewencyjnych, powinno się uwzględniać następujące uwarunkowania:

– działania ekonomiczne leżą w gestii poszczególnych państw; muszą być zgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz ze zobowiązaniami wynikającymi z istniejących porozumień międzynarodowych;

– działania ekonomiczne są najbardziej skuteczne, jeśli na ich stosowanie zdecyduje się kilka państw;

– celem działań ekonomicznych może być ostrzeganie lub wywieranie bezpośredniego wpływu na rynek dóbr i usług; mogą one mieć skutek natychmiastowy lub przynieść rezultat dopiero po dłuższym okresie stosowania;

– należy uwzględnić specyficzne potrzeby poszczególnych państw bezpośrednio zaangażowanych w implementację działań ekonomicznych i mieć świadomość, że w danej sytuacji kryzysowej szerokie względy polityczno-strategiczne mogą przeważyć potrzeby regionalne;

– działania ekonomiczne będą najskuteczniejsze, jeżeli zostaną wymierzone w słabe strony gospodarki państw – „źródeł ryzyka”[16].

Wojskowe działania prewencyjne mogą być szczególnie użyteczne we wczesnych stadiach wyłaniającego się kryzysu. Ze względu na swój szeroki, niewiążący charakter mogą one ułatwić wyrażenie zdecydowania – zarówno przez kraj, jak i jego sojuszników – oraz wzmocnić gotowość wojskową bez odwoływania się do bardziej konkretnych działań operacyjnych. Pozwala to na okazanie determinacji bez elementu prowokacji.

W ramach wojskowego wsparcia dla planowania cywilnego siły zbrojne powinny wspomagać, w miarę potrzeb oraz istniejących uregulowań prawnych, działania mające na celu stworzenie praktycznych mechanizmów współpracy ze strukturami cywilnymi, w szczególności w sytuacji udzielenia wsparcia pomocy humanitarnej realizowanej podczas operacji reagowania kryzysowego.

Specyficznym obszarem są działania prewencyjne prowadzone w ramach obrony przed terroryzmem. Stosowane są wobec państw – „źródeł ryzyka”, a niektóre z wymienionych działań prewencyjnych mogą być także stosowane w odniesieniu do grup terrorystycznych. Polega to na zwiększeniu wymiany informacji na temat terroryzmu, prowadzeniu, z udziałem organizacji międzynarodowych i przedstawicieli innych państw, szkoleń związanych z obroną przed terroryzmem,

[16] Kraje udzielające schronienia grupom terrorystycznym, które w ocenie właściwych organizacji międzynarodowych stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego i państw członkowskich NATO lub też w ocenie władz danego kraju stanowią zagrożenie dla jego bezpieczeństwa.

uszczelnieniu granic, przeprowadzaniu kontroli uzbrojenia i doradztwie w zakresie środków służących skutecznej kontroli broni masowego rażenia oraz bezpiecznego usuwania substancji i materiałów związanych z wytwarzaniem BMR.

2.3. Środki reagowania kryzysowego

Środki reagowania kryzysowego są wstępnie określonymi działaniami, możliwymi do natychmiastowego uzgodnienia i realizacji przez państwa (siły zbrojne) w celu wzmocnienia odstraszającej postawy Sojuszu (państw członkowskich), wzmocnienia gotowości, podwyższenia poziomu ochrony lub zapoczątkowania działań realizowanych we wszystkich fazach rozwoju potencjalnego kryzysu. Uwzględniają zagrożenia płynące za strony terroryzmu. Są przeznaczone do przyspieszenia procesu przygotowawczego, włącznie z uruchomieniem sił i zapoczątkowaniem działań, w celu szybkiej reakcji na kryzys, atak lub katastrofę. Wszystkie przedsięwzięcia, z wyjątkiem tych, co do których wprowadzono ograniczenia[17], mogą być stosowane w operacjach reagowania kryzysowego. Odpowiednie przedsięwzięcia muszą być starannie wybrane przez dowódców, stosownie do okoliczności i aktualnej sytuacji. Procedury uruchomienia środków reagowania kryzysowego na przykładzie Polski przedstawiono w załączniku 10.

Każde rozpatrywane do zastosowania przedsięwzięcie reagowania kryzysowego jest uzgadniane z państwami członkowskimi Sojuszu. W odpowiedzi na rekomendację dowódców strategicznych państwa członkowskie Sojuszu są zobowiązane przedsięwziąć zalecone wojskowe lub cywilne działania. Niektóre przedsięwzięcia reagowania kryzysowego mogą także sugerować podjęcie działań przez inne organa narodowe lub NATO. Jednakże wprowadzenie przedsięwzięć reagowania kryzysowego nie zmienia relacji i powiązań dowództw i władz z dowódcami strategicznymi, podległymi dowództwami NATO i szefami agencji NATO. Należy podkreślić, że państwo nie jest zobowiązane do wprowadzania wszystkich proponowanych środków lub działań. Zależy to od sytuacji, narodowych regulacji prawnych, możliwości efektywnego wprowadzenia i wykorzystania środków lub działań oraz obszaru ich zastosowania.

Środki reagowania kryzysowego mogą być zastosowane na obszarze całego NATO, w rejonie odpowiedzialności dowódcy strategicznego, określonej jego części (podległe dowództwo lub geograficzny obszar, który może obejmować region poza granicami NATO) lub na obszarze, gdzie stacjonują siły zbrojne NATO. Niektóre przedsięwzięcia reagowania kryzysowego będą miały ograniczone znaczenie, jeśli obszar zastosowania będzie zbyt mały. W niektórych wypadkach będzie wymagane zastosowanie przedsięwzięcia reagowania kryzysowego w dowodzonych obszarach lub może w całym NATO, nawet jeżeli rzeczywisty obszar kryzysu jest bardziej ograniczony, oddalony lub też leży poza granicami NATO.

[17] Obszar „Broń nuklearna".

W tym celu należy postępować zgodnie z procedurami, tzn. występować z prośbą o zastosowanie danego środka na określonym obszarze.

Część przedsięwzięć reagowania kryzysowego jest przeznaczona do uzupełnienia planowania operacyjnego NATO, które zawiera procedury uruchamiania i rozwinięcia sił. Zastosowanie przedmiotowych środków może powodować zwiększenie gotowości Sojuszu (państwa), włącznie z przygotowaniem, uruchomieniem i rozwinięciem sił zbrojnych (dowództw) w celu rozpoczęcia konkretnych działań wojskowych (np. wzbraniających, minowania morskiego, operacji psychologicznych). Deklarowanie przedsięwzięć reagowania kryzysowego dotyczących gotowości jest związane ze specyficznymi warunkami planowania, a mianowicie z określeniem i przeznaczeniem sił oraz zatwierdzonym przez Radę Północnoatlantycką planem (jakie siły do jakiej operacji). Wybrane przedsięwzięcia reagowania kryzysowego są realizowane w ramach Stałego Planu Obronnego (Standing Defence Plan – SDP; polski skrót – SPO)[18] i ich zastosowanie przez dowódcę strategicznego podczas realizacji planu zostało zatwierdzone wcześniej przez NAC.

Wprowadzenie przedsięwzięć reagowania kryzysowego dotyczących gotowości sił zbrojnych podczas fazy planowania będzie pomocne w skróceniu czasu potrzebnego wojskom na osiągnięcie gotowości do podjęcia działań i rozwinięcie. Przedsięwzięcia reagowania kryzysowego dotyczące gotowości bojowej sił zbrojnych mają szczególne znaczenie podczas niespodziewanego kryzysu, kiedy nie wystąpiły symptomy zagrożenia lub jest ich bardzo mało, a plan operacyjny (Operational Plan – OPLAN) musi być realizowany. Oznacza to, że powinny być one uwzględniane w procesie planowania operacyjnego. Wskazane jest, żeby miało to miejsce na najwyższym poziomie strategicznym (początek oceny polityczno-militarnej). Jeśli przedsięwzięcia te mają mieć prawdziwą wartość, ich zastosowanie musi się odnosić do określonych sił zbrojnych wydzielanych przez dane państwa, które prawdopodobnie będą zaangażowane w operacji. Z reguły wykonywanie tych przedsięwzięć zostanie powierzone Siłom Odpowiedzi NATO (NATO Response Force – NRF; polski skrót – SON). Dopiero po zatwierdzeniu OPLAN-u i wydaniu rozkazu inicjującego (Activation Order – ACTORD) należy wprowadzić środki dotyczące przekazywania dowodzenia.

Decyzja o zastosowaniu danego środka reagowania kryzysowego jest podejmowana przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego (lub każdorazowo upoważnioną przez nie Polityczną Grupę Koordynacyjną). Rada Północnoatlantycka, podejmując decyzję zatwierdzającą zastosowanie środka reagowania kryzysowego, będzie rozważała potencjalne zaangażowanie Sojuszu oraz konsekwencje ich wprowadzenia. Wcześniejsze przeniesienie uprawnień do zastosowania określonych przedsięwzięć reagowania kryzysowego może nastąpić

[18] SPO – w pełni opracowany plan operacyjny, możliwy do realizacji przez wydzielone dowództwo, które ma przekazane odpowiednie uprawnienia do określonego szczebla dowodzenia. Przeznaczony do przeciwdziałania krótkotrwałemu, potencjalnemu, nieokreślonemu przez art. 5 Traktatu waszyngtońskiego ryzyku zagrożenia bezpieczeństwa.

w ramach odpowiedniego planu operacyjnego, zatwierdzonego przez Radę Północnoatlantycką.

Przedsięwzięcia reagowania kryzysowego zostały podzielone i zawarte w 19 obszarach tematycznych. Określają one ogólny tryb postępowania w różnych sytuacjach kryzysowych oraz środki, jakie muszą być zastosowane w celu ich deeskalacji.

Szczegółowe informacje dotyczące postępowania stosownie do danej sytuacji są zawarte w dyrektywach, instrukcjach i planach operacyjnych. Wyróżniono następujące obszary tematyczne:

– zasoby osobowe – dotyczą przygotowania i skierowania personelu w celu uzupełnienia wakatów w uzgodnionym etacie czasu „P", który został określony jako niezbędny w sytuacji kryzysowej przez dowództwa lub inne organa krajowe lub agencje NATO;

– wywiad – zawiera zestawy przedsięwzięć dotyczących podnoszenia gotowości systemów rozpoznania oraz intensyfikacji działań rozpoznawczych;

– kontrwywiad i bezpieczeństwo – obejmuje przedsięwzięcia realizowane w celu zapewnienia kontrwywiadowczej osłony rejonu kryzysu i obszarów bezpośrednio przyległych;

– ochrona wojsk – dotyczy przygotowania do wprowadzenia przedsięwzięć zapewniających ochronę i obronę stanów osobowych, obiektów infrastruktury i sprzętu wojskowego umożliwiających zachowanie swobody oraz efektywności działania sił w czasie pokoju, kryzysu i wojny;

– operacje ogólne – w ich ramach przewiduje się realizację przedsięwzięć podnoszących gotowość do działań dowództw i centrów operacyjnych oraz stanowisk dowodzenia, w tym wysyłanie narodowych przedstawicieli do właściwych dowództw; ponadto czynności dotyczące nawiązywania współpracy z władzami cywilnymi, uruchamiania planów operacyjnych, a także zadań w zakresie prowadzenia operacji psychologicznych i intensyfikacji działań rozpoznawczych;

– operacje lądowe – zawierają przedsięwzięcia umożliwiające wojskom lądowym przygotowanie do prowadzenia działań, głównie osłonowych, a także operacji blokujących wtargnięcie przeciwnika na obszar kraju;

– operacje powietrzne – obejmują przedsięwzięcia związane z funkcjonowaniem służb kierowania ruchem lotniczym, przygotowaniem lotnisk, ochroną sił lotniczych oraz gotowością systemów obrony przeciwlotniczej;

– operacje morskie – precyzują zestawy zadań dla marynarki wojennej, w tym związanych z prowadzeniem rozminowania i minowania torów wodnych, ochroną żeglugi, rozpoznaniem morskim, ochroną systemów nawigacji, a także zapewnieniem informacji nawigacyjnej na obszarze objętym kryzysem;

– operacje psychologiczne – obejmują utrzymywanie zadeklarowanych środków do operacji psychologicznych w gotowości do działania, określanie potrzeb w zakresie tych środków, wspieranie realizacji planów operacji psychologicznych oraz wydzielanie elementów operacji psychologicznych do wsparcia sił zbrojnych.

– walka elektroniczna – to przedsięwzięcia z zakresu uruchamiania komórek WE, funkcjonowania środków obrony i przeciwdziałania radioelektronicznego oraz zwiększania możliwości oddziaływania radioelektronicznego;

– meteorologia/oceanografia/hydrografia – dotyczy zapewnienia wsparcia meteorologicznego, oceanograficznego, geograficznego i hydrograficznego odpowiednim centrom lub zespołom kierowniczym lub siłom zbrojnym oraz prowadzenia stałego monitoringu;

– obrona przed bronią masowego rażenia – obejmuje przedsięwzięcia dotyczące funkcjonowania systemu ostrzegania, alarmowania i powiadamiania o skażeniach, jego aktywacji oraz podnoszeniu gotowości do działania;

– logistyka – obejmuje zestawy przedsięwzięć zapewniających odpowiednie do sytuacji zarządzanie zasobami logistycznymi, uruchamianie organów kierowania logistyką, zapewnienie wsparcia logistycznego siłom zbrojnym Sojuszu, przygotowanie do ewakuacji zasobów logistycznych z obszarów zagrożonych, informowanie o możliwościach określonych linii komunikacyjnych oraz o możliwościach transportowych (w tym również poza granicami kraju), a także przygotowanie ewentualnego zwiększenia możliwości służb medycznych;

– środki nuklearne – dotyczą udziału państwa w planowaniu i realizacji przedsięwzięć zapewniających ochronę broni jądrowej oraz możliwości rozśrodkowania sprzętu do jej przenoszenia w sytuacji zagrożenia;

– gotowość sił zbrojnych – obejmuje przedsięwzięcia związane z narastaniem gotowości do ich użycia i operacyjnym rozwinięciem określonych sił stosownie do rozwoju sytuacji oraz czynności dotyczące przekazywania dowodzenia tymi siłami dowództwom sojuszniczym;

– systemy łączności i informatyki – precyzują wymogi w odniesieniu do funkcjonowania systemów łączności stosownie do narastania gotowości wojsk, bezpieczeństwa tych systemów, zwiększania ich możliwości oraz udostępniania częstotliwości cywilnych dla potrzeb wojska;

– kluczowa infrastruktura i usługi – przygotowanie do wdrożenia planów ochrony głównej cywilnej infrastruktury, instalacji, systemów, służb i środków;

– ochrona ludności cywilnej – obejmuje przedsięwzięcia mające na celu zapewnienie minimalnych, akceptowalnych warunków do przetrwania dla ludności cywilnej oraz zapewnienie funkcjonowania organów władzy i administracji państwowej; przedsięwzięcia te będą obejmować m.in.: przygotowanie i wdrażanie (w zależności od sytuacji) planów ochrony ludności i infrastruktury krytycznej, planowanie i utrzymanie rezerw państwowych oraz realizację przedsięwzięć związanych z uruchomieniem systemu powszechnego ostrzegania i alarmowania, prowadzeniem akcji ratowniczych, ewakuacją ludności cywilnej i zapasów z obszarów zagrożonych kryzysem lub działaniami wojennymi;

– informowanie publiczne – obejmuje przedsięwzięcia związane z przygotowaniem służb informacyjnych do działania w sytuacji kryzysowej oraz wyznaczeniem i przeszkoleniem personelu do służb w sojuszniczych centrach informacji

prasowej, a także uruchomienie procedur akredytujących przedstawicieli prasowych na obszarach operacji SZ NATO.

Jak wynika z powyższego zestawienia, większość obszarów dotyczy funkcjonowania sfery militarnej państwa i obejmuje przedsięwzięcia podnoszące gotowość do użycia sił zbrojnych i ich komponentów – stosownie do prawdopodobnego rozwoju sytuacji militarnej. Należy jednak zauważyć zdecydowane przewartościowanie poglądów na temat roli tego systemu w sytuacjach kryzysowych. Obecnie w znacznie większym zakresie przewiduje się użycie sił zbrojnych Sojuszu w sytuacjach kryzysów niemilitarnych, stąd tak wiele z wyróżnionych obszarów tematycznych wchodzi także w zakres działalności sfery cywilnej państwa. W celu realizacji zadań i przedsięwzięć wynikających z tych obszarów konieczne jest nawiązanie ścisłej współpracy z właściwymi strukturami cywilnymi.

W fazie planowania szczególnego znaczenia nabiera obszar dotyczący gotowości sił zbrojnych, należy bowiem wypracować decyzję określającą wielkość sił wydzielanych przez nasz kraj do natychmiastowego zaangażowania się w prowadzoną operację. W trybie pilnym powinny również zostać wprowadzone przedsięwzięcia dotyczące przekazania dowodzenia i rozwinięcia sił.

2.4. Przeciwdziałanie zaskoczeniu

Przeciwdziałanie zaskoczeniu (Counter-Surprise – CS) obejmuje cywilne i wojskowe działania (po otrzymanym ostrzeżeniu o możliwym ataku) w celu zapewnienia bezpieczeństwa i swobody manewru siłom zbrojnym NATO w sytuacji niespodziewanego, nagłego ataku oraz zmniejszenia ewentualnych strat własnych w przypadku agresji. Sytuacje kryzysowe (kryzysy) rozpoczynają się w różny sposób, począwszy od stopniowego ich narastania, a skończywszy na niespodziewanym, gwałtownym rozwoju sytuacji. Element zaskoczenia ma charakter czasowy oraz wynika z zastosowanych przez przeciwnika metod działania. Nie ulega wątpliwości, że obecnie najpoważniejsze zagrożenie stwarza terroryzm. Jedną z charakterystycznych cech działań terrorystycznych jest stosowanie niekonwencjonalnych metod działania.

Można wyróżnić trzy grupy działań realizowanych z zaskoczenia. Prawdopodobne zagrożenia, których efektem jest zaskoczenie, mogą się przejawiać w formie ataków na terytorium któregoś państwa członkowskiego Sojuszu, wykonanych przez wrogie państwa z wykorzystaniem pocisków balistycznych z konwencjonalnymi lub niekonwencjonalnymi głowicami.

Kolejną grupę zagrożeń stanowią ataki terrorystyczne, przeprowadzone przez organizacje (np. grupy terrorystyczne) lub państwo (państwa) wspierające działania tych grup. Mogą one być realizowane z użyciem tradycyjnych środków bojowych, broni chemicznej, biologicznej, a także nuklearnej i radiologicznej. Do prawdopodobnych celów ataków można zaliczyć siły zbrojne oraz infrastrukturę (telekomunikacyjną, energetyczną, gazowniczą, petrochemiczną, składy i transport), sferę

ekonomiczną i finansową, urządzenia użyteczności publicznej, rządowe systemy antykryzysowe, systemy zapewniające ciągłość kierowania państwem, osoby i obiekty o symbolicznym znaczeniu oraz ogólnie całą ludność. Szczególnie podatne na ataki terrorystyczne są polskie przedstawicielstwa i instytucje działające poza terytorium państwa, włącznie z inwestycjami przemysłowymi i ekonomicznymi, a także siłami zbrojnymi stacjonującymi poza granicami kraju.

Ostatnią grupą zagrożeń, które mogą pojawić się z zaskoczenia, są oddziaływania na systemy informatyczne Sojuszu lub państwa członkowskiego Sojuszu. Mogą to być pojedyncze, destrukcyjne, wyrafinowane operacje prowadzone przez wrogie państwo (państwa) lub organizacje terrorystyczne, mające na celu obezwładnienie systemu informacyjnego, uszkodzenie jego baz danych lub próby wpłynięcia na przetwarzanie, tworzenie i obieg informacji.

Przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu obejmują cywilne i wojskowe działania, które muszą być podjęte niezwłocznie w celu zapewnienia bezpieczeństwa siłom zbrojnym Sojuszu (państwa), ludności cywilnej oraz zasadniczej infrastrukturze, zarówno cywilnej jak i wojskowej, w sytuacji ataku lub w przewidywaniu jego nieuchronnego wystąpienia w krótkim czasie.

Celem tych przedsięwzięć jest utrzymanie przez siły zbrojne zdolności do efektywnego wypełnienia zadań zapewniających ochronę władz cywilnych i wojskowych, ludności oraz infrastruktury znajdującej się na obszarze kraju, ochronę sił i urządzeń NATO przed niespodziewanym uderzeniem (ograniczenie ich skutków).

W ramach przeciwdziałania zaskoczeniu rozpoczyna się natychmiastowe działania obronne, podejmowane po otrzymanym ostrzeżeniu, odpowiednie dla poszczególnych regionów (obszarów) i dostosowane do okoliczności. Reakcja na taki atak wymaga wcześniejszego przygotowania właściwych działań (planów) we wszystkich resortach i nie może być polegać wyłącznie na użyciu środków reagowania kryzysowego, które mogą być wprowadzone w tym czasie.

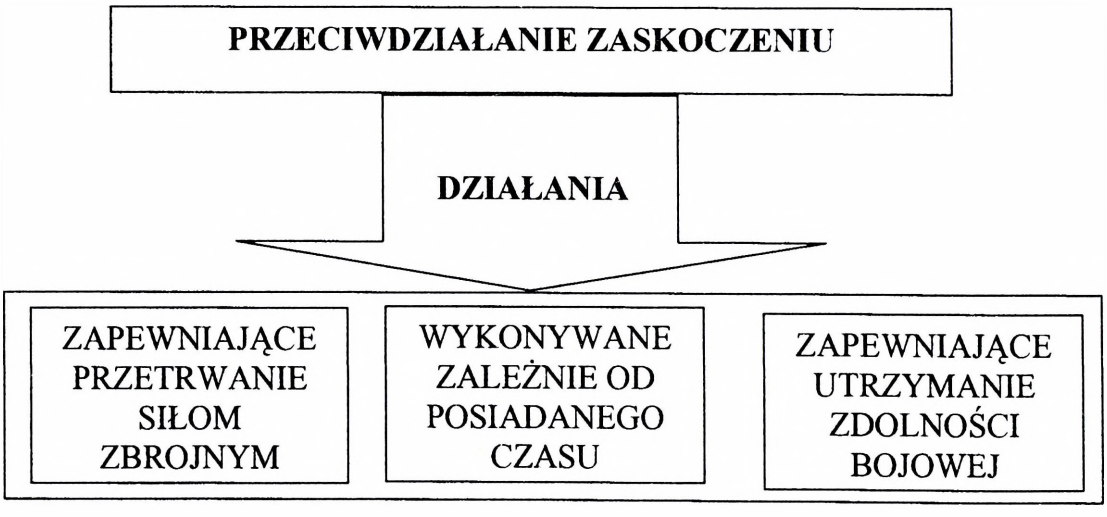

Rys. 7. Grupy działań z zakresu przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu

W celu zapewnienia szybkiej reakcji na zagrożenia określone zostały grupy działań, które muszą być zrealizowane, w tym czynności:

– zapewniające przetrwanie siłom zbrojnym (ostrzeżenie jednostek o zagrożeniu, doprowadzenie jednostek do najwyższego stopnia gotowości i w razie potrzeby dokonanie rozśrodkowania sprzętu, przygotowanie do obrony obiektów, uruchomienie systemu obserwacji skażeń);

– zapewniające utrzymanie zdolności bojowej wojsk (zdolności do prowadzenia walki) poprzez rozwinięcie systemu dowodzenia i wzmocnienie systemu ochrony obiektów.

Kolejną grupę zadań stanowią przedsięwzięcia wykonywane w zależności od posiadanego czasu. Będzie to m.in. wprowadzenie systemu śledzenia i rozpoznania przestrzeni powietrznej zgodnie z planami, wzmożenie działalności lub wzmocnienie systemu rozpoznania.

Przeciwdziałanie zaskoczeniu opiera się na czterech zasadniczych założeniach:

1. Realizowane jest w krótkim czasie, tzn. do osiągnięcia stabilnej sytuacji i powrotu do normalnego stanu. Zakłada się, że trwają one nie dłużej niż 36 godzin. W sytuacji gdy oczywiste jest, że zakładany cel nie zostanie szybko osiągnięty, wprowadzane będą środki reagowania kryzysowego lub inne przedsięwzięcia. Wymagać to również może decyzji państwa (lub Rady Północnoatlantyckiej) do zadeklarowania przedsięwzięć w ramach art. 5 Traktatu waszyngtońskiego bądź prośby o zastosowanie przedsięwzięć przeciw agresji. Prośby i rekomendacje o zastosowanie odpowiednich środków reagowania kryzysowego lub przedsięwzięć przeciw agresji powinny być przedstawiane tak szybko, jak to jest możliwe, zaraz po deklaracji wprowadzającej przedsięwzięcia przeciw zaskoczeniu.

2. Nie może powodować utrudnień w zakresie realizowanych już środków reagowania kryzysowego.

3. Nie może być utożsamiane z systemem alarmowania i ostrzegania.

4. Nie zastępuje stałych planów obronnych lub planów operacyjnych.

W sytuacji spodziewanego ataku lub po jego wystąpieniu na jedno lub więcej państw członkowskich NATO, gdy podjęte już środki reagowania kryzysowego nie przyniosły oczekiwanych efektów, może być konieczna szybka reakcja ze strony władz narodowych, jak i dowódców NATO. W takich sytuacjach władze narodowe ściśle koordynują wszystkie środki, które są w trakcie wdrażania, z odpowiednimi dowódcami NATO (w razie konieczności również z władzami narodowymi innych państw członkowskich Sojuszu), bezpośrednio lub poprzez stosowne organy NATO. Wprowadzane narodowe środki powinny być kompatybilne ze środkami zawartymi w „Instrukcji Reagowania Kryzysowego NATO". Dowódcy zaatakowanych lub zagrożonych atakiem narodowych sił zbrojnych prowadzą swoje operacje wspólnie, zgodnie z odpowiednimi planami (stałymi planami obronnymi lub planami operacyjnymi), na bieżąco informując o podjętych środkach Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego, władze narodowe innych państw członkowskich Sojuszu, Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń i inne władze wojskowe NATO (Komitet Wojskowy, dowództwa strategiczne).

Dowódcy strategiczni lub podlegli im odpowiedni dowódcy są z upoważnieni przez Radę Północnoatlantycką do wprowadzania i odwoływania przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu. Dowódcy Sojuszu są zobowiązani do wprowadzenia tych przedsięwzięć i realizowania siłami zbrojnymi wydzielonymi do NATO stałych planów obronnych zatwierdzonych przez Radę Północnoatlantycką. Z chwilą przejęcia operacyjnego (taktycznego) dowodzenia lub kontroli nad siłami zbrojnymi natychmiast wprowadzają przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu, zapewniające przetrwanie i ochronę wojsk. W późniejszym okresie wspierają działania władz cywilnych, biorąc udział w zarządzaniu kryzysowym. Operacje są prowadzone przy zwiększonych środkach ochrony wojsk w ramach zatwierdzonego przez Radę Północnoatlantycką planu operacyjnego. Dowódcy na bieżąco informują o swoich działaniach władze narodowe, Radę Północnoatlantycką, Komitet Planowania Obronnego, Komitet Wojskowy i inne zainteresowane dowództwa NATO.

Dowódcy strategiczni (lub upoważnieni podlegli im dowódcy) mogą wprowadzać przedsięwzięcia przeciw zaskoczeniu w całym rejonie odpowiedzialności lub w jego części. Przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu są realizowane przez siły zbrojne dowodzone przez NATO oraz te siły zbrojne, które przechodzą w podporządkowanie Sojuszu w wyniku deklaracji przedsięwzięć przeciw zaskoczeniu lub zostały przydzielone dowódcy strategicznemu w ramach realizacji zatwierdzonego przez Radę Północnoatlantycką stałego planu obronnego.

Na prośbę dowódcy NATO przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu są realizowane przez władze narodowe w pozostałych siłach zbrojnych i przez odpowiednie organy cywilne. Jeśli narodowy dowódca (lub jego cywilny odpowiednik) zostanie uprzednio upoważniony przez swoje władze do wprowadzenia przedsięwzięć przeciw zaskoczeniu, to po otrzymaniu wiadomości z NATO o ich deklaracji będzie natychmiast je realizował (tylko te, które władze narodowe uznają za stosowne).

Deklaracja odpowiedniego dowódcy NATO dotycząca zastosowania przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu musi być poprzedzona natychmiastową oceną sytuacji oraz oceną polityczno-wojskową dokonaną przez Kwaterę Główną NATO. W razie konieczności Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego mogą zatwierdzić wprowadzenie przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu na innych zagrożonych obszarach. W późniejszym okresie może wystąpić konieczność rozważenia i oceny zastosowania odpowiednich opcji działania lub środków reagowania.

Należy podkreślić, że władze państwa (lub grupy państw) występującego z deklaracją wprowadzającą przedsięwzięcia przeciwko zaskoczeniu oczekują, że zostaną one wprowadzone przez poszczególne kraje, stosownie do występującej na ich obszarze sytuacji. Po otrzymaniu deklaracji państwa rozważają zasadność wprowadzenia odpowiednich środków cywilnych.

Dowódcy strategiczni lub upoważnieni przez nich podlegli dowódcy będą anulować przedsięwzięcia przeciw zaskoczeniu zazwyczaj w ciągu 36 godzin od ich deklaracji. Podległy dowódca nie może anulować przedsięwzięć przeciw zaskoczeniu w swoim rejonie odpowiedzialności, jeśli jego przełożony je realizuje.

Jeżeli ujęte w deklaracji przeciwko zaskoczeniu zdolności obronne są niewystarczające do odparcia nieuchronnego ataku na państwo (państwa członkowskie Sojuszu), siły zbrojne lub ludność cywilną, może zaistnieć konieczność wprowadzenia przez państwo (NATO) przedsięwzięć przeciwko agresji. Deklaracja taka powinna być zgłoszona w bardzo krótkim czasie po zadeklarowaniu przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu.

2.5. Przeciwdziałanie agresji

Przeciwdziałanie agresji (Counter-Aggression – CA) pozwala na płynne i sprawne osiągnięcie przez wojska wymaganej gotowości bojowej i przejście do realizacji stosownego planu. Obejmuje ono takie same przedsięwzięcia, jak w Systemie Pogotowia NATO.

Rys. 8. Grupy zadań realizowane w ramach przedsięwzięć przeciwko agresji

Przeciwdziałanie agresji oznacza przejście z etapu przygotowania i podwyższania gotowości bojowej do etapu realizacji zatwierdzonego planu użycia sił zbrojnych, zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego, przeciwko wrogim państwom i ich siłom zbrojnym, a także organizacjom, które prowadzą lub aktywnie wspierają agresję przeciw terytorium kraju członkowskiego Sojuszu (wojskom).

Przeciwdziałanie agresji może mieć zastosowanie na całym obszarze Sojuszu, kraju członkowskiego lub na dowolnych obszarach geograficznych, gdzie znajdują się siły zbrojne Sojuszu. Przedsięwzięcia przeciw agresji podlegają wielu ograniczeniom nałożonym przez Radę Północnoatlantycką i Komitet Planowania Obron-

nego oraz władze narodowe. Wprowadzenie przedsięwzięć przeciwko agresji daje upoważnienie do uruchomienia stosownych planów obrony terytorium NATO (państwa członkowskiego), włącznie z operacjami ofensywnymi. Ponadto automatycznie zostają zatwierdzone wszystkie pozostałe (konieczne, lecz do tej pory niewprowadzone) przedsięwzięcia reagowania kryzysowego, które powinny być zatwierdzane i wprowadzane oddzielnie, oraz te, które są wyłączone w meldunku zatwierdzającym przeciwdziałanie agresji.

W pewnych okolicznościach prawdopodobne jest, że w celu odzyskania terytorium państwa członkowskiego NATO lub ochrony infrastruktury związanej z realizacją zadań, przedsięwzięcia przeciwko agresji będą musiały być wprowadzone natychmiast po przedsięwzięciach przeciw zaskoczeniu. Należy zauważyć, że chociaż oba komponenty systemu reagowania kryzysowego są ściśle z sobą powiązane, to nie jest konieczne wprowadzanie przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu, aby zostało zatwierdzone zastosowanie przedsięwzięć przeciw agresji.

Zapoczątkowanie przeciwdziałania agresji może mieć miejsce w przypadku rekomendacji władz krajowych lub Komitetu Wojskowego, prośby dowódcy strategicznego oraz bezpośredniego zatwierdzenia przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego.

Władze narodowe występujące z wnioskiem lub rekomendacją o zatwierdzenie przedsięwzięć przeciw agresji muszą dostarczyć pisemne uzasadnienie zawierające rodzaj i naturę zagrożenia, identyfikację sił zbrojnych państwa, państw lub innych niepaństwowych uczestników, którzy dopuszczają się agresji lub aktywnie wspierają takie wrogie działania przeciwko siłom zbrojnym lub terytorium państwa Sojuszu, zasięg agresji, ocenę możliwości ograniczenia konfliktu na określonym terytorium, implikacje wynikające z opóźnienia wprowadzenia przedsięwzięć przeciwko agresji oraz konsekwencje narzucenia w rejonie operacji innych ograniczeń niż przedstawione we wniosku (rekomendacji).

Wniosek lub rekomendacja muszą jasno określać, które środki reagowania kryzysowego powinny być zwolnione z procedury zatwierdzania.

Wprowadzenie lub odwołanie przedsięwzięć przeciwko agresji może być zatwierdzane tylko przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego. W deklaracji wprowadzającej przedsięwzięcia przeciwko agresji Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego podają wytyczne zawierające informacje nieuwzględnione w zatwierdzonych planach.

Zważywszy na implikacje operacyjne przedsięwzięć przeciw agresji, zgoda władz narodowych na ich zastosowanie nie powinna być odraczana lub opóźniana.

Deklaracja jest formalną prośbą skierowaną do państw o wprowadzenie przedsięwzięć przeciw agresji. Dowódca strategiczny może deklarować tylko te przedsięwzięcia, które zostały zatwierdzone przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego. Przedsięwzięcia przeciw agresji powinny być deklarowane równocześnie lub natychmiast po spełnieniu kryteriów ich zastosowania określonych i zatwierdzonych przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego.

Formalne wypowiedzenie wojny nie jest wymagane przez prawo międzynarodowe i za każdą taką deklarację odpowiedzialność ponosi dane państwo. Sprawy te regulują procedury konstytucyjne poszczególnych państw.

Państwa członkowskie NATO i dowódcy regionalni Sojuszu nie informują o wprowadzeniu przedsięwzięć przeciwko agresji. Jednakże meldunek implementacyjny jest wymagany dla tych przedsięwzięć reagowania kryzysowego, które są wprowadzane przez dowódcę strategicznego w momencie zatwierdzenia przedsięwzięć przeciwko agresji.

W przypadku uzgodnionego zawieszenia ognia Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego wydaje dowódcy strategicznemu stosowne wytyczne do wykonania niezbędnych przedsięwzięć. Niemniej jednak zawieszenie ognia nie oznacza natychmiastowego i automatycznego anulowania przedsięwzięć przeciwko agresji.

Dowódca strategiczny może odwołać tylko te przedsięwzięcia przeciw agresji, które zatwierdziła Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego. Decyzja o zatwierdzeniu anulowania zazwyczaj będzie podejmowana w sytuacji, gdy zostanie osiągnięty efekt zawarty w uzgodnionych planach. Prośby dowódcy strategicznego i rekomendacje państw członkowskich lub Komitetu Wojskowego oraz zatwierdzenie lub wskazówki Rady Północnoatlantyckiej albo Komitetu Planowania Obronnego dotyczące anulowania przedsięwzięć przeciw agresji muszą precyzyjnie określać stopień gotowości sił zbrojnych po wycofaniu przedsięwzięć reagowania kryzysowego oraz wskazać te przedsięwzięcia reagowania kryzysowego, które zostają utrzymane.

Deklaracja przedsięwzięć przeciwdziałania agresji i określenie agresorów nie zmienia statusu ograniczeń nałożonych na dowódcę strategicznego w zatwierdzonych planach dla sił zbrojnych będących pod dowództwem NATO. Ograniczenia takie zmniejszają liczbę reakcji wojskowych sił zbrojnych NATO, co pozwala na uniknięcie niepożądanej eskalacji. Ograniczenia te pozostają aktualne dotąd, aż nie zostaną jednoznacznie zniesione. Państwa członkowskie zostają poinformowane o ich zniesieniu.

2.6. Stopnie alarmowe

Ostatnim elementem systemu reagowania kryzysowego NATO są stopnie[19] alarmowe. Nowy system wykorzystuje dotychczasowe rozwiązania NPS-u. Zmiany polegają na ujednoliceniu terminologii i skodyfikowaniu zestawu środków stosowanych w kolejnych stopniach alarmowych.

[19] Angielski termin „Security Alert States" powinno się tłumaczyć jako „stany alarmowe". Jednak ze względu na konieczność ujednolicenia nazewnictwa z opracowanymi przez Departament Polityki Obronnej „Procedurami i przedsięwzięciami narodowego systemu reagowania kryzysowego" używa się terminu „stopnie alarmowe".

Komponent ten ujednolica i definiuje stopnie alarmowe w NATO w zakresie przeciwdziałania aktom terroru i sabotażu w państwach członkowskich Sojuszu. W poszczególnych stopniach alarmowych uruchamia się przedsięwzięcia mające na celu wzmocnienie systemu ochrony i obrony oraz niedopuszczenie do penetracji ważnych obiektów państwowych i obiektów użyteczności publicznej (zob. rysunek 9). Mogą być one wprowadzane przez władze krajowe zgodnie z krajowymi uregulowaniami prawnymi lub przez dowódców NATO.

Zasady wprowadzania poszczególnych stanów alarmowych reguluje dokument CM (2002)22-REV1 z 27 czerwca 2002 r., w którym określono politykę Sojuszu w zakresie przedsięwzięć antyterrorystycznych[20] oraz antysabotażowych[21] dla cywilnych i wojskowych agend NATO oraz sił stacjonujących na terytorium państw członkowskich, jak również dla sił i obiektów (zasobów[22]) NATO rozmieszczonych poza terytorium państw członkowskich (operacje spoza art. 5). Sprecyzowano także obowiązki państwa gospodarza, Biura ds. Bezpieczeństwa NATO, cywilnych i wojskowych agend NATO wewnątrz terytorium Sojuszu, jak również obowiązki państwa gospodarza niebędącego członkiem NATO, dowódców NATO, sił zbrojnych poszczególnych państw uczestniczących w operacji oraz agend cywilnych NATO w sytuacji, kiedy siły i instalacje (zasoby) NATO są rozmieszczone poza terytorium państw członkowskich.

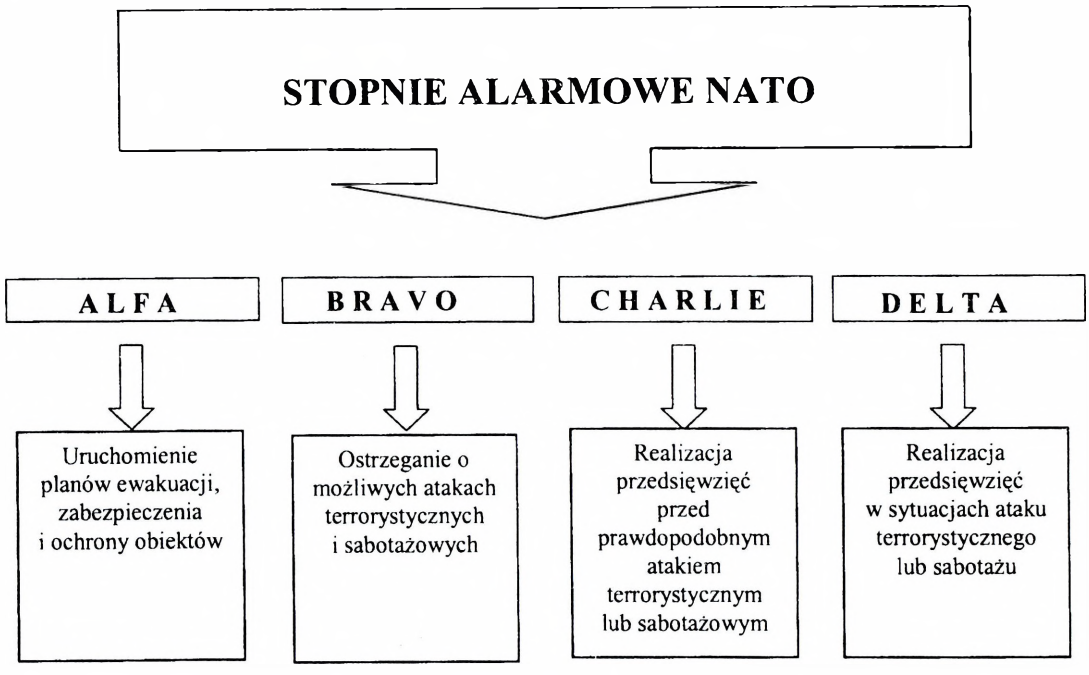

Rys. 9. Przedsięwzięcia realizowane w poszczególnych stopniach alarmowych NATO

[20] Antyterroryzm – przedsięwzięcia stosowane do zapobiegania, odstraszania i reagowania na terroryzm w celu zmniejszenia wrażliwości ludzi i zasobów na ataki terrorystyczne (AAP-6 *Słownik terminów i definicji NATO*, BWSN, Warszawa 2001).

[21] Antysabotaż – akcja mająca na celu wykrycie i przeciwdziałanie sabotażowi (tamże).

[22] Zasoby NATO są to urządzenia, struktury, wyposażenie oraz inne środki.

Stopień ALPHA wprowadza się sytuacji ogólnego zagrożenia możliwością ataku terrorystycznego, którego rodzaj i zasięg są nieprzewidywalne. Realizowane przedsięwzięcia mają na celu m.in. zachowanie nieufności w stosunku do osób postronnych, ograniczenie dostępu do planów ewakuacji, zabezpieczenia i ochrony obiektów oraz ich uaktualnienie. Jest ogłaszany jako generalne ostrzeżenie o możliwości działalności terrorystycznej, gdy jej charakter i zasięg nie są możliwe do przewidzenia oraz gdy okoliczności nie upoważniają do pełnego wprowadzenia środków zawartych w wyższych stanach alarmowych. Mogą być też wprowadzone wybrane środki ze stopnia alarmowego BRAVO (np. „Dyskretna ochrona sił i instalacji"), ogłoszone w połączeniu z tym stopniem alarmowym.

Z kolei stopień alarmowy BRAVO jest wprowadzany, gdy zwiększa się prawdopodobieństwo zagrożeń terrorystycznych, chociaż konkretny cel nie jest jeszcze określony. Obejmuje przedsięwzięcia zmierzające m.in. do zwiększenia dyspozycyjności osób odpowiedzialnych za wprowadzanie planów przeciw sabotażom i atakom terrorystycznym lub wzmożenia kontroli ważnych obiektów. Z tym stopniem alarmowym mogą być ogłoszone przedsięwzięcia reagowania kryzysowego: „Dyskretna ochrona sił i instalacji" lub „Wprowadzenie planów w celu ochrony sił i instalacji".

Stopień CHARLIE oznacza realizację przedsięwzięć w sytuacji prawdopodobnego ataku terrorystycznego lub sabotażu. Są to m.in.: ochrona kluczowych obiektów, wzmocnienie wart i punktów kontroli pojazdów. Ten stopień ma zastosowanie podczas pojawienia się incydentów lub otrzymania przez wywiad danych wskazujących, że możliwe są w najbliższej przyszłości niektóre formy akcji terrorystycznej lub sabotażowej. W tym stopniu alarmowym powinny być ogłoszone przedsięwzięcia reagowania kryzysowego: „Dyskretna ochrona sił i instalacji" lub „Wprowadzenie planów w celu ochrony sił i instalacji".

Środki stopnia alarmowego DELTA wprowadza się, gdy doszło do ataku terrorystycznego lub gdy wywiad został poinformowany, że akcja terrorystyczna jest prawdopodobna. Te środki mają natychmiastowe zastosowanie w miejscu ataku terrorystycznego lub akcji sabotażowej oraz kiedy wywiad został poinformowany, że akcja terrorystyczna lub sabotażowa przeciwko określonym obiektom jest prawdopodobna. Zwyczajowo ten stopień alarmu jest ogłaszany jako miejscowe (lokalne) ostrzeżenie.

Ogłoszenie stopni alarmowych oraz wprowadzanie środków może być zalecane przez dowódcę strategicznego.

Stopień alarmowy może być rozszerzony na terytoria geograficzne uważane za ryzykowne. Informacje otrzymywane nieformalnie powinny być potwierdzane, jeżeli to jest konieczne, we władzach bezpieczeństwa państwa gospodarza celem autoryzacji.

Stopnie alarmowe mają klauzulę „jawne" i można je wprowadzać przy użyciu jawnych linii telefonicznych i w formacie wiadomości jawnych (np. „Wprowadzić stopień alarmowy CHARLIE"). Pozwala to na szybkie przekazanie podstawowej informacji, po której zostaje podana szczegółowa wiadomość o klauzuli tajności, zależnej od rodzaju zawartych w niej informacji (np. ze względu na konieczność ochrony źródła informacji).

2.7. Fazy reagowania kryzysowego

W wypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej wymagającej wprowadzenia środków NCRS, włącznie z użyciem sił zbrojnych NATO zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego oraz poza nim, proces reagowania kryzysowego w NATO składa się z pięciu faz (załącznik 11):

1) wykrywanie zagrożenia, powiadamianie i ostrzeganie o istniejącym lub potencjalnym wystąpieniu sytuacji kryzysowej,

2) ocena zagrożenia kryzysem i jego bieżącego lub potencjalnego wpływu na bezpieczeństwo sojusznicze,

3) reagowanie na zagrożenie – proces podejmowania decyzji i rekomendowanie przez Radę Północnoatlantycką opcji reagowania na zagrożenie,

4) planowanie i działanie (decyzje i dyrektywy Rady Północnoatlantyckiej),

5) powrót do sytuacji wyjściowej.

Po opanowaniu sytuacji kryzysowej poszczególne przedsięwzięcia wdrażane w celu jej zapobieżenia, środki reagowania kryzysowego, przeciwdziałania agresji lub zaskoczeniu są anulowane przez organy, które je wprowadziły, i następuje powrót do sytuacji wyjściowej.

Ocena zagrożenia kryzysem i reagowanie na zagrożenia nie mają precyzyjnych granic i mogą się wzajemnie nakładać w kilku obszarach, w zależności od rozwoju sytuacji kryzysowych. Mogą być także zredukowane do pojedynczej fazy, jeżeli sytuacja tego wymaga. Przekazywanie informacji o oznakach kryzysu oraz ostrzeżeń jest cykliczne i będzie prawdopodobnie rozszerzone na kolejne fazy procesu zarządzania kryzysowego w celu dostarczenia planistom i decydentom przetworzonych i uaktualnionych danych wywiadowczych aż do momentu odwołania ostrzeżenia. Podobnie wprowadzenie poszczególnych środków NCRS, takich jak przedsięwzięcia reagowania kryzysowego, może być włączone do równoległego lub następnego planu operacyjnego (OPLAN) bądź też może spowodować uruchomienie poszczególnych zamierzeń w sferze cywilnego planowania kryzysowego.

W fazie wykrywania i ostrzegania NIWS dostarcza ostrzeżeń o wszelkich rozwijających się zagrożeniach lub ryzyku mającym wpływ na bezpieczeństwo Sojuszu. Jest to oparte na ścisłej metodologii ostrzegania, która odnosi się do wszystkich potencjalnych znamion i symptomów zagrożeń. Dokładne i terminowe ostrzeganie pomaga w dostarczaniu niezbędnych danych wywiadowczych do decydentów. Ostrzeganie jest kontynuowane dotąd, aż stosownie decyzje nie zostaną powzięte. Może to być także decyzja o niepodejmowaniu działania. Każda podjęta decyzja powinna mieć wpływ na NCRS. Ostrzeganie nie spełnia swojej roli, jeżeli jest ignorowane, dlatego efektywność NCRS zależy od natychmiastowej i nieograniczonej wymiany danych i ostrzeżeń oraz innych informacji wywiadowczych między sojusznikami, zgodnie z odpowiednimi procedurami NATO (MC 166 i MC 114). Sygnały i ostrzeżenia (Informations and Warning – I&W) mogą być dostarczane przez jeden lub kilka krajów sojuszniczych lub poprzez dowództwo sojusznicze NATO (SACEUR i SACLANT). Na podstawie

NIWS sekretarz generalny NATO powinien być informowany w następujących sytuacjach:

– rozpoczęcia lub zmiany spraw związanych z sygnałami ostrzegania NATO[23],

– zmiany statusu sygnałów ostrzegania[24].

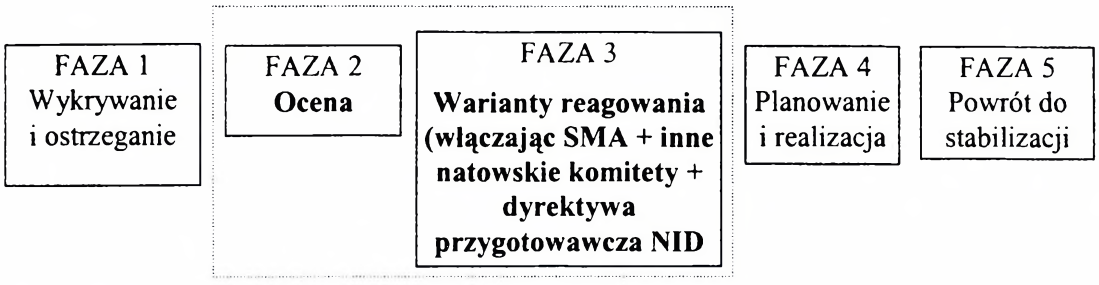

SMA – Strategic Military Assessment – Strategiczna ocena militarna

NID – Initiating Directive North Atlantic Council – Dyrektywa początkowa (wstępna) Rady Północnoatlantyckiej

Źródło: *NATO Crisis Response System Manual.*

Rys. 10. Polityczno-militarna ocena procesu kryzysowego

Sygnały ostrzegawcze wytwarzane przez NIWS dostarczają danych do początkowych ocen, rozważanych przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego, dotyczących wpływu potencjalnego lub rzeczywistego kryzysu na bezpieczeństwo Sojuszu. W ich następstwie decyzje Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego mogą natychmiast uruchomić NCRS. Dlatego wzajemne oddziaływanie między NIWS oraz NCRS, bliska łączność między wspierającymi sztabami w dowództwie NATO, szczególnie podczas wczesnych etapów potencjalnego lub rzeczywistego kryzysu, są niezbędne do efektywnych i szybkich konsultacji NATO i podjęcia prawidłowych decyzji w celu wsparcia sojuszniczego zarządzania kryzysowego.

W momencie otrzymania meldunku ostrzegawczego Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego powinny zdecydować, czy przesłać go do dalszego rozważania i pod jakimi warunkami. Możliwe są trzy warianty, według których Rada powinna postępować. Pierwszy wariant stanowi decyzja, że nie ma

[23] Problem ostrzegawczy jest definiowany jako jasne, zwięzłe zdanie dotyczące potencjalnego lub istniejącego zagrożenia albo troski o interesy narodowe (NATO). Sygnały ostrzegania mogą nadejść w dwóch formach – ostrzeżeń narodowych i ostrzeżeń NATO. Konstrukcja i zamiary tych dwóch form są takie same. Jedyna różnica między nimi polega na tym, że wszyscy członkowie NATO, którzy uczestniczą w NIWS, uzgodnili definicję ostrzegania NATO. Każdy typ sygnału ostrzegawczego może dotyczyć kwestii, wewnętrznych, zewnętrznych lub międzynarodowych.

[24] Status sygnałów ostrzegania zależy od poziomu istotnych wskaźników kryzysowych (rutynowe/normalne, nienormalne, ważne, nadzwyczajne). Istotnym wskaźnikiem jest wydarzenie lub warunki, które mogą się przyczynić do zmiany analizy oceny ostrzegania w całościowej ocenie sytuacji.

jeszcze potrzeby uruchamiania NCRS. Wariant drugi polega na uruchomieniu dodatkowych źródeł informacji, które pozwolą na określenie potrzeby zastosowania opcji prewencyjnych i przedsięwzięć reagowania kryzysowego (lub innych odpowiednich kroków). W trzecim wariancie akceptuje się sygnały i ostrzeżenia dotyczące pełnej oceny sytuacji kryzysowej bez względu na wybrany sposób działania.

Niezależnie od wariantu, rosnące wymagania co do przejrzystości sytuacji będą zmuszały do ukierunkowanego zbierania informacji wywiadowczych jako jednego z pierwszych działań Sojuszu. W drugim wariancie Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego powinny postawić zadanie dla NIWS do zorganizowania systemu pozyskiwania większej liczby potwierdzonych sygnałów i ostrzeżeń oraz żądać, aby poszczególne państwa dzieliły się swoimi informacjami i danymi wywiadowczymi. Z kolei w trzecim wariancie Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego powinny uruchomić jeden lub więcej komitetów NATO w celu uzyskania dalszych wytycznych.

Zanim Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego mogą rozważyć zastosowanie wybranego, zapobiegawczego środka reagowania w czasie kryzysu (włączając w to zastosowanie ustalonego w NCRS przedsięwzięcia reagowania kryzysowego), NATO musi posiadać całościową, uaktualnianą na bieżąco ocenę rozwijającej się sytuacji. W procesie polityczno-militarnej oceny (Political Military Estimate – PME), który rozwija się poprzez fazę drugą i trzecią, uwzględnia się wszystkie polityczne, militarne i cywilne aspekty planowania na wypadek nagłych zagrożeń w trakcie kryzysu.

W ocenie rozwijającego się kryzysu należy brać pod uwagę także informacje dostarczane przez wszystkie źródła wywiadowcze Sojuszu. Ocena powinna również zawierać rozważania wypracowane przez główne komitety NATO odpowiedzialne za zarządzanie kryzysowe: Radę Wojskową, Komitet Polityczny, Polityczną Grupę Koordynacyjną oraz Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń.

Za zebranie rozstrzygnięć i konkluzji odpowiada Polityczna Grupa Koordynacyjna, która w ramach tej fazy oceny polityczno-militarnej przedstawia na forum Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego informacje o szczególnych cechach kryzysu oraz o jego rzeczywistym lub potencjalnym wpływie na Sojusz, biorąc pod uwagę oceny narodowe. Jeśli sytuacja wymaga reakcji NATO, Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego powinny postawić zadanie odpowiednim komitetom do rozpoczęcia fazy trzeciej. Jeżeli okoliczności kryzysu wskazują na potrzebę połączenia tej fazy z następną, mogą one zostać połączone w celu osiągnięcia większej efektywności podczas zagrożenia kryzysowego.

Faza trzecia, w przeciwieństwie do poprzednich, jest nakazowa. Jej celem jest rozwój sojuszniczej strategii reagowania w postępowaniu kryzysowym. Potencjalne przedsięwzięcia reagowania nie są narzucone z góry i mogą być rozszerzane, od wprowadzenia kilku środków celowo ograniczających pole działania, takich jak dyplomatyczne protesty, aż do bardziej radykalnych, w tym użycia sił sojuszniczych.

Złożone sytuacje kryzysowe są wielokierunkowe. W celu zapewnienia jedności wysiłków w procesie planowania najważniejsze jest określenie strategicznych celów sojuszniczych i oczekiwanego końcowego politycznego stanu do osiągnięcia. Dlatego podczas oceny sytuacji kryzysowej należy respektować zalecenia stosownych komitetów zarządzających kryzysem z uwzględnieniem celów i pożądanego stanu końcowego.

Rezultatem tej fazy jest opracowanie oceny polityczno-militarnej (PME) i towarzyszących dyrektyw początkowych[25](Initiating Directive – NID), które są podstawą do podejmowania decyzji przez Radę Północnoatlantycką lub Komitet Planowania Obronnego (rozpoczęcie planowania operacyjnego, uruchamianie zasad planowania i zarządzania kryzysowego w warunkach zagrożeń cywilnych) przy założeniu, że kryzys nie zostanie rozwiązany w tym stadium.

Ocena polityczno-militarna obejmuje liczne elementy pośrednie, np. polityczne, militarne i cywilne planowanie w sytuacji zagrożeń. Poszczególne komitety przedstawiają swoje wnioski w celu ukierunkowania spotkań Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego. Dla przykładu Komitet Wojskowy, biorąc pod uwagę oceny dowódców szczebla strategicznego, opracowuje strategiczną ocenę militarną (SMA), w której władze wojskowe NATO (NATO Military Authorities – NMAs) przedstawiają zalecenia Radzie Północnoatlantyckiej lub Komitetowi Planowania Obronnego.

Do oceny polityczno-militarnej powinny być włączone inne propozycje niemilitarne, opracowywane równolegle przez Komitet Polityczny, Polityczną Grupę Koordynacyjną, Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń. Wnioski i propozycje mogą przedstawiać także inne upoważnione komitety.

Ocena polityczno-militarna może zawierać dodatkowo (lub w miejsce opcji militarnych) opcje zapobiegawcze natury dyplomatycznej, ekonomicznej oraz środki przewidziane w planie cywilnych działań kryzysowych. Powinny do niej zostać włączone dyrektywy początkowe (NID), w których władze wojskowe Sojuszu i komitety otrzymały zadania do rozpoczęcia planowania. Przy czym planowanie operacyjne powinno być prowadzone przez władze wojskowe Sojuszu zgodnie z procedurami zawartymi w MC 133, natomiast inne komórki NATO mogą wprowadzać przedsięwzięcia niemilitarne.

W ocenie polityczno-militarnej należy określić przejrzyste cele polityczne i strategiczne sojuszników, pożądany stan końcowy oraz zadania i misje (wybrane warianty reagowania), które powinny być wykonane. Ważnym składnikiem jest również przedstawienie sposobu realizacji założeń politycznych. Ponadto PME powinna dostarczać polityczno-strategicznych wytycznych do opracowania operacji informacyjnych i związanych z tym przedsięwzięciem planów wykonawczych[26],

---

[25] Początkowe dyrektywy Rady Północnoatlantyckiej są wielopłaszczyznowe i zawierają militarne i pozamilitarne zadania.

[26] Operacje informacyjne są zasadniczym elementem zwartego i terminowego procesu zarządzania kryzysowego, który łączy w sobie działania dyplomatyczne, polityczne i wojskowe, tak aby wesprzeć cele Sojuszu.

rekomendowanych przez główne komitety NATO, zgodnie z PO (2001)152 i MC 422, przedstawionych w odpowiedniej, całościowej strategii informacyjnej.

Istotny wpływ na ocenę polityczno-militarną ma propozycja Komitetu Wojskowego. Niemniej jednak podczas procesu oceny polityczno-militarnej Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego może zdecydować o realizacji innego wariantu niż przedstawione przez Komitet Wojskowy. Wariant ten może być połączony z realizacją wybranego przedsięwzięcia reagowania kryzysowego w celu zwiększenia gotowości poszczególnych formacji militarnych z perspektywą ich możliwego rozmieszczenia i użycia. Wybrany wariant powinien także mieć zastosowanie w stosunku do sojuszniczych środków i możliwości, udostępnionych innym organizacjom międzynarodowym lub koalicji kierowanej przez jedno lub kilka państw sojuszniczych, zgodnie z wymaganiami i decyzjami Rady Północnoatlantyckiej. Dyrektywa początkowa (NID) jest dokumentem, poprzez który Rada Północnoatlantycka kieruje przejściem do fazy czwartej i może, zgodnie ze specyfiką kryzysu, określać polityczne, cywilne i militarne przedsięwzięcia.

W tej fazie planowania i realizacji należy skoncentrować się na planowaniu operacyjnym lub planowaniu cywilnym w sytuacjach nagłych zagrożeń. Realizacja przez władze wojskowe NATO nakazanej przez Radę Północnoatlantycką dyrektywy początkowej może przybrać formę planu operacyjnego (OPLAN), poprzedzonego koncepcją operacyjną (Concept of Operations – CONOPS), zgodnie z MC 133, natomiast dla dziedzin pozamilitarnych może to być zbiór zadań dotyczących realizacji nakazanych przedsięwzięć. Odpowiednie uzgodnienia w czasie procesów planowania, także w związku z operacjami informacyjnymi, powinny zapewnić całościową, logicznie spójną koncepcję sojuszniczego reagowania.

Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego muszą zaaprobować plan operacyjny (OPLAN) oraz środki zawarte w planie kryzysowym w sferze cywilnej przed rozpoczęciem wdrażania zaplanowanych przedsięwzięć.

Podczas całego procesu reagowania kryzysowego PCG[27] powinno w imieniu Rady Północnoatlantyckiej koordynować planowanie militarne i ocenę polityczno-militarną, a następnie przedstawiać Radzie Północnoatlantyckiej wyniki swojej działalności w formie zestawu zaleceń.

Fazy druga, trzecia i czwarta nie następują po sobie automatyczne, w każdym przypadku i o działaniach w każdej z nich będzie decydowała Rada Północnoatlantycka lub Komitet Planowania Obronnego. Faza piąta – powrót do stabilizacji – może być osiągnięta bez potrzeby realizacji faz trzeciej i czwartej.

Dla komponentów systemu reagowania kryzysowego NATO (z wyjątkiem opcji zapobiegania) przewiduje się określone procedury inicjacji procesu, akceptowania przedsięwzięć, ich wdrażania oraz meldowania o wprowadzeniu (zob. załącznik 12). Taki sam jest również proces wymiany informacji (zob. rysunek 11). Wybór konkretnych działań w ramach systemu zależy od stopnia zagrożenia. Każde z przedsięwzięć jest wprowadzane osobno i każde z nich wymaga odrębnych

[27] PO (96)64 (uaktualniony) *Podstawy dla Sojuszniczej Koordynacji Polityczno-Wojskowej.*

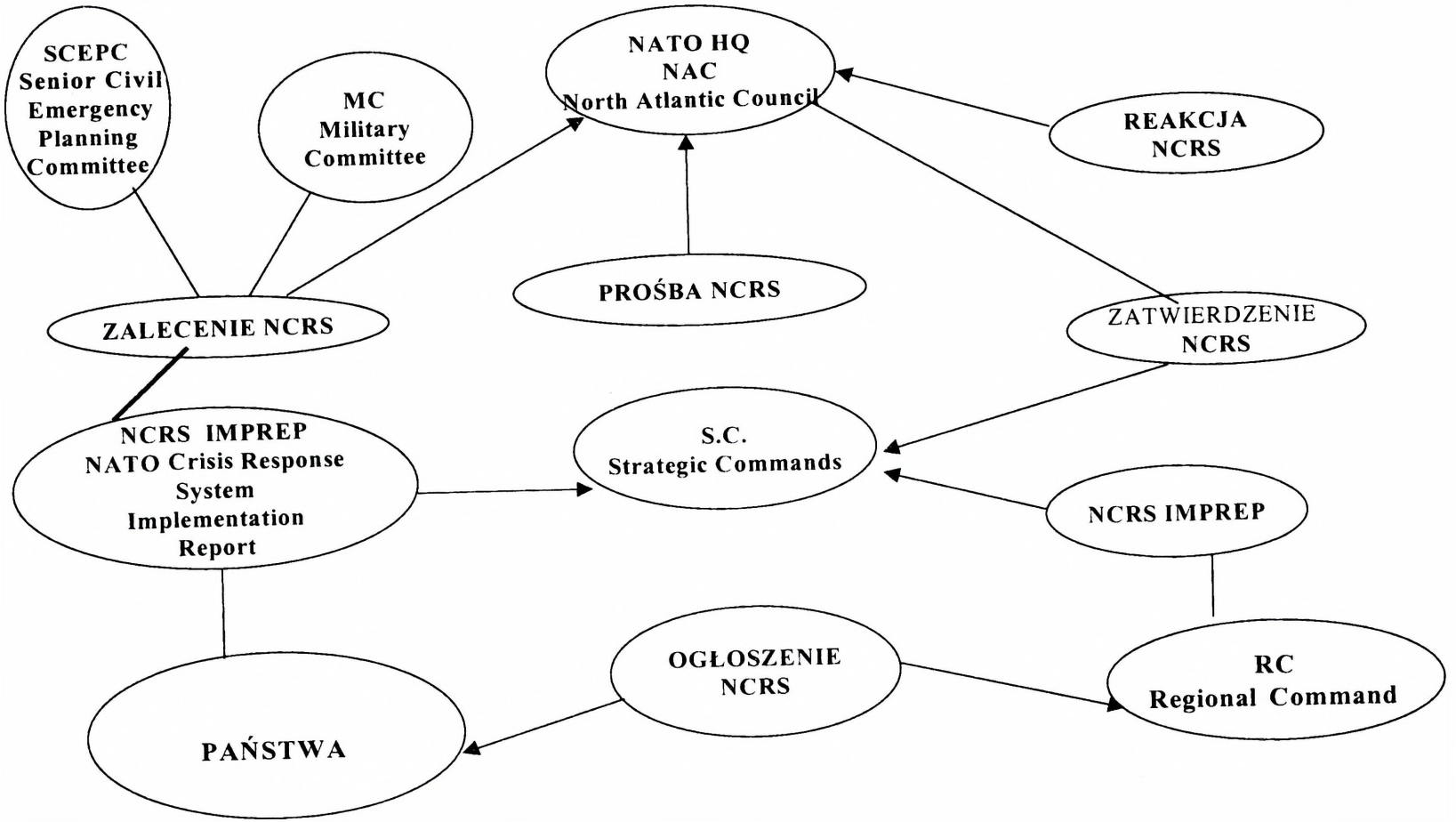

Źródło: *NATO Crisis Response System Manual.*

Rys. 11. Uruchomienie przedsięwzięć reagowania kryzysowego

procedur i dokumentów zatwierdzających, takich jak zostały opisane w Systemie Pogotowia NATO. Wprowadzenie przedsięwzięć z komponentu NCRS w którymś z państw Sojuszu w mniejszym lub większym stopniu angażuje natychmiast pozostałe państwa członkowskie.

Proces wdrażania systemu reagowania kryzysowego NATO postępował powoli. Zgodnie z pierwotnymi założeniami powinien obowiązywać od 1 marca 2004 r. System ten był testowany podczas ćwiczenia CMX-04. Zdobyte wówczas doświadczenia oraz wyciągnięte wnioski pozwoliły na wprowadzenie niewielkich zmian w systemie.

W czasie ćwiczenia CMX-05, które rozpoczęło się 26 stycznia 2005 r., był sprawdzany po raz kolejny.

Niemniej jednak ze względu na problemy natury politycznej, zgłaszane przez kilka państw członkowskich, nie można było osiągnąć wymaganego konsensu. Pomimo wskazanych problemów podejmowano działania mające na celu zatwierdzenie przez Radę Północnoatlantycką „Instrukcji Systemu Reagowania Kryzysowego NATO", co umożliwiłoby jej wprowadzenie w państwach NATO[28].

30 września 2005 r. nie została przerwana procedura milczenia w sprawie wprowadzenia systemu NCRS. Oznacza to obligatoryjne wdrożenie tego systemu we wszystkich państwach członkowskich.

[28] Francja stoi na stanowisku, że reagowaniem kryzysowym powinna się zajmować UE, nie zaś NATO. Powodem sprzeciwu Grecji jest spór z Turcją o ujęcie w NATO ORBAT greckich jednostek wojskowych stacjonujących na wyspie Limnos. Zgodnie z porozumieniem z 1914 r. wyspa ta powinna być zdemilitaryzowana. W 1957 r. Grecja złamała to porozumienie i ustanowiła tam garnizon wojskowy.

3. UWARUNKOWANIA ZADAŃ SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH

3.1. Dostosowanie rozwiązań narodowych do systemu sojuszniczego

Zgodnie z przyjętymi zasadami funkcjonowania Systemu Pogotowia NATO każde państwo ma prawo tworzyć swoje własne, niezależne systemy. W sytuacji gdy przedsięwzięcia narodowe kolidują z działaniami innych państw lub zamiarem dowódcy strategicznego, powinny one zostać uzgodnione na forum Rady Północnoatlantyckiej lub Komitetu Planowania Obronnego.

Polska jako członek paktu atlantyckiego została zobowiązana do wprowadzenia funkcjonujących w Sojuszu rozwiązań w zakresie Systemu Pogotowia NATO do systemu gotowości obronnej państwa i gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP.

Zasadniczym komponentem gotowości obronnej naszego państwa jest system gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP. Pozwala on na utrzymanie zdolności sił zbrojnych do podjęcia działań służących zapewnieniu bezpieczeństwa państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Mając na uwadze potrzeby włączenia naszego systemu gotowości obronnej państwa do Systemu Pogotowia NATO i wdrożenia instrukcji „NATO Precautionary System Manual", w resorcie obrony narodowej podjęto prace nad dostosowaniem Narodowego Systemu Reagowania Kryzysowego oraz systemu gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP do wymogów Sojuszu. Prace te były prowadzone przez Departament Systemu Obronnego MON i Generalny Zarząd Operacyjny – P3.

W Sztabie Generalnym WP powołano zespół do opracowania i wdrażania zasad funkcjonowania w SZ RP Systemu Pogotowia NATO. W skład zespołu weszli przedstawiciele Sztabu Generalnego WP, zainteresowanych komórek organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz dowództw rodzajów sił zbrojnych. Zasadniczym zadaniem tego zespołu było wypracowanie zasad dostosowania systemu gotowości bojowej wojsk do wymogów Sojuszu w zakresie funkcjonowania Systemu Pogotowia NATO, przedstawienie treści zapisów do „Instrukcji Systemu Pogotowia Obronnego RP"[29] w zakresie dotyczącym sił zbrojnych oraz wdrożenie tego systemu w Siłach Zbrojnych RP.

Na podstawie przeprowadzonych porównań Systemu Pogotowia NATO z systemem narodowym stwierdzono, że funkcjonujący system gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP był w wielu przypadkach zbieżny z ustaleniami i procedurami Systemu Pogotowia NATO. Zakładał on między innymi osiąganie odpowiedniej go-

[29] Instrukcja ta była opracowana na podstawie *NATO Precautionary System Manual*.

towości do użycia poszczególnych komponentów i systemów bojowych stosownie do istniejącego zagrożenia. Realizacja przedsięwzięć w ramach osiągania wyższych stanów gotowości bojowej pozwalała na stopniowe podwyższanie gotowości jednostek w odpowiednich reżimach czasowych, określonych w harmonogramach. System gotowości bojowej, podobnie jak procedury obowiązujące w Systemie Pogotowia NATO, umożliwiał podnoszenie gotowości jednocześnie przez całe siły zbrojne lub przez wybrane jednostki, systemy bojowe oraz ich poszczególne komponenty.

Pomimo licznych podobieństw dostosowanie systemu gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP do uwarunkowań wynikających z Systemu Pogotowia NATO spowodowało konieczność weryfikacji części przyjętych rozwiązań organizacyjnych, dokonania zmian w realizacji niektórych przedsięwzięć oraz wprowadzenia nowych zagadnień, pozwalających na podejmowanie działań w ramach reagowania kryzysowego zgodnie z obowiązującymi procedurami.

Na podstawie analizy „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO" ustalono, że do zasadniczych obszarów funkcjonowania sił zbrojnych, wymagających korekt w zakresie dostosowania do uwarunkowań wynikających z ich użycia w ramach systemu pogotowia, należały:

a) system dowodzenia, w szczególności wypracowanie procedur przekazywania jednostek w podporządkowanie dowódców regionalnych;

b) system rozpoznania;

c) funkcjonowanie jednostek Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych i Marynarki Wojennej;

d) systemy łączności i informacji;

e) elementy walki radioelektronicznej;

f) logistyka;

g) obrona przed bronią masowego rażenia.

Stwierdzono, że przy opracowywaniu przedsięwzięć dotyczących osiągania gotowości do użycia przez wojskowe komponenty systemu pogotowia należy wykorzystywać dotychczasowe ustalenia w zakresie gotowości bojowej, dokonując równocześnie ewentualnych korekt w odniesieniu do obowiązujących norm czasowych oraz poszerzając zakres realizowanych przedsięwzięć w poszczególnych stanach gotowości bojowej sił zbrojnych.

Ponadto przyjęto, że unormowania i zadania wynikające z wdrożenia Systemu Pogotowia NATO w Siłach Zbrojnych RP powinny być skoordynowane z przedsięwzięciami realizowanymi w ramach podnoszenia gotowości obronnej państwa oraz ujęte w stosownych instrukcjach i ustalone rozkazami szefa SG WP (dowódców odpowiednich szczebli dowodzenia).

Dostosowując rozwiązania z zakresu gotowości bojowej do ustaleń Sojuszu, wynikających z Systemu Pogotowia NATO, w poszczególnych obszarach funkcjonowania SZ RP przewidziano realizację lub skorygowanie wielu zadań, zarówno w systemach funkcjonalnych, jak i w rodzajach sił zbrojnych.

W systemie dowodzenia należało sprecyzować zadania dotyczące narastania gotowości elementów dowodzenia (na poszczególnych szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych) oraz utrzymywania określonej dyspozycyjności, wynikającej z wymogów Systemu Pogotowia NATO. Należało przygotować zespoły funkcjonalne, które powinny utrzymywać odpowiedni do wymogów systemu pogotowia poziom gotowości do uruchomienia pracy, przejęcia kierowania określonymi siłami oraz współpracy w ramach sojuszniczych organów dowodzenia. Dla zapewnienia bezkolizyjnej realizacji zadań systemu dowodzenia należało określić zakresy zadań przewidywanych do wykonania przez jednostki zabezpieczenia i łączności, stosownie do potrzeb organów dowodzenia. Konieczne było sprecyzowanie zasad wydzielania łączy w czasie stanów kryzysowych, funkcjonowania służby kurierskiej, zabezpieczenia pasm częstotliwości, a także uczestniczenie w tworzeniu regulacji dotyczących ochrony cywilnych zasobów łączności. Ponadto istniała potrzeba określenia organizacji i trybu nawiązywania współpracy z administracją cywilną.

System alarmowania został ukierunkowany na realizację zadań w zakresie zapewnienia szybkiego przekazywania sygnałów do wykonawców (wszystkich lub tylko wybranych) w systemie narodowym i sojuszniczym. Należało także sprecyzować zadania, zakresy i zasady współdziałania stanowisk dowodzenia, dyżurnych służb operacyjnych i służb dyżurnych resortu obrony narodowej ze służbami kryzysowymi lub dyspozytorami pełniącymi dyżury w sektorze cywilnym, w aspekcie wymogów Systemu Pogotowia NATO.

Stało się konieczne dostosowanie systemu rozpoznania do nowych wymogów pracy i funkcjonowania w obszarach obserwacji i patrolowania, działań psychologicznych, informacji rozpoznawczej i wywiadowczej oraz walki radioelektronicznej. Planując wprowadzenie stosownych zmian, należało uwzględniać kompleksowe wykorzystanie sił i środków zintegrowanego systemu rozpoznania wojskowego, w tym także wprowadzić zmiany normatywów gotowości bojowej dla tych elementów oraz zakresów przedsięwzięć, które wynikały z uwarunkowań Systemu Pogotowia NATO. Ponadto należało określić nowe oraz zweryfikować dotychczasowe zadania dotyczące funkcjonowania jednostek walki elektronicznej.

Dla systemu obrony powietrznej konieczne było sprecyzowanie przedsięwzięć w zakresie prowadzenia rozpoznania przestrzeni powietrznej i dostarczania informacji wykorzystywanych podczas ostrzegania i powiadamiania organów administracji państwowej. Należało dostosować kierowanie ruchem lotniczym do wymogów systemu pogotowia i sprecyzować zadania w zakresie wymiany informacji o cywilnym i wojskowym ruchu lotniczym. Opracowano zestawy przedsięwzięć związanych z przygotowaniem lotnisk do przyjęcia sił sojuszniczych. Przygotowano zestawy zadań umożliwiających narastanie gotowości bojowej oraz operacyjnego rozwinięcia sił i środków systemu OP.

W Wojskach Lądowych konieczne było dostosowanie podległych kompetencyjnie obszarów działania do wymogów NPS, w tym głównie do prowadzenia

działań osłonowych i operacji powstrzymujących dostęp przeciwnika do określonych obszarów. Ustalono potrzeby w zakresie ewentualnych zmian w systemie gotowości bojowej oraz opracowano zestawy przedsięwzięć, odpowiednio do planowanych zadań i wymogów Systemu Pogotowia NATO. Przy opracowywaniu zestawów przedsięwzięć uwzględniono wymogi wynikające z Systemu Pogotowia NATO w odniesieniu do jednostek rodzajów wojsk i służb (dotyczyło to szczególnie jednostek łączności, obrony przeciwchemicznej i logistycznych).

W Marynarce Wojennej należało dostosować funkcjonowanie systemu rozpoznania morskiego, zakres zadań w dziedzinie minowania i rozminowania torów wodnych, zasady ochrony żeglugi morskiej i systemów nawigacji morskiej oraz przedsięwzięcia mające na celu zapewnienie ciągłego dopływu informacji nawigacyjnej z obszaru objętego kryzysem. Ponadto trzeba było opracować zestawy przedsięwzięć, których realizacja umożliwiłaby przygotowanie infrastruktury portowej MW dla potrzeb wojsk sojuszniczych, a także określić zadania i zakresy współdziałania z Morskim Oddziałem Straży Granicznej oraz jednostkami Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych.

Oprócz wymienionych przedsięwzięć, realizowanych w poszczególnych rodzajach sił zbrojnych i w systemach funkcjonalnych, istniała konieczność dokonania kompleksowych zmian w terminach realizacji przedsięwzięć oraz wykonania wielu innych zmian organizacyjnych. Należało zorganizować system rozpoznawania źródeł sytuacji kryzysowych, określania kierunków ich rozwoju oraz monitorowanie i ocenę zagrożeń. Zmodyfikowano organizację bieżącego informowania kierowniczych organów resortu (państwa) o sytuacji oraz wyprzedzające sygnalizowanie możliwych potrzeb reagowania resortu na potencjalne zagrożenia kryzysowe. Opracowano sposób oceny potrzeby zaangażowania sił zbrojnych i poziomu tego zaangażowania. Skoordynowano działania w reagowaniu na powstałą sytuację, stosownie do rodzaju, skali i charakteru kryzysu, w tym: przetwarzanie i ocenę informacji dla wszystkich organów zaangażowanych w system pogotowia, przekazywanie zadań wykonawcom, nadzorowanie realizacji tych zadań oraz współdziałanie z cywilną sferą funkcjonowania państwa.

Opracowano ogólne zasady i plany przyjęcia na terytorium kraju wojsk państw członkowskich Sojuszu oraz podjęto działania w celu zapewnienia wymaganego poziomu zapasów środków bojowych i materiałowych. Ustalono także, jakie przedsięwzięcia organizacyjne będą niezbędne dla terminowego i kompleksowego zaopatrywania wojsk własnych i sojuszniczych.

Przeszkolono osoby funkcyjne ze struktur wojskowych i cywilnych w zakresie wynikającym z potrzeb systemu pogotowia oraz udziału w sojuszniczych organach nadzorujących funkcjonowanie tego systemu. Za ważne zadanie w całych siłach zbrojnych uznano podnoszenie poziomu znajomości języka angielskiego

Określono, że zapewnienie właściwej realizacji zadań w ramach Systemu Pogotowia NATO będzie wymagało podjęcia licznych przedsięwzięć organizacyjno-funkcjonalnych, w tym przyspieszających osiąganie gotowości do podjęcia dzia-

łań w stosunku do normatywów wynikających z kategorii gotowości. Wymagało to dokonania takich zmian w systemie mobilizacyjnym, które pozwoliłyby na szybkie przygotowanie do użycia jednostek mobilizowanych lub mobilizacyjnie uzupełnianych, oraz dostosowania zadań wykonywanych przez resorty gospodarki narodowej na rzecz sił zbrojnych.

Oceniono, że po wprowadzeniu powyższych zmian przyjęte rozwiązania w zakresie gotowości bojowej sił zbrojnych umożliwiają ich funkcjonowanie w wielonarodowych strukturach Sojuszu Północnoatlantyckiego, zapewniając właściwą aktywność w obronie militarnej kraju oraz pozwalając na dostosowanie do obowiązującej strategii NATO.

Powyższa analiza i określenie zestawów przedsięwzięć i zadań zostały dokonane na podstawie „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO", „Katalogu potencjalnych opcji reagowania wojskowego", „Wykazu środków zapobiegawczych", zasad planowania operacyjnego oraz ustaleń zawartych w dokumentach pomocniczych.

Dotychczasowa zasada, że skala przedsięwzięć przewidywanych do realizacji oraz ich zakres odzwierciedla ideę narastania gotowości sił i środków niezbędnych do przeciwstawienia się sytuacji zagrożenia poprzez stopniowe zwiększanie ich możliwości bojowych, stosownie do zaistniałej sytuacji kryzysowej, nie została zmieniona. Utrzymano też dotychczasowe sposoby osiągania gotowości bojowej. **Alarmowy**, w którym brano pod uwagę szybki wariant podwyższania gotowości bojowej wojsk, wynikający z możliwości gwałtownego i niekorzystnego rozwoju sytuacji, oraz **przez wprowadzanie kolejnych stanów gotowości bojowej**, odpowiednio do wzrostu zagrożenia lub wystąpienia agresji. Ze względu na charakter systemu pogotowia, w którym istnieje potrzeba wydzielania elementów do poszczególnych komponentów systemu oraz konieczność zapewnienia realizacji przedsięwzięć w układzie sojuszniczym i narodowym, przewidziano również interoperacyjność wydzielanych sił.

Pomimo relatywnie niewielkich przeszkód w dostosowaniu systemu gotowości bojowej wojsk do wymogów systemu NCRS (poprzednio NPS), występują istotne trudności w zakresie zapewnienia poprawnego funkcjonowania wszystkich ogniw uruchamianych w ramach systemu reagowania, a więc skorelowania harmonijnej realizacji zadań na rzecz sił zbrojnych przez sferę cywilną. Należy ocenić, że problemy te wynikają głównie z jednej przyczyny – braku zrozumienia szerokiego spektrum zagrożeń kryzysowych, co prowadzi do błędnego przekonania, że sytuacje kryzysowe to przede wszystkim powodzie i pożary.

Problemy dotyczą głównie następujących zadań wynikających z przedsięwzięć NCRS:

– realizacji przeglądu wymagań w zakresie współpracy cywilno-wojskowej z władzami cywilnymi w rejonie kryzysu;

– wyznaczania osób do zespołów łącznikowych do kontaktów z władzami cywilnymi w rejonie kryzysu;

– rezygnacji z udzielania zezwoleń dyplomatycznych w celu przyspieszenia ruchu wojsk przez terytoria państw członkowskich;

– przygotowania do kierowania służbami informacji o sytuacji powietrznej;

– przekazania do wykorzystania przez siły zbrojne zakresów częstotliwości pozawojskowych;

– zwiększenia możliwości służby medycznej;

– ewakuacji statków handlowych z portów;

– planowania i przygotowania wsparcia meteorologicznego dla wyznaczonych centrów i sił NATO;

– przeglądu środków i ustaleń w celu hydrograficznego wsparcia sił NATO;

– ustalenia rządowej kontroli zasobów strategicznych;

– działania narodowej organizacji obrony cywilnej.

Dla zapewnienia właściwego współdziałania sfery militarnej i cywilnej w procesie podnoszenia gotowości do realizacji zadań i procedur wynikających z Systemu Reagowania Kryzysowego NATO niezbędne były, bądź też są nadal, ustanowienie lub nowelizacja aktów prawnych regulujących problematykę związaną z militaryzacją w państwie, strukturą systemu obronności państwa, obowiązkiem wojskowym, reagowaniem kryzysowym oraz zadaniami organów i podmiotów gospodarczych w dziedzinie obronności.

Ponadto dla SZ RP ważne były nowe uregulowania dotyczące kompetencji innych resortów, w szczególności MSWiA, związane z obroną cywilną, antyterroryzmem oraz gotowością cywilną i zarządzaniem kryzysowym.

Warunkiem niezbędnym dla funkcjonowania państwa w sytuacjach zagrożenia kryzysem – zarówno polityczno-militarnym, jak i niemilitarnym – jest utworzenie jednego, centralnego ośrodka kierującego działalnością wszystkich resortów i służb.

W świetle konieczności zachowania nadrzędnej roli sił zbrojnych w przeciwstawianiu się skutkom sytuacji kryzysowych o charakterze militarnym lub niemilitarnym rozważana była możliwość ewentualnego przyjęcia jednego z modelowych rozwiązań stosowanych w innych państwach Sojuszu (np. czeskiego), w którym wszystkie resorty zobligowane są do realizacji zadań na rzecz sił zbrojnych, chyba że podejmie się inne, stosowne do sytuacji decyzje (kwestia ta nie została uregulowana do chwili obecnej).

Zadania określone w założeniach albo już zostały wykonane, albo są nadal w trakcie realizacji[30]. Duże opóźnienia wynikają z potrzeby dostosowania systemu prawnego naszego państwa w zakresie udziału sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Szczególnie długotrwały jest proces legislacyjny. Prace nad „Ustawą o stanie klęski żywiołowej", „Ustawą o stanie wyjątkowym", „Ustawą o stanie wojennym i kompetencjach Naczelnego Dowódcy" zakończyły się w 2002 r.,

[30] Część przedsięwzięć jest związana z wprowadzeniem do uzbrojenia nowego sprzętu i wymaga znacznych nakładów finansowych.

natomiast większość rozporządzeń wynikających z tych ustaw wydano dopiero w 2004 r.[31]

Prace związane ze zmianą „Ustawy o ochronie granicy państwowej" i „Ustawy o zasadach pobytu wojsk obcych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasadach ich przemieszczania się przez to terytorium" oraz aktów wykonawczych do niej, tzn. „Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie przeciwdziałania zagrożeniom aktami terrorystycznymi z powietrza" i „Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej w sprawie warunków wykonywania lotów w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej przez obce wojskowe statki powietrzne" – zakończono dopiero w 2004 r. Rozporządzenia wynikające ze zmienionej „Ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej"[32] także są opóźnione. Rozporządzenie określające stany obronności państw zostało ogłoszone dopiero 21 września 2004 r.[33]

Dużo sprawniej przebiegało wprowadzenie tych zmian dotyczących sił zbrojnych, które nie wymagały uregulowań prawnych. Ustalenia dla sił zbrojnych zawarte w „Instrukcji Systemu Pogotowia NATO" zostały ujęte w dwóch załącznikach, normujących funkcjonowanie tego systemu w SZ RP. Zastąpiły one dotychczasowy załącznik nr 3 „Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w procesie osiągania WSGB". Załączniki te zostały wprowadzone rozkazem szefa SG WP. Na mocy tego rozkazu wprowadzono także stosowną nowelizację zapisów w „Instrukcji o gotowości bojowej wojsk"[34].

---

[31] Aktami prawnymi określającymi zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w stanach nadzwyczajnych są:

1) w stanie klęski żywiołowej:

a) *Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej* (DzU nr 62, poz. 558, z późn. zm.);

b) *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu* (DzU nr 41, poz. 347);

2) w stanie wyjątkowym:

a) *Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym* (DzU nr 113, poz. 985, z późn. zm.);

b) *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego* (DzU nr 89, poz. 821);

3) w stanie wojennym:

a) *Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej* (DzU nr156, poz. 1301);

b) *Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury i Obrony Narodowej z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie zasad oraz trybu przekazywania Ministrowi Obrony Narodowej funkcji wynikających ze zwierzchnictwa w polskiej przestrzeni powietrznej na czas wojny, stanu wojennego lub stanu wyjątkowego* (DzU nr 122, poz. 1272);

c) *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 sierpnia 2004 r. w sprawie zajmowania lub rekwirowania środków transportu na potrzeby obronne państwa w czasie stanu wojennego* (DzU nr 200, poz. 2055).

[32] DzU z 2002 r., nr 21, poz. 205 z późn. zm.

[33] *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa* (DzU z 2004 r., nr 219, poz. 2218).

[34] Zmiany wprowadzono *Rozkazem Szefa SG WP nr Pf 2/Sztab z dnia 4 stycznia 2001 r. w sprawie zmian w „Instrukcji o gotowości bojowej wojsk" wynikających z wdrożenia do systemu gotowości bojowej SZ RP procedur Systemu Pogotowia NATO.*

W nowych załącznikach zawarto tylko zasadnicze przedsięwzięcia i procedury, które w całości lub w części dotyczą wszystkich jednostek wojskowych[35]. Stąd też wynikła konieczność uszczegółowienia zapisów stosownie do potrzeb i specyfiki funkcjonowania poszczególnych rodzajów sił zbrojnych oraz rodzajów wojsk i służb. W dowództwach odpowiednich szczebli organizacyjnych niezbędne było również dokonanie analizy poszczególnych zapisów i uściślenie właściwej im problematyki przez wydanie dokumentów rozkazodawczych.

Na podstawie tych dokumentów oraz rozkazów właściwych przełożonych w jednostkach wojskowych znowelizowano dokumentację planistyczną w zakresie gotowości bojowej poprzez opracowanie harmonogramów szczegółowych przedsięwzięć stosownie do szczebla organizacyjnego i rodzaju wykonywanych zadań. Uwzględnienie w systemie gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP, na wszystkich szczeblach dowodzenia, procedur, przedsięwzięć i środków Systemu Pogotowia NATO pozwala na ich szybsze i efektywniejsze użycie w sytuacji wystąpienia jakiegokolwiek zagrożenia. Umożliwia to także wykorzystanie tylko niezbędnej ilości sił i środków – adekwatnie do powstałego zagrożenia, w odpowiednim miejscu i czasie.

Wysoko należy ocenić utworzenie w dowództwach sił zbrojnych grup reagowania kryzysowego (GRK), a na niższych szczeblach dowodzenia grup operacyjnych (GO), których działanie wydatnie wspomaga początkowy etap procesu osiągania WSGB, w tym stopni gotowości alarmowej i realizacji przedsięwzięć wynikających z Systemu Reagowania Kryzysowego NATO[36].

3.2. Gotowość obronna państwa

System obronny państwa jest aktywowany w obliczu pojawiającego się zagrożenia poprzez uruchamianie sił i działań określonych w Narodowym Systemie Pogotowia Obronnego, który ma zapewnić potrzebną swobodę działania w razie konieczności podjęcia działań bezpośrednich (kryzysowych lub wojennych).

Narodowy System Pogotowia Obronnego, określany także jako pogotowie obronne, to zespół zasad, procedur i przedsięwzięć realizowanych w ramach systemu obronności państwa, w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa

---

[35] Z perspektywy czasu można ocenić, że było to niewłaściwe. Doszło do pomieszania ograniczeń czasu „P", zawartych dotychczas w załączniku nr 3, z sygnałami Systemu Pogotowia NATO. Błędnym rozwiązaniem było również przesłanie sygnałów zawartych w załączniku do jednostek wojskowych. Podczas prowadzonych kontroli zdarzały się sytuacje, że jednostka wojskowa w swoim „Planie osiągania wyższych stanów gotowości bojowej" dokonywała przedyslokowania środków nuklearnych. Uważam, że sygnały powinny pozostać na szczeblu rodzajów sił zbrojnych i dopiero stamtąd, w formie konkretnych zadań dostosowanych do rodzaju jednostki, powinny zostać przekazane do jednostek. Wdrożenie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO wymaga także opracowania i wprowadzenia do użytku instrukcji normującej problematykę związaną z reagowaniem w sytuacjach kryzysowych.

[36] W 2000 r. był to System Pogotowia NATO.

państwa kryzysem lub wojną, mający na celu zapewnienie adekwatnego do potrzeb reagowania na te zagrożenia. Pogotowie obronne obejmuje przedsięwzięcia realizowane przez elementy systemu obronności państwa. Pogotowie obronne należy zatem rozpatrywać jako istotny składnik systemu reagowania kryzysowego państwa, a pośrednio także systemu obrony państwa w czasie agresji.

Struktura Narodowego Systemu Pogotowia Obronnego wynika z konieczności zastosowania określonych środków i przedsięwzięć w przypadku sytuacji kryzysowych stanowiących bezpośrednie lub pośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników. Narodowy System Pogotowia Obronnego obejmuje trzy grupy środków i przedsięwzięć:

1. Podwyższanie gotowości obronnej państwa, a w tym podwyższanie gotowości obronnej podsystemu (organów) kierowania, podwyższanie gotowości bojowej podsystemu militarnego (SZ RP) oraz podwyższanie gotowości obronnej podsystemu pozamilitarnego (pozamilitarnych ogniw obronnych).

2. Podejmowanie działań przeciwko zaskoczeniu poprzez odpowiednie do zagrożenia rozwinięcie całych sił zbrojnych lub ich określonych komponentów i osiągnięcie przez nie gotowości do użycia przeciwko agresorowi.

3. Podwyższanie gotowości obronnej państwa, której istotą jest elastyczne dostosowanie poziomu gotowości systemu obronności państwa do reagowania na zagrożenia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. W rzeczywistości chodzi nie tylko o wprowadzanie wyższych stanów gotowości obronnej, ale również – w odpowiednim czasie – niższych stanów gotowości, w sytuacji gdy zagrożenie zewnętrznego bezpieczeństwa państwa będzie stopniowo rozładowywane.

W związku ze zmianą Systemu Pogotowia NATO na System Reagowania Kryzysowego NATO w Polsce trwa przekształcenie Narodowego Systemu Pogotowia Obronnego w Narodowy System Pogotowia Kryzysowego.

Gotowość obronna państwa to stan stabilności elementów systemu obronnego państwa do utrzymania bezpieczeństwa narodowego, skutecznego działania w sytuacjach nadzwyczajnych, w tym możliwość przeciwstawienia się wszelkim zagrożeniom kryzysowym i wojennym. Podwyższanie gotowości obronnej państwa (zob. zał. 13) w sytuacji zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa wiąże się z wprowadzaniem odpowiednich stanów gotowości obronnej.

Obecnie, zgodnie z „Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa”[37], obowiązują trzy stany gotowości obronnej państwa:

- stała gotowość obronna państwa,
- gotowość obronna czasu kryzysu,
- gotowość obronna czasu wojny.

Stała gotowość obronna państwa to stan utrzymywany w czasie pokoju, gdy stosunki międzynarodowe układają się poprawnie, a ewentualne konflikty roz-

[37] DzU z 2004 r., nr 219, poz. 2218.

strzygane są w drodze dyplomatycznej i nie powodują istotnego zagrożenia militarnego (zob. załącznik 14).

W tym stanie realizuje się między innymi przedsięwzięcia w zakresie:

– polityki bezpieczeństwa państwa;

– ochrony naczelnych organów kierowania państwem;

– utrzymania w gotowości do rozwinięcia narodowego systemu zarządzania kryzysowego;

– monitorowania symptomów zagrożeń państwa;

– szkolenia i utrzymania Sił Zbrojnych RP;

– utrzymania systemu obrony narodowej;

– przygotowania infrastruktury kraju dla potrzeb obronnych;

– tworzenia i utrzymania rezerw państwowych;

– utrzymania możliwości zaspokajania potrzeb bytowych ludności na czas zagrożenia i wojny;

– przygotowania planów ewakuacji i rozśrodkowania ludności ze stref zagrożonych;

– planowania przedsięwzięć w zakresie militaryzacji;

– szkolenia i zgrywania elementów systemu obronności.

Gotowość obronna czasu kryzysu to stan umożliwiający podniesienie gotowości obronnej w razie pojawienia się symptomów bezpośredniego zagrożenia kryzysowego lub wojennego albo gdy wynika to ze zobowiązań sojuszniczych (zob. załącznik 15). W stanie tym, oprócz przedsięwzięć podejmowanych w stanie stałej gotowości obronnej państwa, realizuje się przedsięwzięcia w zakresie:

– działań dyplomatycznych mających na celu rozładowanie napięcia i zabezpieczenie interesów państwa;

– zwiększenia aktywności społeczeństwa na rzecz obrony państwa;

– osiągania przez część lub całe siły zbrojne wyższych stanów gotowości bojowej;

– podwyższania gotowości jednostek organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych i administracji;

– zabezpieczenia potrzeb sił zbrojnych w zakresie mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia;

– intensyfikowania działań w zakresie organizacyjnego, rzeczowego i materiałowego przygotowania stanowisk kierowania organów władzy, administracji państwowej i samorządowej;

– częściowego rozwijania sił oraz realizowania określonych zamierzeń związanych z militaryzacją i obroną cywilną.

Gotowość obronna czasu wojny to stan, który osiąga się w razie stwierdzenia bezpośrednich przygotowań do agresji lub w razie jej dokonania (zob. załącznik 16). Realizuje się wtedy przedsięwzięcia stwarzające możliwość przeprowadzenia powszechnej mobilizacji oraz pełnego rozwinięcia narodowego systemu obrony celem odparcia agresji militarnej wspólnie z siłami sojuszniczymi, a w szczególności przedsięwzięcia w zakresie:

– osiągnięcia przez siły zbrojne pełnej gotowości bojowej;

– przestawienia działalności gospodarki narodowej na zabezpieczenie potrzeb obronnych oraz wykonania Programu Mobilizacji Gospodarki;

– funkcjonowania organów władzy oraz administracji państwowej i samorządowej na stanowiskach kierowania;

– pełnego rozwinięcia elementów systemu obrony cywilnej;

– realizacji zadań wynikających z nowych ustaw oraz przepisów wykonawczych.

Warunkiem właściwej realizacji zadań w ramach sojuszniczego systemu obronnego, w tym reagowania na wszelkiego rodzaju zagrożenia kryzysowe, jest posiadanie narodowego systemu zarządzania kryzysowego, kompatybilnego z Systemem Reagowania Kryzysowego NATO. Zgodnie z założeniami taki system powinien zawierać zestaw przedsięwzięć podwyższania gotowości obronnej państwa, w tym podwyższania gotowości bojowej sił zbrojnych, w celu przygotowania do rozpoczęcia działań wojennych oraz przedsięwzięć z zakresu przeciwdziałania atakom terrorystycznym (także z użyciem broni chemicznej i atakom na sieci informatyczne). Za pomocą tego systemu, w razie pojawienia się zagrożenia, powinny być uruchamiane plany operacyjne na czas kryzysu i wojny, przygotowane w poszczególnych resortach, województwach i Siłach Zbrojnych RP.

W polskim systemie prawnym nie określono definicji zarządzania kryzysowego oraz zasad funkcjonowania narodowego systemu zarządzania kryzysowego. Dorobek legislacyjny w tym zakresie ogranicza się do ustaw i rozporządzeń regulujących funkcjonowanie administracji publicznej w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności oraz w stanach nadzwyczajnych.

W kraju zarządzanie sytuacjami kryzysowymi leży w kompetencjach wielu instytucji i organów państwowych i terenowych. Najwyższymi organami w zakresie zarządzania kryzysowego na szczeblu państwa są prezydent RP, Rada Ministrów i prezes Rady Ministrów.

Zadania w zakresie rozwiązywania sytuacji kryzysowych na szczeblu rządu realizuje Zespół ds. Kryzysowych, którego przewodniczącym jest minister spraw wewnętrznych i administracji, a jego obsługę zapewnia resort spraw wewnętrznych i administracji[38]. Zespół ten jest doraźnie zwoływanym organem opiniodawczo-doradczym prezesa Rady Ministrów.

Ponadto przy Radzie Ministrów i prezesie Rady Ministrów występują inne organy opiniodawczo-doradcze, właściwe w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa (Stały Komitet Rady Ministrów, Zespół ds. Wymiany Informacji, Międzyresortowe Centrum ds. Zwalczania Przestępczości Zorganizowanej i Międzynarodowego Terroryzmu), a ich zakresy zadaniowe są do siebie zbliżone lub w pewnych przypadkach nawet identyczne.

Jednocześnie w resortach oraz na wszystkich poziomach administracji państwowej i samorządowej istnieją stałe lub doraźnie powoływane organa (podsystemy) zarządzania kryzysowego.

---

[38] *Zarządzenie nr 6 Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2002 r.*

Nadane Radzie Ministrów oraz prezesowi Rady Ministrów prerogatywy wynikające z Konstytucji RP, ustaw o stanach nadzwyczajnych oraz innych ustaw jednoznacznie wskazują na potrzebę posiadania przez Radę Ministrów i prezesa Rady Ministrów organu wykonawczego właściwego w zakresie reagowania kryzysowego, tj. analizy zjawisk kryzysowych, przygotowania wariantów decyzji oraz koordynacji ich implementacji. Organ ten powinien pełnić rolę nadrzędną w stosunku do podsystemów kryzysowych różnych resortów i instytucji centralnych państwa oraz wszelkiego rodzaju służb, systemów ratowniczych i inspekcji o charakterze ogólnokrajowym. W celu zapewnienia dyrektorowi tego organu wykonawczego Rady Ministrów szerokiego zakresu uprawnień w sytuacjach kryzysowych wskazane jest, żeby posiadał on rangę dyrektora departamentu, a nawet wicepremiera.

Obecny brak takiego organu doprowadził do powstania luki, którą doraźnie starają się wypełnić poszczególne resorty czy też centra dowodzenia systemów ratowniczych (np. Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności Państwowej Straży Pożarnej). Sytuacja taka stwarza niebezpieczeństwo przejęcia przez systemy ratownicze konstytucyjnych i ustawowych kompetencji poszczególnych członków Rady Ministrów.

Powyższe rozwiązania zapewniają w miarę efektywne reagowanie jedynie na zagrożenia pozamilitarne, związane głównie z reagowaniem na klęski żywiołowe i awarie techniczne. Marginalnie natomiast są traktowane zagrożenia polityczno-militarne, będące zasadniczym obszarem Systemu Reagowania Kryzysowego NATO.

Prace nad Narodowym System Pogotowia Obronnego miały doprowadzić do jego kompatybilności z Systemem Pogotowia NATO (obecnie z Systemem Reagowania Kryzysowego NATO). W naszym kraju odpowiednikiem NCRS jest Narodowy System Pogotowia Kryzysowego (obecnie w fazie projektu), który obejmuje szeroki zakres środków podwyższających gotowość obronną państwa na zaistniałe zagrożenia[39]. Przeszkodą w jego właściwym funkcjonowaniu w ramach Systemu Reagowania Kryzysowego NATO jest ograniczona zdolność do odbioru i terminowego wdrażania wprowadzanych przez Sojusz odpowiednich sygnałów reagowania kryzysowego.

Obecnie możliwość bezpośredniego odbioru tego typu sygnałów ma jedynie resort obrony narodowej oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Dystrybucja sygnałów do innych resortów, w tym szczególnie do MSWiA, powoduje z reguły wydłużony czas reakcji naszego kraju w tym zakresie. Stwarza to sytuację, w której Rada Ministrów i prezes Rady Ministrów są wyłączeni z bezpośredniego udziału w sojuszniczym systemie reagowania kryzysowego i zmuszeni do włączania się w ten system za pośrednictwem resortowych podsystemów reagowania kryzysowego.

W związku z wprowadzeniem Systemu Reagowania Kryzysowego NATO w Ministerstwie Obrony Narodowej zintensyfikowano prace mające na celu utwo-

[39] Celowa wydaje się zmiana nazwy z Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego na Narodowy System Reagowania Kryzysowego.

rzenie jednego systemu, w ramach którego będzie możliwe zarządzanie we wszystkich sytuacjach kryzysowych – zarówno militarnych, jak i niemilitarnych. Pracami tymi kierował Departament Polityki Obronnej, a efektem prac była propozycja utworzenia Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego (NSPK), przeznaczonego do zapewnienia ogólnej gotowości potencjału wojskowo-cywilnego kraju w celu skutecznego przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym, włącznie z gotowością do prowadzenia działań wojennych. Jest to powielenie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO, tylko że na skalę krajową. Rozwiązanie to umożliwi realizację naszych zobowiązań sojuszniczych w ramach obrony kolektywnej.

Narodowy System Pogotowia Kryzysowego, podobnie jak NCRS, obejmuje pięć zasadniczych komponentów, w tym opcje zapobiegania, środki reagowania kryzysowego, przeciwdziałanie zaskoczeniu, przeciwdziałanie agresji i stopnie alarmowe.

Przedsięwzięcia dotyczące podnoszenia gotowości bojowej zostały zawarte w 19 obszarach, podobnie jak w NCRS. Rozwiązanie takie wynika z potrzeby zapewnienia pełnej kompatybilności systemu krajowego z sojuszniczym.

Zaangażowanie poszczególnych resortów w obszary tematyczne Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego przedstawiono w załączniku 17. Natomiast w załączniku 18, ze względu na możliwe zmiany strukturalne niektórych resortów, uwzględniono konieczność przydzielenia niektórych przedsięwzięć ministrom właściwym do danych spraw[40].

Podstawę do opracowania powyższych załaczników stanowił „Wykaz przedsięwzięć i procedur uruchamiania Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego" przygotowany przez Departament Polityki Obronnej MON jako załącznik do „Dyrektywy w sprawie Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego", przyjętej na posiedzeniu Rady Ministrów 31 sierpnia 2004 r.

Zadania umieszczone w „Wykazie przedsięwzięć i procedur uruchamiania Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego" były poddawane analizie podczas strategicznej gry obronnej pk. „Kierownictwo 2004". Ze względu na trwające prace dotyczące realizacji zadań oraz ustalenia ich zakresu przez poszczególne resorty materiał ten mógł być traktowany tylko jako poglądowy, ponieważ nastąpiła zmiana niektórych zadań dla resorów lub pojawiły się zadania dla innych (np. dla Ministerstwa Środowiska).

Należy zauważyć, że źródłem decyzji dotyczących zmiany stanów gotowości obronnej są organa władzy państwowej. To one prowadzą ciągłą ocenę sytuacji politycznej, militarnej oraz zagrożeń klęskami żywiołowymi. W razie powstania sytuacji innej niż normalna oceniają ją i podejmują decyzje w celu przeciwdziałania ewentualnym skutkom, określając rodzaj powstałego kryzysu (militarny lub niemilitarny).

---

[40] Załącznik ten został opracowany na podstawie „Wykazu procedur i przedsięwzięć Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego" przygotowanego przez Departament Polityki Obronnej w sierpniu 2004 r. i ma za zadanie jedynie uzmysłowić czytelnikowi zakres realizowanych zadań. Nie może być traktowany jako diagnoza stanu faktycznego.

3.3. Gotowość bojowa sił zbrojnych

Siły zbrojne stanowią podstawowy element systemu obronności państwa, służą ochronie jego niepodległości i niepodzielności terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności granic. Zadanie to wykonują poprzez ciągłe utrzymywanie zdolności i gotowości do reagowania na zewnętrzne zagrożenia kryzysowe oraz do przeprowadzenia – samodzielnie lub wspólnie z sojusznikami – niezbędnych do obrony państwa kampanii i operacji militarnych.

„Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej", przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów 4 stycznia 2000 r., określała, że Siły Zbrojne RP, działając w narodowym systemie obronności i w systemie sojuszniczym, są przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych: zadań obronnych w razie wojny (odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udział w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze), zadań reagowania kryzysowego (także w ramach misji organizacji międzynarodowych) oraz zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju[41]. Zapis ten został utrzymany w „Strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej", przyjętej na posiedzeniu Rady Ministrów 23 maja 2000 r., w której ponadto dodano, że siły zbrojne są gotowe do udziału w reagowaniu na zagrożenia pozamilitarne[42].

Przyjęcie 22 lipca 2003 r. „Strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej" bez zapisu wycofującego „Strategię bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej" i „Strategię obronności Rzeczypospolitej Polskiej" skomplikowało sytuację. Jako obowiązujący dokument należy przyjąć strategię z 22 lipca 2003 r. Zgodnie z nią zadaniem Sił Zbrojnych RP jest zapewnienie bezpieczeństwa Polski, niesienie pomocy sojuszniczej zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego oraz budowa pozycji Polski w NATO i Unii Europejskiej. Siły zbrojne współdziałają w ramach zapewnienia bezpieczeństwa w sytuacji zagrożenia atakami terrorystycznymi na terytorium Polski oraz biorą udział działaniach koalicji antyterrorystycznej na obszarze NATO i poza nim. Udzielają władzom cywilnym niezbędnej pomocy wojskowej w przypadku zagrożeń niemilitarnych. Ponadto uczestniczą w utrwalaniu porządku międzynarodowego poprzez udział w militarnych działaniach stabilizacyjnych – operacjach reagowania kryzysowego i operacjach pokojowych.

W „Strategii bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej" pojawia się po raz pierwszy pojęcie „misji", co ma swój wyraz w strategii sektorowej, opracowanej dla sił zbrojnych. Zgodnie ze „Strategią wojskową Rzeczypospolitej Polskiej", podpisaną przez prezydenta RP 22 października 2004 r., rola Sił Zbrojnych RP w architekturze bezpieczeństwa państwa wynika z potrzeb bezpieczeństwa i obrony narodowej, zobowiązań sojuszniczych oraz uczestnictwa w działaniach na rzecz międzynarodowego pokoju i stabilności. Siły Zbrojne RP:

---

[41] *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 31.
[42] *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 19.

– służą zapewnieniu bezpieczeństwa Polski;

– zapewniają bezpieczeństwo i nienaruszalność granic;

– wspierają politykę zagraniczną i żywotne interesy państwa na arenie międzynarodowej;

– służą ochronie polskich interesów oraz budowie pozycji Polski w NATO i UE;

– niosą pomoc sojuszniczą zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego;

– udzielają pomocy organom administracji publicznej w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne;

– wspierają operacje antyterrorystyczne i ratownicze.

Misje realizowane przez siły zbrojne to zapewnienie bezpieczeństwa w czasie pokoju, wspieranie procesu stabilizacji i operacji humanitarnych, zapobieganie konfliktom lokalnym i regionalnym oraz udział w ich rozwiązywaniu, udział w działaniach antyterrorystycznych oraz odparcie ataku strategicznego.

Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji zadań w różnych stanach gotowości obronnej państwa w dwóch obszarach: wewnętrznym – na terytorium kraju, i zewnętrznym – poza jego terytorium.

W zależności od potrzeb i rozwoju sytuacji SZ RP są zdolne do realizacji następujących zadań:

1. Zapewnienie bezpieczeństwa w czasie pokoju, w tym:

– monitorowanie i ochrona przestrzeni powietrznej oraz wspieranie ochrony granic lądowych i wód terytorialnych;

– prowadzenie działalności rozpoznawczej i wywiadowczej;

– prowadzenie współpracy wojskowej w zakresie rozwoju i stosowania środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w bezpośrednim otoczeniu Polski i na świecie;

– implementacja postanowień porozumień rozbrojeniowych oraz nadzór nad ich realizacją;

– wspieranie władz państwowych oraz administracji publicznej w reagowaniu na zagrożenia niemilitarne – głównie klęski żywiołowe i katastrofy;

– prowadzenie działań poszukiwawczo-ratowniczych;

– realizacja zabezpieczenia topograficznego i działalności hydrograficzno-meteorologicznej;

– oczyszczanie terenu z wybuchowych i niebezpiecznych przedmiotów pochodzenia wojskowego;

– monitorowanie skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych na terytorium kraju.

2. Wspieranie procesu stabilizacji i operacji humanitarnych, w tym:

– udział w operacjach utrzymania pokoju prowadzonych przez NATO, UE i ONZ oraz wynikających z innych porozumień międzynarodowych;

– wspieranie operacji humanitarnych prowadzonych przez organizacje międzynarodowe, rządowe i inne.

3. Zapobieganie konfliktom lokalnym i regionalnym oraz udział w ich rozwiązywaniu, w tym:

– obrona terytorium kraju;

– udział w likwidacji konfliktu lokalnego lub regionalnego na obszarze NATO, zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego;

– udział w likwidacji konfliktu lokalnego lub regionalnego poza obszarem odpowiedzialności NATO.

4. Udział w działaniach antyterrorystycznych, w tym:

– prowadzenie działań prewencyjnych;

– obrona przed atakami terrorystycznymi;

– udział w czynnym zwalczaniu terroryzmu;

– uczestnictwo w likwidacji skutków działań terrorystycznych.

5. Odparcie ataku strategicznego, w tym:

– uczestnictwo w strategicznej operacji obronnej na terytorium RP;

– udział w operacji obronnej poza obszarem kraju, odpowiednio do zobowiązań sojuszniczych i koalicyjnych[43].

Przewartościowanie poglądów w zakresie zadań sił zbrojnych w kierunku realizacji przedsięwzięć niezwiązanych z kryzysem polityczno-militarnym wynika z małego zagrożenia konfliktem militarnym o dużej skali.

Do realizacji zadań w ramach misji siły zbrojne zostały podzielone na:

a) **wojska operacyjne** – dominujące jednostki wszystkich rodzajów sił zbrojnych, przygotowane do przejścia pod dowództwo NATO, UE i innych organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego, w celu prowadzenia walki zbrojnej lub działań pozamilitarnych na terytorium Polski i poza nim. Są to jednostki:

– bojowe – jednostki ogólnowojskowe, aeromobilne, specjalne, lotnictwa taktycznego, rakietowe OP oraz okręty uderzeniowe;

– wsparcia bojowego – jednostki rozpoznania, wywiadu, walki elektronicznej, działań psychologicznych, rakietowe i artylerii, obrony przeciwlotniczej, chemiczne, inżynieryjne, radiotechniczne, okręty obrony przeciwminowej i zwalczania okrętów podwodnych;

– zabezpieczenia bojowego – jednostki dowodzenia, łączności i informatyki, logistyczne, medyczne, współpracy cywilno-wojskowej, zabezpieczenia geograficznego i hydrometeorologicznego oraz inne;

2) **wojska wsparcia** – przeznaczone do wspierania wojsk operacyjnych i wykonywania zadań obronnych na terytorium kraju oraz w uzasadnionych przypadkach poza jego granicami. Są to jednostki obrony terytorialnej, Żandarmerii Wojskowej, administracji wojskowej, szkolnictwa oraz logistyki stacjonarnej i inne, zabezpieczające rozwinięcie i przegrupowanie wojsk[44].

---

[43] *Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 17–19.

[44] Z niezrozumiałych względów nazwa „wojska wsparcia ogólnego", używana w *Strategii wojskowej Rzeczypospolitej Polskiej*, została w *Dyrektywie Szefa Sztabu Generalnego o gotowości bojowej i mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP* zmieniona na „wojska wsparcia".

System gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP jest integralną częścią gotowości obronnej państwa, a także podstawowym czynnikiem określającym możliwości bojowe sił zbrojnych. Stanowi zorganizowany zbiór założeń, zasad i procedur, których realizacja pozwala na utrzymanie zdolności jednostek wojskowych do podjęcia działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Obowiązujący w Siłach Zbrojnych RP system gotowości bojowej został znowelizowany po wstąpieniu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego i dostosowany do uwarunkowań wynikających ze strategii NATO oraz narodowych potrzeb obronnych.

Ideą systemu jest utrzymanie potencjału bojowego sił zbrojnych do natychmiastowego reagowania na powstałe sytuacje i zagrożenia oraz zapewnienie zorganizowanego rozwinięcia jednostek wojskowych i osiągnięcia przez nie zdolności do podjęcia w określonym czasie zadań bojowych (zob. załącznik 19). Gotowość bojowa to zdolność wojsk (jednostek wojskowych) do wykonania zadań w określonym czasie; także stan ilościowy i jakościowy sił zbrojnych (jednostek wojskowych) oraz ich organizacyjne przygotowanie do realizacji zadań w określonym czasie i zgodnie z przeznaczeniem.

Główne cele systemu gotowości bojowej to:

– utrzymanie wysokiej zdolności bojowej wojsk;

– pozyskiwanie aktualnych danych rozpoznawczych oraz dokonywanie właściwej oceny stopnia zagrożenia;

– zapewnienie sprawnego ostrzegania sił zbrojnych o zagrożeniu;

– przygotowanie do skutecznego uchylenia się przed zaskakującym uderzeniem przeciwnika oraz efektywnego odparcia jego uderzeń;

– zapewnienie zorganizowanego, sprawnego oraz wszechstronnego zabezpieczenia procesu operacyjnego rozwinięcia wojsk i wprowadzenia ich do działań we właściwym czasie i miejscu;

– osłona własnych obiektów i systemów bojowych przed rozpoznaniem i destrukcyjnym oddziaływaniem przeciwnika.

Stosownie do przyjętych uwarunkowań funkcjonowania systemu gotowości bojowej w systemie sojuszniczym oraz potrzeb narodowych, najwyższą gotowość do podejmowania działań zapewnia się tym wojskom i jednostkom organizacyjnym, które – w zależności od stopnia i charakteru zagrożenia – powinny bezzwłocznie podjąć określone działania lub przeciwstawić się agresji.

W naszym systemie obronnym do takich sił należą jednostki rozpoznania (zwłaszcza radioelektronicznego), obrony powietrznej, jednostki sił wysokiej gotowości, jednostki (siły) ratownicze oraz oddziały i związki taktyczne zaliczane do głównych sił obronnych, które w pierwszej kolejności planuje się skierować do przeciwdziałania zagrożeniom, w tym do osłony granicy państwowej.

Przyjęte rozwiązania w zakresie funkcjonowania systemu gotowości bojowej przewidują dwuwariantowe narastanie gotowości do podjęcia działań (zob. rysunek 12).

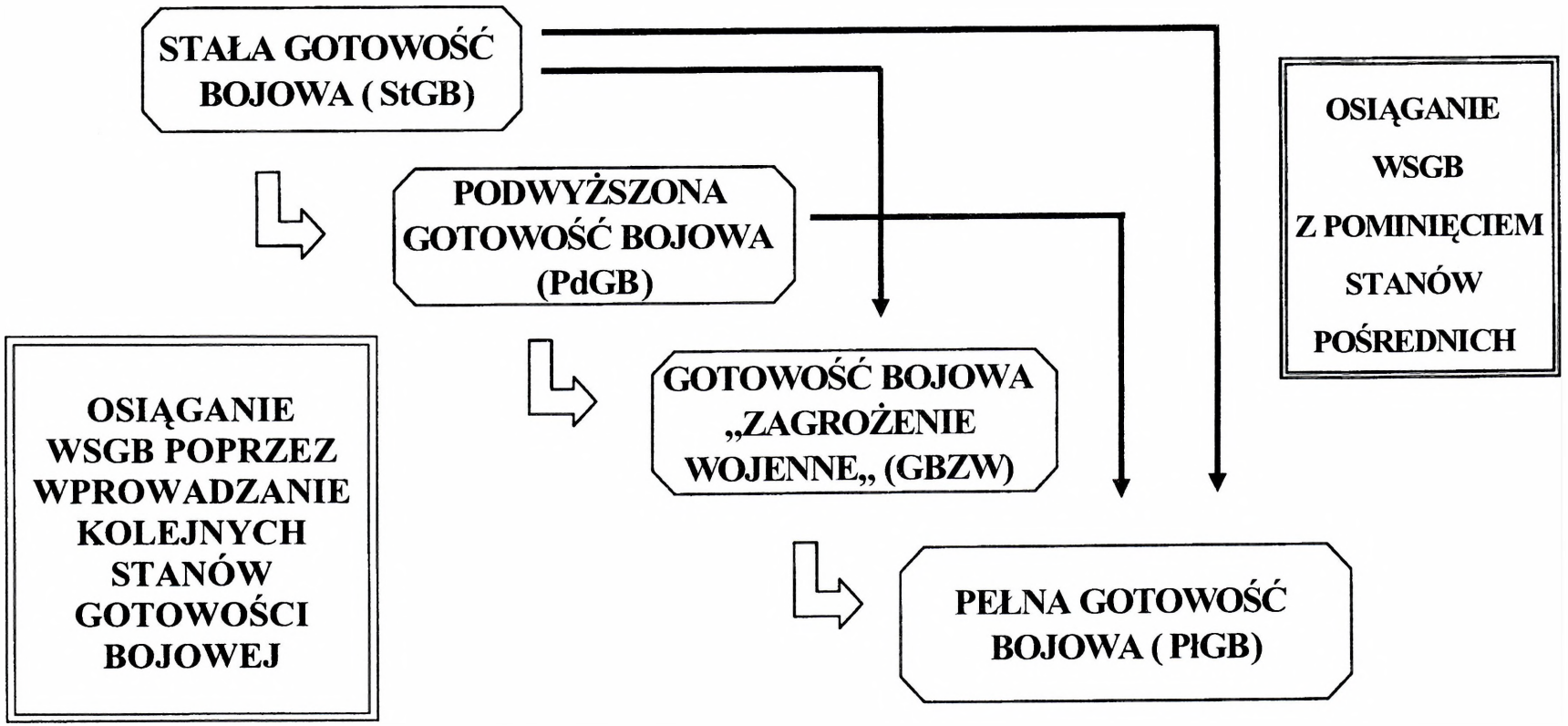

Rys. 12. Podnoszenie gotowości bojowej sił zbrojnych

Pierwszy z nich (tryb nakazowy) jest trybem podstawowym i przewiduje osiąganie gotowości poprzez wprowadzanie wyższych stanów gotowości bojowej (rozkazami właściwych przełożonych) dla określonych jednostek wojskowych lub systemów bojowych. Tryb nakazowy pozwala na selektywne osiąganie gotowości do użycia, stosownie do potrzeb, w terminach określonych kategoriami gotowości.

Drugi (tryb alarmowy) jest realizowany w przypadku gwałtownego wzrostu napięcia międzynarodowego – przez wprowadzanie kolejno wyższych stanów gotowości bojowej (podwyższonej gotowości bojowej, gotowości bojowej „zagrożenie wojenne", pełnej gotowości bojowej) lub bezpośrednio – określonego (wyższego) stanu gotowości bojowej, z pominięciem stanów niższych. Pozwala on na mobilizacyjne rozwinięcie jednostek wojskowych i osiągnięcie gotowości do użycia w krótszym terminie. Podnoszenie gotowości bojowej to proces, w ramach którego są realizowane wcześniej ustalone i zaplanowane przedsięwzięcia organizacyjne (mobilizacyjne, logistyczne i szkoleniowe), mające na celu przygotowanie dowództw i sił do wykonywania przewidzianych dla nich zadań.

W celu zapewnienia realizacji zadań siłami czasu „P", w stałej gotowości bojowej w jednostkach wojskowych mogą być wprowadzane stopnie gotowości alarmowej (gotowość alarmowa 3, 2 i 1 stopnia – zob. rysunek 13). **Gotowość alarmowa** to zdolność wydzielonych sił i dowództw do realizacji zadań w ramach zapoczątkowania procesu osiągania wyższych stanów gotowości bojowej oraz wynikających z zagrożeń niemilitarnych, takich jak: powodzie, pożary, huragany, duże opady śniegu i katastrofy ekologiczne. Zadania te są realizowane w stanie stałej gotowości bojowej zgodnie z harmonogramami opracowanymi przez jednostki wojskowe. Ideą takiego rozwiązania jest zapewnienie sprawnego podwyższania zdolności jednostek wojskowych czasu „P" do działania w sytuacjach kryzysowych, wynikających szczególnie z zagrożeń niemilitarnych, niewymagających wprowadzania wyższych stanów gotowości bojowej (do wsparcia działań niemilitarnych ogniw systemu obrony narodowej lub ochrony obiektów w sytuacji bezpośredniego zagrożenia).

Stopień gotowości alarmowej określa stan przygotowania jednostki do zapoczątkowania procesu osiągania wyższych stanów gotowości bojowej lub realizacji zadań związanych z likwidacją zagrożeń niemilitarnych w określonym stopniu ukompletowania i wyposażenia, stosownie do zaistniałej sytuacji.

Dla zachowania stałej dyspozycyjności do sprawnej realizacji przedsięwzięć związanych z podnoszeniem gotowości bojowej, jednostki wojskowe i elementy systemów bojowych spełniają szereg uwarunkowań, umożliwiających bezkolizyjne podnoszenie ich zdolności do użycia.

W tym celu w stałej gotowości bojowej utrzymuje się w jednostkach niezbędne stany osobowe do realizacji zadań szkoleniowych i zapewnienia funkcjonowania systemu alarmowania, a także uzbrojenie i sprzęt wojskowy do pełnienia dyżurów bojowych, służby dyżurne (operacyjne) oraz siły do realizacji zadań związanych z osiąganiem wyższych stanów gotowości bojowej. W tym stanie gotowości bojowej jednostki wojskowe zachowują zdolność do wykonywania zadań w procesie

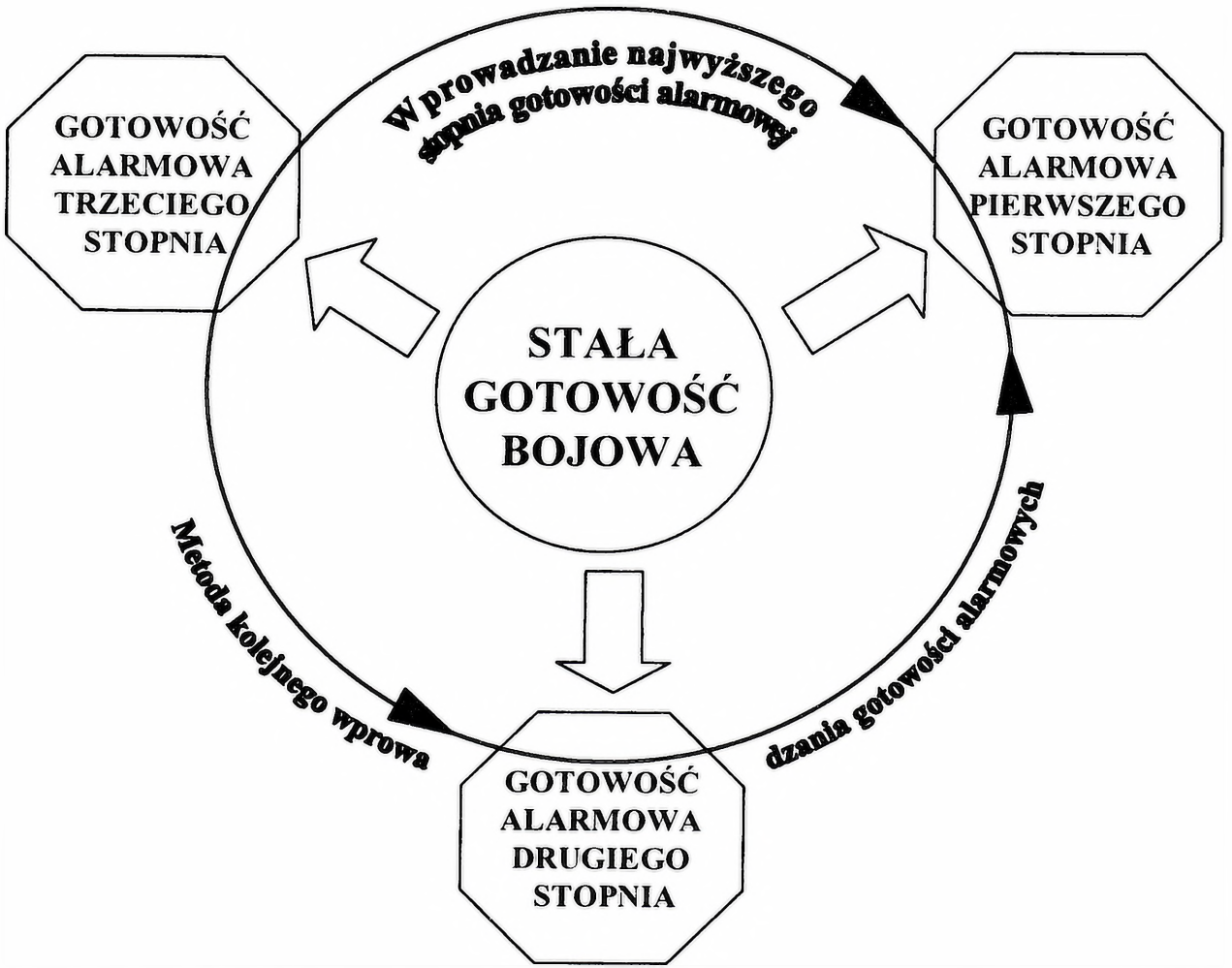

Rys. 13. Stopnie gotowości alarmowej

strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych w sytuacji militarnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz wojny, wykonywania zadań w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego i wynikających z innych umów międzynarodowych, a także do działania w sytuacjach kryzysowych i zagrożeń niemilitarnych.

W celu zapewnienia ciągłości dowodzenia (kierowania) i szybkiego przekazywania sygnałów alarmowych we wszystkich ogniwach dowodzenia (kierowania) utrzymuje się elementy systemu dowodzenia, dyżurne służby operacyjne oraz służby dyżurne w gotowości do przekazywania sygnałów związanych z wprowadzaniem wyższych stanów gotowości bojowej, a także innych poleceń wynikających z toku pełnienia służby.

Dla zagwarantowania wysokiej sprawności reagowania na zaistniałe sytuacje utrzymywane są w pełnej dyspozycji systemy alarmowania i przekazywania sygnałów do wszystkich jednostek wojskowych oraz siły dyżuru bojowego, a w tym systemu obrony powietrznej, zintegrowanego systemu rozpoznania SZ RP, systemu poszukiwań i ratownictwa lotniczego, ratownictwa morskiego oraz morskiej działalności operacyjnej. Siły wydzielone do systemu poszukiwań i ratownictwa lotniczego zachowują także gotowość do podejmowania działań w ramach międzynarodowego systemu poszukiwań i ratownictwa (SAR). Utrzymuje się siły i środki, które mogą być ujęte do wsparcia działań sił systemu pozamilitarnego (do realizacji zadań związanych z likwidacją skutków powodzi, awarii, katastrof chemicznych oraz gaszenia pożarów). W stałej gotowości bojowej prowadzi się również monitoring skażeń, a w jednostkach inżynieryjnych utrzymuje się minerskie patrole przeznaczone do oczyszczania terenu z wybuchowych oraz niebezpiecznych przedmiotów pochodzenia wojskowego i z okresu działań wojennych. Monitoring zagrożeń przez siły zbrojne został przedstawiony w załączniku 20.

Ponadto w całych Siłach Zbrojnych RP utrzymuje się gotowość do rozwinięcia i użycia jednostek wydzielanych do sił zbrojnych Sojuszu Północnoatlantyckiego, do udziału w operacjach pokojowych i humanitarnych, a także do wykonywania innych zadań, wynikających z zobowiązań i umów międzynarodowych.

W podwyższonej gotowości bojowej wprowadzanej dla całych sił zbrojnych planuje się uzupełnienie do etatu czasu „W" jednostek planowanych do wzmocnienia pełnienia dyżurów bojowych oraz innych jednostek, stosownie do potrzeb operacyjnych. W przypadku powstania katastrof, awarii, klęsk żywiołowych i ekologicznych wydziela się ze struktury organizacyjnej jednostek czasu „P" lub powołuje się z rezerwy dodatkowe siły i środki przewidywane do działania w systemie ratownictwa oraz osiąga się nimi gotowość do działania.

Rozwija się także grupy operacyjne do kierowania procesem osiągania WSGB lub użyciem sił ratowniczych o składzie zapewniającym ciągłość pracy systemu kierowania. W razie potrzeby mobilizacyjnego rozwijania jednostek uruchamia się odpowiednie zespoły do kierowania mobilizacją (zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych). Ponadto w tym stanie gotowości bojowej przygotowuje się do rozwinięcia system kierowania ruchem wojsk.

Efektem realizacji przedsięwzięć podwyższonej gotowości bojowej jest doprowadzenie określonych sił do stanu zapewniającego osiągnięcie gotowości do podjęcia działań zgodnie z przeznaczeniem, wzmocnienia rzutu osłony strategicznej lub do likwidacji zagrożeń niemilitarnych.

W gotowości bojowej „zagrożenie wojenne", wprowadzanej dla całych sił zbrojnych w przypadku eskalacji napięcia międzynarodowego, bezpośrednio ze stałej lub z podwyższonej gotowości bojowej, wydzielone jednostki sił wysokiej gotowości przemieszcza się do rejonów operacyjnego przeznaczenia lub na pozycje bojowe (po osiągnięciu gotowości do podjęcia działań). Przejmuje się pod ochronę wybrane obiekty o znaczeniu strategicznym. Mobilizuje się i uzupełnia do etatów czasu „W" określone jednostki wojskowe, w których wprowadza się pełną gotowość bojową.

Pełną gotowość bojową dla całych sił zbrojnych wprowadza się w sytuacji powstania symptomów nieuchronnego wybuchu wojny lub po rozpoczęciu agresji przez przeciwnika. W tym stanie gotowości bojowej jednostki wojskowe, po mobilizacyjnym rozwinięciu, mogą być wyprowadzone do zasadniczych rejonów alarmowych lub operacyjnego przeznaczenia (na pozycje bojowe) i realizować tam przedsięwzięcia związane z osiąganiem gotowości do podjęcia działań lub przystąpić do wykonywania zadań bojowych.

Zrealizowanie przedsięwzięć pełnej gotowości bojowej umożliwia osiągnięcie przez całe siły zbrojne zdolności do militarnej obrony państwa oraz wykonania zadań bojowych, wynikających z potrzeb obrony kolektywnej, a także osiągnięcie gotowości do realizacji planów operacyjnych odpowiadających aktualnej sytuacji polityczno-militarnej.

Wyższe stany gotowości bojowej w całych siłach zbrojnych lub dla ich części są wprowadzane zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi, co oznacza, że w celu przeprowadzenia mobilizacji sił zbrojnych i wprowadzenia odpowiednich stanów gotowości bojowej powinna być zarządzona w państwie mobilizacja częściowa lub powszechna oraz podjęte stosowne decyzje rządowe. Należy mieć świadomość, że osiągnięcie pełnej gotowości bojowej przez siły zbrojne nie jest możliwe bez wsparcia ze strony państwa (zob. załącznik 21). Musi zostać uruchomiony Program Mobilizacji Gospodarki. Należy realizować świadczenia osobiste, rzeczowe i szczególne oraz przeprowadzić militaryzację.

Do realizacji zadań reagowania na powstałe zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz zadań w ramach międzynarodowych systemów bezpieczeństwa NATO, Unii Europejskiej i wynikających z Karty ONZ, w Siłach Zbrojnych RP utrzymuje się w gotowości do działania lub rozwinięcia jednostki wojskowe wchodzące organizacyjnie i funkcjonalnie w skład wojsk operacyjnych (jednostki bojowe rodzajów sił zbrojnych) i wojsk wsparcia (jednostki Żandarmerii Wojskowej, obrony terytorialnej, inżynieryjne, obrony przed bronią masowego rażenia, logistyki stacjonarnej, administracji wojskowej i inne przeznaczone do zapewnienia dogodnych warunków do działania wojsk operacyjnych), w tym również siły o odpowiedniej kategorii przeznaczenia dla Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Dostępność dowództw i jednostek wojskowych SZ RP określa się poprzez typ i kategorię przeznaczenia. Wyróżnia się dwa typy sił. Pierwszym są **siły zdolne do przerzutu** (Deploy Forces – DF), dostępne dla wszystkich możliwych operacji NATO, UE, ONZ, zdolne do przerzutu w dowolny obszar, posiadające zdolność prowadzenia działań w niesprzyjającym środowisku (bez odpowiedniej infrastruktury, bez wsparcia państwa gospodarza oraz w ekstremalnych warunkach klimatycznych). Mogą one również być włączone do narodowych dowództw i zgrupowań zadaniowych realizujących misje obronne zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego. Drugim są **siły na miejscu** (Implace Forces – IPF), głównie przeznaczone do kolektywnej obrony wewnątrz i w pobliżu terytorium państwa, posiadające zdolność uczestniczenia w operacji kryzysowej na poziomie taktycznym i operacyjnym. Część sił na miejscu stanowią siły wysokiej gotowości (High Readiness Forces – HRF) zapewniające początkową reakcję na pojawiające się zagrożenia dla terytorium państwa i Sojuszu.

Dowództwom i jednostkom wojskowym SZ RP określa się jedną z czterech **kategorii przeznaczenia**:

– siły pod dowództwem NATO lub UE – przekazane pod operacyjne dowodzenie lub operacyjną kontrolę NATO bądź UE;

– siły wydzielane do NATO, UE i ONZ – siły i dowództwa planowane do przekazania pod operacyjne dowodzenie lub operacyjną kontrolę dowódcy NATO lub UE w ciągu ustalonego czasu (zgodnie z Systemem Reagowania Kryzysowego NATO) na podstawie umów[45] i porozumień technicznych[46] lub decyzji Rady Północnoatlantyckiej;

– siły zarezerwowane dla NATO, UE i ONZ – przewidywane do przekazania pod operacyjne dowodzenie lub operacyjną kontrolę NATO, UE lub ONZ w bliżej nieokreślonej przyszłości;

– inne siły dla NATO – przewidywane do przekazania pod operacyjne dowodzenie lub operacyjną kontrolę NATO w określonych warunkach lub takie, które mogą współpracować z Sojuszem.

W zależności od kategorii gotowości siły zaliczane są do jednego z **trzech poziomów gotowości**. **Siły wysokiej gotowości** (HRF) – część sił lądowych, powietrznych i morskich przeznaczonych do szybkiej reakcji i kolektywnej obrony zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego lub do udziału w operacjach reagowania kryzysowego. **Siły niższej gotowości** (Forces at Lower Readiness – FLR) – przeznaczone do rotacji lub wzmocnienia sił biorących udział w operacji oraz zapewnienia ciągłości operacji prowadzonych z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego, a także operacji reagowania kryzysowego poza tym artykułem. **Siły o wydłużonym terminie osiągania gotowości** (Long Term Build-up Forces – LTBF) – przeznaczone do zwiększenia potencjału bojowego sił zbrojnych na wypadek zagrożeń o znacznej skali, formowane w celu realizacji planów wzmocnienia przez mobilizację rezerw lub, o ile to konieczne, przeformowanie sił.

---

[45] MoU – Memorandum of Understanding.

[46] TA – Technical Agreements.

Siły wysokiej gotowości i siły niższej gotowości określa się wspólnie jako **siły o zróżnicowanej gotowości** (Graduated Readinness Forcess – GRF).

Obecnie przyjęte rozwiązania w zakresie funkcjonowania systemu gotowości bojowej zakładają wydłużenie czasów osiągania gotowości do podejmowania działań dla poszczególnych dowództw i jednostek wojskowych. Ustalenia te są poparte tezą o małym prawdopodobieństwie nagłego wybuchu konfliktu zbrojnego na taką skalę, która wymagałaby szybkiego przygotowania całych sił zbrojnych do podjęcia walki. Za bardziej prawdopodobne uważa się zagrożenia konfliktami lokalnymi oraz aktami terrorystycznymi. Działania te mają tę niekorzystną wspólną cechę, iż charakteryzują się gwałtownością powstania i przebiegu oraz nieprzewidywalnością rozwoju.

W obszarze funkcjonowania sił zbrojnych procedury osiągania gotowości do przeciwstawienia się skutkom sytuacji kryzysowych zostały dostosowane do procedur sojuszniczych na minimalnym poziomie umożliwiającym realizację zadań. W obecnych uwarunkowaniach stanowi to kompromis między naszymi możliwościami a potrzebami Sojuszu.

Trudności w przewidywaniu czasu i miejsca powstania sytuacji o charakterze kryzysowym, której przeciwstawienie się wymaga uruchomienia odpowiednich sił militarnych w bardzo ograniczonym czasie, wskazują, że konieczne jest stworzenie warunków umożliwiających realizację takich działań. Niezbędne jest więc posiadanie tak zwanej szybkiej ścieżki osiągania gotowości do podejmowania działań w sytuacjach wymagających prawie natychmiastowej reakcji. Ze względu na zakres i wieloaspektowość takich sytuacji odpowiednie procedury należałoby przewidzieć dla poszczególnych komponentów sił zbrojnych (jednostek wojskowych), a także dla pojedynczych oddziałów czy pododdziałów. Ponadto należy przewidywać, że w niektórych sytuacjach wymóg taki będzie dotyczył nawet określonych systemów bojowych, jak np. systemu rozpoznania, dowodzenia czy obrony powietrznej. Niecelowe jest określanie takich procedur dla sił zbrojnych jako całości, ponieważ bardzo trudno byłoby stworzyć warunki do ich realizacji w tak dużej skali.

W zakresie podnoszenia gotowości przez system dowodzenia w sytuacjach kryzysowych należałoby przewidzieć wyprzedzające realizowanie przedsięwzięć osiągania gotowości do podejmowania działań zarówno przez organa dowodzenia, jak też przez elementy zabezpieczające ich rozwinięcie i funkcjonowanie. Powinno się przy tym uwzględnić zwiększanie liczby osób funkcyjnych tworzących obsady poszczególnych komórek funkcjonalnych, stosownie do potrzeb i rozwoju sytuacji kryzysowych. Ze względu na konieczność zachowania określonej dyspozycyjności obsad elementów dowodzenia należy w przyszłym systemie gotowości bojowej przewidzieć odpowiednie zadania i określić czasowe wskaźniki ich realizacji. W ramach kreowania nowego systemu dowodzenia celowe byłoby także sformułowanie zakresów zadań przewidywanych do wykonania przez jednostki zabezpieczenia i łączności, stosownie do potrzeb organów dowodzenia i szczebla organizacyjnego. Ponadto dla elementów łączności zabezpieczających funkcjonowanie organów dowodzenia powinno się określić zasady i przedsięwzięcia w zakresie wydzielania (przyjmowania) łączy w razie sytuacji kryzysowych, a także funkcjonowania służ-

by kurierskiej oraz zabezpieczenia pasm częstotliwości. Ponieważ realizacja tych zadań będzie się odbywać przy współpracy z pozamilitarnymi organami łączności, przedstawiciele resortu obrony narodowej powinni mieć określone zadania dotyczące włączenia się do tworzenia regulacji dotyczących ochrony cywilnych zasobów łączności.

Istotnego znaczenia nabiera system alarmowania. Zachodzi konieczność doprecyzowania możliwości współdziałania dyżurnych służb operacyjnych i służb dyżurnych resortu obrony narodowej ze służbami kryzysowymi pełniącymi dyżury w sektorze cywilnym. Działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa państwa nie są wyłączną domeną wojskową i należy dążyć do stanu, w którym potrzebna informacja dotrze do wszystkich zainteresowanych w maksymalnie krótkim czasie. Należy rozważyć możliwość połączenia informacji przesyłanych za pomocą garnizonowych ośrodków alarmowania z siecią informatyczną, tworzoną w terenowych organach administracji wojskowej (WSzW, WKU), co umożliwi przesyłanie informacji do klauzuli „zastrzeżone". Wymaga to ustanowienia aktów prawnych związanych m.in. ze stanami nadzwyczajnymi państwa oraz strukturą systemu obronności państwa.

Pomimo braków symptomów świadczących o zaostrzeniu sytuacji militarnej nadal istnieje potrzeba posiadania sił zdolnych do szybkiego podnoszenia swojej gotowości bojowej do poziomu umożliwiającego przestawienie się nagłym zagrożeniom. Zdefiniowanie przez sekretarza stanu USA Condoleezzę Rice „bastionów tyranii", do których zaliczyła Kubę, Birmę, Koreę Północną, Iran, Białoruś i Zimbabwe, daje w tym względzie wiele do myślenia[47]. Stąd też w systemie gotowości bojowej, zakładającym osiąganie gotowości do podejmowania działań w stosunkowo długich przedziałach czasu, należy przewidzieć wariant umożliwiający przejście określonych sił z poziomu stałej gotowości do stanu umożliwiającego im skuteczną realizację zadań wynikających z wytworzonej sytuacji. Wiąże się to z koniecznością utrzymywania niektórych jednostek wojskowych lub ich elementów w gotowości do stosunkowo szybkiego podejmowania działań, szczególnie w sytuacjach kryzysowych. System gotowości bojowej należałoby ukierunkować na wykorzystanie w pierwszej kolejności właśnie tych jednostek. Pozostałe jednostki powinny stanowić swego rodzaju „zaplecze" w postaci zabezpieczenia elementów, które nie występują w jednostkach prowadzących działania, lub zapewnić warunki rotacji jednostek (elementów), które tego wymagają.

System ten powinien obejmować również przedsięwzięcia z zakresu szeroko rozumianego maskowania i mylenia przeciwnika w celu uniknięcia zaskoczenia i zapewnienia ochrony wojsk, przedsięwzięcia rozwijania strategicznego w celu przygotowania się do rozpoczęcia działań wojennych dla odparcia agresji, a także przedsięwzięcia z zakresu przeciwdziałania atakom terrorystycznym, w tym również na sieci informatyczne.

---

[47] Wypowiedź z 21 stycznia 2005 r. Condoleezza Rice przed zatwierdzeniem na stanowisko sekretarza stanu odpowiadała na pytania senackiej Komisji Spraw Zagranicznych i wówczas wymieniła sześć państw, które określiła jako „forpoczty zła" (outposts of tyranny).

4. SIŁY ZBROJNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W ZARZĄDZANIU KRYZYSOWYM

4.1. Kierowanie resortem obrony narodowej w sytuacjach kryzysowych

Siły Zbrojne RP odgrywają zasadniczą rolę w Systemie Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu obrony narodowej, stanowiąc, poprzez wydzielone oddziały i pododdziały, element reagowania na różnego rodzaju sytuacje kryzysowe.

System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym (SKRK) resortu ON osiągnął pełną gotowość do działania z dniem 1 stycznia 2003 r. Realizuje zadania na rzecz ministra obrony narodowej w czasie reagowania państwa na kryzysy polityczno-militarne (również w ramach NATO i UE) oraz koordynuje udział resortu obrony narodowej we wsparciu struktur cywilnych w reagowaniu na kryzysy pozamilitarne. Strukturę i miejsce SKRK resortu ON w systemie krajowym przedstawiono w załączniku 22.

Rozwiązywaniem sytuacji kryzysowych w wypadku występowania zagrożeń kieruje minister obrony narodowej przy współudziale Zespołu Kierownictwa MON, w razie potrzeby poszerzonego odpowiednio o dowódców rodzajów sił zbrojnych oraz szefów komórek organizacyjnych MON.

Stosownie do upoważnienia zawartego w rozporządzeniu Rady Ministrów[48], minister obrony narodowej określił w drodze decyzji strukturę systemu kierowania reagowaniem kryzysowym oraz zadania osób zajmujących kierownicze stanowiska ministerstwa, dowódców rodzajów sił zbrojnych, szefa Wojskowych Służb Informacyjnych, komendanta głównego Żandarmerii Wojskowej, dowódcy Garnizonu Warszawa i dyrektorów (szefów) komórek organizacyjnych ministerstwa. Zadania systemu kierowania reagowaniem kryzysowym resortu ON przedstawiono na rysunku 14.

System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON stanowi integralną część systemu krajowego i sojuszniczego[49]. W jego skład wchodzą: Zespół Kierownictwa MON (ZK MON), Sztab Kryzysowy MON (SzK MON), grupy reagowania kryzysowego (GRK) dowództw rodzajów sił zbrojnych, Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej (KG ŻW) i Inspektoratu Wojskowych Służb Informacyjnych (I WSI), grupy operacyjne (GO) dowództw okręgów wojskowych, Dowództwa Garnizonu Warszawa (DGW), korpusów, dowództw związków taktycznych oraz wojewódzkich sztabów wojskowych.

---

[48] *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 lipca 1996 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Obrony Narodowej*, § 2 pkt 14.

[49] *Decyzja nr Z-7/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 września 2002 r. w sprawie funkcjonowania Systemu Reagowania Kryzysowego MON.*

Rys. 14. Zadania systemu kierowania reagowaniem kryzysowym resortu obrony narodowej

Zasadniczym celem pracy Sztabu Kryzysowego MON jest rozwiązywanie problemów związanych z powstałą sytuacją kryzysową, przekazywanych przez ministra obrony narodowej w formie zadań (poleceń, wytycznych). Szef Sztabu Kryzysowego MON dokonuje analizy zadania (problemu) i precyzuje zadania dla poszczególnych komórek wewnętrznych SzK MON, które opracowują harmonogramy pracy określające rodzaj zadania, niezbędne czynności do wykonania, terminy oraz wykonawców (współwykonawców), a także inne dane niezbędne do osiągnięcia zamierzonego celu.

W Sztabie Kryzysowym MON wykorzystywane są plany reagowania kryzysowego, opracowane dla poszczególnych rodzajów zagrożeń. Propozycje rozwiązania sytuacji kryzysowej oraz projekty odpowiednich dokumentów decyzyjnych w tej sprawie szef Sztabu Kryzysowego MON przedstawia ministrowi obrony narodowej do akceptacji. Zgodnie z rozstrzygnięciami przyjętymi przez ministra personel Sztabu Kryzysowego MON opracowuje i rozsyła odpowiednie dokumenty rozkazodawcze oraz nadzoruje i koordynuje realizację działań przez komórki organizacyjne ministerstwa i dowództwa rodzajów sił zbrojnych. Niezależnie od dokumentów rozkazodawczych w Sztabie Kryzysowym MON opracowuje się meldunki sytuacyjne, które przesyłane są do Krajowego Centrum Reagowania Kryzysowego, ministra obrony narodowej oraz szefa Sztabu Generalnego WP.

Problematyka reagowania kryzysowego w resorcie obrony narodowej została ujęta w dokumentach określających właściwości komórek organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej i dowództw rodzajów sił zbrojnych. Zgodnie z regulaminem organizacyjnym Ministerstwa Obrony Narodowej[50] za problematykę reagowania kryzysowego w resorcie odpowiada Generalny Zarząd Operacyjny – P3 (GZO – P3). Komórka ta jest właściwa w zakresie:

– planowania rozwinięcia, użycia i zabezpieczenia Sił Zbrojnych RP w czasie kryzysu oraz współpracy z dowództwami i agendami Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w zakresie m.in. użycia Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych;

– utrzymywania zdolności Sztabu Kryzysowego MON do rozwinięcia i wsparcia procesu decyzyjnego kierownictwa resortu przy wypracowywaniu decyzji o użyciu sił i środków Sił Zbrojnych RP w sytuacjach kryzysowych;

– opracowywania zasad i procedur funkcjonowania elementów Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym w resorcie.

Wśród pozostałych komórek organizacyjnych ministerstwa, realizujących zadania w zakresie reagowania kryzysowego, należy wskazać:

– Departament Polityki Obronnej (DPO), który we współdziałaniu z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi planuje, przygotowuje oraz prowadzi ćwiczenia i treningi dla najwyższych organów władzy i administracji publicznej w zakresie

[50] *Regulamin organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej* stanowi załącznik do *Zarządzenia nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 lutego 2002 r. w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej* (Dz. Urz. MON nr 3, poz. 20).

reagowania kryzysowego, jak również koordynuje ich udział w sojuszniczych i międzynarodowych ćwiczeniach w tym zakresie;

– Generalny Zarząd Rozpoznania Wojskowego – P2 (GZRW – P2), odpowiedzialny m.in. za identyfikowanie i monitorowanie zjawisk, które mogą stanowić źródło zagrożeń militarnych;

– Generalny Zarząd Logistyki – P4 (GZL – P4), odpowiedzialny za wypracowanie koncepcji wsparcia logistycznego oraz zasad kierowania i dowodzenia wsparciem logistycznym Sił Zbrojnych RP w czasie kryzysu, jak również koncepcji kierowania i kontroli ruchu wojsk, a także uruchamianie Centrum Koordynacji Ruchu Wojsk w czasie kryzysu;

– Generalny Zarząd Planowania Strategicznego – P5 (GZPL – P5), realizujący zadania w zakresie gromadzenia informacji oraz prowadzenia analiz i opracowywania prognoz kształtowania warunków militarnego bezpieczeństwa państwa;

– Generalny Zarząd Dowodzenia i Łączności – P6 (GZDiŁ – P6), realizujący zadania w zakresie organizacji systemu łączności i informatyki;

– Generalny Zarząd Wsparcia – P7 (GZW – P7), odpowiedzialny m.in. za wypracowywanie zasad użycia wojsk obrony terytorialnej, inżynieryjnych i chemicznych oraz uczestniczący w wypracowywaniu koncepcji i zasad użycia sił ratowniczych wydzielanych ze składu tych wojsk;

– Zarząd Wojskowej Służby Zdrowia (ZWSZ), odpowiedzialny m.in. za opracowywanie norm i zasad zabezpieczenia medycznego Sił Zbrojnych RP oraz polskich kontyngentów wojskowych, realizujących zadania poza granicami państwa, a także przedstawianie propozycji organizacji systemu medycznego zabezpieczenia oraz zasad kierowania i dowodzenia systemem medycznego zabezpieczenia Sił Zbrojnych RP w czasie kryzysu.

Do zadań Sztabu Kryzysowego MON należy m.in.:

– monitorowanie i ocena zagrożeń, informowanie ministra obrony narodowej o występujących zagrożeniach, a także przygotowywanie i przedstawianie propozycji rozwiązań w zaistniałej sytuacji kryzysowej;

– utrzymywanie współpracy z krajowymi i międzynarodowymi instytucjami zaangażowanymi w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych;

– przygotowywanie sprawozdań z działalności sztabu i materiałów informacyjnych na potrzeby kierownictwa resortu oraz dla środków masowego przekazu.

Szczególną rolę w resortowym Systemie Kierowania Reagowaniem Kryzysowym odgrywa system alarmowania sił zbrojnych, a w nim centralny ośrodek alarmowania, czyli Dyżurna Służba Operacyjna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (DSO SZ RP). Jest ona nadrzędnym ogniwem w zakresie alarmowania w odniesieniu do wszystkich służb operacyjnych i dyżurnych w resorcie obrony narodowej i organem zapewniającym bieżące funkcjonowanie Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym MON. W sytuacji wystąpienia kryzysu (w czasie pokoju i w fazie przedkryzysowej) pełni funkcję organu inicjującego rozwinięcie Sztabu Kryzysowego MON. Ponadto jest ośrodkiem nadzorującym stan gotowości bojowej jednostek wojskowych.

Na potrzeby zabezpieczenia ponadresortowych funkcji ministra obrony narodowej w zakresie kierowania reagowaniem kryzysowym organizuje się grupę operacyjną MON pracującą na krajowym stanowisku kierowania.

Grupy reagowania kryzysowego oraz grupy operacyjne są zorganizowane i rozmieszczone zgodnie z decyzjami dowódców rodzajów sił zbrojnych, okręgów wojskowych, dowódcy Garnizonu Warszawa, dowódców korpusów, komendanta głównego ŻW, szefa WSI, dowódców związków taktycznych oraz szefów wojewódzkich sztabów wojskowych.

Wspólnym ogniwem SKRK resortu obrony narodowej i Systemu Reagowania Kryzysowego NATO są Polskie Przedstawicielstwo Wojskowe (PPW) przy Komitecie Wojskowym NATO oraz Polskie Narodowe Przedstawicielstwo Wojskowe (PNPW) przy dowództwach strategicznych Sojuszu, SHAPE i SACT. W sytuacjach kryzysowych ich przedstawiciele biorą udział w procesie konsultacji sojuszniczych, przekazując odpowiednie informacje i materiały do kraju oraz prezentując na forum Sojuszu wypracowane w Polsce stanowisko dotyczące rozwiązań sytuacji kryzysowej.

Obecnie system posiada unormowania prawne, sprawdzoną strukturę organizacyjną oraz przeszkolony personel wchodzący w skład jego poszczególnych elementów.

Głównym organem SKRK resortu ON jest Sztab Kryzysowy MON. Każdorazowo w sytuacji narastania kryzysu uruchamia się pracę SzK MON w celu wsparcia procesu decyzyjnego ministra obrony narodowej. W skład Sztabu Kryzysowego MON wchodzą przedstawiciele Sztabu Generalnego WP, dowództw RSZ oraz komórek organizacyjnych i instytucji resortu obrony narodowej. Za przygotowanie, rozwinięcie i działanie Sztabu Kryzysowego MON odpowiada szef Sztabu Generalnego WP. Sztab Kryzysowy MON, aktywowany w sytuacji narastania kryzysu, pracuje na Stanowisku Kierowania Reagowaniem Kryzysowym MON zlokalizowanym w obiektach Sztabu Generalnego WP. Decyzje szefa SG WP lub ministra ON stanowią podstawę rozwinięcia SzK MON (zob. rysunek 15).

Ocena sytuacji kryzysowej jest procesem ciągłym, realizowanym przez odpowiednie systemy monitorujące – zarówno wojskowe, jak i cywilne. W siłach zbrojnych informacje o sytuacji bieżącej i zagrożeniach są przekazywane w systemie dyżurnych służb operacyjnych przez wyspecjalizowane siły (system wykrywania skażeń, WSI, zintegrowany system rozpoznania wojskowego itp.) lub bezpośrednio do szefa Sztabu Generalnego i ministra ON.

Informacja o rozwinięciu SzK MON przekazywana jest do Dyżurnej Służby Operacyjnej SZ RP, która odpowiada za powiadomienie obsady Sztabu Kryzysowego MON.

W zależności od potrzeb w dalszej kolejności rozwija się podległe elementy SKRK MON i uruchamia niezbędne siły i środki wojska do udziału w operacji kryzysowej.

Struktura organizacyjna Sztabu Kryzysowego MON obejmuje kierownictwo oraz sześć zespołów funkcjonalnych, umożliwiających wypracowanie propozycji

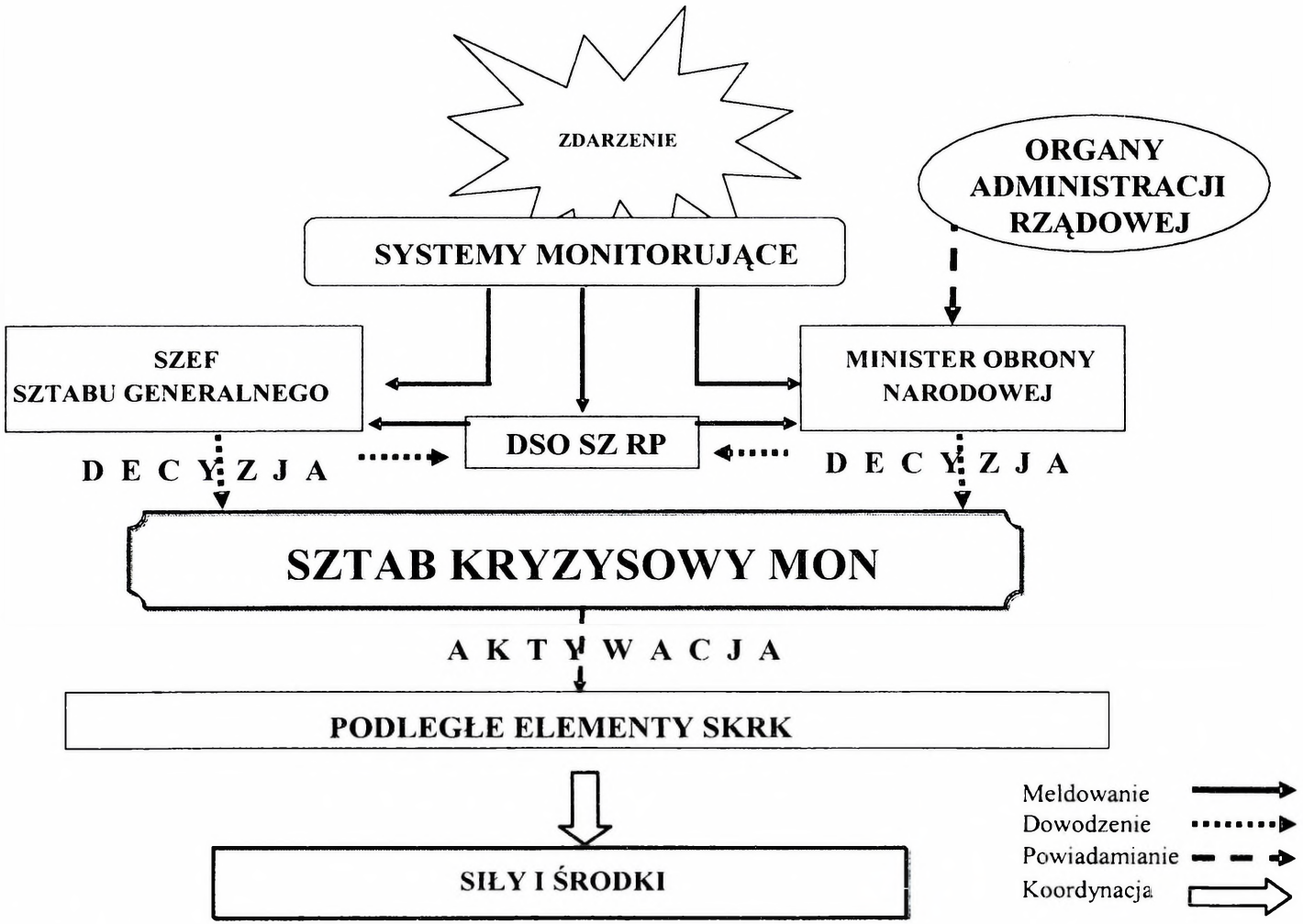

Rys. 15. Aktywacja systemu kierowania reagowaniem kryzysowym MON

rozwiązania sytuacji kryzysowej, a modułowa budowa zapewnia dostosowywanie jego struktury w zależności od charakteru zagrożeń. Głównym elementem SzK MON jest zespół operacyjny (ZO) odpowiedzialny za wariantowe planowanie i koordynowanie działań Sił Zbrojnych RP w sytuacji kryzysowej. Działanie Sztabu Kryzysowego MON zobrazowano na rysunku 16.

Ponadto w ramach swej działalności Sztab Kryzysowy MON opracowuje dokumenty decyzyjno-rozkazodawcze, informacyjne i pomocnicze. Główne z nich to:

- projekt postanowienia prezydenta RP w sprawie udziału jednostek Sił Zbrojnych RP w operacji kryzysowej;
- projekt uchwały Rady Ministrów w sprawie przyznania środków finansowych pokrywających koszty udziału Sił Zbrojnych RP w operacji kryzysowej;
- projekt decyzji ministra obrony narodowej w sprawie udziału jednostek Sił Zbrojnych RP w operacji kryzysowej;
- projekt rozkazu szefa Sztabu Generalnego WP w sprawie udziału jednostek Sił Zbrojnych RP w operacji kryzysowej;
- plan przemieszczenia sił do rejonu operacji;
- stanowisko resortu ON w sprawie rozwiązania sytuacji kryzysowej;
- mapa informacyjno-sytuacyjna.

Zasadniczym dokumentem wykorzystywanym w pracy Sztabu Kryzysowego MON podczas kryzysów pozamilitarnych, z atakiem terrorystycznym włącznie, jest „Plan udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych"[51]. Załącznikiem do planu jest „Rejestr zagrożeń oraz procedury podejmowane przez SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych" wraz z opracowanymi zgodnie z nim planami szczegółowymi (zob. załącznik 23). Dokument ten jest aktualizowany raz na dwa lata i stanowi podstawę do wypracowywania adekwatnych planów na każdym szczeblu dowodzenia SZ RP.

W skład **SKRK WLąd**. wchodzą grupa reagowania kryzysowego dowództwa WLąd. oraz grupy operacyjne dowództw: okręgów wojskowych, korpusów, związków taktycznych i wojewódzkich sztabów wojskowych. Wymienione elementy SKRK WLąd. są organami wykonawczymi właściwych dowódców (szefów) Wojsk Lądowych, przeznaczonymi do oceny zagrożeń i przygotowania rozwiązań sytuacji kryzysowych oraz koordynacji działań podległych elementów (okręgów, korpusów, samodzielnych jednostek dowództwa WLąd. oraz Wojewódzkich Sztabów Wojskowych) w sytuacjach kryzysowych.

---

[51] *Rozkaz nr 508/OPER/P3 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 21 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia do użytku w Siłach Zbrojnych RP „Planu użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych".*

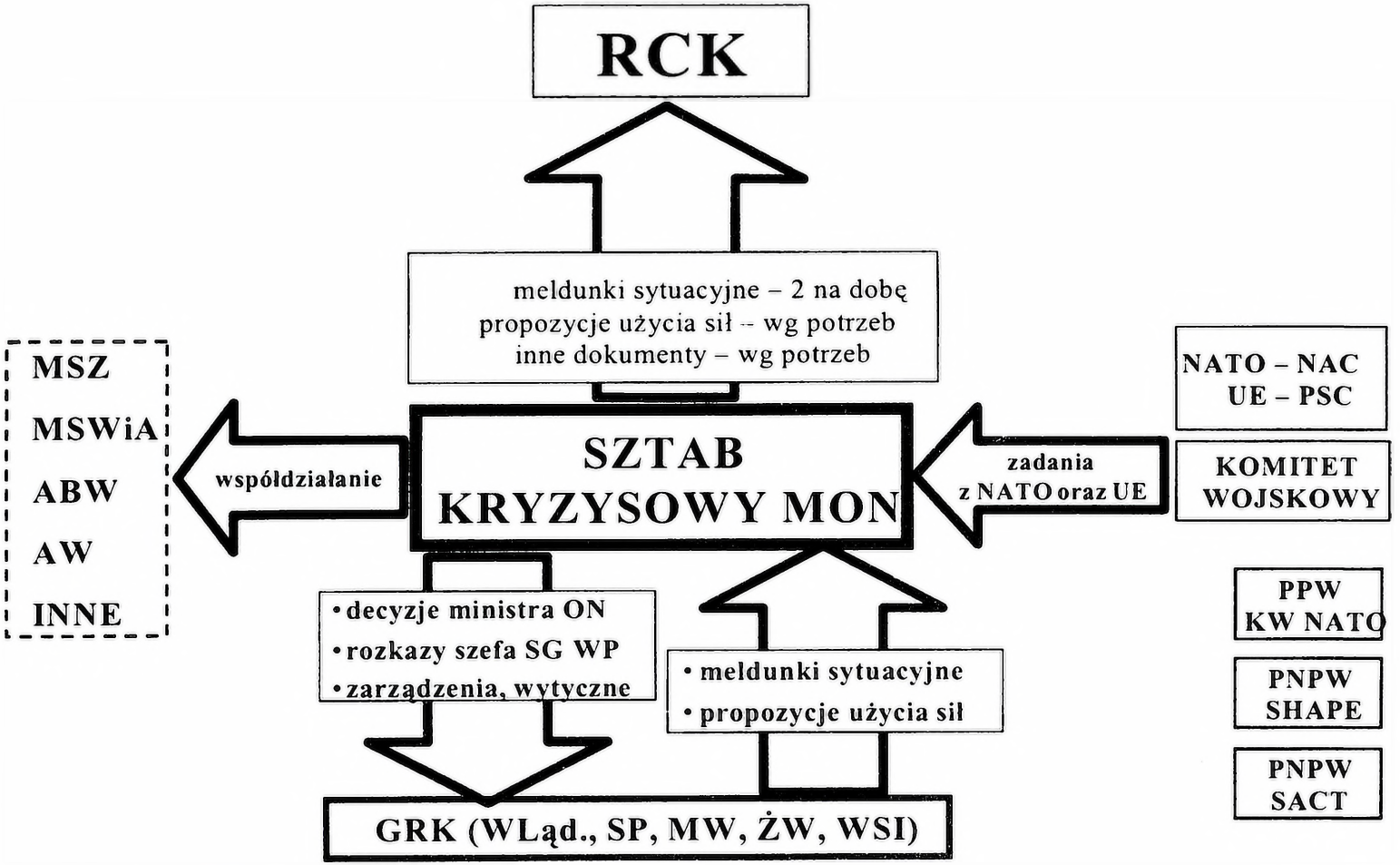

Rys. 16. Działanie Sztabu Kryzysowego MON

Problematykę reagowania kryzysowego w Wojskach Lądowych określają rozkazy dowódcy Wojsk Lądowych, regulaminy i instrukcje funkcjonowania grupy reagowania kryzysowego dowództwa WLąd. (GRK DWLąd.) i grup operacyjnych oraz „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Wojsk Lądowych w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych". Podstawę ich opracowania stanowią decyzje ministra obrony narodowej i rozkazy szefa Sztabu Generalnego WP. System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym Wojsk Lądowych stanowi integralną część Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON.

Bazą systemu kierowania wydzielonymi siłami WLąd. w ramach reagowania kryzysowego jest struktura dowodzenia w Wojskach Lądowych. Obowiązujące trzy sposoby aktywacji (podstawowy, alarmowy, nakazowy) sił i środków w pełni pozwalają, w określonym czasie, przystąpić do realizacji zadań z zakresu reagowania na sytuacje kryzysowe.

Celem funkcjonowania SKRK WLąd. jest reagowanie na różne (polityczno-militarne, pozamilitarne, zewnętrze i wewnętrzne) sytuacje kryzysowe, a w razie potrzeby SKRK WLąd. stanowi bazę do rozwinięcia Wojennego Systemu Dowodzenia (WSyD).

Siły Powietrzne uczestniczą w Systemie Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON na podstawie rozkazów dowódcy Sił Powietrznych[52]. Problematykę reagowania kryzysowego w Siłach Powietrznych określają także regulaminy i instrukcje funkcjonowania grupy reagowania kryzysowego Sił Powietrznych (GRK SP) i grup operacyjnych oraz „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Powietrznych (SP) w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych".

Elementami składowymi SKRK resortu ON z Sił Powietrznych są oficerowie łącznikowi Sił Powietrznych delegowani do zespołu operacyjnego Sztabu Kryzysowego MON, grupa reagowania kryzysowego Sił Powietrznych, grupy operacyjne (2 i 3 Korpusu Obrony Powietrznej, Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, brygad lotnictwa taktycznego, rakietowych OP, radiotechnicznych, baz lotniczych) oraz zespoły operacyjne wydzielonych jednostek.

W jednostkach Sił Powietrznych, w których nie są zorganizowane grupy operacyjne lub zespoły operacyjne, zadania w zakresie reagowania kryzysowego realizuje dowódca jednostki.

Grupa reagowania kryzysowego Sił Powietrznych, grupy operacyjne i zespoły operacyjne są organami wykonawczymi właściwych dowódców służącymi do oceny zagrożeń i przygotowania propozycji rozwiązania sytuacji kryzysowych. Są powołane na stałe, a do dyżuru wchodzą stosownie do narastania sytuacji kryzysowych. Zakres zadań GRK SP w przypadku wprowadzenia wyższych stanów gotowości kryzysowej obejmuje:

– realizację przedsięwzięć i wymagań wynikających z uruchamiania GRK SP, grup operacyjnych i zespołów operacyjnych w ramach SKRK resortu ON;

---

[52] Poprzednio Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej.

– koordynację udziału wydzielonych sił i środków Sił Powietrznych przewidzianych do udziału w operacjach kryzysowych;

– ciągłe monitorowanie i bieżącą analizę sytuacji powietrznej w zagrożonym rejonie oraz przekazywanie informacji o wszelkich zagrożeniach do Sztabu Kryzysowego MON;

– opracowanie dokumentów decyzyjno-wykonawczych oraz meldunków sytuacyjnych o rozwoju sytuacji kryzysowych i działalności GRK SP, grup i zespołów operacyjnych;

– prowadzenie ocen sytuacyjnych w rejonach kryzysowych oraz niezbędnych kalkulacji związanych z przygotowaniem i udziałem wydzielonych sił i środków Sił Powietrznych w operacjach kryzysowych;

– współpracę z organami (instytucjami) pozamilitarnymi zaangażowanymi w rozwiązywanie sytuacji kryzysowych;

– kierowanie w początkowej fazie procesem osiągania wyższych stanów gotowości bojowej (WSGB) i mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Powietrznych (wynika to z usytuowania zespołu kierowania mobilizacją SP w strukturze GRK);

– szkolenie osób funkcyjnych oraz realizację innych przedsięwzięć wynikających z aktualnej sytuacji kryzysowej.

W skład grupy reagowania kryzysowego SP wchodzi wydzielony stan osobowy dowództwa Sił Powietrznych, Centrum Operacji Powietrznych (COP), Szefostwa Służby Ruchu Lotniczego SZ RP i Centrum Meteorologii Sił Powietrznych. GRK SP rozwijana jest w Centrum Operacji Powietrznych. Infrastruktura COP zapewnia łączność z instytucjami biorącymi udział w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych oraz elektroniczne opracowanie i przesyłanie dokumentów. Grupy operacyjne i zespoły operacyjne są dyslokowane zgodnie z decyzjami właściwych dowódców.

System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym MW (SKRK MW) jest integralną częścią SKRK resortu ON i funkcjonuje na podstawie rozkazów dowódcy Marynarki Wojennej. Ponadto problematykę reagowania kryzysowego w Marynarce Wojennej normują regulaminy i instrukcje funkcjonowania grupy reagowania kryzysowego MW (GRK MW) i grup operacyjnych oraz „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Marynarki Wojennej w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych".

Celem funkcjonowania **SKRK MW** jest efektywne reagowanie na szczeblu operacyjnym na różne (polityczno-militarne, pozamilitarne, zewnętrze i wewnętrzne) sytuacje kryzysowe. W razie potrzeby SKRK MW, podobnie jak SKRK resortu ON, stanowi bazę do rozwinięcia Wojennego Systemu Dowodzenia.

Elementami składowymi SKRK MW są: grupa reagowania kryzysowego MW, cztery grupy operacyjne dowództw związków taktycznych (ZT) i oficerowie łącznikowi MW wydzielani do zespołu operacyjnego Sztabu Kryzysowego MON.

W jednostkach MW, w których nie są zorganizowane grupy operacyjne, zadania w zakresie reagowania kryzysowego realizuje dowódca jednostki. Grupy operacyjne są zorganizowane i rozmieszczone zgodnie z decyzjami właściwych do-

wódców. Kierownicza kadra pozostałych jednostek MW, w których nie organizuje się grup, wykonuje zadania w dotychczasowych miejscach pracy.

Rola GRK MW w Systemie Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON polega na koordynowaniu działań wydzielonych sił i środków MW do wspierania struktur cywilnych reagujących na pojawiające się kryzysy pozamilitarne oraz polityczno-militarne. Zakres zadań Grupy Reagowania Kryzysowego MW w przypadku wprowadzenia wyższych stanów gotowości kryzysowej jest tożsamy z zadaniami realizowanymi przez GRK SP (stosownie do rodzaju sił zbrojnych).

Stopień rozwinięcia i zmianowość GRK MW określa szef GRK MW. Grupa pracuje w reżimie pracy ciągłej. Po wprowadzeniu stopnia BRAVO oficerowie MW, pełniący obowiązki oficerów łącznikowych w składzie zespołu operacyjnego SzK MON, udają się na stanowiska pracy w Sztabie Kryzysowym MON.

System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym **Żandarmerii Wojskowej**, będący integralną częścią SKRK resortu ON, działa na podstawie rozkazów komendanta głównego Żandarmerii Wojskowej, regulaminów i instrukcji funkcjonowania grupy reagowania kryzysowego ŻW (GRK ŻW) i grup operacyjnych oraz „Planów użycia oddziałów i pododdziałów Żandarmerii Wojskowej w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych".

Prowadzeniem działań antykryzysowych w KG ŻW kieruje jej komendant, a organem wykonawczym jest grupa reagowania kryzysowego ŻW. Na szczeblu oddziałów ŻW funkcjonują grupy operacyjne. Celem powołania wymienionych organów jest zapewnienie efektywnego reagowania na sytuacje kryzysowe, z uwzględnieniem płynnego przejścia do zapoczątkowania rozwijania Wojennego Systemu Dowodzenia. Spełniają one w ramach reagowania kryzysowego rolę analityczno-prognostyczną oraz planistyczno-organizacyjną w zakresie użycia sił (terenowych i specjalistycznych) jednostek organizacyjnych ŻW w prewencyjnym i dochodzeniowo-śledczym zabezpieczeniu działań wojsk operacyjnych oraz sił układu pozamilitarnego. Elementy SKRK ŻW są przeznaczone do:

– oceny występujących i prognozowanych zagrożeń;

– planowania i utrzymywania w gotowości do działania sił przewidzianych do użycia w sytuacjach kryzysowych oraz dowodzenia i koordynowania ich działaniami;

– prowadzenia monitoringu, informowania o rozwoju sytuacji kryzysowych oraz składania meldunków z realizacji zadań.

W przypadku powołania GRK ŻW obowiązuje trzyzmianowa praca ciągła w systemie dyżurów. W zależności od potrzeb skład GRK ŻW może być uzupełniony innymi oficerami niezbędnymi do sprawnego rozwiązywania problemów operacyjnych.

W odpowiedzialności dowódców RSZ, komendanta głównego ŻW oraz szefa WSI pozostaje planowanie, przygotowanie oraz utrzymanie w gotowości podległych sił do wykonywania zadań w ramach rozwiązywania kryzysów militarnych i niemilitarnych.

Istotne znaczenie w utrzymaniu sprawności każdego systemu ma szkolenie. W ramach doskonalenia SKRK wybrane elementy systemu brały udział w sojusz-

niczych ćwiczeniach z zakresu reagowania kryzysowego (CMX, CME), w ćwiczeniach krajowych („Pomerania 2002", „Mazury 2003") oraz przedsięwzięciach szkoleniowych resortu ON. Ponadto rodzaje sił zbrojnych prowadzą własne ćwiczenia w zakresie reagowania kryzysowego. Istnieje jednak potrzeba doskonalenia współpracy międzyresortowej. Ćwiczenia prowadzone wspólnie z innymi resortami powinny mieć na celu weryfikację procedur i sprawniejsze użycie sił i środków w sytuacjach kryzysowych.

Dużym utrudnieniem jest brak spójnych rozwiązań w administracji rządowej (szczebel centralny i wojewódzki) w zakresie komputerowych systemów reagowania kryzysowego. Stan ten może spowodować, że w różnych województwach będą działały różne systemy. Będzie to miało negatywny wpływ na współdziałanie i uzyskanie kompatybilności zarówno pomiędzy powiatami i województwami, jak i resortami. Instalowanie, eksploatacja i wykorzystywanie różnych systemów w odniesieniu do poszczególnych powiatów, województw i resortów niesie za sobą także negatywne skutki ekonomicznie. Brak jednolitych rozwiązań organizacyjnych na szczeblu poszczególnych powiatów i województw utrudnia również współpracę na niższych szczeblach. Problem ten jest stosunkowo łatwy do opanowania w przypadku Marynarki Wojennej, której działanie obejmuje tylko dwa województwa, ale może mieć poważniejsze skutki w przypadku Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych.

W celu doskonalenia procedur i przedsięwzięć Systemu Reagowania Kryzysowego NATO wskazane jest uczestnictwo w różnego rodzaju działaniach szkoleniowych (ćwiczeniach, treningach, grach decyzyjnych, kursach) z zakresu reagowania kryzysowego, organizowanych w ramach NATO i UE.

Przyjęty w SKRK resortu ON sposób kierowania i dowodzenia w akcjach kryzysowych nie wymaga zmian, z wyjątkiem roli, jaką powinno spełniać w przyszłości Dowództwo Operacyjne. Ten element Sił Zbrojnych RP należy włączyć w strukturę SKRK resortu ON, określając mu zakres zadań i kompetencji. Ponadto w celu zapewnienia przepływu informacji należy dążyć do rozbudowy istniejącego systemu łączności niejawnej i niejawnego systemu teleinformatycznego oraz osiągnięcia ich kompatybilności z odpowiednimi systemami sojuszniczymi (NATO i UE) oraz systemami innych resortów zaangażowanych w reagowanie kryzysowe. W związku z trwającym procesem informatyzacji terenowych organów administracji wojskowej (WSzW i WKU) celowe jest wykorzystanie instalowanego tam sprzętu oraz dostosowanie oprogramowania do potrzeb systemu reagowania kryzysowego.

Siły Zbrojne RP są najważniejszym ogniwem Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON, gdyż na nich spoczywa obowiązek przygotowania, wydzielenia i skierowania do użycia sił i środków adekwatnych do danej sytuacji kryzysowej.

System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON gwarantuje sprawne i efektywne działanie Sił Zbrojnych RP w sytuacjach zwalczania zagrożeń kryzysowych. Dotychczasowe funkcjonowanie systemu dostarczyło wielu wnio-

sków i doświadczeń, które mają odzwierciedlenie w obecnej strukturze SKRK resortu ON. Poszczególne elementy systemu w różnym stopniu są zaangażowane w realizacji zadań związanych z reagowaniem na potencjalne zagrożenia. Pomimo tego stanowią część całego systemu i uzupełniają się wzajemnie w razie potrzeby. Umiejscowienie organów decyzyjnych systemu przy ministrze obrony narodowej umożliwia szybkie podejmowanie decyzji oraz sprawne koordynowanie użycia niezbędnych sił wojska w sytuacjach kryzysowych.

4.2. Siły zbrojne w kryzysie militarnym

Zgodnie ze „Strategią bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej" siły zbrojne, działając w narodowym systemie obronności i w systemie sojuszniczym, są gotowe do wykonania następujących rodzajów zadań strategicznych:

– zapewnienie bezpieczeństwa Polski;

– niesienie pomocy sojuszniczej zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego;

– udział w operacjach antyterrorystycznych;

– udzielanie pomocy wojskowej władzom cywilnym w przypadku zagrożeń niemilitarnych;

– wykonywanie zadań stabilizacyjnych i prewencyjnych w czasie pokoju.

Należy zaznaczyć, że określenie rodzaju kryzysu oraz decyzja o użyciu sił zbrojnych leży zawsze w gestii władz cywilnych. Ocena sytuacji obejmuje analizę zagrożeń we wszystkich sferach działalności państwa. Wykonują ją organy władzy państwowej oraz specjalnie w tym celu powołane instytucje (zob. rysunek 17).

Strategiczne rozwijanie sił zbrojnych wiąże się zasadniczo z zadaniem dotyczącym odparcia bezpośredniej agresji na terytorium Polski lub udziału w odparciu agresji na inne państwo sojusznicze, a zatem w przypadku powstania kryzysu militarnego. W ograniczonym zakresie może dotyczyć również realizacji pozostałych dwóch zadań.

Po zdefiniowaniu zagrożenia przez organa władzy państwowej jako kryzys militarny będą realizowane poszczególne przedsięwzięcia na odpowiednich szczeblach (zob. rysunek 18).

Po ocenie sytuacji i sprecyzowaniu potrzeb w zakresie stworzenia warunków prawnych oraz przygotowania sił niezbędnych do przeciwdziałania rysującemu się zagrożeniu prezydent na wniosek Rady Ministrów, w razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium państwa lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony (art. 229 Konstytucji RP), wprowadza stan wojenny na części albo całym terytorium państwa. W przypadku narastania zagrożenia prezydent na wniosek prezesa RM, w razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa (art. 136 Konstytucji RP), zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie sił zbrojnych do obrony RP. Do kompetencji prezydenta należy wówczas mianowanie (na wniosek prezesa Rady Ministrów) naczelnego dowódcy SZ na czas wojny (art. 134 ust. 4 Konstytucji RP).

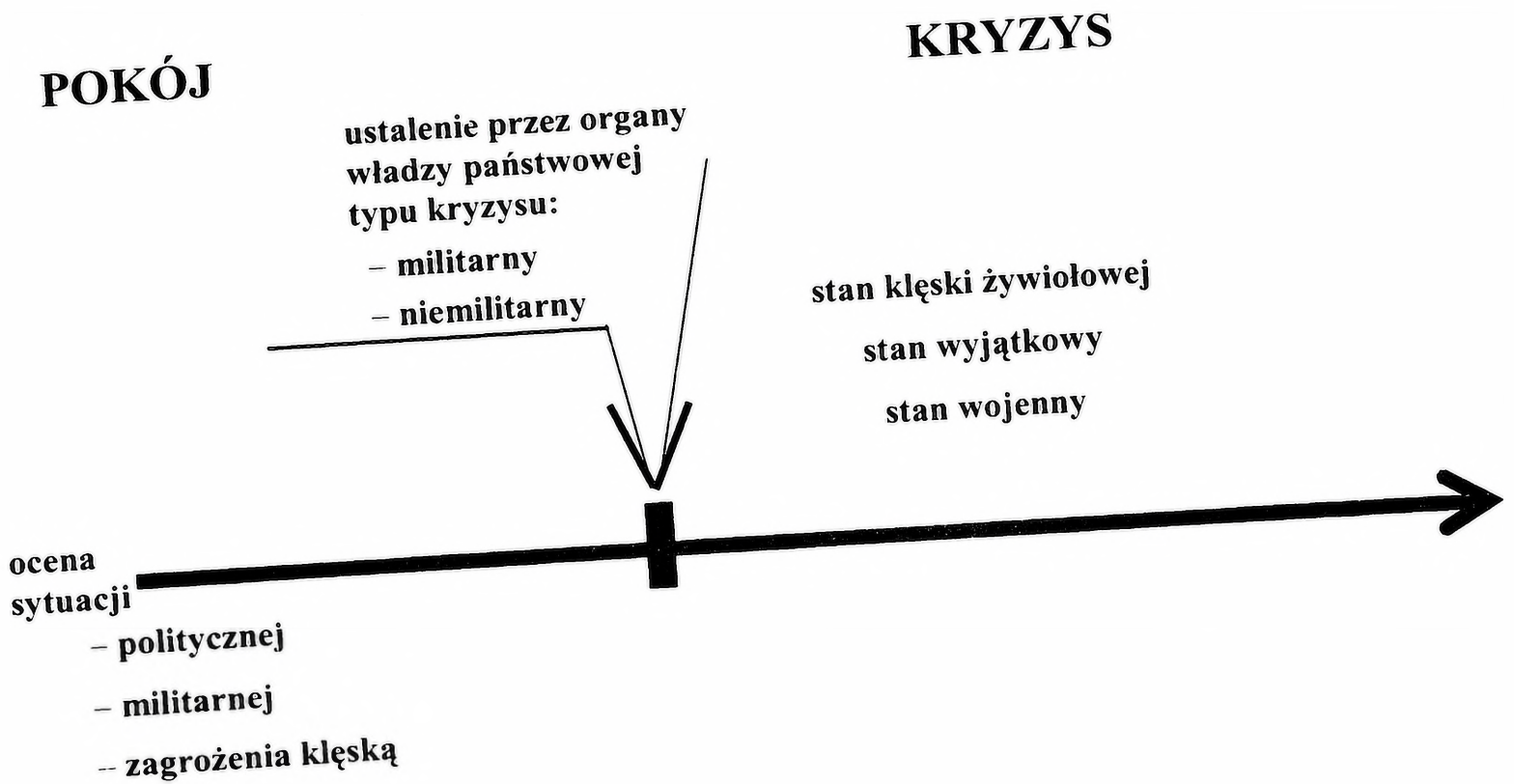

Rys. 17. Działanie organów władzy państwowej w przypadku kryzysu

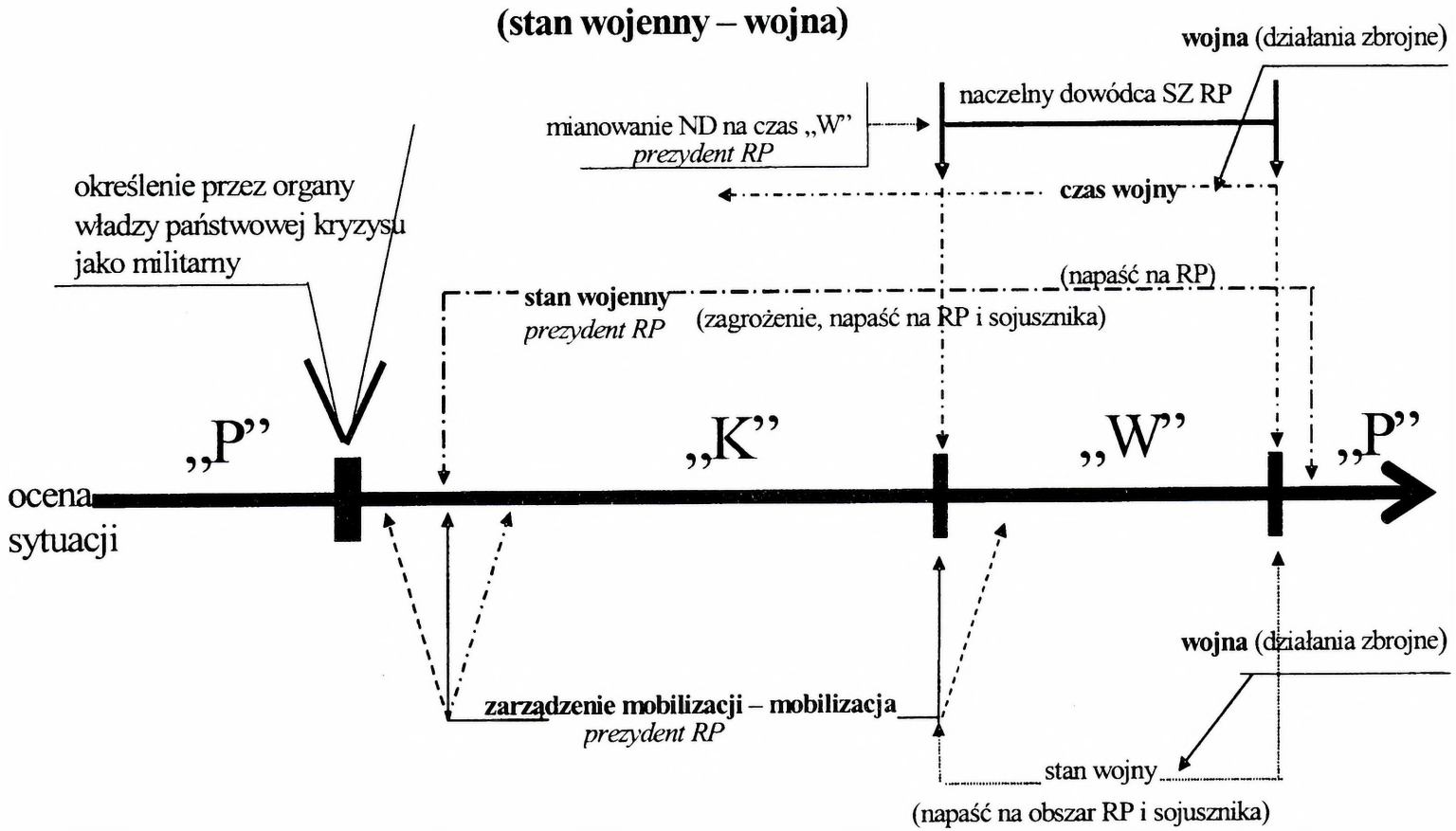

Rys. 18. Działanie organów władzy państwowej w czasie kryzysu militarnego

Kulminacyjnym okresem kryzysu jest **stan wojny**, który oznacza sytuację prawną wprowadzoną przez Sejm lub prezydenta w razie agresji (zbrojnej napaści) na terytorium RP lub terytorium innego państwa, do którego wspólnej obrony zobowiązują Polskę zawarte umowy międzynarodowe, a także faktyczny stan pozostawania RP w konflikcie zbrojnym z innym państwem.

Aktami prawnymi określającymi zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w stanie wojennym jest „Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej"[53] oraz „Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury i Obrony Narodowej z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie zasad oraz trybu przekazywania Ministrowi Obrony Narodowej funkcji wynikających ze zwierzchnictwa w polskiej przestrzeni powietrznej na czas wojny, stanu wojennego lub stanu wyjątkowego"[54] i „Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 sierpnia 2004 r. w sprawie zajmowania lub rekwirowania środków transportu na potrzeby obronne państwa w czasie stanu wojennego"[55]. Użycie Sił Zbrojnych RP w czasie kryzysu militarnego następuje w wyniku podjęcia decyzji przez władze państwowe, stosownie do oceny sytuacji polityczno-militarnej (zob. rysunki 19 i 20).

Uruchomienie procesu strategicznego rozwijania wojsk może nastąpić w okresie kryzysu militarnego – zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz w celu wykonania zobowiązań sojuszniczych.

Strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych z reguły przebiega w złożonych uwarunkowaniach polityczno-militarnych i obejmuje realizację w państwie (w tym głównie w wojskach) określonych przedsięwzięć planistyczno-organizacyjnych. W wyniku tego procesu siły zbrojne będą mobilizacyjnie rozwinięte oraz doprowadzone do pełnej gotowości bojowej, nastąpi ich przesunięcie (przegrupowanie) do rejonów operacyjnego przeznaczenia (ROP), co zapewni dogodne warunki przyjęcia przez związki operacyjne (taktyczne) odpowiedniego ugrupowania, zgodnego z zamiarem przewidywanej operacji, oraz umożliwi skuteczne jej rozpoczęcie.

Strategiczne rozwijanie wojsk może przebiegać według dwóch wariantów, a mianowicie: realizowanie uprzednio przygotowanego i zorganizowanego procesu – wdrażanie kolejno zaplanowanych przedsięwzięć, organizacyjnie przygotowanych i ujętych w planie użycia Sił Zbrojnych RP lub też doraźnie wybranych przedsięwzięć, stosownie do zaistniałej sytuacji polityczno-militarnej i wniosków wynikających z jej oceny. W drugim wariancie dokonuje się korekty planów, wybierając spośród zaplanowanych przedsięwzięć te, które są adekwatne do zaistniałej sytuacji, bądź przygotuje się nowe, jeżeli sytuacja odbiega od przewidywanej w planie.

---

[53] DzU nr 156, poz. 1301.
[54] DzU nr 122, poz. 1272.
[55] DzU nr 200, poz. 2055.

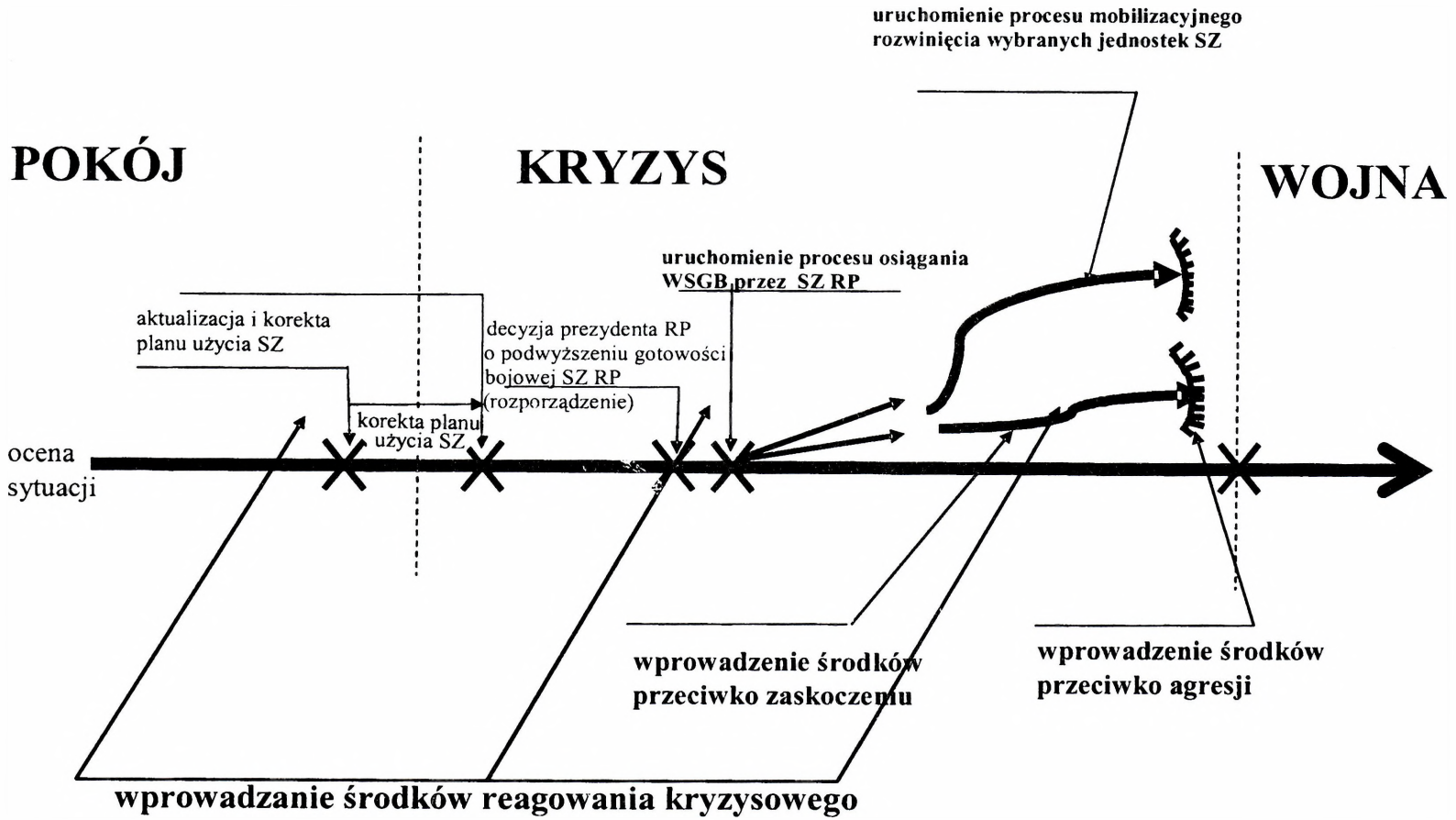

Rys. 19. Przebieg procesu reagowania na zagrożenia militarne

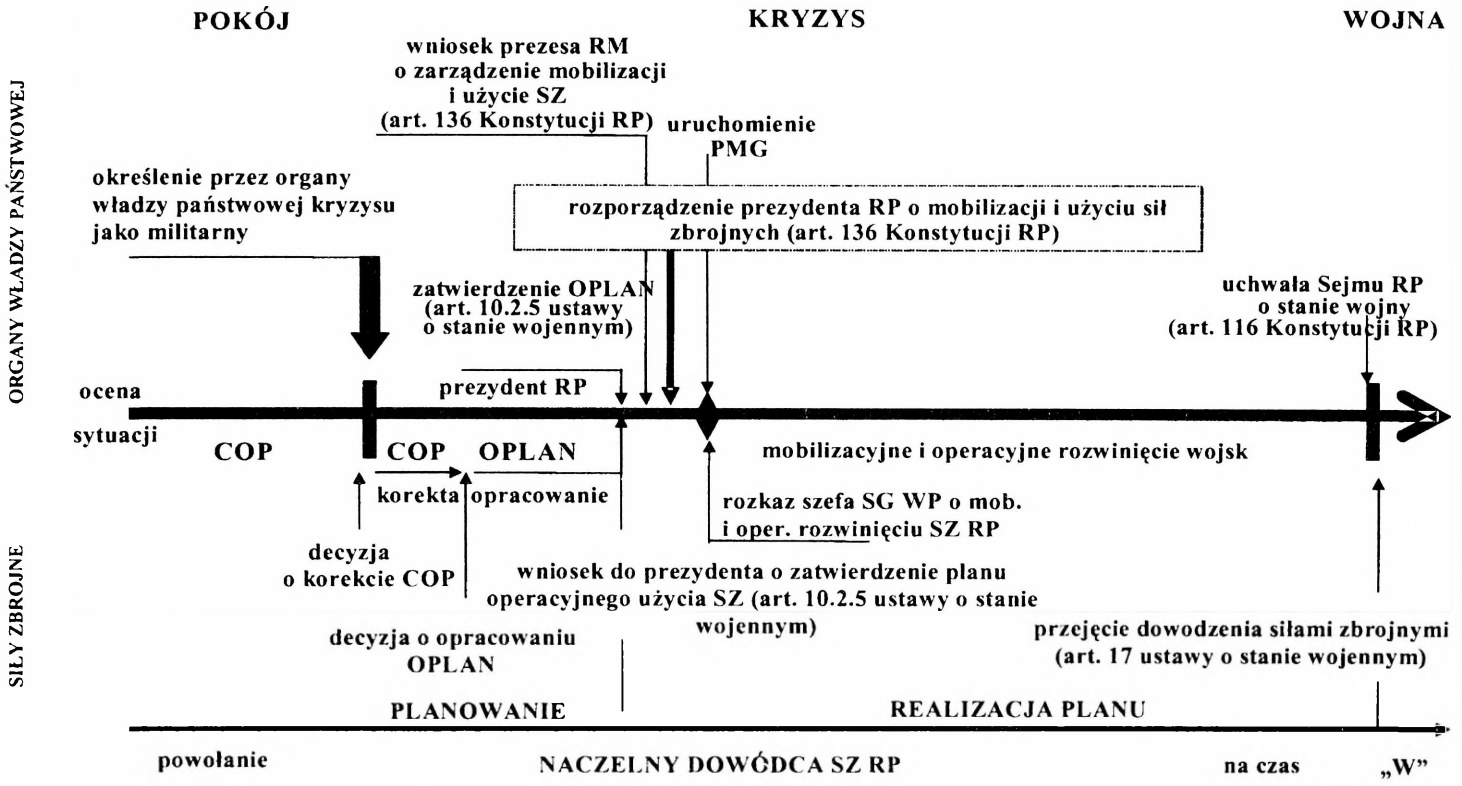

Rys. 20. Przedsięwzięcia dotyczące uruchomienia „Planu użycia SZ RP"

W kryzysie militarnym kierowanie rozwinięciem sił zbrojnych odbywa się na podstawie informacji o sytuacji przekazanych do organów kierowania wszystkich szczebli organizacyjnych. W wyniku analizy i oceny tych informacji następuje podjęcie decyzji, przekazanie ich do wojsk oraz nadzorowanie nakazanych do wykonania przedsięwzięć realizowanych w procesie mobilizacyjnym i procesie osiągania gotowości do prowadzenia działań bojowych przez jednostki operacyjne sił zbrojnych w rejonach ich operacyjnego przeznaczenia.

Celem tych przedsięwzięć jest zapewnienie zorganizowanego i harmonijnego mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk, terminowego osiągnięcia przez nie gotowości do podjęcia działań w wyznaczonych rejonach (miejscach stałej dyslokacji lub zapasowych rejonach alarmowych) oraz ich przegrupowanie do rejonów operacyjnego przeznaczenia i przyjęcia ugrupowania stosownego do zamiaru przewidywanej operacji.

Elementem decydującym o uruchomieniu procesów mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania wojsk będzie wypracowanie przez Krajowy Sztab Kryzysowy (z udziałem Sztabu Kryzysowego MON i Sztabu Generalnego WP) wniosków z oceny sytuacji polityczno-militarnej wskazujących na konieczność mobilizacyjnego rozwinięcia i użycia wojsk (określonych sił) w celu przeciwdziałania bezpośredniemu, zewnętrznemu zagrożeniu państwa.

W razie powstania takiej sytuacji niezbędne jest uruchomienie pracy Sztabu Kryzysowego MON.

Sztab Kryzysowy MON na podstawie otrzymanych propozycji i w zależności od potrzeb przygotowuje wniosek ministra obrony narodowej do premiera o zarządzenie mobilizacji sił zbrojnych, a także załączone do niego projekty wniosku premiera do prezydenta o zarządzenie mobilizacji i użycie sił zbrojnych oraz rozporządzenia prezydenta w sprawie zarządzenia mobilizacji i użycia SZ RP.

Po podjęciu przez prezydenta decyzji o mobilizacji sił zbrojnych[56] zespół kierowania rozwinięciem sił zbrojnych opracowuje projekt rozkazu szefa Sztabu Generalnego WP w sprawie mobilizacyjnego rozwinięcia określonych jednostek wojskowych lub grup jednostek (według zestawów lub w ramach mobilizacji powszechnej).

Procedury realizacji przedsięwzięć związanych z rozwijaniem kolejnych jednostek wojskowych (grup jednostek) są analogiczne jak przy rozpoczęciu tego procesu, chyba że w rozporządzeniu prezydenta określono z góry limity liczebności wojsk do mobilizacyjnego rozwinięcia i ich granica nie została jeszcze osiągnięta. W takim przypadku szef Sztabu Generalnego WP decyduje o mobilizacyjnym rozwijaniu kolejnych jednostek, aż do limitów określonych w rozporządzeniu prezydenta. W razie konieczności przekroczenia tych limitów niezbędne będzie kolejne rozporządzenie prezydenta do zmobilizowania dalszej części sił zbrojnych, a tym samym zachowanie pełnych procedur.

---

[56] Podpisane rozporządzenie staje się obowiązujące z chwilą ogłoszenia w Dzienniku Ustaw.

Kierowanie rozwinięciem sił zbrojnych ma zapewnić zorganizowane, sprawne i terminowe przejście wojsk ze struktur i stanów czasu pokojowego na wojenne, tworzenie związków operacyjnych stosownie do celów, zadań i warunków operacji oraz jednoczesne przegrupowanie wojsk do obszarów i rejonów operacyjnego przeznaczenia, zajmowanie ich i osiąganie gotowości do przeprowadzenia pierwszej operacji. Rozpoczyna się z chwilą zarządzenia mobilizacji i operacyjnego rozwinięcia oraz trwa do czasu ich zakończenia. Obejmuje ono:

- uruchomienie procesu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk;
- zapewnienie dogodnych warunków przyjęcia przez związki operacyjne odpowiedniego ugrupowania, zgodnie z zamiarem pierwszej operacji;
- zbieranie i analizowanie informacji oraz ocenę sytuacji;
- podejmowanie decyzji i przekazywanie ich do wykonawców;
- koordynowanie działań dowództw RSZ, DGW, KG ŻW, I WSI i komórek organizacyjnych MON oraz współdziałanie z organami administracji publicznej i gospodarki narodowej w celu zabezpieczenia sprawnego przebiegu mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia wojsk;
- informowanie przełożonych o przebiegu mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk (gotowość określonych jednostek i stan ukompletowania wojsk);
- opracowanie informacji, meldunków i sprawozdań z realizacji mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia SZ RP.

Mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie sił zbrojnych jest integralną częścią strategicznego rozwinięcia wojsk i kieruje nim szef Sztabu Generalnego WP przez dowódców RSZ oraz dowódców (szefów) kolejnych szczebli dowodzenia (zarządzania).

Szef Sztabu Generalnego WP, na podstawie decyzji prezydenta o powszechnej lub częściowej mobilizacji Sił Zbrojnych RP, może przystąpić do określenia sposobu realizacji zadań wynikających z tej decyzji. Procedurę uruchamiania procesu mobilizacji SZ RP przedstawiono na rysunku 21.

Na podstawie oceny sytuacji zostaje opracowany projekt rozkazu szefa Sztabu Generalnego WP o mobilizacyjnym rozwinięciu Sił Zbrojnych RP. Dokument po opracowaniu i akceptacji przez szefa Sztabu Generalnego WP, przekazuje się do wojsk do realizacji.

Początkiem mobilizacji jest przekazanie sygnałów (rozkazów) nakazujących mobilizacyjne rozwinięcie Sił Zbrojnych RP do odpowiednich ogniw dowodzenia (kierowania). Sygnał (rozkaz) o zarządzeniu mobilizacji przekazuje się do dowództw niższych szczebli dowodzenia za pomocą technicznych środków łączności w ramach systemu alarmowania sił zbrojnych lub może być nakazany osobiście przez szefa Sztabu Generalnego WP (osobę przez niego upoważnioną).

Podległe dowództwa przekazują ten rozkaz (sygnał) za pośrednictwem garnizonowych ośrodków alarmowania do podległych okręgów wojskowych, korpusów, związków taktycznych i jednostek wojskowych oraz WSzW i WKU zabezpieczających potrzeby mobilizacyjne rozwijanych jednostek.

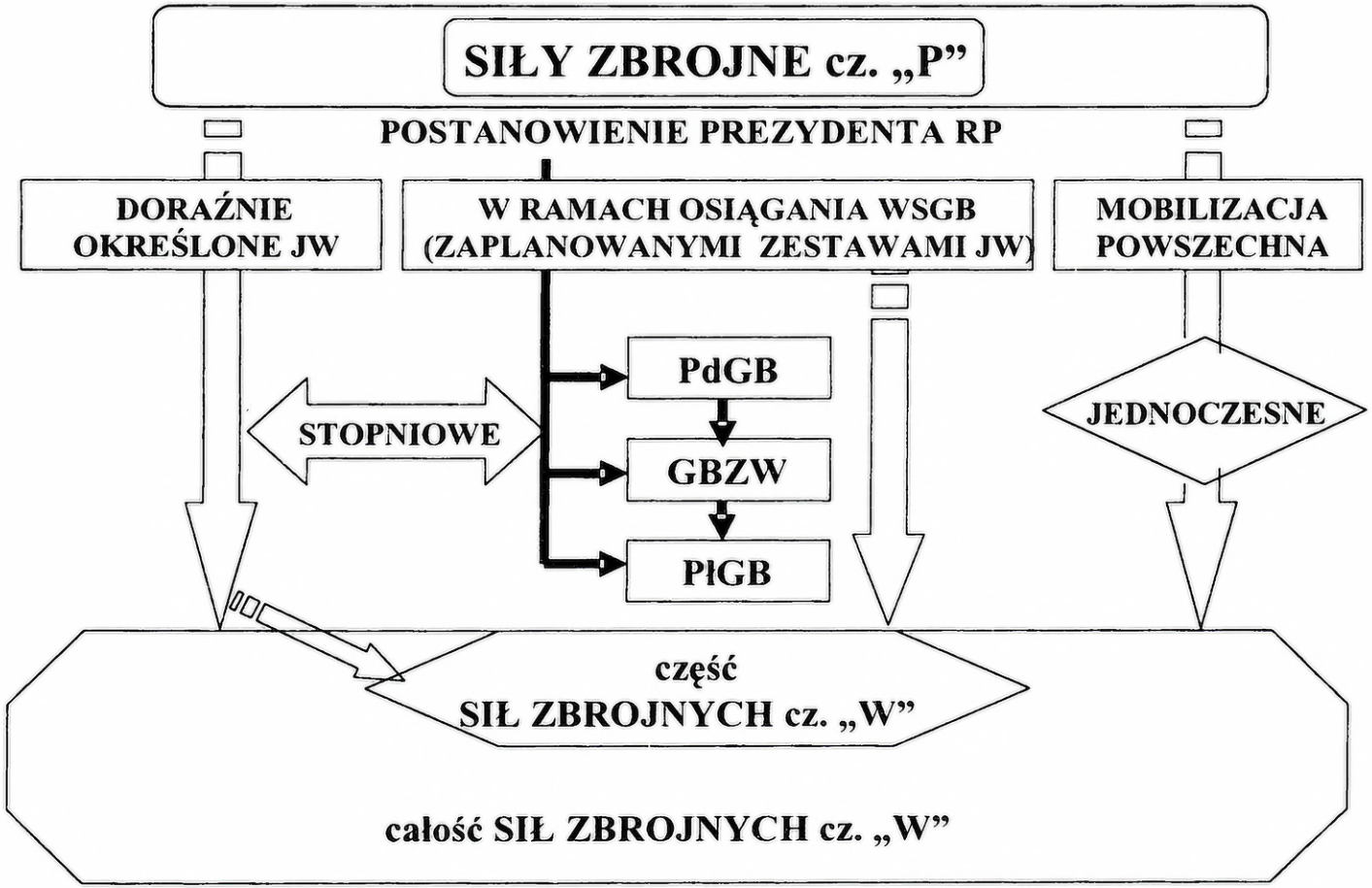

Rys. 21. Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych

Terenowe organy administracji wojskowej (TOAW) przekazują sygnał do terenowych organów administracji publicznej oraz podmiotów gospodarczych, realizujących zadania na rzecz zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych, a w razie potrzeby również do urzędów pocztowych doręczających dokumenty powołania.

W przeciwdziałaniu zagrożeniom polityczno-militarnym w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego przewidziane są siły wysokiej gotowości, które mogą uczestniczyć w operacjach reagowania kryzysowego.

Zgodnie z wytycznymi ministra obrony narodowej do planowania obronnego na lata 2003–2008 do udziału w operacjach reagowania kryzysowego prowadzonych w ramach NATO, UE oraz ONZ Siły Zbrojne RP powinny utrzymywać potencjał zapewniający realizację jednego z trzech wariantów:

– udział w jednej operacji zgodnej z postanowieniami art. 5 Traktatu waszyngtońskiego dużymi siłami lądowego, morskiego i powietrznego zgrupowania zadaniowego;

– udział w dwóch operacjach reagowania kryzysowego o wysokim poziomie intensywności dwoma średnimi zgrupowaniami lądowymi ze wsparciem komponentu powietrznego i morskiego, z możliwością rotowania co pół roku na okres dwóch lat;

– udział w kilku operacjach reagowania kryzysowego o niskim poziomie intensywności, prowadzonych jednocześnie siłami do batalionowej grupy zadaniowej w każdej operacji, z możliwością rotowania co pół roku na okres dwóch lat.

Doświadczeń w tym zakresie dostarczył udział w realnych operacjach kryzysowych: operacje – „Joint Guardian" (Kosowo), „Joint Effort" (Bośnia i Hercegowina), „Amber Fox" (Macedonia), „Enduring Freedom" (Afganistan) oraz „Iraqi Freedom" (Irak), a także udział w ćwiczeniach z zakresu reagowania kryzysowego – CMX/CRISEX 2000, „Jesień 2000", „Czerwiec 2001", CMX 2001–2005, „Strong Resolve 2002", „Mazury 2003".

Niewątpliwie w trakcie kryzysu polityczno-militarnego najważniejsze zadanie będzie spoczywać na siłach zbrojnych. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że nie mogą one funkcjonować bez wsparcia ze strony państwa i społeczeństwa. W celu pełnego rozwinięcia sił zbrojnych oraz przygotowania ich do prowadzenia działań konieczna jest realizacja świadczeń osobistych, rzeczowych i szczególnych. Potrzebna jest militaryzacja zakładów oraz dostawy realizowane w ramach Programu Mobilizacji Gospodarki. Siły zbrojne w czasie pokoju muszą zostać wyszkolone, posiadać odpowiednie uzbrojenie oraz wymagany poziom zapasów bojowych i środków materiałowych. Żołnierze rezerwy muszą być szkoleni w czasie pokoju i przygotowani do powołania do sił zbrojnych.

Lata spokoju odsunęły od decydentów oraz całego społeczeństwa świadomość zagrożenia kryzysem polityczno-militarnym. Powszechny jest sąd, że zagrożenia militarne nas nie dotyczą, że występują w odległych państwach i na innych kontynentach. Siły zbrojne są postrzegane jako element misji stabilizacyjnych oraz pokojowych. Trzeba jednak mieć świadomość, że postępujący regres sił zbrojnych nie będzie moż-

liwy do naprawienia w krótkim czasie. Chociaż w ramach Sojuszu możemy liczyć zgodnie z art. 5 Traktatu waszyngtońskiego na wsparcie (zob. załącznik 24), to nie należy się jednak spodziewać, że Sojusz jest instytucją charytatywną. Jeżeli liczymy, że wojska Sojuszu wkroczą do Polski w celu udzielenia nam pomocy, musimy być w gotowości do udzielania tej pomocy innym państwom. Otrzymamy takie wsparcie, jakiego sami możemy udzielić, więc poziom naszego wkładu do sił zbrojnych Sojuszu może świadczyć o tym, jak duże liczebnie wojska przyjdą nam z pomocą.

W dużej mierze o sile współczesnej armii decyduje jej wyposażenie. Siły Zbrojne RP są wyposażone w uzbrojenie i sprzęt wojskowy (UiSW) bardzo zróżnicowane pod względem jakościowym, struktury wiekowej i przydatności. Znaczna jego część odbiega zdecydowanie od standardów sprzętu, będącego w wyposażeniu innych państw NATO. W dużej mierze jest to sprzęt technicznie zużyty, niespełniający wymogów współczesnego pola walki.

Ograniczenia finansowe wpłynęły niekorzystnie na odtwarzanie normatywnych zapasów wojennych. Ograniczenia środków finansowych na zakupy technicznych środków materiałowych powodują dalsze obniżanie gotowości technicznej uzbrojenia i sprzętu wojskowego, ograniczanie jego eksploatacji oraz brak możliwości odtwarzania zapasów normatywnych. Oznacza to, że proces szkolenia wojsk odbywa się w dalszym ciągu kosztem zużywania zapasu wojennego (zjadanie zapasów). Dalsze zmniejszanie budżetu wojska oraz przeznaczanie go na zadania nieplanowane (początek misji w Iraku, zobowiązania międzynarodowe wynikające z decyzji politycznych podejmowanych bez liczenia się z zaplanowanym budżetem) może mieć w dalszej perspektywie katastrofalne skutki dla naszego bezpieczeństwa zewnętrznego.

Zmiana gospodarki w Polsce na wolnorynkową nie znalazła odzwierciedlenia w regulacji prawnej dotyczącej powszechnego obowiązku obrony. Wzorem państw zachodnich, w których obowiązują reguły gospodarki rynkowej, należy w Polsce ustanowić nowe regulacje prawne, gwarantujące realną motywację bycia żołnierzem rezerwy oraz posiadania przydziału mobilizacyjnego. Wspólną cechą rozwiązań przyjętych w państwach zachodnich jest szersze niż u nas uwzględnianie wyników jakościowych. Jednocześnie potrzeba zachowania tożsamości narodowej, wieloletnich tradycji i specyfiki naszego społeczeństwa i wojska nie pozwala na bezkrytyczne przyjmowanie wszystkich wzorców zachodnich. Podstawowe kryterium w tym względzie powinno się odnosić do możliwości osiągnięcia liczących się korzyści w zakresie gotowości bojowej i mobilizacyjnej wojsk, racjonalności wykorzystania sił i środków oraz podniesienia potencjału bojowego wojsk czasu wojny. Generalnie zmierza się w kierunku utrzymywania w okresie „P" tylko niewielkiej części swoich sił zbrojnych w wysokim stopniu gotowości bojowej i mobilizacyjnej (siły reagowania na kryzysy zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne). Założenie to oparte jest na przekonaniu o stopniowym narastaniu ewentualnych sytuacji kryzysowych w Europie. Siły zbrojne czasu „P" stanowią zaledwie 1/3 lub 1/2 całości sił przewidzianych na czas „W", stąd wiele uwagi poświęca się żołnierzom rezerwy, w szczególności tym, którzy posiadają przydziały mobilizacyjne, ich właściwemu wyselekcjonowaniu i późniejszemu szkoleniu.

Służba wojskowa oparta jest na powszechnym obowiązku odbywania przez poborowych zasadniczej służby wojskowej, po której żołnierze służby czynnej stają się automatycznie żołnierzami rezerwy i otrzymują w zależności od potrzeb przydziały mobilizacyjne. Nadawanie przydziałów mobilizacyjnych w większości państw NATO jest dobrowolne i odbywa się na zasadzie kontraktu, za który otrzymuje się gratyfikacje materialne lub niematerialne, np. ulgi w podatku, a przy nadawaniu przydziału mobilizacyjnego uwzględnia się stałe powiązanie żołnierzy z określoną jednostką wojskową lub jednostką mobilizowaną.

Powszechnie uważa się, że dla zapewnienia sprawności działania sił zbrojnych na współczesnym polu walki oraz odpowiedniego współdziałania poszczególnych ich komponentów niezbędny jest wysoki poziom wyszkolenia rezerw osobowych i to w stopniu zbliżonym do żołnierzy służby czynnej. W państwach NATO żołnierzy rezerwy zachęca się do pozostawania na przydziałach mobilizacyjnych i czynnego udziału w szkoleniu wojskowym, stosując różnego rodzaju środki motywacyjne. Głównym, ale nie jedynym czynnikiem jest motywacja finansowa, innymi czynnikami są: ulgi podatkowe, możliwość korzystania z wojskowej służby zdrowia, uzyskanie pozwolenia na posiadanie broni itp. Również za oddawanie środków transportu na przydziały mobilizacyjne przedsiębiorcy otrzymują ulgi podatkowe. Jeżeli chcemy w naszym państwie poważnie mówić o możliwości reagowania w sytuacji zagrożenia kryzysem polityczno-militarnym, należy stworzyć możliwości prawne, które zapewnią realizację powszechnego obowiązku obrony w sytuacji gospodarki wolnorynkowej[57].

4.3. Siły zbrojne w kryzysie niemilitarnym

W okresie kryzysu niemilitarnego nie przewiduje się strategicznego rozwijania sił zbrojnych i nie wymaga się realizacji przedsięwzięć związanych ze strategicznym rozwinięciem sił zbrojnych.

Organa władzy państwowej, po ocenie sytuacji i sprecyzowaniu potrzeb w zakresie stworzenia warunków prawnych oraz przygotowania sił niezbędnych do przeciwdziałania zagrożeniu, stosownie do charakteru kryzysu mogą wprowadzić stan klęski żywiołowej lub stan wyjątkowy (zob. rysunek 22).

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej[58] zawiera wykładnię dotyczącą możliwości wprowadzenia w naszym kraju stanów nadzwyczajnych. Każdy ze stanów nadzwyczajnych może być wprowadzony na podstawie odpowiednich ustaw, a w sytuacji szczególnego zagrożenia, jeśli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające – w drodze rozporządzeń.

---

[57] W 1999 r. podczas nowelizacji *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony* propozycje zmian w tym zakresie odrzuciło Ministerstwo Finansów, wskazując, że brak jest środków w budżecie na pokrycie tych propozycji, a zapisy takie mogą być umieszczone w *Ustawie budżetowej*. Zmiany w ustawie zostały wprowadzone po wycofaniu zapisów dotyczących ulg dla obywateli.

[58] Rozdział XI – Stany nadzwyczajne (DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483).

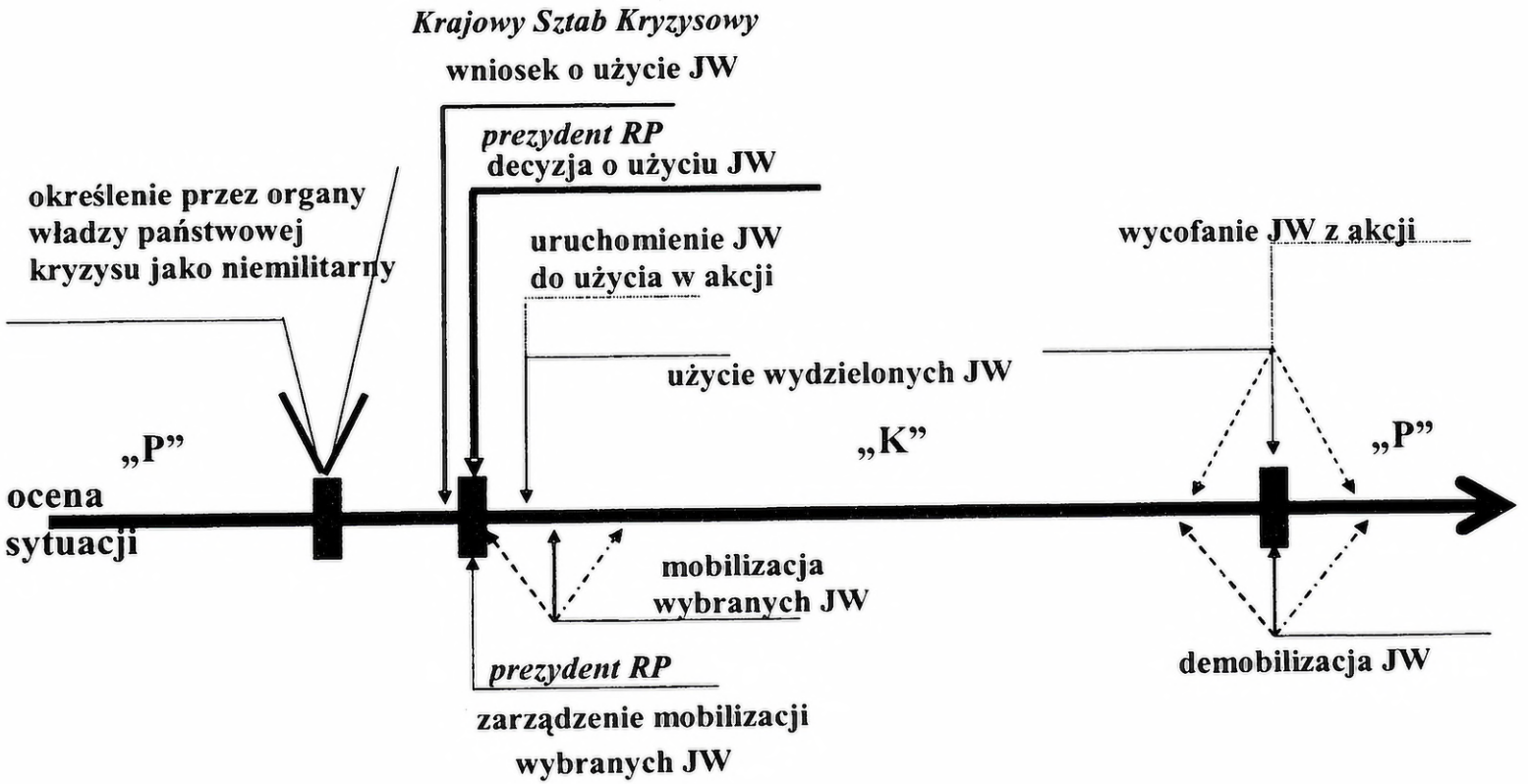

Rys. 22. Działanie organów władzy państwowej w czasie kryzysu niemilitarnego

Stan klęski żywiołowej wprowadza się na obszarze, na którym wystąpiła klęska żywiołowa, a także na obszarze, na którym wystąpiły lub mogą wystąpić skutki tej klęski. Aktami prawnymi określającymi zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w stanie klęski żywiołowej jest „Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej"[59] oraz „Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu"[60]. Wprowadza się go na czas oznaczony, niezbędny do zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia, nie dłuższy niż 30 dni. Stan ten może być przedłużony na czas oznaczony po wyrażeniu zgody przez Sejm. Stan ten wprowadza Rada Ministrów z własnej inicjatywy lub na wniosek właściwego wojewody, zgodnie z „Ustawą o stanie klęski żywiołowej"[61].

Stan wyjątkowy wprowadza się na części albo całym terytorium RP w razie zagrożenia ustroju konstytucyjnego państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi. Celem wprowadzenia stanu wyjątkowego jest jak najszybsze przywrócenie normalnego funkcjonowania państwa. Aktami prawnymi określającymi zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w stanie wyjątkowym jest „Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym"[62] oraz „Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego"[63].

Stan ten wprowadza prezydent RP na wniosek Rady Ministrów, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni[64]. Prezydent może przedłużyć czas jego obowiązywania tylko raz, na okres nie dłuższy niż 60 dni[65].

Po wprowadzeniu określonego stanu nadzwyczajnego przewiduje się użycie wybranych jednostek organizacyjnych sił zbrojnych. Realizuje się to jednak w ograniczonym zakresie, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające. Należy pamiętać, że użycie sił zbrojnych w kryzysach niemilitarnych następuje w przypadkach skrajnych, a nie jest podstawowym środkiem, za pomocą którego radzą sobie władze krajowe lub wojewódzkie.

Oddziały i pododdziały sił zbrojnych mogą być użyte do realizacji zadań w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, niebezpiecznego zakłócania porządku publicznego lub klęski żywiołowej, zwłaszcza w sytuacjach:

– niebezpieczeństwa powszechnego dla życia, zdrowia lub wolności obywateli,

– bezpośredniego i powodującego duże straty zagrożenia dla mienia,

– bezpośredniego zagrożenia obiektów i urządzeń ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa.

---

[59] DzU nr 62, poz. 558, z późn. zm.

[60] DzU nr 41, poz. 347.

[61] Art. 5 ust 1 *Ustawy z dnia 22 maja 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.*

[62] DzU nr 113, poz. 985, z późn. zm.

[63] DzU nr 89, poz. 821.

[64] Art. 3 ust. 1 *Ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r o stanie wyjątkowym.*

[65] Art. 5 ust. 1 tejże ustawy.

Oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych RP mogą być użyte w szczególności do:

– ochrony i obrony obiektów i urządzeń ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa,

– osłony lub izolacji określonych obiektów, dróg, wydzielonych ulic lub części miast,

– wspierania działań oddziałów policji przywracających bezpieczeństwo i porządek publiczny – gdy okaże się to niezbędne.

W czasie stanu klęski żywiołowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające, minister obrony narodowej przekazuje do dyspozycji wojewody pododdziały lub oddziały SZ RP. Pozostają one pod dotychczasowym dowództwem i wykonują zadania określone przez wojewodę[66].

W jednostkach wojskowych skierowanych do zwalczania klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków można dokonywać mobilizacyjnego uzupełnienia lub powoływać żołnierzy rezerwy o określonych specjalnościach wojskowych[67].

Z racji posiadanego potencjału ludzkiego, sprawdzonej struktury kierowania, wyposażenia oraz wyszkolenia, Siły Zbrojne RP są przygotowywane do wsparcia działań w zakresie przeciwdziałania, zwalczania i usuwania skutków zaistniałych sytuacji kryzysowych. Nie jest do tego konieczne wprowadzenie stanów nadzwyczajnych. Należy pamiętać, że zagrożenia z reguły pojawiają się nagle i mają gwałtowny przebieg. W celu zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom oraz pomocy społeczeństwu w sytuacjach kryzysowych elementem łącznikowym w Wojewódzkich Centrach Zarządzania Kryzysowego są szefowie Wojewódzkich Sztabów Wojskowych, którzy wchodzą w skład Wojewódzkich Sztabów Zarządzania Kryzysowego. Strukturę i usytuowanie systemu kierowania reagowaniem kryzysowym resortu ON podczas kryzysów niemilitarnych pokazano w załączniku 25.

Wykorzystanie wojska w akcjach tego typu odbywa się przy zastosowaniu trzech procedur – podstawowej, alarmowej i nakazowej (zob. załączniki 26, 27 i 28).

Podstawowa procedura działania w takich sytuacjach polega na tym, że przedstawiciel określonego szczebla administracji państwowej rejonu, gdzie nastąpiło zagrożenie, powiadamia swoje ogniwa nadrzędne, a te poprzez WSzW powiadamiają właściwe dowództwo okręgu wojskowego, które z kolei zarządza przystąpienie określonych jednostek wojskowych do akcji.

Alarmowa procedura działania polega na tym, że dowódca jednostki wojskowej (w wypadkach szczególnych lub na żądanie z terenu) samodzielnie podejmuje decyzję o przystąpieniu do akcji, a następnie składa meldunek o powyższym fakcie do dowództwa okręgu wojskowego.

Natomiast procedura **nakazowa** występuje wtedy, gdy włączanie się wyznaczonych jednostek wojskowych do akcji odbywa się na rozkaz dowódcy okręgu wojskowego, dowódców rodzajów sił zbrojnych, szefa SG WP lub ministra ON.

---

[66] Art. 18 *Ustawy z dnia 22 maja 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.*

[67] Art. 60 ust. 8 pkt 2 *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony.*

W Siłach Zbrojnych RP, w celu odpowiednio wczesnego uzyskania informacji oraz przeciwdziałania potencjalnym zagrożeniom, w trybie ciągłym funkcjonują systemy obrony powietrznej, wykrywania skażeń, dyżurnych służb operacyjnych oraz zintegrowany system rozpoznania wojskowego.

Uzyskane informacje, przekazywane do organów decyzyjnych wszystkich szczebli dowodzenia z kierownictwem resortu obrony narodowej włącznie, pozwalają na bieżąco reagować na ewentualne zagrożenia.

W trzygodzinnej gotowości do działania utrzymywany jest System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu obrony narodowej, który stanowi integralną część systemu krajowego. Jest on połączony z Systemem Reagowania Kryzysowego NATO (NCRS), co pozwala na płynne przekazanie sygnałów (zadań) z dowództw sojuszniczych nawet do poszczególnych jednostek wojskowych (instytucji, sztabów).

W Siłach Zbrojnych RP opracowano i wdrożono na wszystkich szczeblach dowodzenia wspomniany „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych". Ze składu Sił Zbrojnych RP wydzielono i utrzymuje się (w nakazanych reżimach gotowości) siły i środki adekwatne do zagrożenia. Do „Planu..." załączone są również następujące plany szczegółowe, precyzujące zasady użycia sił i środków SZ RP w różnych niemilitarnych sytuacjach kryzysowych:

- „Plan udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem",
- „Plan udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych",
- „Plan udziału SZ RP w akcji odśnieżania",
- „Plan udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych",
- „Plan udziału SZ RP w likwidacji skutków awarii technicznych z toksycznymi środkami przemysłowymi (TŚP) i wypadków radiacyjnych",
- „Plan udziału SZ RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych",
- „Plan udziału SZ RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych",
- „Plan działań przeciwepidemicznych".

Przytoczone plany zawierają zestawienia sił i środków SZ RP wyznaczonych do udziału w operacjach reagowania na zaistniałe niemilitarne sytuacje kryzysowe.

Aktywny udział Polski w koalicji antyterrorystycznej oraz zaangażowanie się w operacje prowadzone przez Sojusz Północnoatlantycki stanowią obecnie przyczynę wzrostu zagrożenia atakami terrorystycznymi w naszym kraju. Dlatego też akty terroru postrzegane są jako zagrożenie dla bezpieczeństwa RP o dużym prawdopodobieństwie wystąpienia. W Siłach Zbrojnych RP zasadnicze **przedsięwzięcia w ramach obrony przed terroryzmem** realizowane są na podstawie „Planu udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem". Zgodnie z tym planem, w nakazanych reżimach czasowych, utrzymywane są siły i środki wydzielane do przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym oraz likwidacji skutków aktów terroru.

Zasadniczymi siłami wydzielanymi do przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym są elementy rozpoznania wojskowego, jednostki specjalne, elementy

systemu obrony powietrznej z dyżurnymi środkami lotnictwa myśliwskiego oraz środki transportu powietrznego do przerzutu sił specjalnych oraz inne pododdziały bojowe.

Zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi Siły Zbrojne RP są przygotowane do przeciwdziałania naruszeniom integralności przestrzeni powietrznej oraz zagrożeniom terroryzmu powietrznego typu „Renegade"[68].

Zadanie to realizuje się przez utrzymanie w Siłach Powietrznych dyżurów bojowych wydzielonych sił i środków, które obejmują obsady stanowisk dowodzenia, środki rozpoznania radiolokacyjnego oraz samoloty myśliwskie. Powyższe siły pełnią dyżur bojowy w ramach zintegrowanego systemu obrony powietrznej NATO (NATINADS). Wydanie „Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2004 r. w sprawie postępowania przy stosowaniu środków obrony powietrznej w stosunku do obcych statków powietrznych niestosujących się do wezwań państwowego organu zarządzania ruchem lotniczym"[69] umożliwiło zakończenie trwających od trzech lat prac nad instrukcjami regulującymi tę problematykę w siłach zbrojnych[70].

Źródłem informacji o powstaniu zagrożenia, wykorzystania cywilnego statku powietrznego do wykonania ataku terrorystycznego typu „Renegade" może być:

– państwowy organ zarządzania ruchem lotniczym – Agencja Ruchu Lotniczego (ARL), która zgodnie z zawartym porozumieniem między dowódcą SP a dyrektorem ARL jest zobligowana do niezwłocznego informowania starszego dyżurnego operacyjnego COP (St. DO COP) o takich zdarzeniach,

– cywilne i wojskowe lotniskowe organa służby ruchu lotniczego,

– organa bezpieczeństwa państwa,

– stanowiska dowodzenia systemu NATO (NATINADS),

– organa ruchu lotniczego państw sąsiednich,

– dowódca statku przechwytującego.

W przypadku wystąpienia zagrożenia zamachem terrorystycznym z powietrza statek powietrzny określony jako „Renegade" może być zaklasyfikowany do jednej z trzech kategorii. Zniszczone mogą być tylko statki powietrzne zaklasyfikowane jako „Potwierdzony Renegade", a decyzję o ich zniszczeniu podejmuje minister ON

---

[68] Terminem „Renegade" określa się obcy, cywilny statek powietrzny, który nie zastosował się do wezwań państwowego organu zarządzania ruchem lotniczym i może być użyty jako środek ataku terrorystycznego z powietrza. Zależnie od stopnia spełnienia kryteriów, obiekty tego typu dzieli się na trzy kategorie:

– „Suspected Renegade" – „Podejrzany Renegade",

– „Probable Renegade" – „Prawdopodobny Renegade",

– „Confirmed Renegade" – „Potwierdzony Renegade".

[69] DzU nr 279, poz. 2757.

[70] Uderzenie na World Trade Center 11 września 2001 r. ukazało nowy wymiar terroryzmu. Wykorzystanie jako środka ataku porwanych, cywilnych statków powietrznych było zjawiskiem bezprecedensowym, a możliwości przeciwdziałania kolejnym tego typu uderzeniom nie były uwzględnione w żadnych planach oraz nie miały regulacji prawnych. Prace nad instrukcjami związanymi z problematyką dotyczącą obiektów typu „Renegade" zainicjowała wydana przez ministra obrony narodowej *Decyzja nr 71/MON z dnia 25 marca 2003 r. w sprawie przeciwdziałania zagrożeniom z powietrza.*

po meldunku dyżurnego dowódcy obrony powietrznej (zob. załącznik 29). Decyzja ta jest przekazana do dyżurnego operacyjnego Centrum Operacji Powietrznych, a następnie do samolotów myśliwskich wykonujących to zadanie. W celu wykluczenia pomyłki w podejmowaniu decyzji stosuje się procedury zapewniające, iż przekazywane informacje są wiarygodne i terminowe, a osoby funkcyjne identyfikowane są ustalonymi hasłami.

Rozwiązania w zakresie wskazania osoby odpowiedzialnej za podjęcie decyzji o zestrzeleniu statku powietrznego określonego jako „Potwierdzony Renegade" są różne. W Stanach Zjednoczonych podejmowanie decyzji o zestrzeleniu statku powietrznego następuje przy zachowaniu drogi służbowej na linii prezydent – sekretarz obrony – dowódca NORAD – dowódca regionalny. W przypadku braku czasu na konsultacje decyzję o zestrzeleniu może podjąć dowódca regionalny. W Wielkiej Brytanii decyzję o zniszczeniu obiektu „Renegade" podejmują wspólnie premier i minister obrony, przy czym mają oni możliwość skorzystania z doradztwa zespołu reagowania kryzysowego. W Niemczech za kierowanie siłami i środkami OP odpowiada inspektor Sił Powietrznych, natomiast decyzję o zniszczeniu podejmuje minister obrony po konsultacji z kanclerzem, ministrem spraw wewnętrznych oraz szefami rządów krajów związkowych. W sytuacji gdy minister obrony nie może podjąć decyzji, podejmuje ją minister spraw zagranicznych. W Danii decyzję o użyciu środków OP oraz zniszczeniu podejmuje dowódca Taktycznych Sił Powietrznych, a jeżeli pozwala na to czas, uzgadnia decyzję ze zwierzchnikiem sił zbrojnych. W Hiszpanii decyzję o zestrzeleniu obiektu „Renegade" podejmuje sekretarz stanu ds. bezpieczeństwa w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Należy zauważyć, że w większości przypadków decyzję o zniszczeniu obiektów powietrznych typu „Renegade" podejmują osoby cywilne, podobnie jak w rozwiązaniu polskim.

Możliwości w zakresie reakcji na zaistniałe zagrożenie zależą przede wszystkim od czasu uzyskania informacji oraz położenia geograficznego cywilnego statku powietrznego. Ważną kwestią jest posiadanie porozumień dwustronnych z sąsiednimi państwami nienależącymi do Sojuszu Północnoatlantyckiego.

W przypadku ataku terrorystycznego na obiekty naziemne wydzielane siły i środki SZ RP mogą realizować trzy grupy zadań:

– bezpośrednie akcje antyterrorystyczne,

– osłonę rejonu działań antyterrorystycznych i wsparcia akcji,

– izolację rejonu działań antyterrorystycznych, w tym zadania z zakresu ochrony, zabezpieczenia medycznego i łączności oraz zadania porządkowe.

Zasadniczymi siłami wydzielanymi do przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym na morzu są siły MW, okręty dyżurne, samoloty rozpoznawcze, śmigłowce oraz siły specjalne MW i grupa morska (zespół bojowy) z jednostki GROM.

W celu oddziaływania na ewentualne zagrożenia atakami terrorystycznymi w Siłach Zbrojnych RP utrzymuje się określone w stosownych planach, wydzielone siły i środki mogące podjąć działania w krótkim czasie:

Ponadto do likwidacji skutków ataków terrorystycznych, Siły Zbrojne RP utrzymują w gotowości do działania wyspecjalizowane jednostki ratownictwa in-

żynieryjnego, chemiczne i radiacyjne zespoły awaryjne (ChRZA), zespoły rozpoznania biologicznego oraz pododdziały wojskowych straży pożarnych.

Siły Zbrojne RP są w stanie udzielić wsparcia w operacji antyterrorystycznej zarówno w ramach przeciwdziałania zagrożeniom terrorystycznym, jak i likwidacji skutków ataków terrorystycznych. Konieczne jest jednak doskonalenie współdziałania, m.in. przez wspólne szkolenia i treningi z innymi siłami biorącymi udział w operacji, głównie z MSWiA.

Ze względu na wysokie prawdopodobieństwo prowadzenia operacji antyterrorystycznych we współdziałaniu z MSWiA konieczne jest wyposażenie pododdziałów antyterrorystycznych Sił Zbrojnych RP w sprzęt i środki walki kompatybilne z wyposażeniem sił antyterrorystycznych MSWiA oraz sprzęt rozpoznania wewnątrzobiektowego.

Przyjęte unormowania prawne umożliwiają udział oddziałów i pododdziałów SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych. Zasadnicze **przedsięwzięcia przeciwpowodziowe i przeciwlodowe** realizowane są przez Siły Zbrojne RP na podstawie „Planu udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych". Ponadto opracowane w Sztabie Generalnym WP oraz na poszczególnych szczeblach dowodzenia dokumenty normatywne dają podstawy prawne oraz wskazują procedury aktywacji sił, organizację dowodzenia, a także techniki prowadzenia akcji oraz fazy działania SZ RP w okresie monitorowania, reagowania i usuwania skutków powodzi i zjawisk lodowych. Można ocenić, że obowiązujące dokumenty resortowe w sposób wystarczający regulują problematykę udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych.

Zasadniczym trzonem sił wydzielanych do akcji zwalczania powodzi i zjawisk lodowych są siły i środki wojsk inżynieryjnych (zob. załączniki 30 i 31).

W Wojskach Lądowych do działania przygotowane są siły i środki batalionów ratownictwa inżynieryjnego, wyposażone m.in. w sprzęt przeprawowy (gąsienicowe transportery pływające, łodzie desantowe). Sprzęt ten jest wykorzystywany do ewakuacji ludności i jej mienia, a także do dystrybucji żywności, leków i innych artykułów pierwszej potrzeby na terenach dotkniętych klęską powodzi. W gotowości do działania utrzymuje się też grupy minerskie na śmigłowcach, wyposażone w materiał wybuchowy do kruszenia zatorów lodowych w celu zapobieżenia powodzi i ochrony infrastruktury wodnej (mosty, śluzy, jazy itp.). Do odbudowy infrastruktury zniszczonej w wyniku przejścia fali powodziowej przygotowane są odpowiednie grupy, wyposażone w sprzęt inżynieryjny (spycharki, koparki, dźwigi itp.). Istnieje także możliwość wprowadzenia do działania sił i środków pododdziałów ogólnowojskowych do prac porządkowych i ochronnych.

Siły Zbrojne RP są w stanie w krótkim czasie wydzielić przygotowane siły i środki (głównie z pięciu batalionów ratownictwa inżynieryjnego i innych jednostek WLąd. oraz SP) liczące około 3,5 tys. żołnierzy oraz około 600 jednostek sprzętu. W przypadku niekorzystnego rozwoju sytuacji przewiduje się wzmocnienie komponentu wojskowego wydzielanego przez wojsko do 11 tys. żołnierzy i 1400 jednostek różnego typu sprzętu. Siły Zbrojne RP są w stanie udzielić wspar-

cia służbom cywilnym w przeciwdziałaniu i likwidacji skutków powodzi, szczególnie w zakresie wykorzystania grup minerskich oraz wydzielenia specjalistycznego sprzętu inżynieryjnego i ewakuacyjnego. Doświadczenia z udziału jednostek wojskowych w akcjach przeciwpowodziowych wskazują na potrzebę doskonalenia współdziałania między zgrupowaniami ratowniczymi wojska i służb cywilnych za pomocą wspólnych szkoleń poligonowych. W celu zapewnienia właściwej koordynacji wspólnych działań ratowniczych konieczne jest również wyposażanie sił i środków obu stron (MON i MSWiA) w kompatybilny sprzęt łączności.

W Siłach Zbrojnych RP zasadnicze przedsięwzięcia przygotowawcze do udziału w **akcji odśnieżania** realizowane są na podstawie „Planu udziału SZ RP w akcji odśnieżania". Zgodnie z tym planem pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych RP mogą być użyte do odśnieżania szlaków komunikacyjnych oraz obiektów infrastruktury o istotnym znaczeniu dla sprawnego funkcjonowania państwa tylko wówczas, kiedy siły i środki resortu infrastruktury zostały w całości wykorzystane. Oznacza to, że Siły Zbrojne RP nie przejmują na siebie odpowiedzialności za utrzymywanie przejezdności określonych szlaków komunikacyjnych, lecz działają na zasadzie wsparcia jednostek organizacyjnych resortu infrastruktury w tym zakresie.

Z uwagi na okresowy charakter zagrożenia gotowość sił i środków wojska wydzielanych do udziału w akcji odśnieżania jest utrzymywana sezonowo i obowiązuje od listopada do kwietnia każdego roku.

Siły wojska wydzielane do akcji odśnieżania wykorzystują w zależności od potrzeb sprzęt inżynieryjny (m.in. pługi, spycharki, koparki, dźwigi, samochody-wywrotki) oraz sprzęt ewakuacyjny (samochody ciężarowo-osobowe, śmigłowce itp.) do ewakuacji ludności i jej mienia, a także do dystrybucji żywności, leków i innych artykułów pierwszej potrzeby na terenach nieprzejezdnych z powodu zalegania śniegu.

Zgodnie z „Planem udziału SZ RP w akcji odśnieżania" Siły Zbrojne RP wydzielają znaczne siły i środki (około 5,5 tys. żołnierzy i 700 jednostek sprzętu), w tym głównie jednostki sprzętu inżynieryjnego, samochody ciężarowo-osobowe i osobowe oraz śmigłowce. Wsparcie udzielane przez siły zbrojne służbom cywilnym w akcjach odśnieżania jest szczególnie istotne w zakresie wydzielenia specjalistycznego sprzętu inżynieryjnego i ewakuacyjnego.

Zasadnicze przedsięwzięcia w ramach **ochrony przeciwpożarowej** realizowane są w Siłach Zbrojnych RP na podstawie „Planu udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych".

Przygotowanie wydzielonych sił i środków sił zbrojnych obejmuje utrzymanie bezpieczeństwa pożarowego we wszystkich jednostkach i organach SZ RP oraz wsparcie elementów krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego. Zasadniczą rolę w tym zakresie odgrywają siły i środki wojskowej ochrony przeciwpożarowej (WOP), odpowiedzialnej za realizację w Siłach Zbrojnych RP zadań Państwowej Straży Pożarnej. Należą do nich:

– rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń;

– organizowanie i prowadzenie działań ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń;

– udzielanie specjalistycznej pomocy innym służbom, inspekcjom i strażom podczas prowadzenia przez nie działań ratowniczych w ramach ich uprawnień ustawowych;

– kształcenie w zakresie ratownictwa i ochrony przeciwpożarowej.

W wybranych jednostkach wojskowych są także utrzymywane w nakazanych reżimach siły wydzielane do przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym, w ramach wsparcia służb cywilnych, wyposażone w zasadniczy sprzęt inżynieryjny (spycharko-ładowarki, koparki, dźwigi, samochody-wywrotki, zespoły pomp itp.), sprzęt chemiczny (instalacje rozlewcze na samochodach) i sprzęt ewakuacyjny (samochody ciężarowo-osobowe, osobowe, autobusy, śmigłowce itp.).

Zgodnie z „Planem udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych" siły zbrojne wydzielają określone siły i środki (około 7 tys. żołnierzy i 500 jednostek sprzętu), w tym głównie jednostki sprzętu inżynieryjnego i chemicznego, samochody ciężarowo-osobowe i osobowe oraz śmigłowce.

Siły zbrojne są w stanie udzielić wsparcia służbom cywilnym w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych, szczególnie w zakresie wydzielenia specjalistycznego sprzętu inżynieryjnego i ewakuacyjnego. Należy jednak rozwijać współpracę wojska i straży pożarnej na wszystkich poziomach oraz organizować wspólne treningi i ćwiczenia służące przygotowaniu do udziału w realnych akcjach ratowniczo-gaśniczych.

Funkcjonujący w Siłach Zbrojnych RP podsystem ratownictwa chemicznego, w ramach którego wyspecjalizowane siły wojska biorą udział w **likwidacji skutków awarii technicznych** z toksycznymi środkami przemysłowymi i wypadków radiacyjnych, został zorganizowany zgodnie z „Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej nr 85/MON z dnia 16 listopada 1989 r. w sprawie organizacji, uruchamiania oraz zasad użycia Chemicznych i Radiacyjnych Zespołów Awaryjnych" oraz „Zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP nr 14/Oper. z dnia 13 grudnia 1989 r. w sprawie zorganizowania i działalności Chemicznych i Radiacyjnych Zespołów Awaryjnych". Wymienione dokumenty utraciły moc prawną, jednakże w Sejmie trwają prace nad złożonym w 2003 r. projektem ustawy o Krajowym Systemie Ratowniczym, która powinna uregulować w państwie problematykę likwidacji skutków awarii TŚP i wypadków radiacyjnych, jak również udział Sił Zbrojnych RP w przedmiotowym systemie. Aktualnie obowiązującym dokumentem regulującym funkcjonowanie elementów podsystemu ratownictwa chemicznego w Siłach Zbrojnych RP jest „Plan udziału SZ RP w likwidacji skutków awarii technicznych z toksycznymi środkami przemysłowymi i wypadków radiacyjnych".

Dla zapewnienia ochrony stanów osobowych jednostek (instytucji) wojskowych oraz sprawnego przeciwdziałania skutkom powstałych awarii (wypadków) z radiacyjnymi i toksycznymi środkami przemysłowymi w Siłach Zbrojnych RP

utrzymuje się w stałej gotowości podsystem wczesnego ostrzegania, będący elementem systemu wykrywania skażeń SZ RP, oraz chemiczne i radiacyjne zespoły awaryjne.

Podsystem wczesnego ostrzegania tworzą wytypowane jednostki i instytucje wojskowe, a zasadniczym celem jego funkcjonowania jest natychmiastowe dostarczanie organom dowodzenia informacji o uderzeniach bronią masowego rażenia (BMR), zagrożeniach wynikających z możliwości powstania skażeń promieniotwórczych, chemicznych i biologicznych spowodowanych innymi zdarzeniami niż uderzenie BMR.

Chemiczne i radiacyjne zespoły awaryjne są przygotowane do rozpoznawania i usuwania skutków awarii chemicznych oraz wypadków radiacyjnych w jednostkach organizacyjnych resortu ON, a także udzielenia pomocy zakładom pracy produkującym, wykorzystującym lub transportującym toksyczne środki przemysłowe i źródła promieniowania jonizującego. Tworzy się je doraźnie z uprzednio wyznaczonych i odpowiednio przygotowanych pododdziałów wojsk chemicznych, wojsk inżynieryjnych oraz Wojskowej Służby Zdrowia. Specjalistyczny nadzór nad działalnością ChRZA sprawuje szef Obrony przed Bronią Masowego Rażenia SG WP.

Zgodnie z rozkazami organizacyjnymi właściwych dowódców, na potrzeby Sił Zbrojnych RP i wsparcia pozamilitarnych ogniw obronnych, utrzymywane są dwa Okręgowe Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne WLąd. (po jednym z okręgu wojskowego), dwa Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne MW oraz Chemiczny i Radiacyjny Zespół Awaryjny SP (zob. załącznik 32) .

Realizację zadań wojskowych grup specjalistów ratownictwa chemicznego WLąd. zabezpieczają śmigłowce wydzielane przez dywizjony lotnicze z Leźnicy i Tomaszowa Mazowieckiego.

W celu skutecznego reagowania na zagrożenia stwarzane przez niebezpieczne substancje terytorium kraju podzielono jest na strefy odpowiedzialności ChRZA:

– strefy odpowiedzialności ChRZA OW – obszar odpowiedzialności pomorskiego i śląskiego okręgu wojskowego;

– strefy odpowiedzialności ChRZA MW – rejon odpowiedzialności flotyll obrony wybrzeża;

– strefa odpowiedzialności ChRZA SP – rejony odpowiedzialności ośrodków dowodzenia i naprowadzania (ODN).

Wydzielane do likwidacji skutków awarii siły są wystarczające, jednakże strefy odpowiedzialności poszczególnych ChRZA obejmują duży obszar działania. Ponadto mankamentem jest brak ich systemowego ujęcia wraz z właściwie działającym elementem koordynacji ich udziału w akcjach ratowniczych. Działania podjęte w Sztabie Generalnym WP mają na celu zorganizowanie podsystemu ratownictwa chemicznego SZ RP, opartego na wymienionych specjalistycznych siłach i środkach, z uwzględnieniem utworzenia i usytuowania elementów kierowania i koordynowania działań sił ratownictwa chemicznego na poziomie Systemu Kierowania Reagowaniem Kryzysowym resortu ON. Pozwoli to, w sytuacji aktywowania

SKRK resortu ON, na wsparcie jego elementów na poszczególnych szczeblach dowodzenia oraz usprawnienie koordynacji udziału specjalistycznych jednostek ratownictwa chemicznego w akcjach ratowniczych.

Szczególnie skomplikowany pod względem prawnym jest udział sił zbrojnych w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych. Zgodnie art. 75 „Ustawy z dnia 22 grudnia 2000 r. o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw"[71] z dniem 31 grudnia 2001 r. utraciły moc prawną dwa podstawowe dokumenty normatywne, określające zasady funkcjonowania systemu oczyszczania terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych na obszarze kraju. Pierwszym jest „Zarządzenie nr 78 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 września 1974 r. w sprawie zgłaszania, zabezpieczania i unieszkodliwiania materiałów wybuchowych i innych przedmiotów niebezpiecznych"[72], natomiast drugim „Zarządzenie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 12 listopada 1974 r. w sprawie oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych"[73]. Przedawnienie unormowań zawartych w tych dokumentach powoduje, że właściwie brak jest podstaw prawnych do egzekwowania od administracji rządowej, samorządowej oraz innych instytucji państwowych takich obowiązków, jak:

– wyznaczanie przez wojewodów rejonów niszczenia przedmiotów niebezpiecznych;

– konwojowanie przez policję niebezpiecznych ładunków przewożonych przez patrole minerskie;

– zgłaszanie przez administrację terenową i policję informacji o znalezieniu przedmiotów niebezpiecznych.

Na podstawie wymienionych dokumentów normatywnych opracowano instrukcję „Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych"[74] regulującą zasady funkcjonowania systemu oczyszczania terenu w Siłach Zbrojnych RP. Jednakże została ona pozbawiona niezbędnych podstaw prawnych, określających funkcjonowanie systemu oczyszczania terenu w Siłach Zbrojnych RP.

W celu prawnego uregulowania przedmiotowej problematyki w Sztabie Generalnym WP opracowano na podstawie art. 25c znowelizowanej „Ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym" projekt „Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie oczyszczania terenu z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych pochodzenia wojskowego". Projekt został uzgodniony w resorcie ON i przekazany do MSWiA, które jest instytucją odpowiedzialną za ostateczne zredagowanie rozporządzenia. Rozporządzenie powinno pozwolić na prawne uregulowanie problematyki użycia Sił Zbrojnych RP do oczyszczania terenu z przed-

[71] DzU nr 120, poz. 1268.
[72] MP z dnia 11 października 1974 r.
[73] Dz. Urz. MSW nr 7, poz. 23.
[74] Sygn. Inż. 387/75.

miotów wybuchowych i niebezpiecznych, zapewnić ścisłe współdziałanie z pozamilitarnymi ogniwami obronnymi w realizacji nałożonych zadań, a w konsekwencji umożliwić opracowanie i wprowadzenie w wojsku nowej instrukcji z tej problematyki.

Zgodnie „Planem udziału SZ RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych" w gotowości do działania utrzymuje się 37 minerskich patroli oczyszczania i dwie grupy minersko-morskie w przydzielonych rozkazami dowódców OW i dowódcy MW rejonach odpowiedzialności. Rejony odpowiedzialności wydzielonych patroli obejmują obszar całego kraju oraz plaże i wody przybrzeżne Morza Bałtyckiego. Czas realizacji zadań zabezpieczenia, unieszkodliwienia i niszczenia znalezionych materiałów wybuchowych i innych przedmiotów niebezpiecznych nie przekracza 3 dni od daty zawiadomienia i dotyczy wyłącznie znalezisk pochodzenia wojskowego. Oznacza to, że eliminacja znalezisk niebezpiecznych, nienoszących znamion pochodzenia wojskowego nie leży w kompetencjach wojskowych patroli rozminowania.

Należy zauważyć, że siły zbrojne są w stanie udzielić wsparcia służbom cywilnym podczas oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych, niebędących minami-pułapkami stosowanymi przez terrorystów, jednakże wymaga to osobnych uregulowań prawnych.

Siły Zbrojne RP biorą udział w **akcjach poszukiwawczo-ratowniczych** na podstawie „Planu udziału SZ RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych". Zadania poszukiwawczo-ratownicze realizowane są przez specjalistyczne siły przygotowane do działań w ramach Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego oraz Systemu Poszukiwania i Ratownictwa na Morzu.

System Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego wchodzi w skład Międzynarodowego Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego i swoim działaniem obejmuje obszar lądowy, ograniczony granicą państwową RP oraz część wód terytorialnych Morza Bałtyckiego, w granicach polskiego rejonu informacji powietrznej (FIR Warszawa). Akcje poszukiwawczo-ratownicze organizuje się w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa statku powietrznego, jego zaginięcia lub przymusowego lądowania poza lotniskiem. Działaniem systemu ratownictwa lotniczego są objęte wszystkie statki powietrzne cywilne i wojskowe. System zapewnia udzielanie pomocy załodze i pasażerom statku powietrznego oraz osobom postronnym poszkodowanym w wyniku wypadku lotniczego.

Za utrzymanie w gotowości do użycia sił i środków Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego odpowiedzialni są dowódcy RSZ, w dyspozycji których środki te występują. System Ratownictwa Lotniczego funkcjonuje w sposób ciągły, w 24-godzinnych dyżurach. Siły i środki wydzielane do niego z sił zbrojnych charakteryzują się wysokim stopniem gotowości i krótkim czasem wprowadzenia do działania. Dowodzenie i koordynowanie wydzielonymi do systemu siłami w obszarze lądowym RP realizuje Ośrodek Koordynacji Poszukiwań i Ratownictwa Lotniczego w Warszawie, natomiast w obszarze morskim i strefie przybrzeżnej podległy mu Podośrodek Koordynacji Ratownictwa Lotniczego w Gdyni.

Resort infrastruktury jest odpowiedzialny za organizację Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego w kraju. Natomiast za kierowanie akcją ratowniczą w polskiej przestrzeni powietrznej oraz koordynację działalności sił biorących w niej udział odpowiedzialny jest dyżurny operacyjny Centrum Operacji Powietrznych w Warszawie. Podczas prowadzenia akcji poszukiwawczo-ratowniczych siły i środki sił zbrojnych współdziałają z cywilnymi siłami wydzielonymi z MSWiA, Ministerstwa Zdrowia i Ministerstwa Infrastruktury. Ośrodek Koordynacji Poszukiwań i Ratownictwa Lotniczego w Warszawie współpracuje w ramach Międzynarodowego Systemu Ratownictwa Lotniczego z ośrodkami państw sąsiednich na podstawie dwustronnych, międzypaństwowych umów. Realizowana jest wymiana informacji o wypadkach lotniczych oraz są prowadzone wspólne akcje poszukiwawczo-ratownicze w rejonach przygranicznych i na wodach międzynarodowych Morza Bałtyckiego.

System Poszukiwania i Ratownictwa na Morzu zorganizowany jest na podstawie międzynarodowych i krajowych aktów prawnych. Zgodnie z „Ustawą z dnia 9 listopada 2000 r. o bezpieczeństwie morskim" jednostką wiodącą w działaniach poszukiwawczo-ratowniczych jest Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa. W Siłach Zbrojnych RP zadania wojskowego ratownictwa morskiego realizuje Marynarka Wojenna RP, a użycie sił i środków MW regulują dokumenty resortowe.

Obszar poszukiwania i ratownictwa Marynarki Wojennej RP stanowi polski region odpowiedzialności za poszukiwanie i ratownictwo, morska część polskiego rejonu informacji powietrznej – FIR Warszawa oraz 100 km pas lądu wzdłuż polskiego wybrzeża.

Zasadnicze przedsięwzięcia w ramach wojskowego ratownictwa morskiego realizuje Ośrodek Koordynacyjny Ratownictwa Morskiego i Lotniczego w Centrum Operacji Morskich oraz siły związków taktycznych MW RP, które utrzymywane są w systemie dyżurów bojowych i ratowniczych w gotowości do realizacji zadań poszukiwawczo-ratowniczych (jednostki pływające oraz statki powietrzne).

Siły zbrojne są w stanie udzielić znacznego wsparcia służbom cywilnym w akcjach poszukiwawczo-ratowniczo, szczególnie w zakresie wydzielenia specjalistycznego sprzętu (zob. załącznik 33) oraz poprzez wydzielenie ponad 100 grup naziemnego poszukiwania (GNP). W celu zwiększenia efektywności funkcjonowania Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego należy dążyć do zastąpienia śmigłowców Mi-2 (mały zasięg działania i udźwig oraz ubogie wyposażenie elektroniczne) innymi śmigłowcami (np. W-3). Tendencje do zmniejszania armii, posiadającej w ciągłej dyspozycyjności znaczne siły i środki, będą powodowały zmniejszanie liczby grup naziemnego poszukiwania wydzielanych przez siły zbrojne oraz redukowanie ich składu osobowego. Wpływa to na obniżenie efektywności działania i zmniejsza szansę odnalezienia rozbitków lotniczych.

W Siłach Zbrojnych RP zasadnicze przedsięwzięcia w ramach **działań przeciwepidemicznych** realizowane są na podstawie „Planu udziału SZ RP w działaniach przeciwepidemicznych" (zob. załącznik 34).

Organem powołanym przez ministra obrony narodowej do prowadzenia monitoringu sytuacji epidemiologicznej i zabezpieczenia przeciwepidemicznego oraz

przeciwepizootycznego[75] w siłach zbrojnych, a także do pełnienia specjalistycznego i medycznego nadzoru nad stanem sanitarnohigienicznym są Wojskowa Inspekcja Sanitarna oraz specjalistyczne ogniwa wojskowej służby weterynaryjnej.

Podmiotami realizującymi zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej są wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej (WOMP) w Bydgoszczy, Gdyni, Krakowie, Modlinie i Wrocławiu. WOMP wykonuje swoje zadania w stosunku do wszystkich jednostek organizacyjnych podporządkowanych ministrowi obrony narodowej oraz przez niego nadzorowanych, znajdujących się w rejonach odpowiedzialności ośrodków. Rejony te określone są w oparciu o podział administracyjny kraju na poszczególne województwa i obejmują:

– WOMP w Bydgoszczy – kujawsko-pomorskie, łódzkie i wielkopolskie oraz powiat drawski,

– WOMP w Gdyni – pomorskie i zachodniopomorskie, z wyłączeniem powiatu drawskiego oraz okręty Marynarki Wojennej,

– WOMP w Krakowie – lubelskie, małopolskie, podkarpackie i świętokrzyskie,

– WOMP w Modlinie – mazowieckie, podlaskie i warmińsko-mazurskie,

– WOMP we Wrocławiu – dolnośląskie, lubuskie, opolskie i śląskie.

Elementami strukturalnymi każdego WOMP są mobilne zespoły rozpoznania biologicznego (ZRB), których zadaniem jest pobieranie próbek materiału zakaźnego bądź podejrzanego, prawidłowe jego zabezpieczenie i dostarczenie do odpowiedniego laboratorium. ZRB posiada możliwość wstępnej identyfikacji obecności czynników biologicznych, wywołujących wąglika, cholerę, gorączkę Q, tularemię, brucelozę, salmonelozę i zespół chorobowy wywołany przez E Coli 157H7. Promień działania (w rejonie odpowiedzialności) jest limitowany zasięgiem środka transportu (klimatyzowanego, specjalistycznego samochodu do przewozu osób, ich wyposażenia i prób materiału do badań) i wynosi nie mniej niż 200 km.

Innymi etatowymi modułami WOMP są mobilne zespoły zdrowia środowiskowego (ZZŚ). Ich podstawowym zadaniem jest określanie prawdopodobieństwa wystąpienia oraz ocena podatności wojsk własnych i środowiska cywilnego na naturalne czynniki zagrożeń epidemicznych i atak biologiczny poprzez zbieranie i przetwarzanie informacji.

Analogicznie do ZRB tworzy się medyczne zespoły toksykologiczne (MZT). Zespół taki również stanowi element strukturalny WOMP i jest lokalizowany w pobliżu zespołu szpitalnego, gwarantującego pełne zaplecze laboratoryjne i specjalistyczne. Członkowie MZT zapewniają, niezależnie od pory dnia i nocy, fachowe konsultacje w zakresie wykonywania pełnego zestawu badań diagnostycznych oraz pełną pomoc terapeutyczną. Mają do dyspozycji komputerową bazę wspomagającą diagnostykę i leczenie ostrych zatruć. Medyczne zespoły toksykologiczne, jako mobilne moduły WOMP, stanowią fachowe zabezpieczenie na wypadek masowych zatruć, stosownie do rejonów odpowiedzialności.

---

[75] Epizootia – masowe występowanie na określonym terenie i w określonym czasie zachorowań zwierząt na choroby zakaźne.

Podczas zagrożenia epidemią może być wykorzystanych pięć szpitali wojskowych (Warszawa, Lublin, Kraków, Żary, Wałcz), posiadających oddziały obserwacyjno-zakaźne z sektorami do obserwacji, rozpoznawania i leczenia chorób zakaźnych szczególnie niebezpiecznych. Jako samodzielna jednostka badawczo-rozwojowa nadzorowana przez ministra obrony narodowej funkcjonuje Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii (WIHiE), spełniający wiodącą rolę w obronie przed bronią biologiczną oraz określonych działań ochrony radiologicznej i toksykologii.

W celu zaspokojenia potrzeb społeczeństwa w sytuacji zagrożenia epidemiologicznego podjęto prace związane z przekształceniem 74 Batalionu Przeciwepidemicznego w ośrodek zajmujący się monitorowaniem zagrożeń epidemicznych na terenie całego kraju[76]. Od początku 2006 r. w Siłach Zbrojnych RP funkcjonuje Centrum Reagowania Epidemiologicznego (CRE SZ RP). Oprócz zadań przewidzianych na czas wojny, polegających na prowadzeniu rozpoznania sanitarnohigienicznego i epidemiologicznego w rejonie działań wojennych, a także podejmowania określonych działań w celu zapewnienia bezpieczeństwa epidemiologicznego wojskom własnym (w tym likwidacji ognisk chorób zakaźnych), centrum może wspierać wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej w wykonywaniu zadań, realizowanych przez te ośrodki. W skład Centrum Reagowania Epidemiologicznego wchodzi m.in. ruchome laboratorium biologiczne (RLB), które działa podobnie jak zespoły rozpoznania biologicznego wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej. Należy zauważyć, że jedynie siły zbrojne mają wyposażenie umożliwiające prowadzenie działań ze środków mobilnych.

Swoje zadania CRE SZ RP realizuje we współdziałaniu z:
- wojskowymi ośrodkami medycyny prewencyjnej,
- Wojskowym Instytutem Higieny I Epidemiologii w Warszawie,
- Centralnym Ośrodkiem Analizy Skażeń,
- Strażą Graniczną,
- Państwowym Zakładem Higieny,
- wojskami inżynieryjnymi,
- Wojskowym Ośrodkiem Farmacji i Techniki Medycznej,
- Żandarmerią Wojskową i Policją, w zakresie zabezpieczenia terenu działania Zespołu Rozpoznania Biologicznego,
- wojskowymi komendami uzupełnień,
- wojewódzkimi sztabami wojskowymi,
- terenowymi organami administracji samorządowej,
- Państwową Inspekcją Sanitarną.

Jednocześnie może współpracować z wojskami innych państw w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego, zarówno na terenie kraju, jak też poza granicami

[76] Zgodnie z *Decyzją Ministra Obrony Narodowej nr Z-13/Org./P-1 z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie sformowania Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP* oraz *Rozkazem Szefa SG WP nr PF-160/Org./P-1 z dnia 28 lutego 2005 r. w sprawie sformowania Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP* na bazie 74 Batalionu Przeciwepidemicznego utworzono z dniem 1 stycznia 2006 r. Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP.

w zakresie nadzoru sanitarnohigienicznego, działalności zapobiegawczej, przeciwepidemicznej, przeciwepizootycznej oraz medycyny prewencyjnej.

Siły zbrojne we właściwy sposób realizują przedsięwzięcia w zakresie ochrony epidemicznej. Przygotowanie i utrzymanie w gotowości do działania sił i środków Wojskowej Służby Zdrowia zapewnia reagowanie na różnorodne zagrożenia epidemiczne, zarówno w siłach zbrojnych, jak i w ramach wsparcia działań cywilnych jednostek medycznych.

Udział sił zbrojnych w kryzysach niemilitarnych jest znaczący. W ramach przedsięwzięć reagowania kryzysowego siły zbrojne wydzielały podległe siły i środki do udziału w różnego rodzaju sytuacjach kryzysowych: operacja antyterrorystyczna po 11 września 2001 r., akcjach poszukiwawczo-ratowniczych i ratowniczo-gaśniczych, powodziach (w 1997 r. i 2001 r. w Polsce oraz w 2002 r. w Niemczech) oraz w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych. Wydzielone siły WLąd. i Żandarmerii Wojskowej były zaangażowane w zabezpieczenie Europejskiego Forum Gospodarczego w Warszawie w 2004 r. i udzielały wsparcia policji pod względem operacyjnym oraz logistycznym. W ramach przedsięwzięć reagowania kryzysowego siły MW były zaangażowane w akcjach ratowniczych na morzu. Podczas trzęsienia ziemi z epicentrum w Obwodzie Kaliningradzkim (w październiku 2004 r.) Centrum Operacji Morskich (COM MW) jako pierwsze dokonało analizy i określiło charakter wstrząsów. Na tej ocenie opierały się dalsze działania Krajowego Systemu Zarządzania Kryzysowego. We wszelkiego rodzaju spotkaniach wysokiego szczebla są angażowane wydzielone siły i środki Sił Powietrznych, czego przykładem było zabezpieczenie obchodów 60. rocznicy wyzwolenia obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau w styczniu 2005 r.

Siły zbrojne podejmują działania, które umożliwiają zapewnienie bezpieczeństwa obywateli w sytuacjach kryzysowych. Mimo braku systemu reagowania w sytuacjach kryzysowych na szczeblu centralnym, są podpisywane odpowiednie porozumienia na szczeblu wojewódzkim. Przykładem tego jest opracowanie i podpisanie 16 listopada 2004 r. „Porozumienia pomiędzy dowódcą Marynarki Wojennej RP a Wojewodą Pomorskim w sprawie współdziałania w zakresie przeciwdziałania i reagowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych" oraz 11 stycznia 2005 r. „Porozumienia pomiędzy Dowódcą Marynarki Wojennej RP a Wojewodą Zachodniopomorskim w sprawie współdziałania w zakresie przeciwdziałania i reagowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych". Idea podpisania porozumień normujących dotychczasowe zasady współpracy w sytuacjach kryzysowych jest słuszna i ma na celu zacieśnienie współpracy MW i administracji rządowej (urzędy wojewódzkie) we wszystkich fazach reagowania kryzysowego. Oczekuje się tym samym na efekty w postaci: współudziału oraz wspólnej realizacji ćwiczeń, konferencji, praktyk wymiennych personelu, a także udostępnianiu posiadanych systemów. Dowódca Marynarki Wojennej jest pierwszym dowódcą RSZ posiadającym podpisane porozumienie z wojewodami, na których terenie stacjonują siły MW i do których MW wydziela siły w przypadku wystąpienia sytu-

acji kryzysowych. Jest to jednak rozwiązanie doraźne, wynikające z potrzeb, a problematyka ta powinna być unormowana na szczeblu centralnym.

Praktyka związana z udziałem różnych formacji w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych pozwala wysunąć tezę, iż niejednokrotnie urzędy administracji rządowej i samorządowej w pierwszej kolejności starają się sięgać do wydzielonych sił wojskowych jako najbardziej dyspozycyjnych do użycia w sytuacjach kryzysowych. Jest to sprzeczne z obowiązującymi w państwie dokumentami normatywnymi, które określają wydzielane siły i środki SZ RP jako element wspierający dopiero wtedy, gdy użycie innych środków jest niemożliwe lub niewystarczające.

W celu zwiększenia możliwości sił zbrojnych w zakresie udziału w kryzysach niemilitarnych należy dążyć do kompatybilności środków zapewniających łączność z elementami spoza resortu ON biorącymi udział w operacjach (akcjach) kryzysowych. Ponadto odnotowuje się niechęć ze strony organów administracji do podpisywania umów o wykonanych przedsięwzięciach przez wydzielone siły zbrojne, a także obojętność ze strony administracji publicznej w zakresie zapewnienia warunków socjalnych siłom wydzielonym do akcji. Przedstawiciele administracji rządowej i samorządowej uważają, że leży to w gestii odpowiednich władz wojskowych. Takie stanowisko jest sprzeczne z postanowieniami obowiązujących aktów prawnych i świadczy o całkowitym niezrozumieniu zasad finansowania działalności sił zbrojnych.

Przedstawione powyżej możliwości Sił Zbrojnych RP w zakresie przeciwdziałania i likwidacji skutków sytuacji kryzysowych wskazują, że wydzielone do tego typu działań jednostki wojskowe są w stanie realizować powierzone im zadania. W niektórych przypadkach (bioterroryzm, terroryzm z powietrza) jedynie siły zbrojne dysponują odpowiednim sprzętem do tego typu zadań. Należy jednak podkreślić, że poza „Renegade" są to jedynie zadania pomocnicze, nałożone na Siły Zbrojne RP w ramach zabezpieczenia wsparcia układu pozamilitarnego, a ich udział jest możliwy w sytuacji wyczerpania zasobów pozostających w dyspozycji służb cywilnych.

Utrudnienie w realizacji zadań podczas wspólnych akcji stanowi brak kompatybilności w zakresie wykorzystywanych przez wojsko i służby cywilne systemów łączności. Należy dążyć do uzupełnienia wyposażenia wybranych pododdziałów SZ RP (np. antyterrorystycznych) w sprzęt kompatybilny z wyposażeniem sił MSWiA oraz do zastąpienia przestarzałego sprzętu wojskowego jego nowoczesnymi odpowiednikami, potrzebnymi szczególnie podczas prowadzenia akcji ratowniczych.

Dodatkowo przeszkodą w zakresie użycia oddziałów i pododdziałów SZ RP w sytuacjach kryzysowych jest dezaktualizacja (lub utrata mocy prawnej) niektórych dokumentów, dotyczących likwidacji skutków awarii TŚP i wypadków radiacyjnych oraz oczyszczania terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych.

ZAKOŃCZENIE

Reagowanie kryzysowe, zarządzanie kryzysowe, zagrożenia kryzysowe oraz inne pojęcia, w których pojawia się słowo „kryzys", stały się ostatnio niezwykle popularne. Akty prawne wprowadzone w 2002 r.: „Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej"[77], „Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym"[78] oraz „Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej"[79], miały rozwiązać wszelkie problemy związane z sytuacjami kryzysowymi – zarówno militarnymi, jak i niemilitarnymi. Należy jednak sobie uświadamiać, że nie wszystkie sytuacje kryzysowe są możliwe do unormowania w sposób ustawowy. Wiele jest sytuacji nietypowych, które nie mają znamion umożliwiających wprowadzenie stanów nadzwyczajnych. Takim typowym przypadkiem było Międzynarodowe Forum Gospodarcze zorganizowane w Warszawie w 2004 r. Pomimo funkcjonowania Wojewódzkiego Centrum Reagowania Kryzysowego prezydent Warszawy był zmuszony do powołania specjalnego zespołu, ponieważ Międzynarodowe Forum Gospodarcze nie było sytuacją kryzysową. Równocześnie pewne zjawiska, które stwarzają sytuację kryzysową na szczeblu gminy, są czymś normalnym w skali województwa lub kraju.

Kwestią wymagającą pilnego uregulowania jest utworzenie ponadresortowego zespołu zajmującego się koordynacją działań poszczególnych resortów i służb w sytuacjach zagrożeń. Na podstawie paragrafu 12 ust. 1–3 „Ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej"[80] oraz „Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu tworzenia gminnego zespołu reagowania, powiatowego i wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej i ich funkcjonowania" [81] została wydana „Decyzja nr 112 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 września 2004 r. w sprawie powołania składu Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej".

Zespół został powołany i funkcjonuje, jednak w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego nie ma on żadnych uprawnień. W takim wypadku konieczne jest powołanie kolejnego zespołu, zgodnie z zapisami „Ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym". Należy podkreślić, że odrębny zespół należy także powołać w wypadku wprowadzenia stanu wojennego. Warto się więc zastanowić, czy takie sztuczne tworzenie wielu zespołów czemuś konkretnemu służy, czy tylko powoduje chaos administracyjny i kompetencyjny oraz pozwala uniknąć odpowiedzialności za podejmowane decyzje.

---

[77] DzU nr 62, poz. 558, z późn. zm.
[78] DzU nr 113, poz. 985, z późn. zm.
[79] DzU nr 156, poz. 1301.
[80] DzU nr 62, poz. 558, z późn. zm.
[81] DzU nr 215, poz. 1818, z późn. zm.

Wprowadzenie „Ustawy o zarządzaniu kryzysowym" zmierza do zmniejszenia zamieszania dotyczącego działalności organów administracji rządowej i samorządowej w sytuacjach kryzysowych. W art. 3 projektu tej ustawy przewiduje się, że „Rada Ministrów sprawuje zarządzanie kryzysowe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz odpowiada za realizację zadań w tym zakresie wynikających z umów międzynarodowych, którymi Rzeczypospolita jest związana". Z tego zapisu wynika jednoznacznie, że powołany na podstawie tej ustawy zespół będzie odpowiadał za realizację zadań w ramach Systemu Reagowania Kryzysowego NATO. Dzięki utworzeniu Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, podlegającego bezpośrednio prezesowi Rady Ministrów, powstanie ośrodek na szczeblu państwa, który będzie się zajmował koordynacją działalności poszczególnych resortów, związaną z szeroko rozumianym zarządzaniem w sytuacjach kryzysowych, zarówno podczas kryzysów polityczno-militarnych, jak i niemilitarnych.

W projekcie „Ustawy o zarządzaniu kryzysowym" znacznie została ograniczona rola prezydenta, co wydaje się rozwiązaniem nietrafnym, bowiem na mocy obowiązującego prawa to właśnie prezydent ma uprawnienia do zarządzenia mobilizacji Sił Zbrojnych RP.

Wdrożenie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO powoduje konieczność dostosowania systemu obronnego państwa, a w tym gotowości bojowej SZ RP do nowych rozwiązań. Niezbędne jest zatem stworzenie podstaw prawnych umożliwiających wdrożenie Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego w pełni kompatybilnego z systemem sojuszniczym. Podstawę funkcjonowania NSPK na terenie naszego kraju powinna stanowić „Instrukcja narodowego systemu pogotowia kryzysowego".

Docelowe rozwiązania systemowe muszą zmierzać do zbudowania zintegrowanego systemu kierowania bezpieczeństwem państwa w czasie pokoju, kryzysu i wojny, co w znacznym stopniu umożliwi przyjęcie projektu „Ustawy o zarządzaniu kryzysowym". Należy we wszystkich resortach opracować odpowiednie plany lub procedury postępowania wynikające z realizacji zadań związanych z uczestnictwem naszego państwa w Systemie Reagowania Kryzysowego NATO. Większość z nich jest już przygotowana w poszczególnych resortach, w całości lub fragmentarycznie, i należy tylko dokonać weryfikacji sposobów ich uruchomienia.

Należy zdawać sobie jednocześnie sprawę, że uczestnictwo w NCRS wiąże się z dużymi zobowiązaniami naszego państwa wobec sojuszników, a szczególnie obciążone są tymi zadaniami siły zbrojne.

Bardzo istotny jest udział sił zbrojnych podczas katastrof, wypadków i klęsk żywiołowych oraz w usuwaniu skutków tych negatywnych zdarzeń. Wojsko dysponuje istotnym potencjałem ludzkim oraz wyposażeniem, które może zostać wykorzystane w takich akcjach. Szczególnie ważna jest dyspozycyjność sił zbrojnych i możliwość użycia dużej liczby ludzi i sprzętu w krótkim czasie.

Sprawą oczywistą jest, że nieporozumieniem byłaby sytuacja, gdy w razie klęski żywiołowej siły zbrojne nie byłyby wykorzystane. Każdy z nas płaci podatki, które są przeznaczone m.in. na armię, obywatele mają więc prawo oczekiwać, że

w wypadku zagrożenia wojsko udzieli im pomocy. Należy podkreślić, że nie są to jednak główne zadania sił zbrojnych. Jednostki wojskowe powinny być użyte dopiero wtedy, gdy siły i środki przeznaczone do takich działań będą niewystarczające.

Konstytucja z 1997 r. w art. 5 stanowi, że „Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju" [82]. Zgodnie z pkt 1 art. 26 ustawy zasadniczej „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic". Zapis ten jednoznacznie określa przeznaczenie i główne zadania sił zbrojnych. Nasze przystąpienie do NATO było związane z potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa naszego państwa. Zadania wynikające z uczestnictwa w NATO są domeną sił zbrojnych, które realizują zadania ustawowe i zobowiązania przyjęte przez polski rząd.

Zdaję sobie sprawę, że przedstawione opracowanie nie wyczerpuje całości problematyki związanej z użyciem sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych, zarówno w systemie narodowym, jak i sojuszniczym. Zainteresowane osoby odsyłam do rozszerzonej wersji niniejszego opracowania, która znajduje się w kancelarii tajnej AON pod numerem bibliotecznym Pf-103/S. Zostały w niej opisane szerzej przedsięwzięcia dotyczące użycia sił zbrojnych w czasie kryzysu polityczno-militarnego oraz zadań poszczególnych resortów wynikających z udziału naszego państwa w systemie Reagowania Kryzysowego NATO. Jednocześnie, rozumiejąc kontrowersje wywołane przedstawionym opracowaniem, zapraszam do dyskusji.

[82] DzU z dnia 16 lipca 1997 r., nr 78, poz. 483.

ZAŁĄCZNIKI

1. System Pogotowia NATO.
2. Użycie komponentów Systemu Pogotowia NATO.
3. Różnice w obszarach tematycznych ujętych w NPS i NCRS.
4. Sekretariat Międzynarodowy.
5. Międzynarodowy Sztab Wojskowy.
6. Cele Systemu Reagowania Kryzysowego NATO.
7. Porównanie układu instrukcji NPS i NCRS.
8. Główne instytucje mające wpływ na NCRS.
9. Komponenty NCRS.
10. Uruchomienie środków reagowania kryzysowego.
11. Fazy zarządzania kryzysowego.
12. Procedury uruchamiania środków reagowania kryzysowego.
13. Wprowadzanie wyższych stanów gotowości obronnej państwa.
14. Zasadnicze zadania w stałej gotowości obronnej państwa.
15. Zasadnicze zadania w gotowości obronnej państwa czasu kryzysu.
16. Zasadnicze zadania w gotowości obronnej państwa czasu wojny.
17. Uczestnictwo władz i resortów w realizacji zadań w obszarach Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego – obecne ministerstwa.
18. Uczestnictwo władz i resortów w realizacji zadań w obszarach Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego.
19. Cel gotowości bojowej Sił Zbrojnych RP.
20. Monitorowanie zagrożeń przez siły zbrojne.
21. Relacje zachodzące między siłami zbrojnymi a gospodarką narodową.
22. Struktura i miejsce SKRK resortu ON w systemie krajowym.
23. Plany udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych.
24. Podwyższanie gotowości obronnej państwa w systemie sojuszniczym PAŃSTWO–NATO.
25. SKRK MON w kryzysach pozamilitarnych.
26. Podstawowa procedura działania – kryzysy niemilitarne.
27. Alarmowa procedura działania – kryzysy niemilitarne.
28. Nakazowa procedura działania – kryzysy niemilitarne.
29. Proces decyzyjny użycia Sił Powietrznych do zwalczania obiektów „Renegade".
30. Wojskowe siły i środki ratownictwa inżynieryjnego.
31. Propozycja rozwoju wojskowych sił i środków ratownictwa inżynieryjnego – 2003 r.
32. Siły i środki SZ RP do likwidacji skutków awarii technicznych środków przemysłowych i wypadków radiacyjnych.
33. Siły i środki utrzymywane w ramach systemu poszukiwań i ratownictwa SAR.
34. Siły i środki systemu sanitarno-epidemiologicznego SZ RP.

Załącznik 1

SYSTEM POGOTOWIA NATO

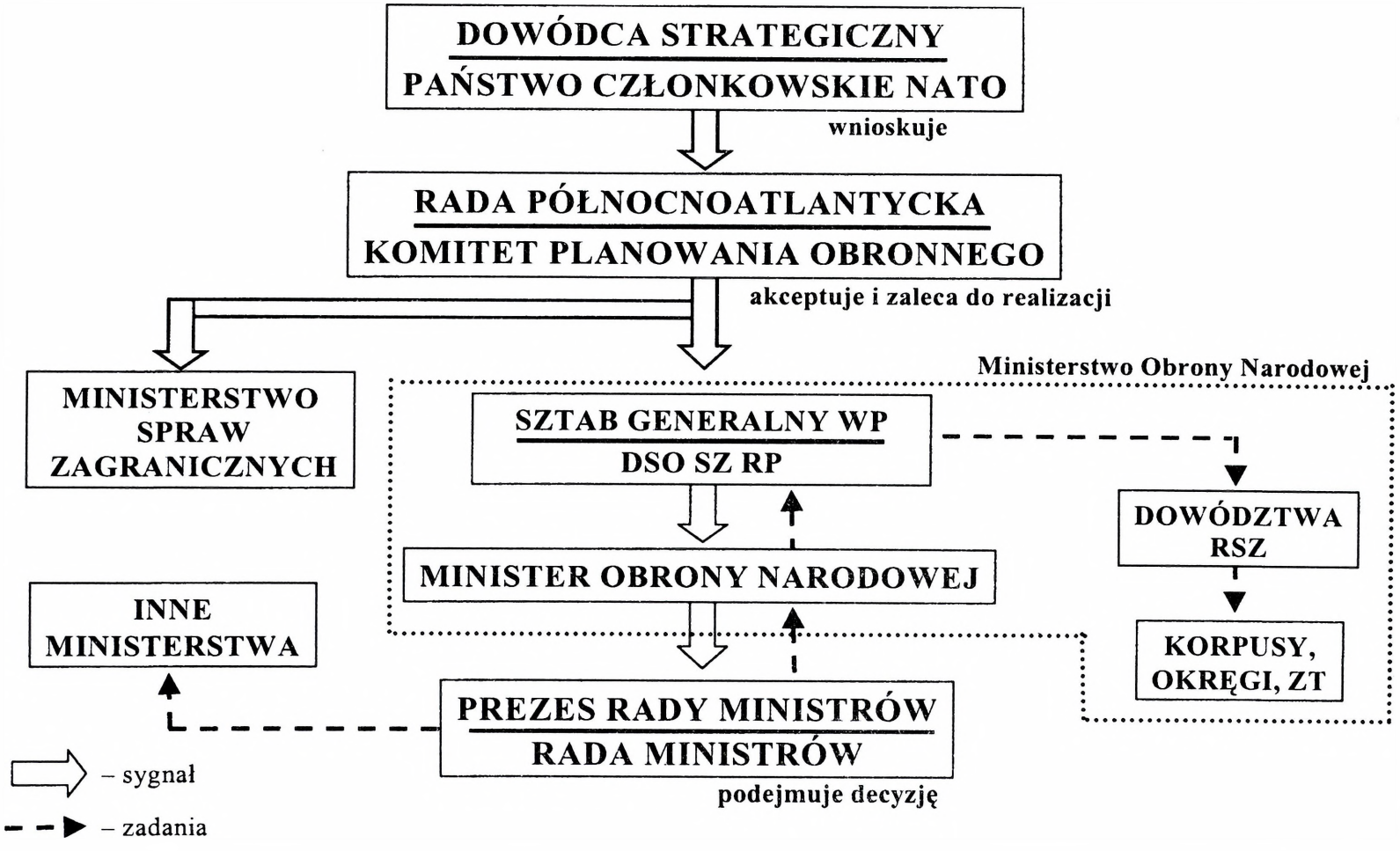

Załącznik 2

UŻYCIE KOMPONENTÓW SYSTEMU POGOTOWIA NATO

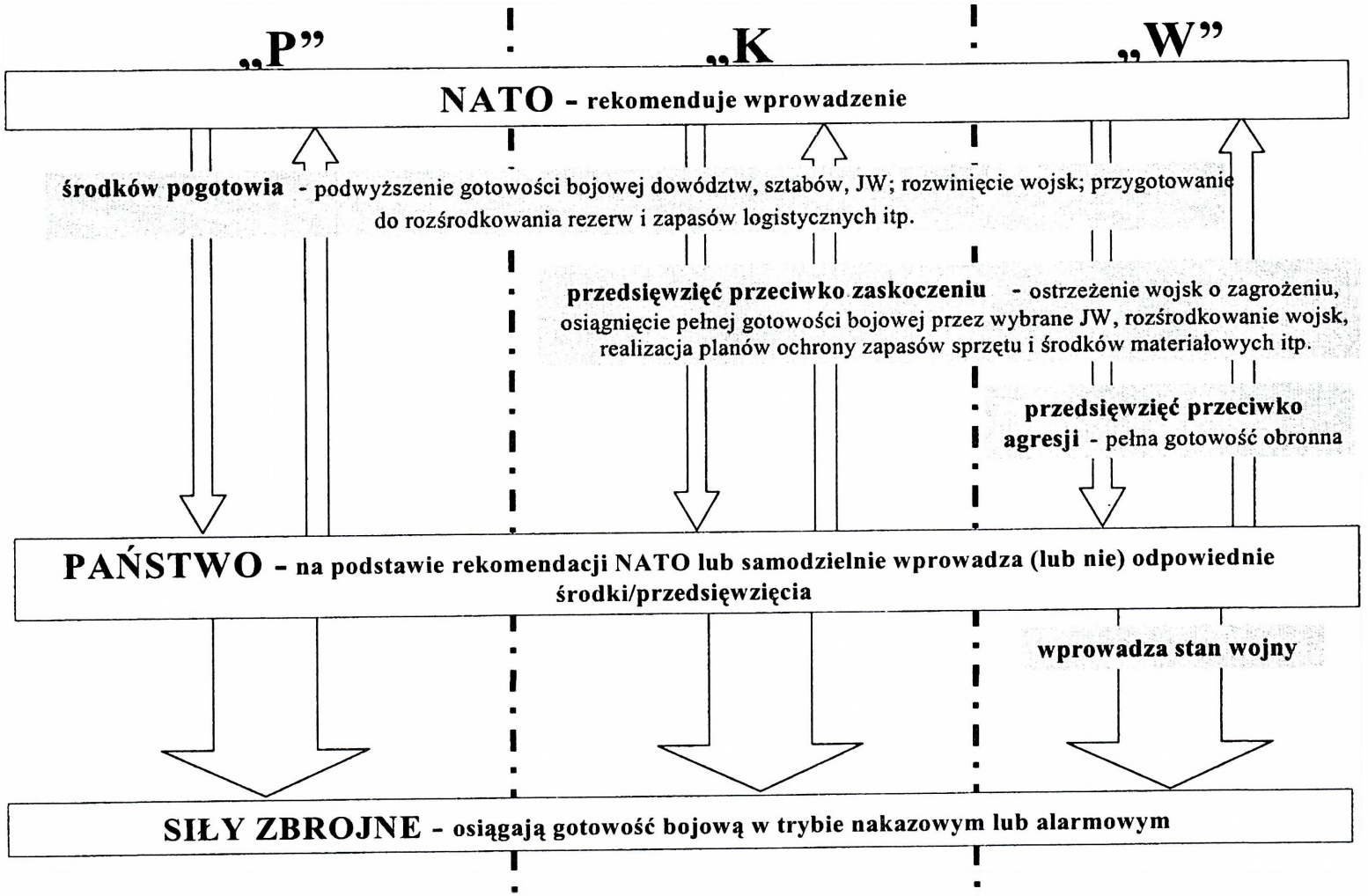

Załącznik 3

RÓŻNICE W OBSZARACH TEMATYCZNYCH UJĘTYCH W NPS I NCRS

Oznaczenie obszaru	Obszar tematyczny NPS
A	Przedsięwzięcia ogólne
B	Operacje lądowe
C	Operacje powietrzne
D	Operacje morskie
E	Gotowość bojowa
F	Wywiad/rozpoznanie
G	Kontrwywiad
H	Systemy łączności i informatyki
I	Walka elektroniczna
J	Logistyka
K	Zasoby jądrowe
L	Informowanie publiczne
M	Żegluga morska
N	Meteorologia/Hydrologia/Geografia
O	Obrona przed BMR
P	Działania obronne ogniw pozamilitarnych

Oznaczenie obszaru	Obszar tematyczny NCRS
A	**Zasoby osobowe**
B	Wywiad
C	***Kontrwywiad i bezpieczeństwo***
D	**Ochrona wojsk**
E	***Operacje ogólne***
F	Operacje lądowe
G	Operacje lotnicze
H	Operacje morskie
I	**Operacje psychologiczne**
J	Walka elektroniczna
K	Meteorologia/Oceanografia/Hydrografia
L	***Obrona przed BMR***
M	Logistyka
N	Broń nuklearna
O	Gotowość sił zbrojnych
P	***Systemy łączności i informatyki***
Q	**Infrastruktura i służby (usługi)**
R	***Ochrona ludności cywilnej***
S	***Informowanie opinii publicznej***

- **nowy obszar**
- ***obszar poszerzony***

SEKRETARIAT MIĘDZYNARODOWY (IS)

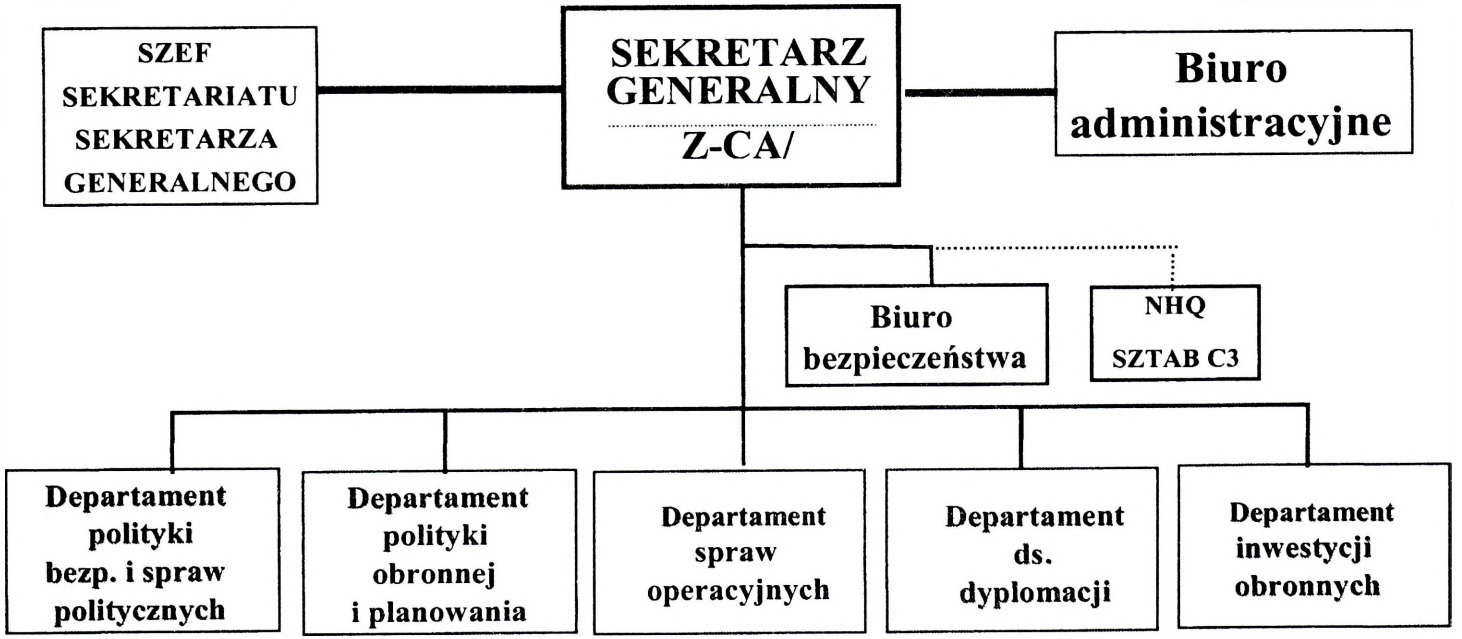

Sekretariat Międzynarodowy - Sekretarz Generalny wspierany przez IS w czasie kryzysu jest osobą odpowiedzialną w imieniu NAC, za codzienne wytyczne polityczne dla Dowódców Strategicznych oraz za koordynowanie współpracy z mediami. W strukturze IS jest pięciu Asystentów Sekretarza Generalnego odpowiedzialnych za departamenty:

1. **Polityki bezpieczeństwa i spraw politycznych** (Political Affairs and Security Policy).
2. **Polityki obronnej i planowania** (Defence Policy and Planning).
3. **Spraw operacyjnych** (Operations) odpowiedzialny za zarządzanie kryzysowe. Zastępca Asystenta SG do spraw Zarządzania Kryzysowego i Operacyjnych kieruje Dyrekcją Zarządzania Kryzysowego i Operacji.
4. **Dyplomacji** (Public Diplomacy) odpowiedzialny za współpracę z mediami i programy badawcze.
5. **Inwestycji obronnych** (Defence Investment) odpowiedzialny za rozwój możliwości obronnych Sojuszu.

Załącznik 5

MIĘDZYNARODOWY SZTAB WOJSKOWY (IMS)

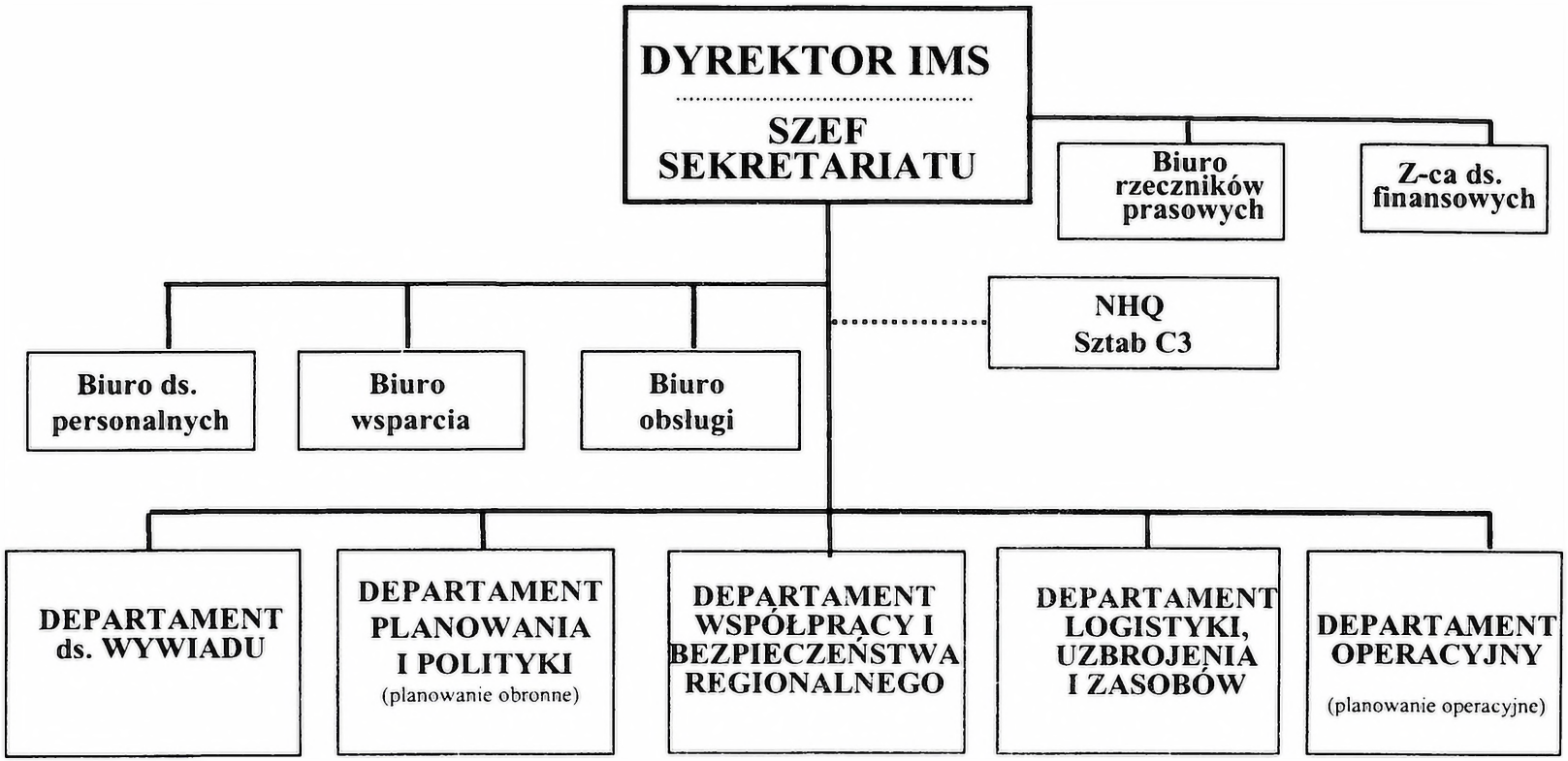

Międzynarodowy Sztab Wojskowy (IMS) podlega Komitetowi Wojskowemu (MC) oraz nadzoruje realizację jego decyzji.

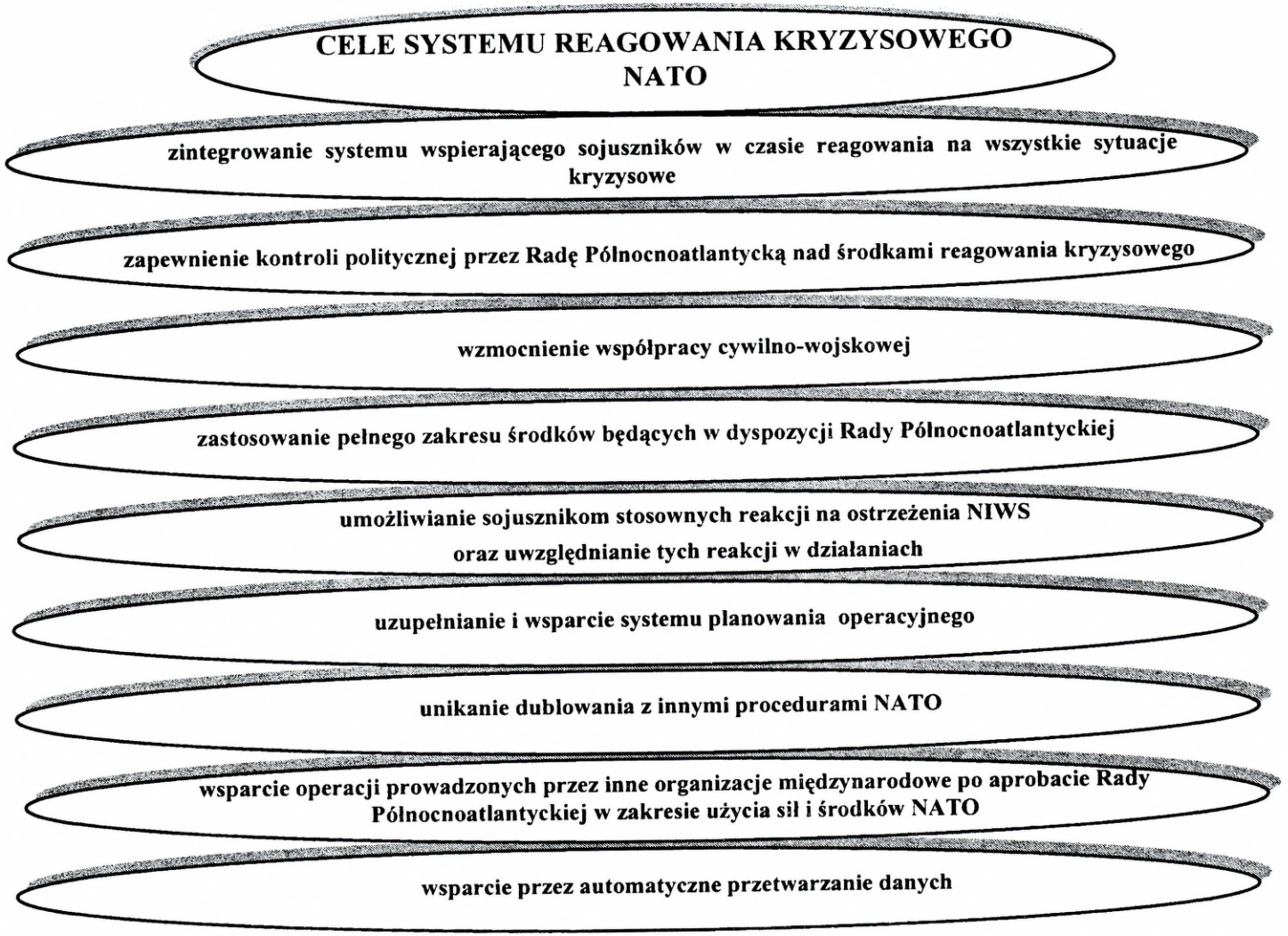
CELE SYSTEMU REAGOWANIA KRYZYSOWEGO NATO
zintegrowanie systemu wspierającego sojuszników w czasie reagowania na wszystkie sytuacje kryzysowe
zapewnienie kontroli politycznej przez Radę Północnoatlantycką nad środkami reagowania kryzysowego
wzmocnienie współpracy cywilno-wojskowej
zastosowanie pełnego zakresu środków będących w dyspozycji Rady Północnoatlantyckiej
umożliwianie sojusznikom stosownych reakcji na ostrzeżenia NIWS oraz uwzględnianie tych reakcji w działaniach
uzupełnianie i wsparcie systemu planowania operacyjnego
unikanie dublowania z innymi procedurami NATO
wsparcie operacji prowadzonych przez inne organizacje międzynarodowe po aprobacie Rady Północnoatlantyckiej w zakresie użycia sił i środków NATO
wsparcie przez automatyczne przetwarzanie danych

Załącznik 7

PORÓWNANIE UKŁADU INSTRUKCJI

SYSTEM POGOTOWIA NATO – NPS	**SYSTEM REAGOWANIA KRYZYSOWEGO NATO – NCRS**
NATO PRECAUTIONARY SYSTEM	*NATO CRISIS RESPONSE SYSTEM*
Rozdział I – OGÓLNY	Rozdział I – OGÓLNY (poszerzony rozdział I – NPS)
Rozdział II – ŚRODKI POGOTOWIA	Rozdział II – OPCJE ZAPOBIEGAWCZE* (nowy rozdział)
Rozdział III – PRZEDSIĘWZIĘCIA PRZECIW ZASKOCZENIU	Rozdział III – ŚRODKI REAGOWANIA KRYZYSOWEGO (elementy rozdziału II – NPS)
Rozdział IV – PRZEDSIĘWZIĘCIA PRZECIW AGRESJI	Rozdział IV – PRZEDSIĘWZIĘCIA PRZECIWKO ZASKOCZENIU
Rozdział V – DOKUMENTY NPS	Rozdział V – PRZEDSIĘWZIĘCIA PRZECIWKO AGRESJI
Rozdział VI – DEFINICJE I SKRÓTY	Rozdział VI – STANY GOTOWOŚCI NATO (nowy rozdział)
	Rozdział VII – PROCEDURY (elementy rozdziału II – NPS)
	Rozdział VIII – WYMIANA INFORMACJI (poszerzony rozdział V – NPS)

*Rozdział ten zawiera przedsięwzięcia ujęte w „Potencjalnych opcjach reagowania wojskowego podczas kryzysu" (*MC 294/2 Potential Military Response Options in Crisis*) oraz w „Wykazie środków zapobiegawczych" (*Inventory Of Preventive Measures*).

GŁÓWNE INSTYTUCJE MAJĄCE WPŁYW NA NCRS

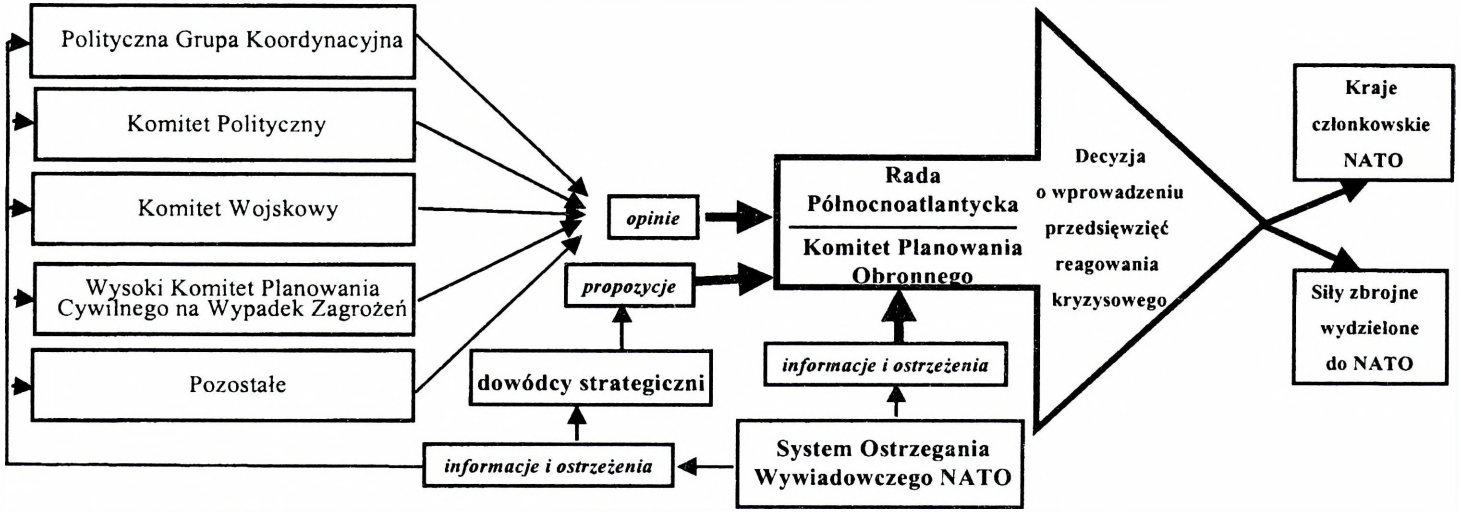

- Rada Północnoatlantycka (NAC – North Atlantic Council – jest najwyższym organem w Sojuszu i reprezentuje rządy 26 krajów NATO. Wszystkie decyzje podejmowane przez Radę Północnoatlantycką (jak również wszystkie inne organa polityczno-militarne NATO) podejmowane są na zasadzie jedlomyslności - **konsensusu**. **Consensus decision making** – decyzje podejmowane są poprzez konsensus, po dyskusji i konsultacji pomiędzy krajami członkowskimi. Znaczy to, że kiedy decyzja jest już podjęta to jest to wyraz **wspólnej woli** wszystkich niezależnych krajów członkowskich. W przypadku braku zgody, konsultacje mają miejsce do czasu uzyskania końcowego porozumienia. Proces ten jest stosunkowo szybki gdy członkowie spotykają się regularnie, znają się i rozumieją wzajemne stanowiska. Odbywa się to na szczeblu każdego komitetu i jasno pokazuje, że decyzja należy do reprezentantów krajów.
- **Komitet Planowania Obronnego** (DPC – Defence Planning Committee) – forum dyskusji w zakresie większości kwestii dotyczących obrony i wspólnego planowania obronnego.
- **Polityczna Grupa Koordynacyjna** (PCG – Policy Coordination Group) – wysoki organ polityczno-wojskowy który monitoruje i doradza w zakresie wprowadzania przedsięwzięć reagowania kryzysowego.
- **Komitet Polityczny** (PC – Political Committee) – doradza w zakresie rozwoju sytuacji politycznej oraz mozliwych opcji działania (min. zakresu współdziałania z mediami).
- **Komitet Wojskowy** (MC – Military Committee) – odpowiedzialny za ogólne prowadzenie spraw wojskowych Sojuszu, jest podstawowym źródłem rekomendacji i opinii wojskowych. Komitet Wojskowy nie jest w strukturze dowodzenia siłami zbrojnymi. Prowadzenie operacji wojskowych należy do Dowództw Strategicznych, których działanie jest ściśle ukierunkowane przez wytyczne polityczne Rady Północnoatlantyckiej i Komitetu Planowania Obronnego, uszczegóławiane przez Komitet Wojskowy. Doradza Radzie Północnoatlantyckiej i Komitetowi Planowania Obronnego w zakresie spraw wojskowych.
- **Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożeń** (SCEPC - Senior Civil Emergency Planning Committee) odpowiedzialny za przygotowanie sfery cywilnej i kierowanie Euro-Atlantyckim Ośrodkiem Koordynacji Reagowania w Przypadku Katastrof, doradza w zakresie spraw cywilnych, min wsparcia sił zbrojnych przez środowiska cywilne.
- Inne wskazane przez NAC.
- **System Ostrzegania Wywiadowczego NATO** (NIWS – NATO Inteligence Warning System) jest strukturą, która zbiera informacje ze wszystkich dyscyplin (ekonomii, polityki, bezpieczeństwa, rozprzestrzeniania broni,itp.) System wymaga analityków którzy określają które wydarzenia mają znamiona problemów. Prowadzą oni analizę konkretnej sytuacji i opracowują wnioski co do mozliwego rozwoju sytuacji.

Załącznik 9

KOMPONENTY NCRS

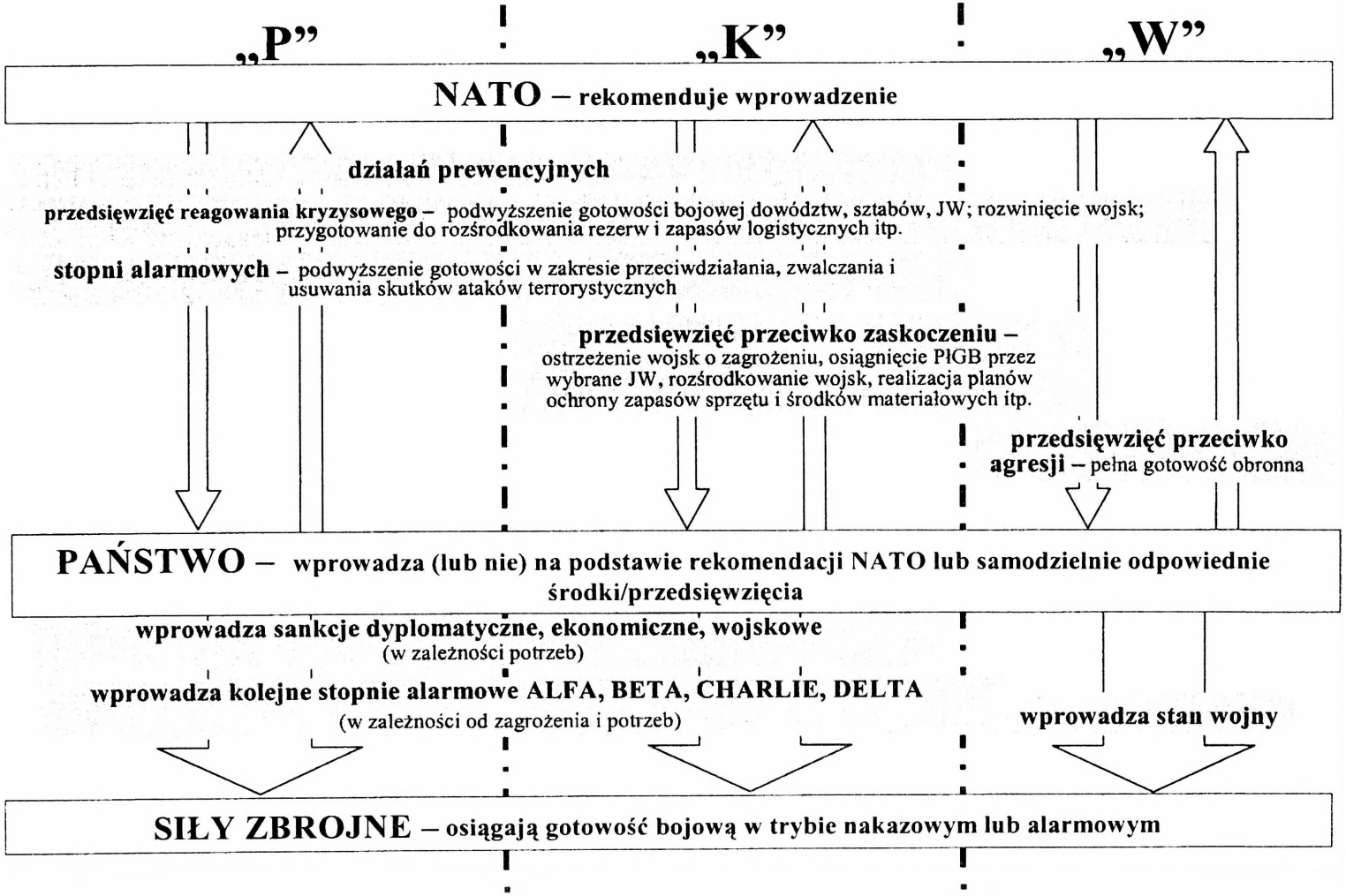

Załącznik 10

URUCHOMIENIE ŚRODKÓW REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

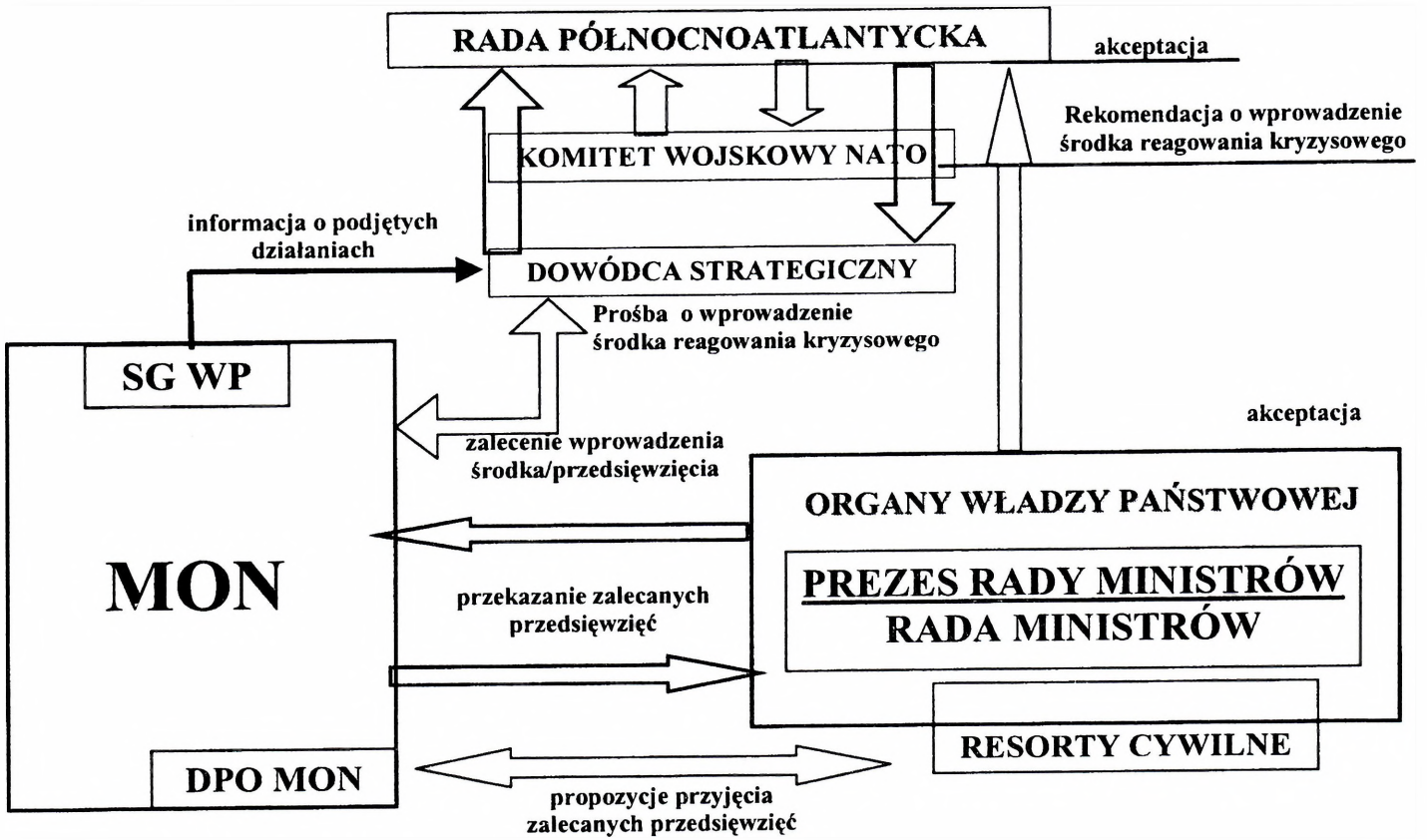

Załącznik 11

FAZY ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO

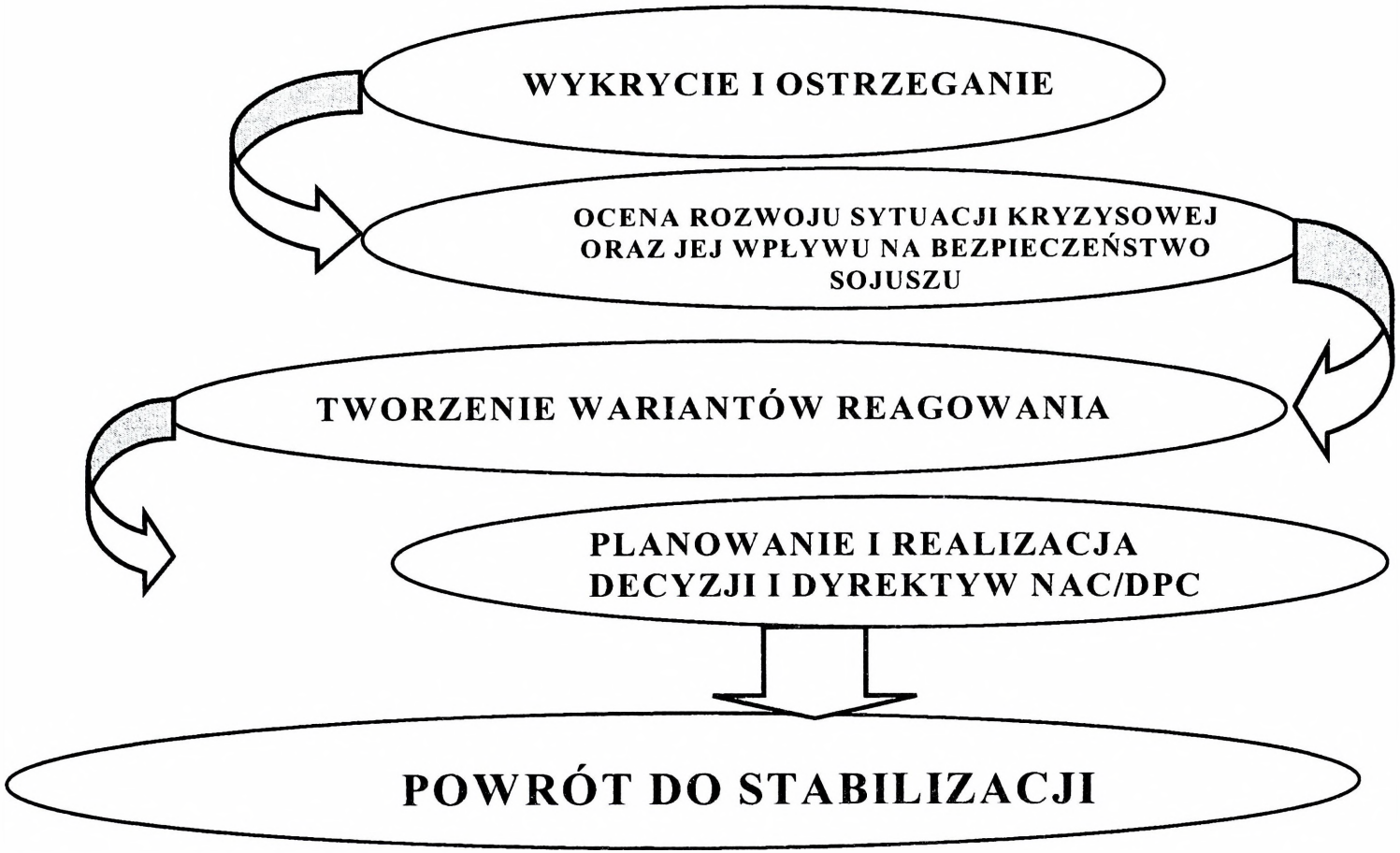

Źródło: *NATO Crisis Response System Manual.*

Załącznik 12

PROCEDURY URUCHAMIANIA ŚRODKÓW REAGOWANIA KRYZYSOWEGO

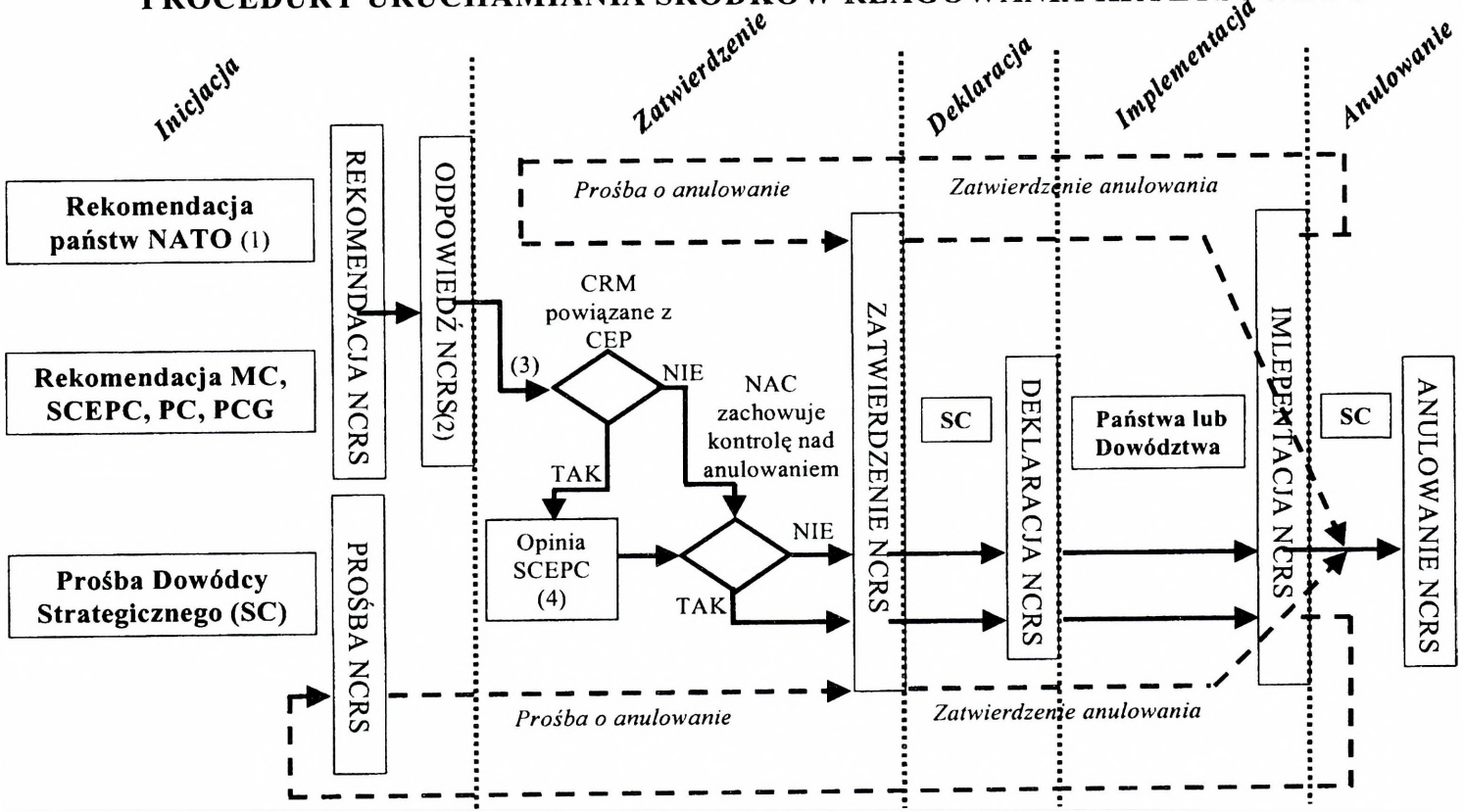

(1) – dla państw partnerskich (spoza NATO) ograniczone tylko do tych środków, które mogą być im udostępnione

(2) – komentarz lub rekomendacja SC w razie potrzeby

(3) – jeśli nie jest rekomendowane przez SCEPC

(4) – rekomendacje mogą zawierać odpowiedni moment, w którym SC może deklarować stosowny CRM

Źródło: *NATO Crisis Response System Manual.*

WPROWADZANIE WYŻSZYCH STANÓW GOTOWOŚCI OBRONNEJ PAŃSTWA

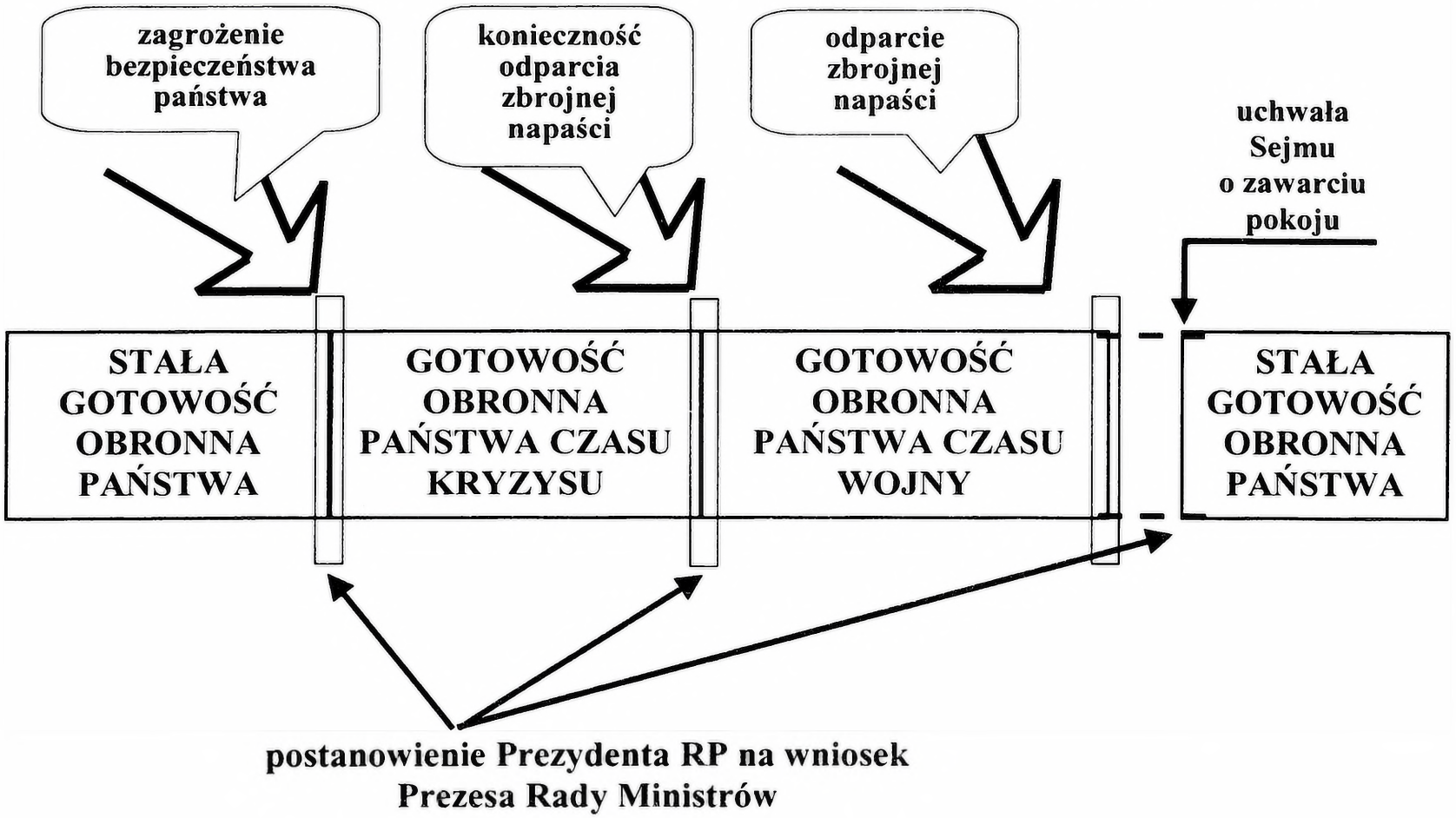

Załącznik 14

ZASADNICZE ZADANIA W STAŁEJ GOTOWOŚCI OBRONNEJ PAŃSTWA

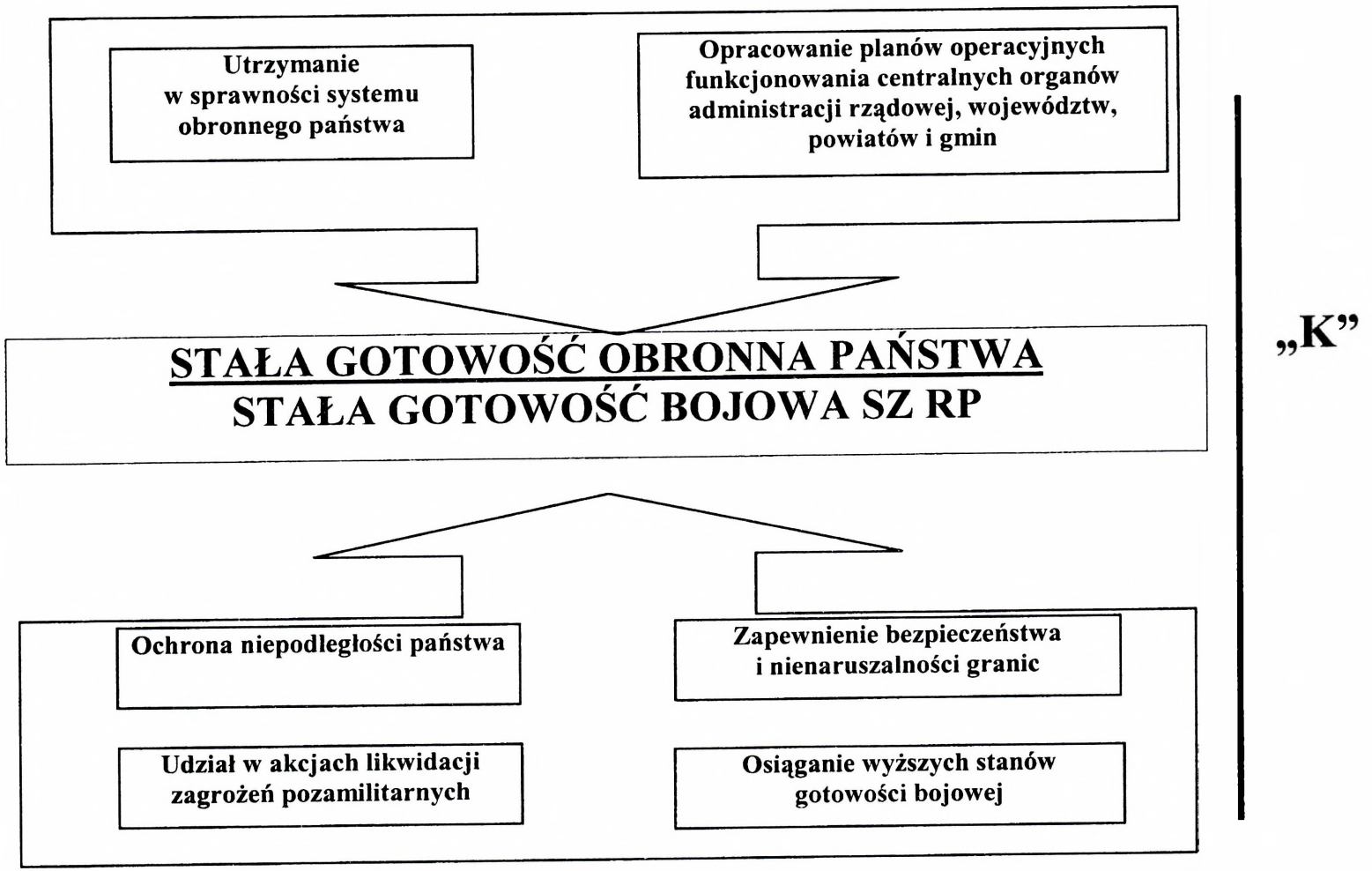

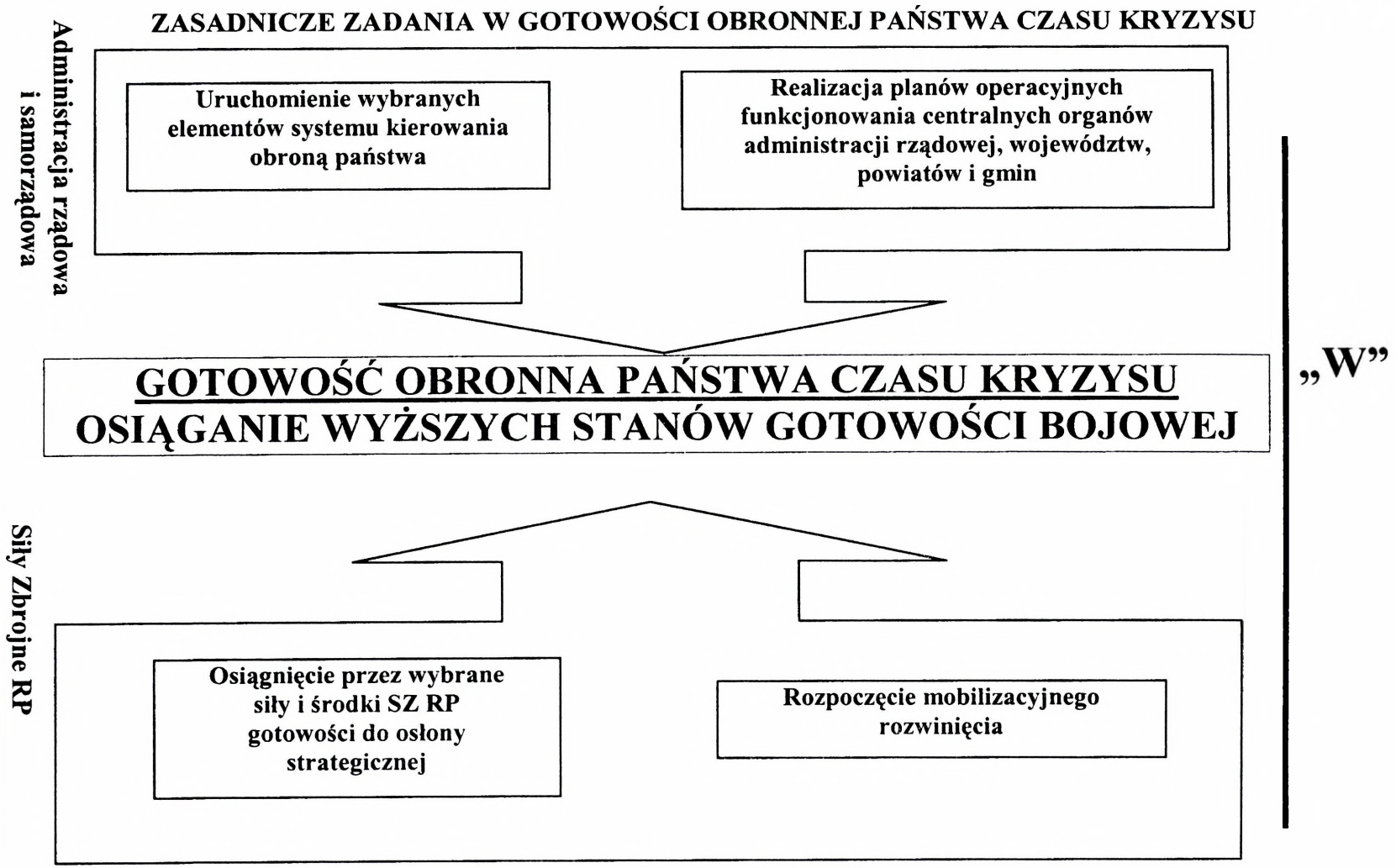
ZASADNICZE ZADANIA W GOTOWOŚCI OBRONNEJ PAŃSTWA CZASU KRYZYSU
Administracja rządowa i samorządowa
Uruchomienie wybranych elementów systemu kierowania obroną państwa
Realizacja planów operacyjnych funkcjonowania centralnych organów administracji rządowej, województw, powiatów i gmin
GOTOWOŚĆ OBRONNA PAŃSTWA CZASU KRYZYSU
OSIĄGANIE WYŻSZYCH STANÓW GOTOWOŚCI BOJOWEJ
„W"
Siły Zbrojne RP
Osiągnięcie przez wybrane siły i środki SZ RP gotowości do osłony strategicznej
Rozpoczęcie mobilizacyjnego rozwinięcia

ZASADNICZE ZADANIA W GOTOWOŚCI OBRONNEJ PAŃSTWA CZASU WOJNY

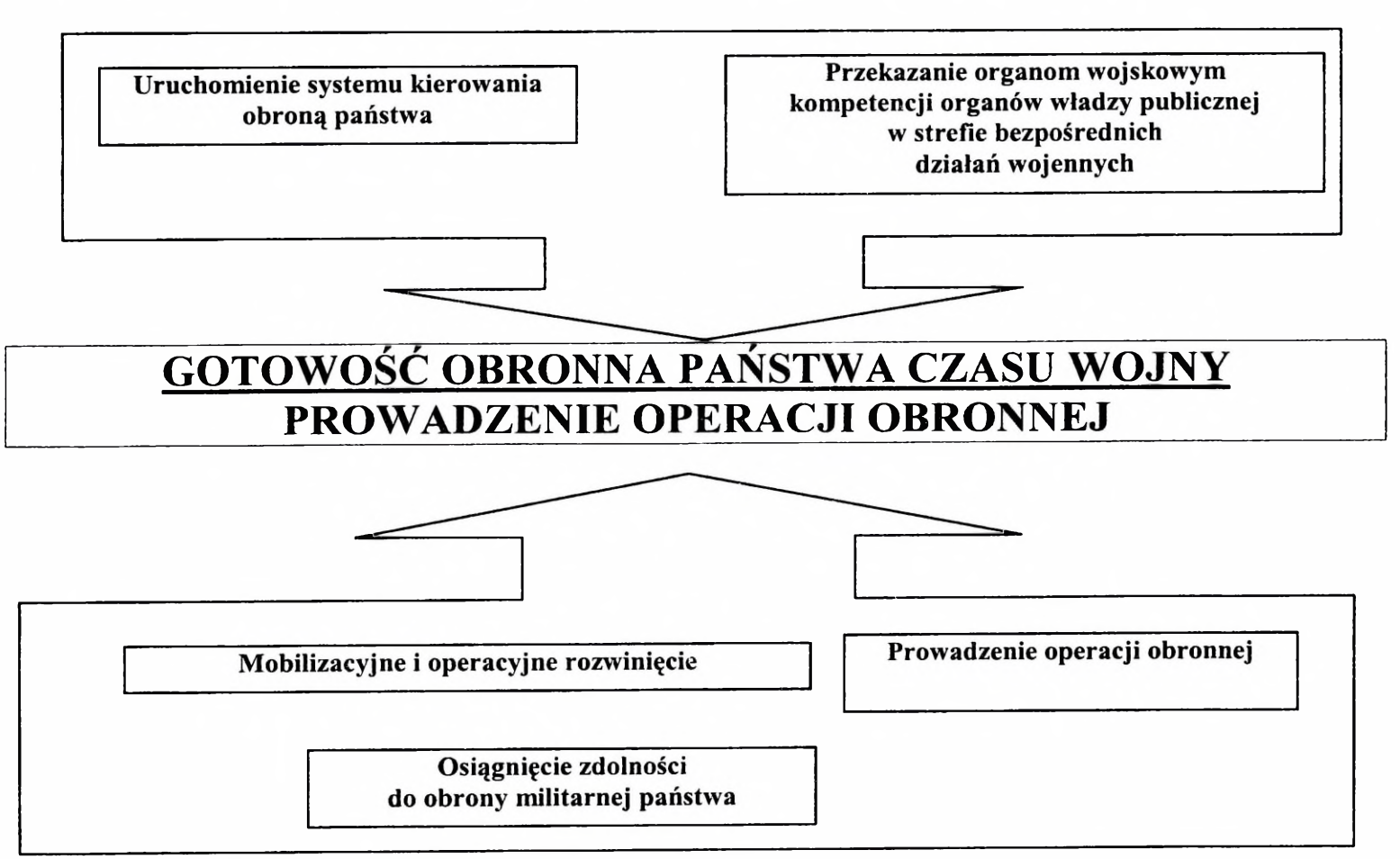

Załącznik 17

UCZESTNICTWO WŁADZ I RESORTÓW W REALIZACJI ZADAŃ W OBSZARACH NARODOWEGO SYSTEMU POGOTOWIA KRYZYSOWEGO – OBECNE MINISTERSTWA

Obszar/Resort	WRP	KPRM	MON	MSZ	MŚ	MI	ULC	AW	ABW	MSWiA	KGP	KG SG	PSP	BOR	OCK
A – zasoby osobowe	■		■	■						■	■	■	■		
B – wywiad	■		■			■		■							
C – kontrwywiad i bezpieczeństwo	■		■					■	■	■	■	■		■	
D – ochrona wojsk	■		■												
E – operacje ogólne	■		■	■						■	■	■			
F – operacje lądowe	■		■												
G – operacje powietrzne	■		■			■	■								
H – operacje morskie	■		■												
I – operacje psychologiczne	■		■												
J – walka elektroniczna	■		■												
K – meteorologia/oceanografia/hydrografia	■		■		■										
L – obrona przed bronią masowego rażenia	■	■	■	■		■				■	■	■	■		■
M – logistyka	■		■	■		■				■		■	■		■
N – środki nuklearne	■														
O – gotowość sił zbrojnych	■		■												
P – systemy łączności i informatyki	■	■	■	■		■			■	■					■
Q – kluczowa infrastruktura i usługi	■		■			■			■	■	■				
R – ochrona ludności cywilnej	■	■	■	■		■				■	■	■		■	
S – informowanie publiczne	■		■	■		■			■	■					■

WRP – władze Rzeczypospolitej Polskiej
KPRM – Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
MON – Ministerstwo Obrony Narodowej
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MŚ – Ministerstwo Środowiska
MI – Ministerstwo Infrastruktury
ULC – Urząd Lotnictwa Cywilnego
AW – Agencja Wywiadu
ABW – Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
MSWiA – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
KGP – Komenda Główna Policji
KG SG – Komenda Główna Straży Granicznej
PSP – Państwowa Straż Pożarna
BOR – Biuro Ochrony Rządu
OCK – Obrona Cywilna Kraju

Załącznik 18

UCZESTNICTWO WŁADZ I RESORTÓW W REALIZACJI ZADAŃ W OBSZARACH NARODOWEGO SYSTEMU POGOTOWIA KRYZYSOWEGO

Obszar/Resort	WRP	PRM	MON	MSZ	MGM	MT	MŚ	MBGPiM	MŁ	AW	ABW	MSWiA	KGP	KG SG	PSP	BOR	OCK
A – zasoby osobowe	■		■	■								■	■	■	■		
B – wywiad	■		■					■		■							
C – kontrwywiad i bezpieczeństwo	■		■							■	■	■	■	■		■	
D – ochrona wojsk	■		■														
E – operacje ogólne	■		■	■								■	■	■			
F – operacje lądowe	■		■														
G – operacje powietrzne	■		■			■											
H – operacje morskie	■		■														
I – operacje psychologiczne	■		■														
J – walka elektroniczna	■		■														
K – meteorologia/oceanografia/hydrografia	■		■				■										
L – obrona przed bronią masowego rażenia	■	■	■	■		■			■			■	■	■	■		■
M – logistyka	■		■	■		■						■		■	■		■
N – środki nuklearne	■																
O – gotowość sił zbrojnych	■		■														
P – systemy łączności i informatyki	■	■	■	■					■			■					■
Q – kluczowa infrastruktura i usługi	■		■		■	■		■				■	■				
R – ochrona ludności cywilnej	■	■	■	■	■	■			■			■	■	■		■	
S – informowanie publiczne	■		■	■					■			■					■

WRP – władze Rzeczypospolitej Polskiej
PRM –prezes Rady Ministrów
MON – minister obrony narodowej
MSZ – minister właściwy ds. zagranicznych
MGM – minister właściwy ds. gospodarki morskiej
MT – minister właściwy ds. transportu
MBGPiM – minister właściwy ds. budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej
MŁ – minister właściwy ds. łączności

AW – szef Agencji Wywiadu
ABW – szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego
MSWiA – minister właściwy ds. wewnętrznych
KGP – komendant główny Policji
KG SG – komendant główny Straży Granicznej
PSP – komendant główny Państwowej Straży Pożarnej
BOR – szef Biura Ochrony Rządu
OCK – szef Obrony Cywilnej Kraju

Załącznik 19

CEL GOTOWOŚCI BOJOWEJ SIŁ ZBROJNYCH RP

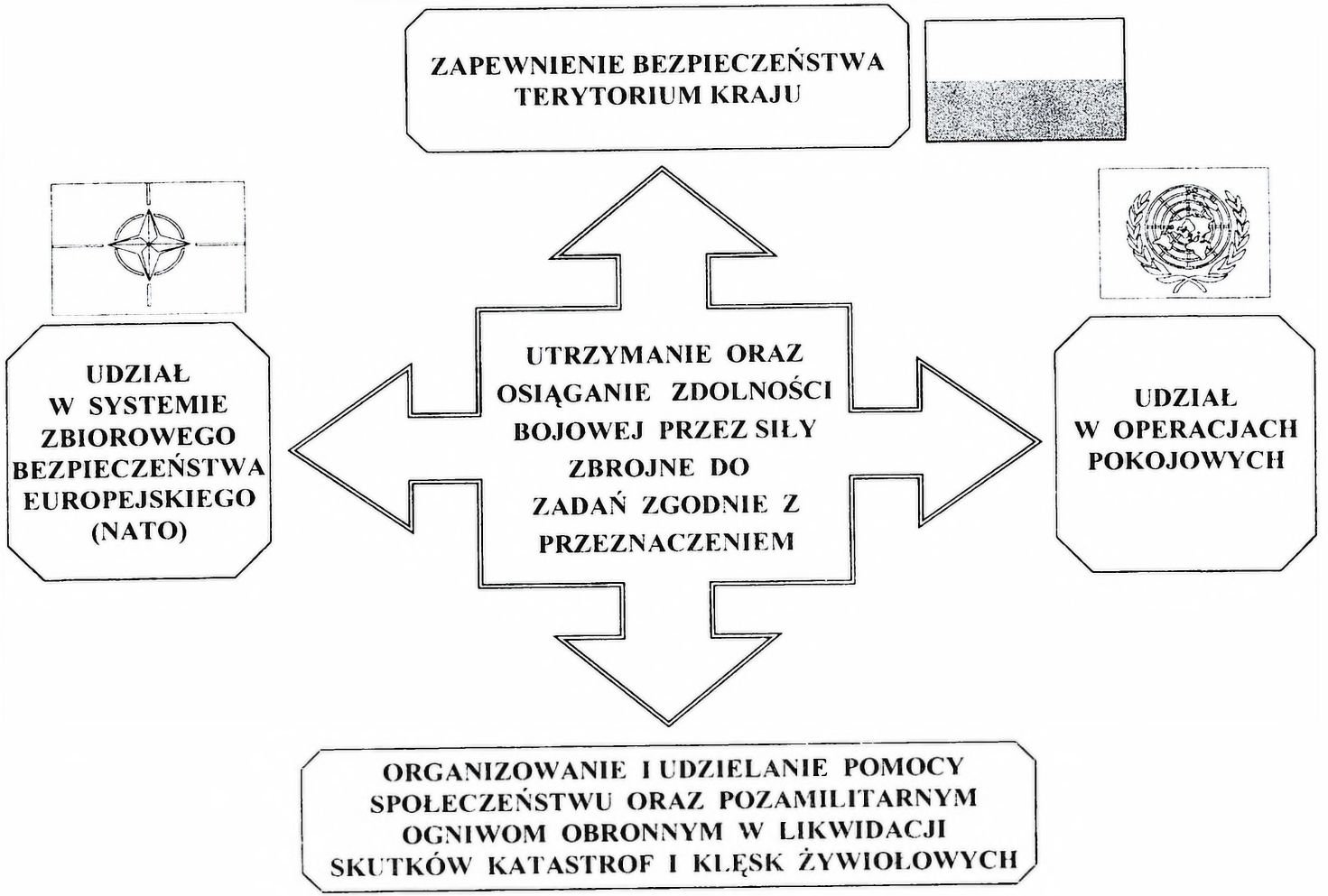

MONITOROWANIE ZAGROŻEŃ PRZEZ SIŁY ZBROJNE

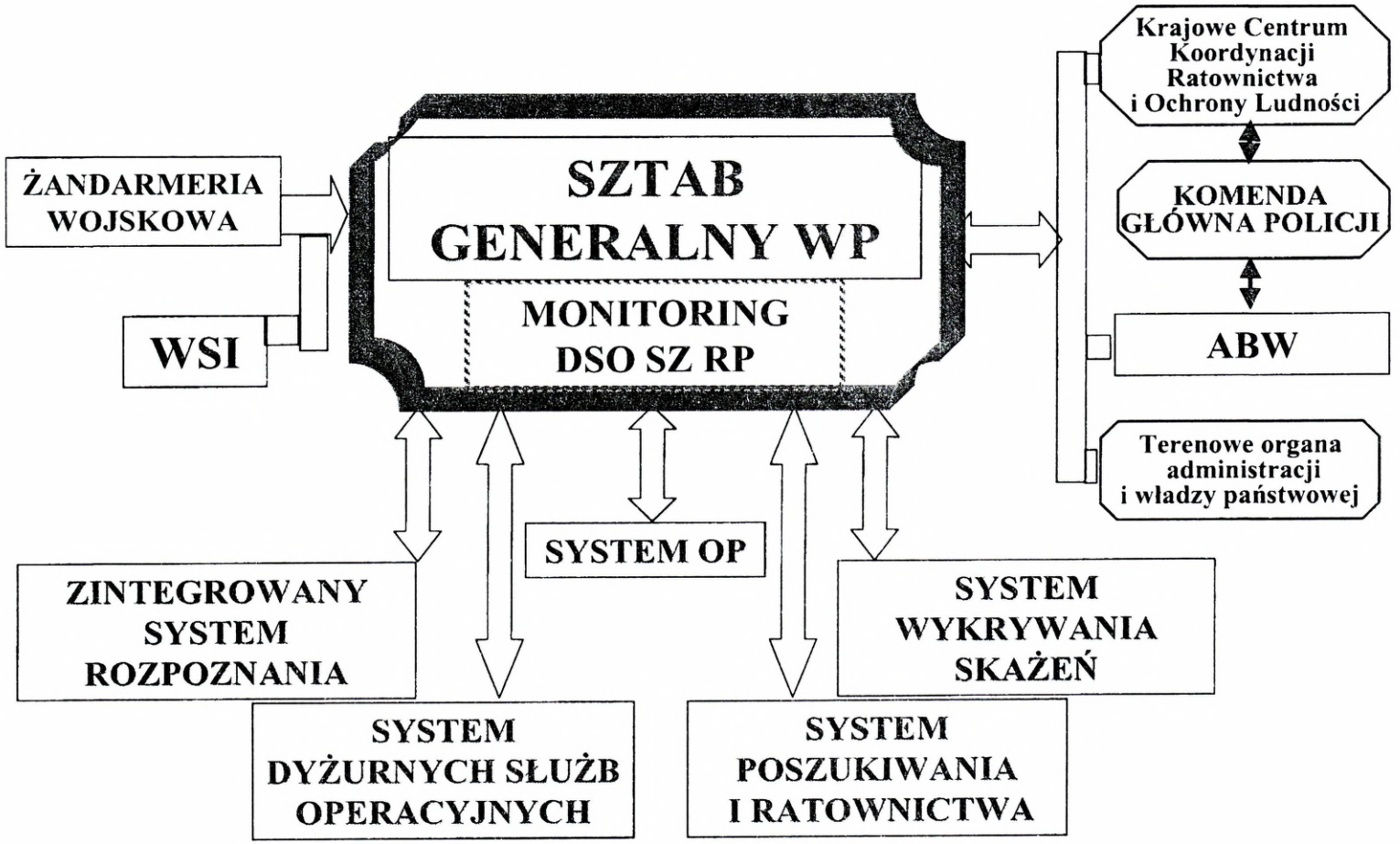

Załącznik 21

RELACJE ZACHODZĄCE MIĘDZY SIŁAMI ZBROJNYMI A GOSPODARKĄ NARODOWĄ

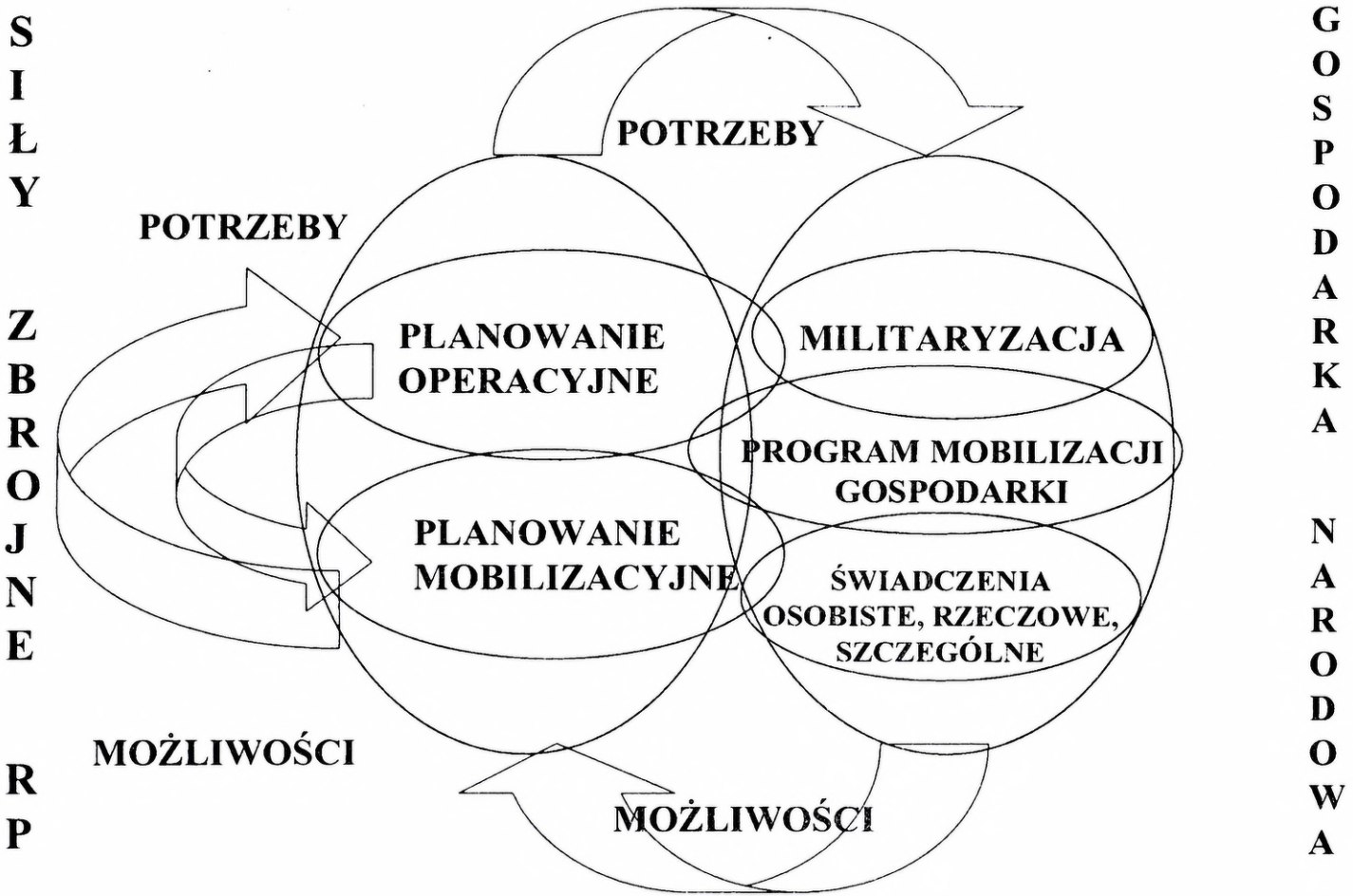

Załącznik 22

STRUKTURA I MIEJSCE SKRK RESORTU ON W SYSTEMIE KRAJOWYM

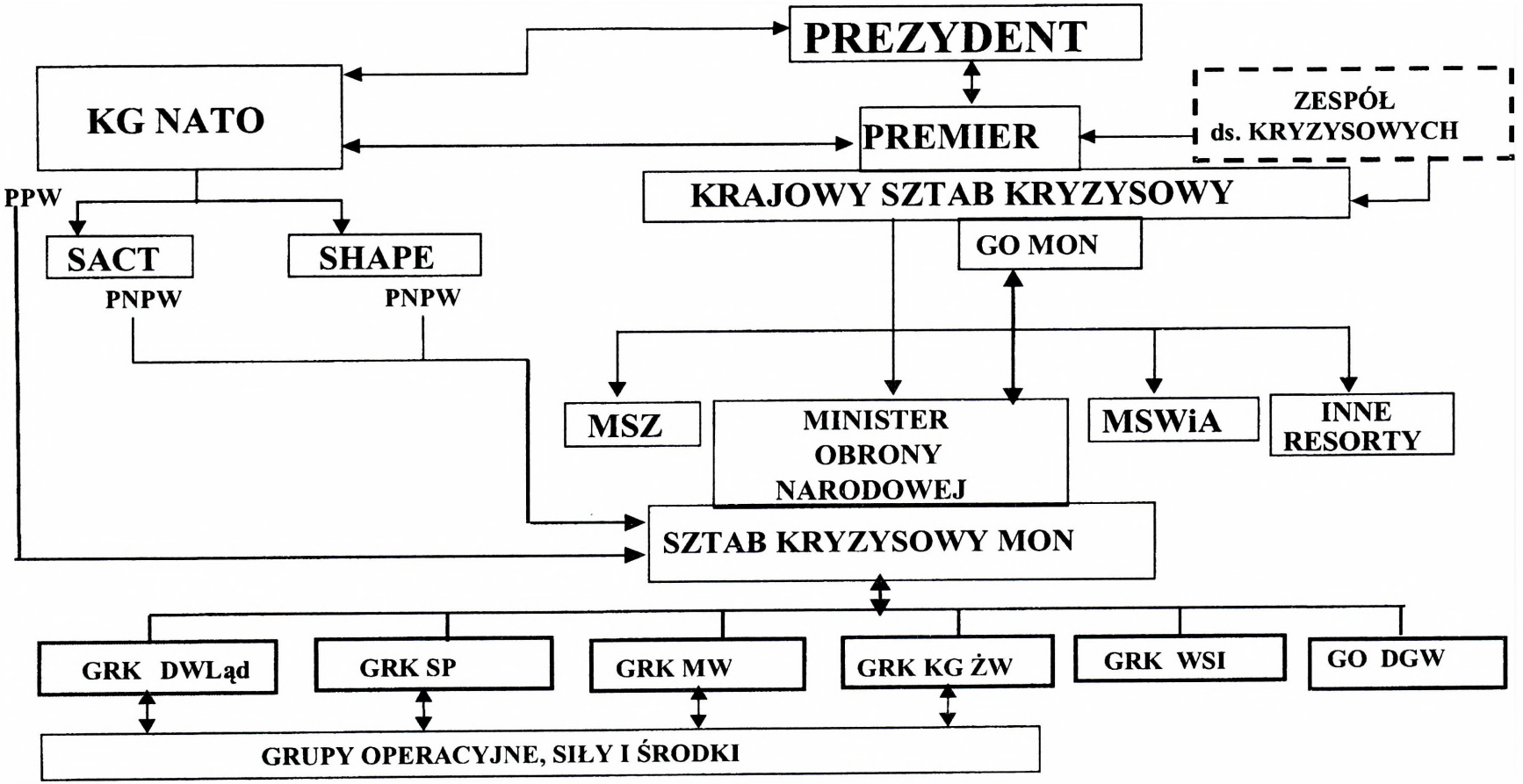

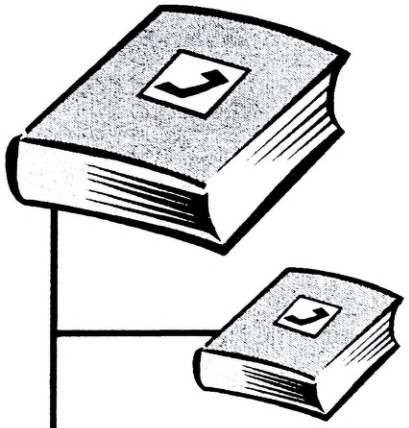

„Plan udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych”

Rejestr zagrożeń oraz procedury podejmowane przez SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych

Szczegółowe plany udziału oddziałów i pododdziałów SZ RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych

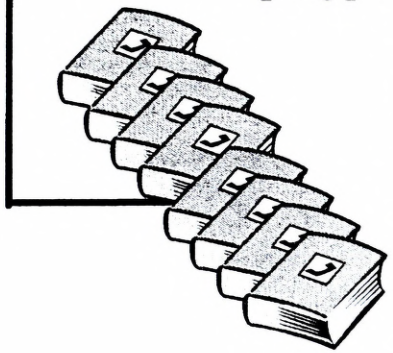

- „Plan udziału SZ RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu skutków pożarów przestrzennych”
- „Plan udziału SZ RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych”
- „Plan udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem”
- „Plan udziału SZ RP w akcji odśnieżania”
- „Plan udziału SZ RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych”
- „Plan udziału SZ RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych”
- „Plan udziału SZ RP w likwidacji skutków awarii technicznych z TŚP i wypadków radiacyjnych”
- „Plan działań przeciwepidemicznych”

Załącznik 24

PODWYŻSZANIE GOTOWOŚCI OBRONNEJ PAŃSTWA
SYSTEM SOJUSZNICZY *PAŃSTWO - NATO*

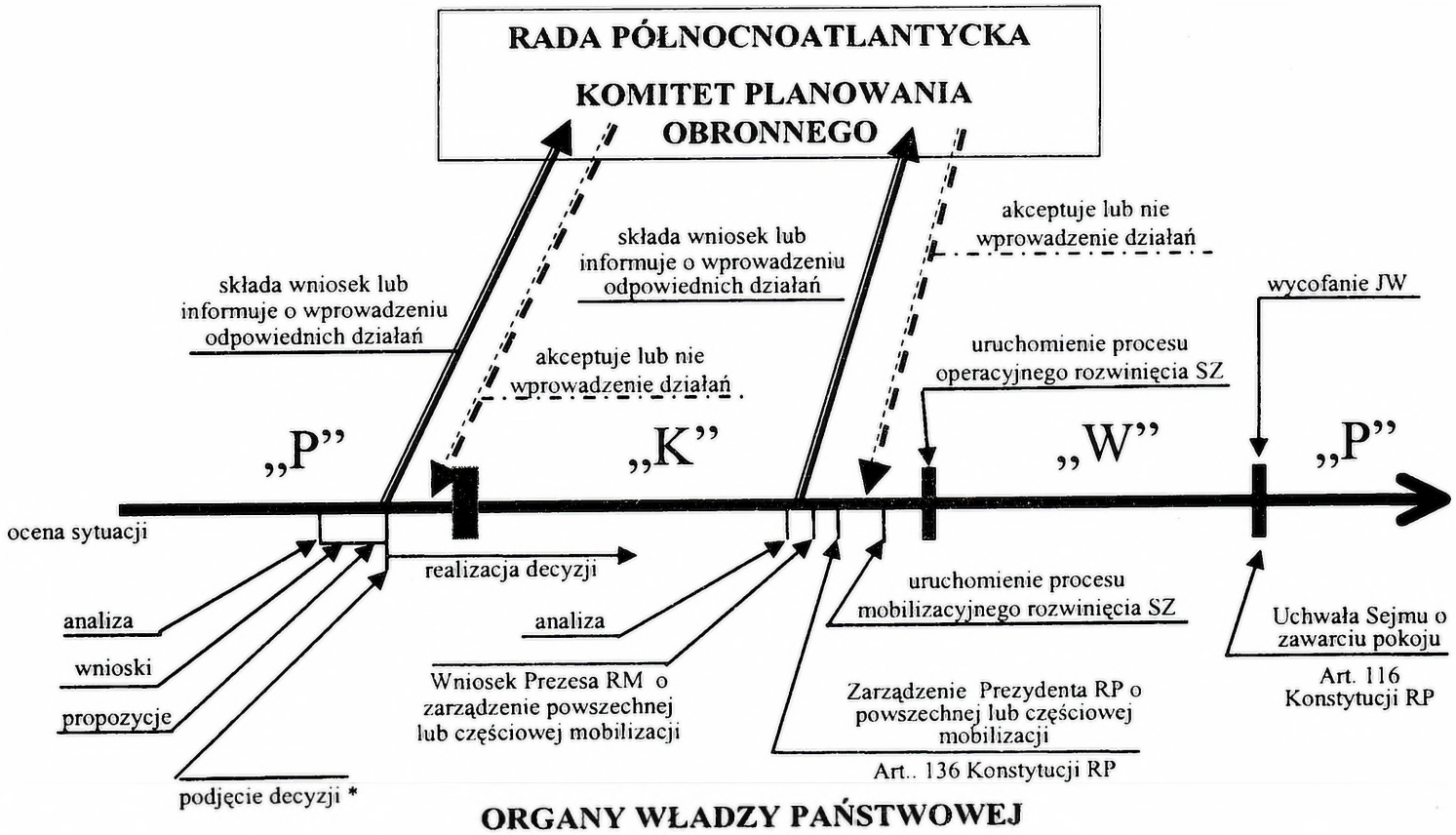

* - podejmowane decyzje dotyczą zarówno sfery militarnej jak i pozamilitarnej we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa

Załącznik 25

SKRK MON W KRYZYSACH POZAMILITARNYCH

STRUKTURA I MIEJSCE SKRK MON W SYSTEMIE KRAJOWYM

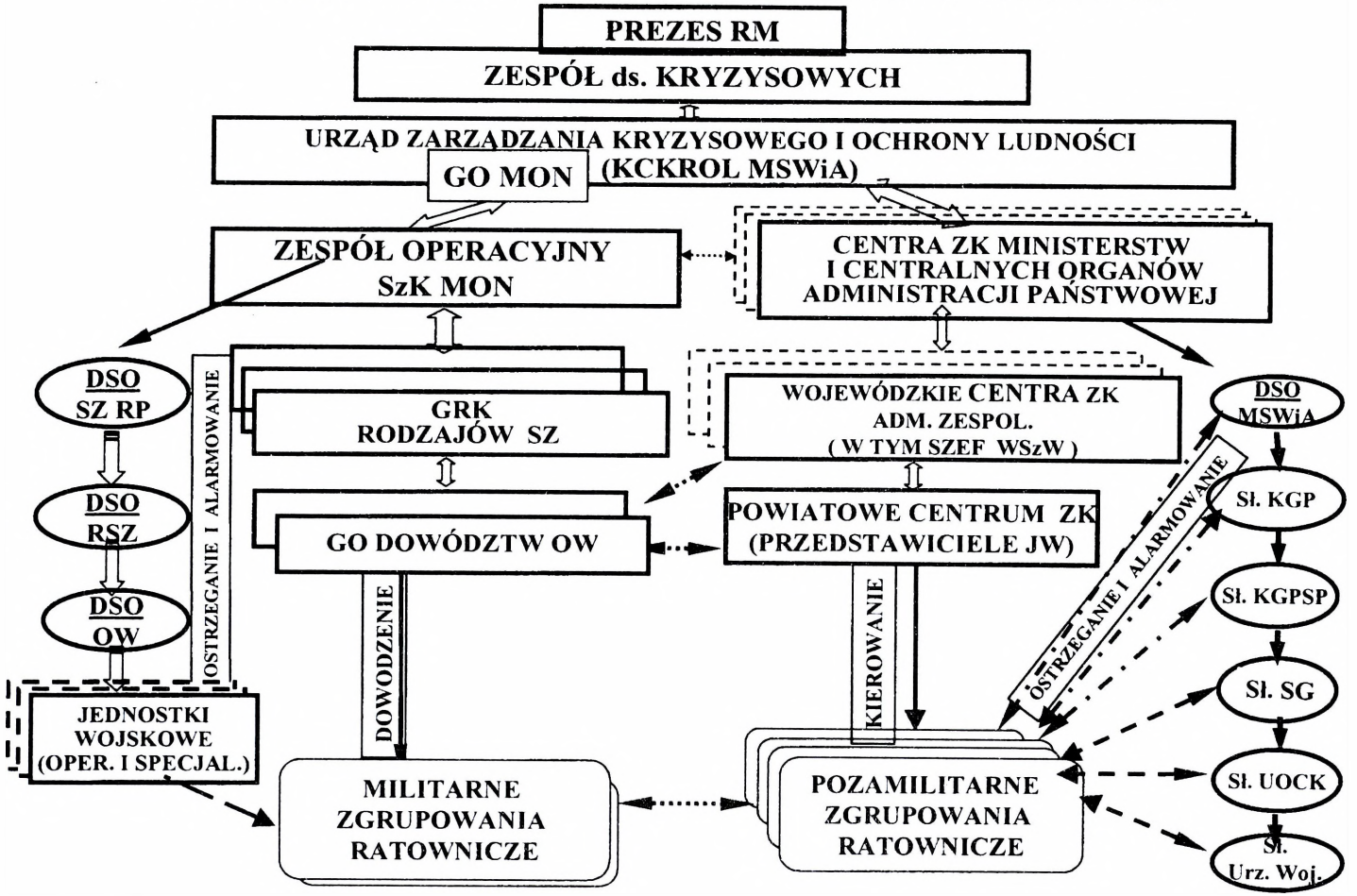

PODSTAWOWA PROCEDURA DZIAŁANIA – KRYZYSY NIEMILITARNE

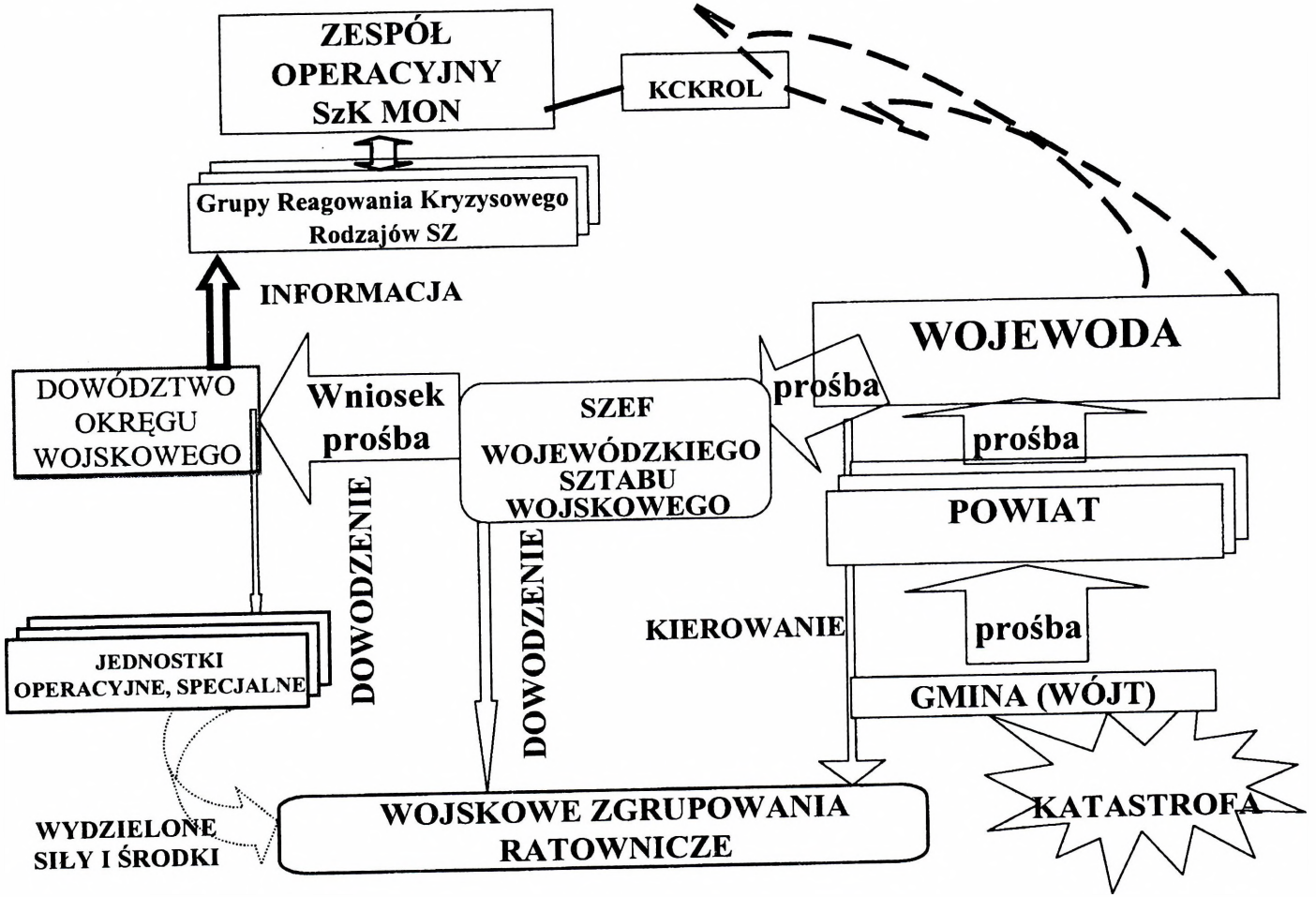

Załącznik 27

ALARMOWA PROCEDURA DZIAŁANIA – KRYZYSY NIEMILITARNE

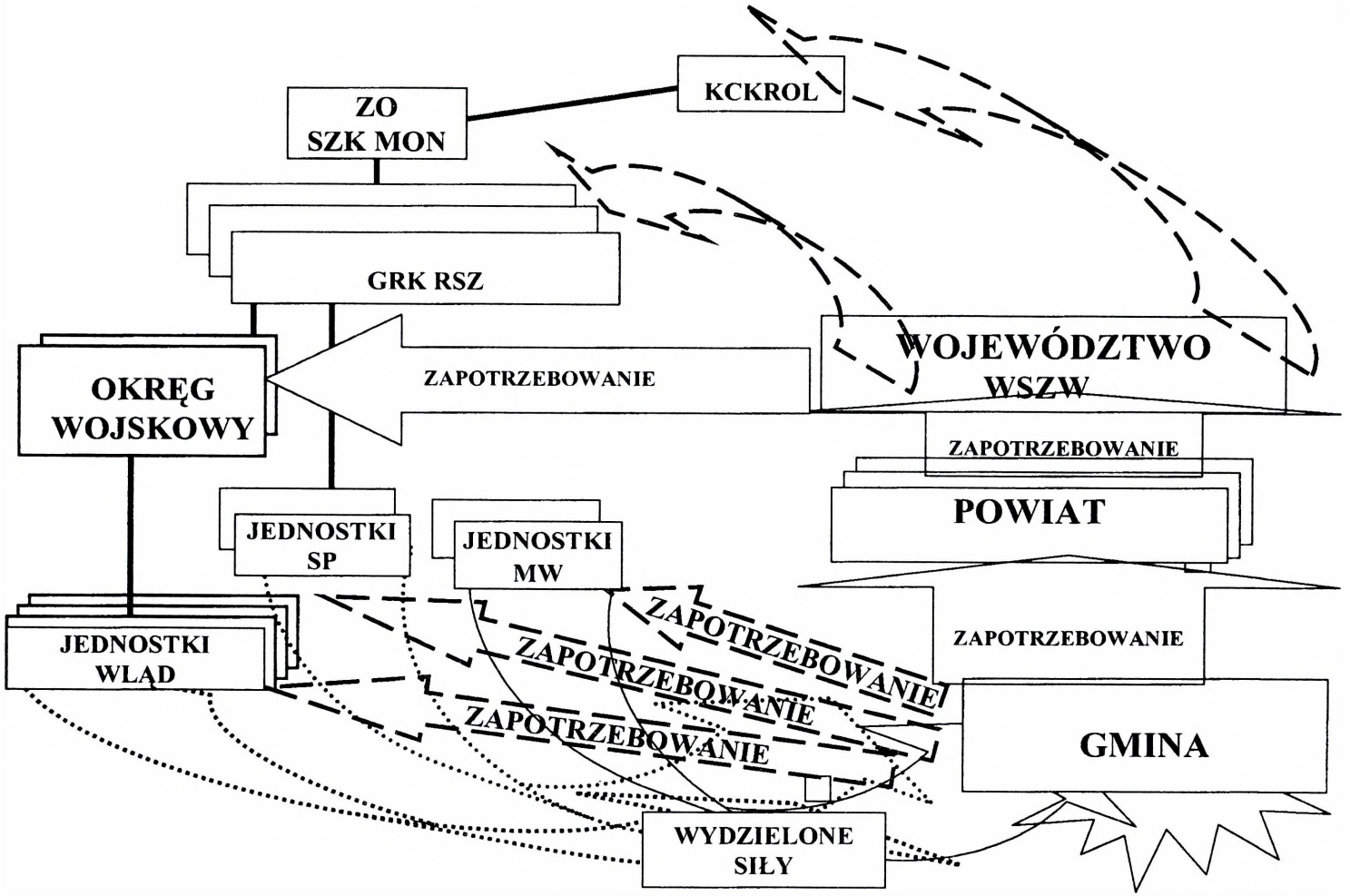

Załącznik 28

NAKAZOWA PROCEDURA DZIAŁANIA – KRYZYSY NIEMILITARNE

Załącznik 29

PROCES DECYZYJNY UŻYCIA SIŁ POWIETRZNYCH DO ZWALCZANIA OBIEKTÓW „RENEGADE"

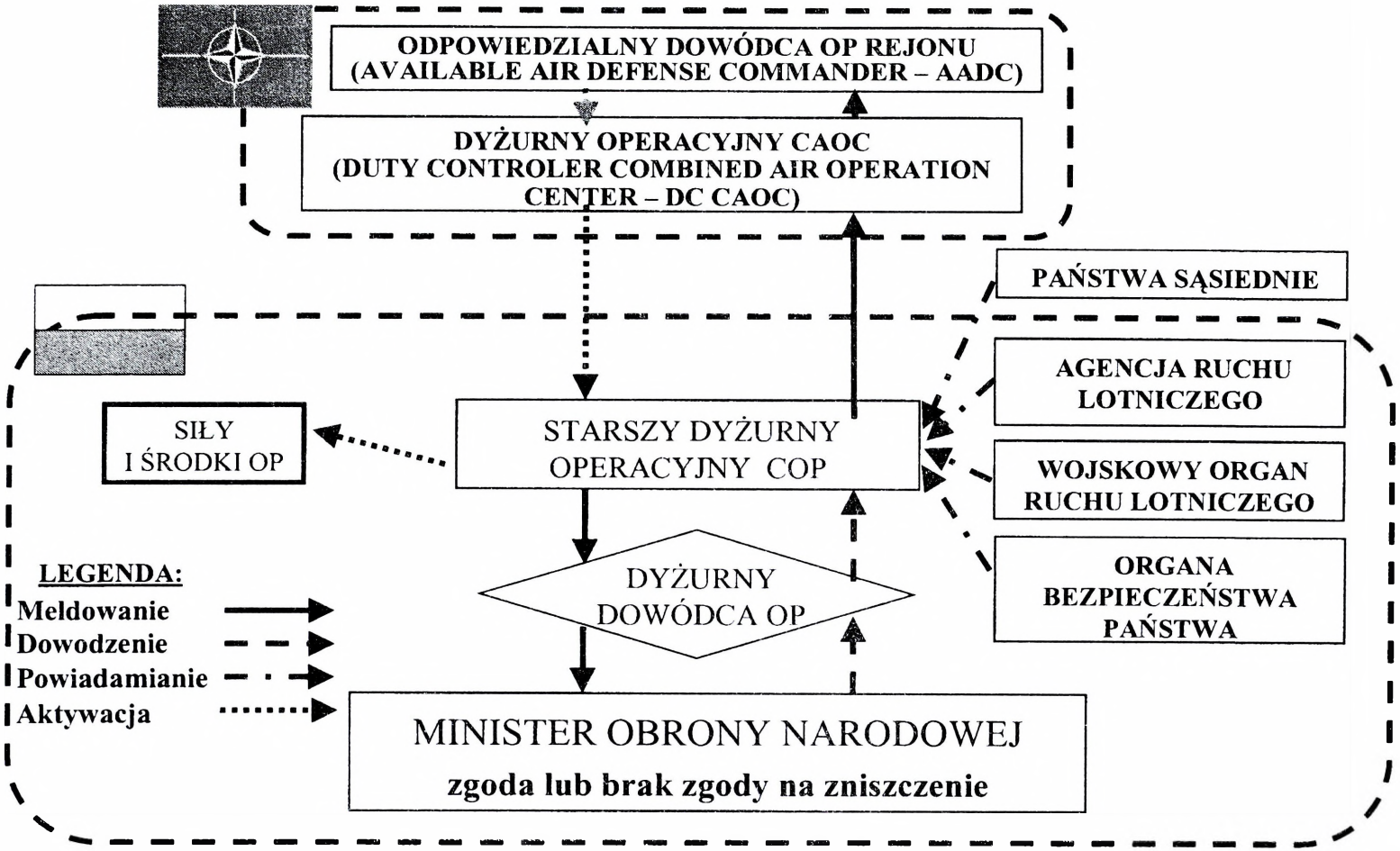

WOJSKOWE SIŁY I ŚRODKI RATOWNICTWA INŻYNIERYJNEGO

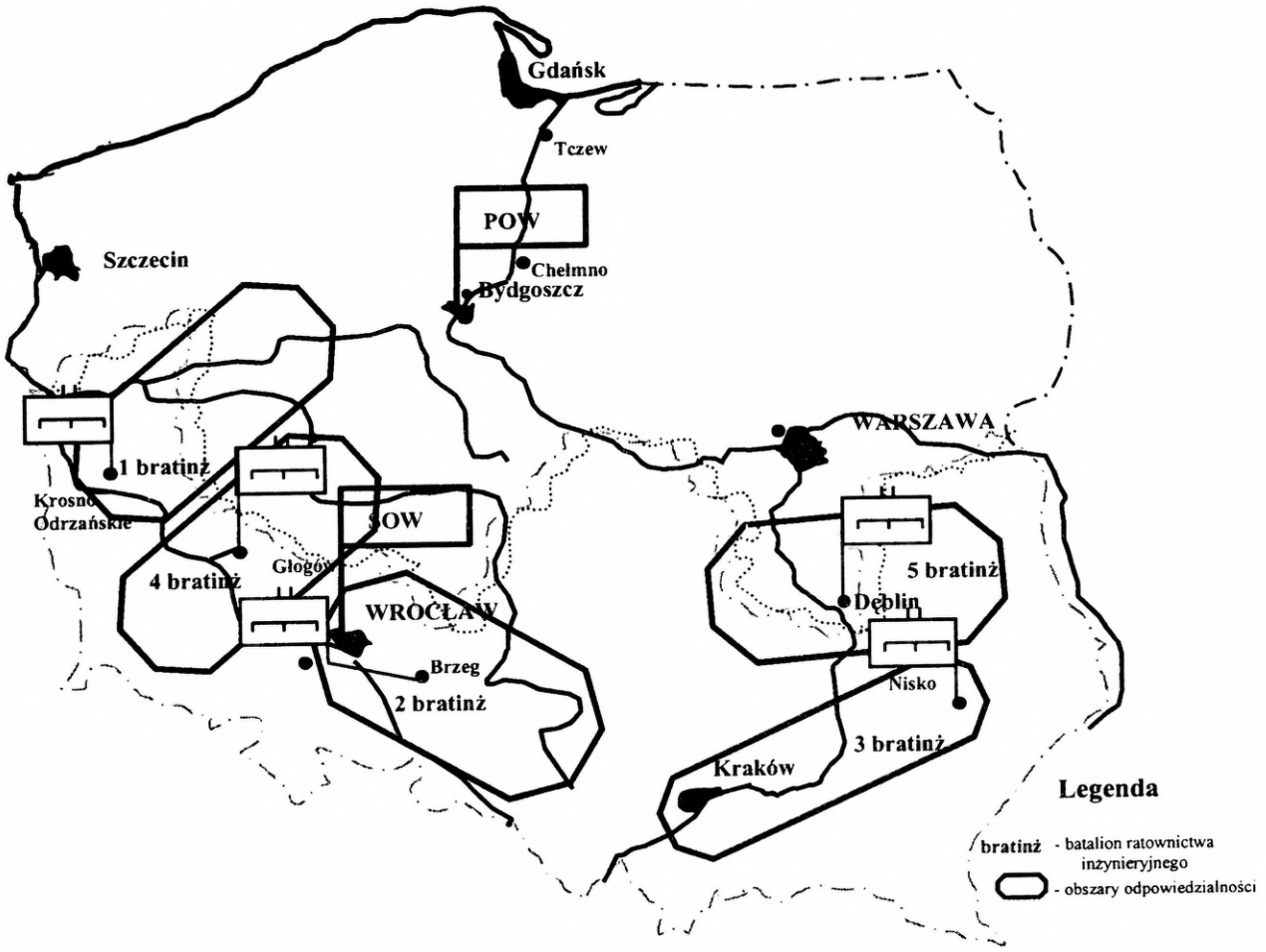

Załącznik 31

PROPOZYCJA ROZWOJU WOJSKOWYCH SIŁ I ŚRODKÓW RATOWNICTWA INŻYNIERYJNEGO – 2003 R.*

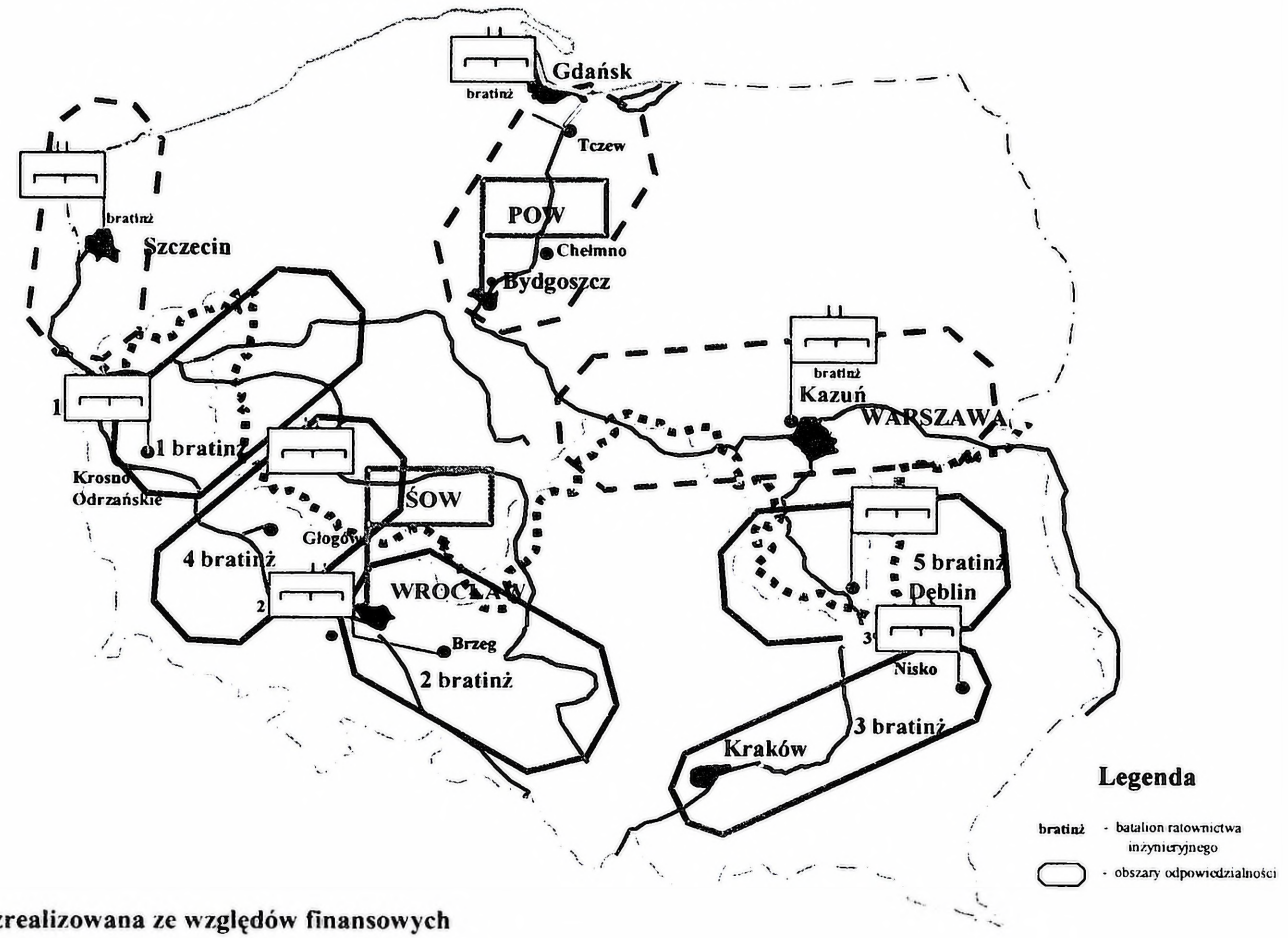

*Propozycja nie została zrealizowana ze względów finansowych

Załącznik 32

SIŁY I ŚRODKI SZ RP DO LIKWIDACJI SKUTKÓW AWARII TECHNICZNYCH ŚRODKÓW PRZEMYSŁOWYCH I WYPADKÓW RADIACYJNYCH

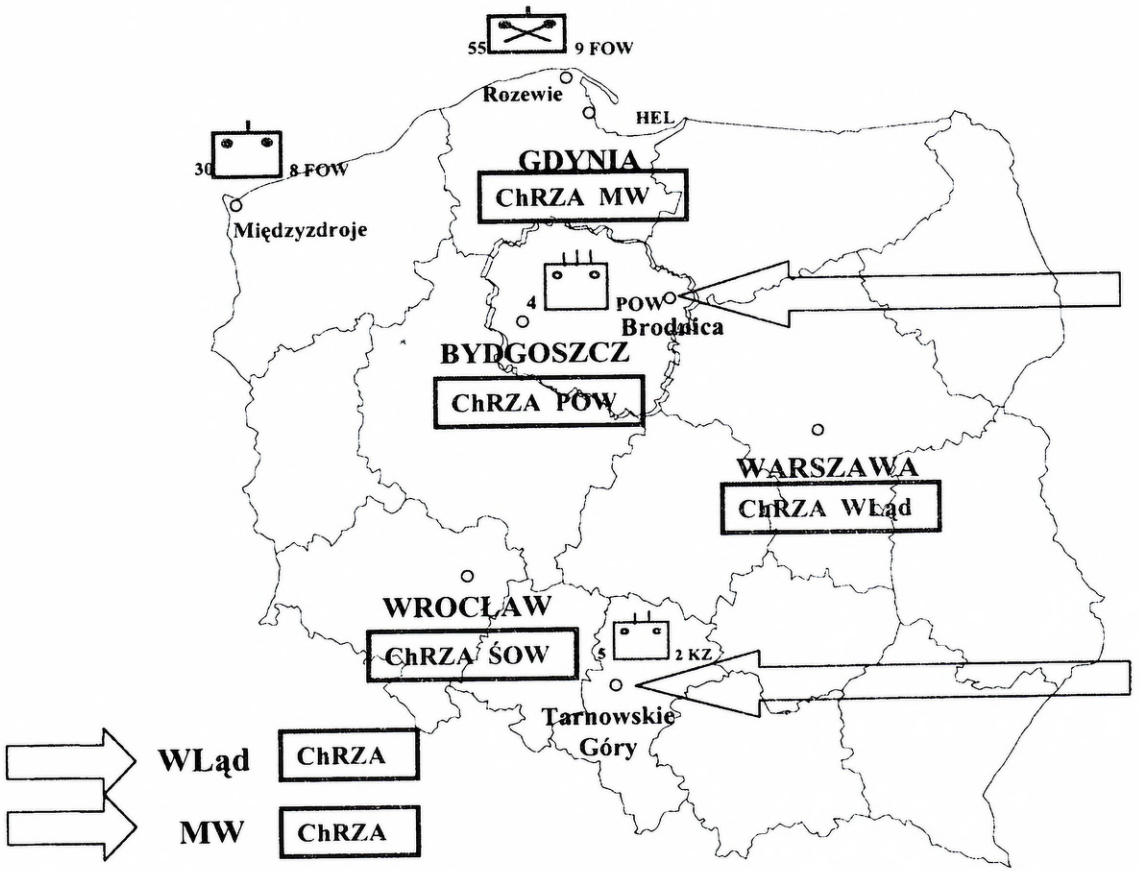

Załącznik 33

SIŁY I ŚRODKI UTRZYMYWANE W RAMACH SYSTEMU POSZUKIWAŃ I RATOWNICTWA SAR

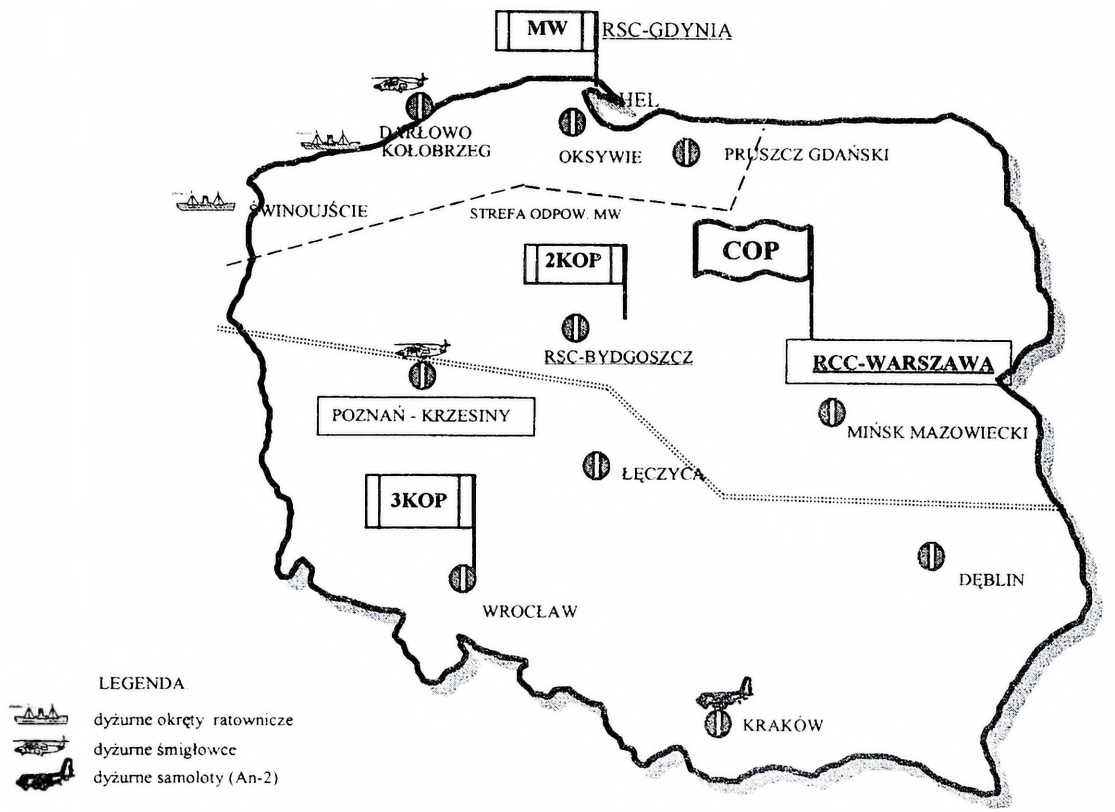

Załącznik 34

SIŁY I ŚRODKI SYSTEMU SANITARNO-EPIDEMIOLOGICZNEGO SZ RP

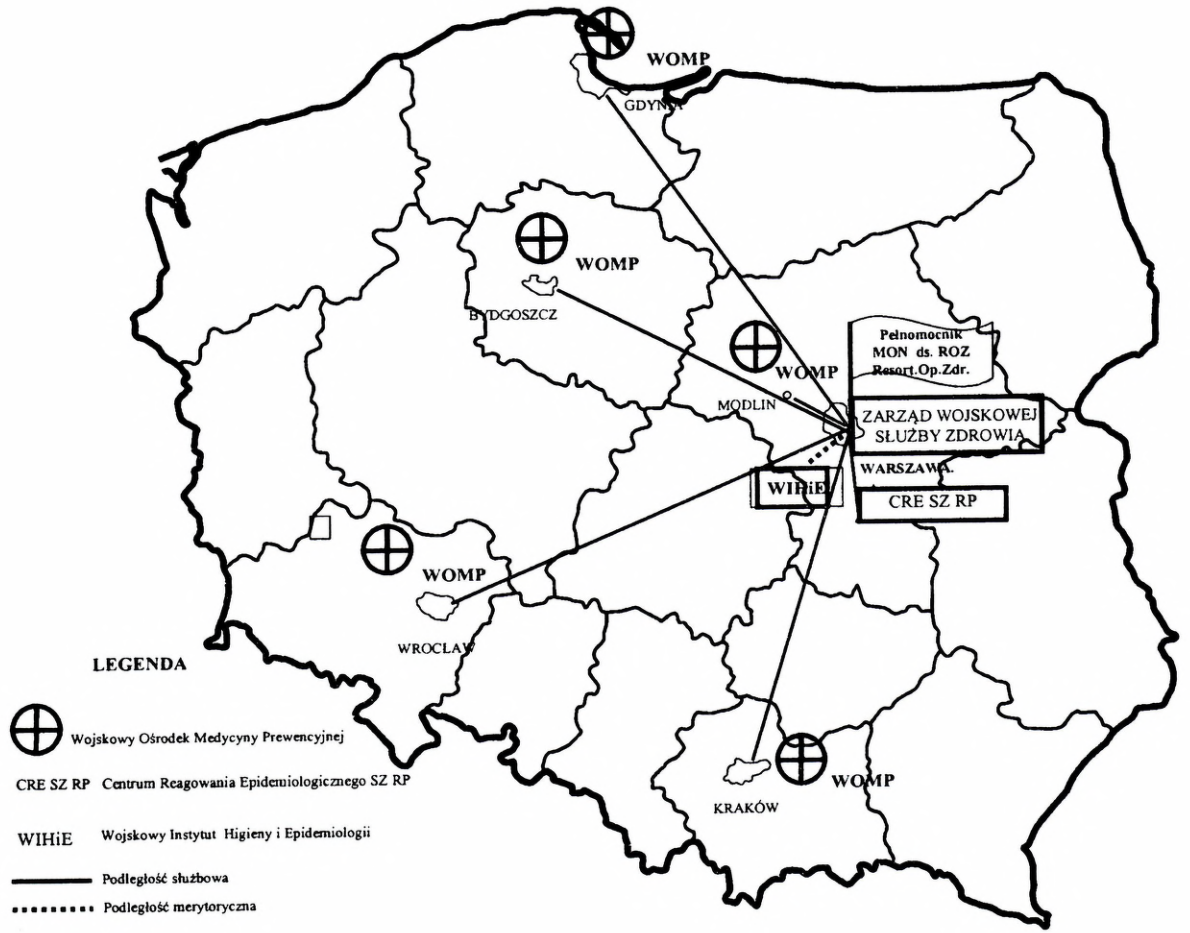

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW ANGIELSKICH

ACE – *Allied Command Europe* – Dowództwo Sojuszniczych Sił Zbrojnych w Europie
ACLANT – *Allied Command Atlantic* – Dowództwo Sojuszniczych Sił Zbrojnych na Atlantyku
ACTORD – *Activation Order* – rozkaz inicjujący
AIGs – *Address Indicator Groups* – grupy adresowe
AIP – *Aeronautical Information Publication* – zbiór informacji lotniczej
AIS – *Aeronautical Information Service* – służba informacji lotniczej
AFNORTH – *Allied Forces Northern Europe* – Sojusznicze Siły Zbrojne NATO w Europie Północnej
AWNIS – *Allied Worldwide Navigational Information System* – Sojuszniczy Światowy System Informacji Nawigacyjnej
CA – *Counter-Aggression* – przeciwdziałanie agresji
CANCEL – *Cancellation* – anulowanie
CBA – dyskretna ochrona sił i instalacji
CBB – wprowadzenie planów w celu ochrony sił i instalacji
CE – *Crisis Establishment* – stan kryzysowy
CEP – *Cywil Emergency Planning* – Cywilne Planowanie Kryzysowe
CIMIC – *Civili-Military Cooperation* – współpraca cywilno-wojskowa
CIS – *Communication and Information System* – system łączności i informatyki
CMIS – *Crisis Management Information System* – systemem informacyjny zarządzania kryzysowego
CONOPS – *Concept of Operations* – koncepcja operacji
CRM – *Crisis Response Measures* – środki reagowania kryzysowego
CS – *Counter-Surprise* – przeciwdziałanie zaskoczeniu
DECLARE – *Declaration* – wniosek
DF – *Deploy Forces* – siły zdolne do przerzutu
DPC – *Defence Planning Committee* – Komitet Planowania Obronnego
EADLCC – *Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Center* – Euroatlantyckie Centrum Koordynacji Działań w Wypadku Katastrof
EAPC – *Euro-Atlantic Partnership Council* – Euroatlantycka Rada Partnerska
ESDI – *European Security and Defense Initiative* – Europejska Inicjatywa Bezpieczeństwa i Obrony
FIS – *Flight Information Services* – służba informacji powietrznej
FLIP – *Flight Information Publication* – zbiór informacji powietrznej
FLR – *Forces at Lower Readiness* – siły niższej gotowości
GRF – *Graduated Readinness Forcess* – siły o zróżnicowanej gotowości
HRF – *High Readiness Forces* – siły wysokiej gotowości
HQ NATO – *NATO Headquarters* – Kwatera Główna NATO
IFF/SIF – *identification „friend or foe"/ Selective Identification Feature* – identyfikacja swój-obcy
I&W – *Informations and Warning* – informowanie i ostrzeganie
IMPREP – *Implementation Report* – raport implementacyjny
IMS – *International Military Staff* – Międzynarodowy Sztab Wojskowy
IPM – *Inventory of Preventive Measures* – wykaz środków zapobiegawczych
IPF – *Implace Forces* – siły na miejscu
IS – *International Staff* –Sekretariat Międzynarodowy
LTBF – *Long Term Build-up Forces* – siły o wydłużonym terminie osiągania gotowości
METCON – *Control of Meteorological Information* – kontrola informacji meteorologicznej

MC – *Military Committee* – Komitet Wojskowy
MROs – *Military Response Options* – opcje reagowania wojskowego
NAC – *North Atlantic Council* – Rada Północnoatlantycka
NAS – *NATO Alert System* – System Alarmowy NATO
NCRS – *NATO Crisis Response System* – System Reagowania Kryzysowego NATO
NCRSM – *NATO Crisis Response System Manual* – Instrukcja Systemu Reagowania Kryzysowego NATO
NID – *Initiating Directive* – dyrektywa początkowa
NIWS – *NATO Inteligence Warning System* – System Ostrzegania Wywiadowczego NATO
NMAs – *NATO Military Authorities* – sojusznicze władze wojskowe
NPSM – *NATO Precautionary System Manual* – Instrukcja Systemu Pogotowia NATO
NOS – *NATO Office of Security* – Biuro ds. Bezpieczeństwa NATO
NPS – *NATO Precautionary System* – System Pogotowia NATO
NRF – *NATO Response Force* - Siły Odpowiedzi NATO
OCCON – *Control of Oceanic Information* – kontrola informacji oceanograficznej
OPLAN – *Operational Plan* – plan operacyjny
OSCE – *Organization for Security and Co-operation in Europie* – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
PB&Cs – *Planning Boards and Committees* – cywilne planowanie transportu
PC – *Political Committee* – Komitet Polityczny
PCG – *Policy Coordination Group* – Polityczna Grupa Koordynacyjna
PfP – *Partnership for Peace* – Partnerstwo dla Pokoju
PME – *Political-Military Estimate* – ocena polityczno-militarna
POs – *Preventive Options* – działania prewencyjne
RC – *Regional Command* – dowództwa regionalne
RECOMMEN – *Recommendation* – zalecenie
ROE – *Rules of Engagement* – zasady użycia siły
RQST – *Request* – prośba
SACEUR – *Supreme Allied Commander Europe* – Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO w Europie
SACLANT – *Supreme Allied Commander Atlantic* – Naczelny Dowódca Sojuszniczych Sił Zbrojnych NATO na Atlantyku
SC – *Strategic Commands* – dowództwo strategiczne
SCEPC – *Senior Civil Emergency Planning Committee* – Wysoki Komitet Planowania Cywilnego na Wypadek Zagrożenia
SDP – *Standing Defence Plan* – Stały Plan Obronny (SPO)
SHAPE – *Supreme Headquarters Allied Powers Europe* – Dowództwo Sił Sojuszniczych w Europie
SMA – *Strategic Military Assessment* – strategiczna ocena militarna
TOA – *Transfer Of Authority* – przekazanie dowodzenia
WAN – *Wide Area Network* – niejawna sieć komputerowa
WMD – *Weapons of Mass Destruction* – broń masowego rażenia

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW POLSKICH

ABW – Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AKAP – akcja kurierska terenowych organów administracji publicznej
AW – Agencja Wywiadu
BMR – broń masowego rażenia
BOR – Biuro Ochrony Rządu
bratinż – batalion ratownictwa inżynieryjnego
ChRZA – chemiczne i radiacyjne zespoły awaryjne
COM – Centrum Operacji Morskich
COP – Centrum Operacji Powietrznych
CRE – Centrum Reagowania Epidemiologicznego
DGW – Dowództwo Garnizonu Warszawa
DMP – dotychczasowe miejsce pracy
DPO – Departament Polityki Obronnej
DSO SZ RP – Dyżurna Służba Operacyjna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej
GBZW – gotowość bojowa „zagrożenie wojenne"
GNP – grupa naziemnego poszukiwania
GO – grupa operacyjna
GRK – grupa reagowania kryzysowego
GZDiŁ – P6 – Generalny Zarząd Dowodzenia i Łączności – P6
GZL – P4 – Generalny Zarząd Logistyki – P4
GZO – P3 – Generalny Zarząd Operacyjny – P3
GZPL – P5 – Generalny Zarząd Planowania Strategicznego – P5
GZRW – P2 – Generalny Zarząd Rozpoznania Wojskowego – P2
GZW – P7 – Generalny Zarząd Wsparcia – P7
I WSI – Inspektorat Wojskowych Służb Informacyjnych
KCKROL – Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności
KGP – Komenda Główna Policji
KG SG – Komenda Główna Straży Granicznej
KG ŻW – Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej
KPRM – Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
MBGPiM – minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej
MGM – minister właściwy do spraw gospodarki morskiej
MI – Ministerstwo Infrastruktury
MŁ – minister właściwy do spraw łączności
MON – Ministerstwo Obrony Narodowej
MT – minister właściwy do spraw transportu
MSWiA – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MŚ – Ministerstwo Środowiska
MW – Marynarka Wojenna
MZT – medyczny zespół toksykologiczny
ND – Naczelny Dowódca
NSPK – Narodowy System Pogotowia Kryzysowego

NSPO – Narodowy System Pogotowia Obronnego
OBWE – Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
OCK – Obrona Cywilna Kraju
ODN – ośrodek dowodzenia i naprowadzania
ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych
OP – obrona powietrzna
PdGB – podwyższona gotowość bojowa
PłGB – pełna gotowość bojowa
PMG – Program Mobilizacji Gospodarki
PNPW – Polskie Narodowe Przedstawicielstwo Wojskowe
PSP – Państwowa Straż Pożarna
PPW – Polskie Przedstawicielstwo Wojskowe
PRM – prezes Rady Ministrów
RLB – ruchome laboratorium biologiczne
ROP – rejon operacyjnego przeznaczenia
RSZ – rodzaje sił zbrojnych
SAR – międzynarodowy system poszukiwań i ratownictwa lotniczego
SD ND SZ – stanowisko dowodzenia naczelnego dowódcy sił zbrojnych
SG WP – Sztab Generalny Wojska Polskiego
SKRK – System Kierowania Reagowaniem Kryzysowym
SON – Siły Odpowiedzi NATO
SP – Siły Powietrzne
SPO – Stały Plan Obronny
StGB – stała gotowość bojowa
SzK MON – Sztab Kryzysowy Ministerstwa Obrony Narodowej
SZ RP – Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej
TOAW – terenowe organy administracji wojskowej
TŚP – techniczne środki przemysłowe
UE – Unia Europejska
ULC – Urząd Lotnictwa Cywilnego
URTiP – Urząd Regulacji Telekomunikacji i Poczty
WIHiE – Wojskowy Instytut Higieny i Epidemiologii
WKU – Wojskowa Komenda Uzupełnień
WLąd. – Wojska Lądowe
WOMP – wojskowy ośrodek medycyny prewencyjnej
WRP – władze Rzeczypospolitej Polskiej
WSGB – wyższe stany gotowości bojowej
WSyD – Wojenny System Dowodzenia
WSzW – Wojewódzki Sztab Wojskowy
ZK MON – Zespół Kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej
ZMP – zapasowe miejsce pracy
ZO – zespół operacyjny
ZT – związek taktyczny
ZKR SZ RP – zespół kierowania rozwinięciem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej
ZRB – zespół rozpoznania biologicznego
ZSD ND SZ – zapasowe stanowisko dowodzenia naczelnego dowódcy sił zbrojnych
ZWSZ – Zarząd Wojskowej Służby Zdrowia
ZZŚ – zespół zdrowia środowiskowego

BIBLIOGRAFIA

1. AAP-015 *Glossary of Abbreviations used in NATO documents and publications*, Interservice Training Department, Netherlands Defence College, 2000.
2. AAP-6 *Słownik terminów i definicji NATO*, BWSN, Warszawa 2001.
3. AJP-01 *Allied Joint Publication* (Doktryna połączonych operacji sojuszniczych).
4. Bi-SC *Guidelines for Operational Planning* (Wytyczne dowódców strategicznych do planowania operacyjnego).
5. Decyzja nr Z-3/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 stycznia 2002 r. *w sprawie wprowadzenia Regulaminu Sztabu Kryzysowego MON.*
6. Decyzja nr Z-7/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 września 2002 r. *w sprawie funkcjonowania Systemu Reagowania Kryzysowego MON.*
7. Decyzja Ministra Obrony Narodowej nr Z-13/Org./P-1 z dnia 24 lutego 2005 r. *w sprawie sformowania Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP.*
8. Decyzja nr 112 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 września 2004 r. *w sprawie powołania składu Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej.*
9. Dyrektywa *w sprawie Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego*, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów 31 sierpnia 2004 r.
10. *Functional Planning Guides* (Metodyka dowódców strategicznych do planowania funkcjonalnego).
11. *Instrukcja o gotowości bojowej wojsk*, Warszawa 1999, sygn. Szt. Gen. 1506/99.
12. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483).
13. MC 67 *NATO Precautionary System* (System Pogotowia NATO).
14. MC 133/3 *Dyrektywa Komitetu Wojskowego w sprawie systemu planowania NATO.*
15. MC 166 *NATO Intelligence Warning System* (System ostrzegania wywiadowczego NATO).
16. MC 294 *Military Response Options* (Opcje reagowania militarnego).
17. MC 294/2 *The Catalogue of Potential Military Response Options* (Katalog potencjalnych opcji reagowania wojskowego).
18. MC 161 *NATO's General Intelligence Estimate* (Ogólna ocena wywiadowcza NATO).
19. MC 362 *NATO Rules of Engagement Manual* (Podręcznik w sprawie zasad zaangażowania NATO).
20. *NATO Crisis Response System Manual* (Instrukcja Systemu Reagowania Kryzysowego NATO).
21. *NATO Precautionary System Manual* (Instrukcja Systemu Pogotowia NATO).
22. *Oczyszczanie terenów z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych*, Warszawa 1975, sygn. Inż. 387/75
23. Piątek Z., *Wykaz przedsięwzięć i procedur systemu reagowania kryzysowego – wersja rozszerzona*, nr Pf-103/S, AON, Warszawa 2005.
24. *Regional Planning Guides* (Wytyczne dowódców regionalnych do planowania regionalnego).
25. Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP nr Pf 2/Sztab z dnia 4 stycznia 2001 roku *w sprawie zmian w „Instrukcji o gotowości bojowej wojsk" wynikających z wdrożenia do systemu gotowości bojowej SZ RP procedur Systemu Pogotowia NATO.*
26. Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego WP nr PF-160/Org./P-1 z dnia 28 lutego 2005 r. *w sprawie sformowania Centrum Reagowania Epidemiologicznego SZ RP.*
27. Rozkaz nr 508/OPER/P3 Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 21 grudnia 2002 r. *w sprawie wprowadzenia do użytku w Siłach Zbrojnych RP „Planu użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych".*

28. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 lipca 1996 r. *w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Obrony Narodowej.*
29. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. *w sprawie szczegółowych zasad udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu* (DzU nr 41, poz. 347).
30. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 2003 r. *w sprawie szczegółowych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego* (DzU nr 89, poz. 821).
31. Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury i Obrony Narodowej z dnia 30 kwietnia 2004 r. *w sprawie zasad oraz trybu przekazywania Ministrowi Obrony Narodowej funkcji wynikających ze zwierzchnictwa w polskiej przestrzeni powietrznej na czas wojny, stanu wojennego lub stanu wyjątkowego* (DzU nr 122, poz. 1272).
32. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 sierpnia 2004 r. *w sprawie zajmowania lub rekwirowania środków transportu na potrzeby obronne państwa w czasie stanu wojennego* (DzU nr 200, poz. 2055).
33. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. *w sprawie gotowości obronnej państwa* (DzU z 2004 r., nr 219, poz. 2218).
34. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 grudnia 2004 r. *w sprawie postępowania przy stosowaniu środków obrony powietrznej w stosunku do obcych statków powietrznych niestosujących się do wezwań państwowego organu zarządzania ruchem lotniczym* (DzU nr 279, poz. 2757).
35. *Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów 4 stycznia 2000 r.
36. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów 22 lipca 2003 r.
37. *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów 23 maja 2000 r.
38. *Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej*, podpisana przez prezydenta RP 22 października 2004 r.
39. *The Inventory of Preventive Measures* (Wykaz środków zapobiegawczych).
40. *Tymczasowa instrukcja Pogotowia Obronnego RP.*
41. Ustawa *o zarządzaniu kryzysowym* – projekt przedstawiony na posiedzeniu Rady Ministrów 15 marca 2005 r.
42. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej* (DzU z 2002 r., nr 21 poz. 205 z późn. zm.).
43. Ustawa z dnia 22 grudnia 2000 r. *o zmianie niektórych upoważnień ustawowych do wydawania aktów normatywnych oraz o zmianie niektórych ustaw* (DzU nr 120, poz. 1268).
44. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. *o stanie klęski żywiołowej* (DzU nr 62, poz. 558, z późn. zm.).
45. Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. *o stanie wyjątkowym* (DzU nr 113, poz. 985, z późn. zm.).
46. Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. *o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej* (DzU nr 156, poz. 1301).
47. *Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia CMX 2001*, Generalny Zarząd Operacyjny, marzec 2001 r.
48. *Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia CMX 2002*, Generalny Zarząd Operacyjny, luty 2002 r.
49. *Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia CMX 2003*, Generalny Zarząd Operacyjny, luty 2003 r.
50. *Wnioski i doświadczenia z ćwiczenia CMX 2004*, Generalny Zarząd Operacyjny, luty 2004 r.
51. *Wykaz przedsięwzięć i procedur uruchamiania Narodowego Systemu Pogotowia Kryzysowego*, DPO, Warszawa 2004.

52. Zarządzenie nr 78 Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 września 1974 r. *w sprawie zgłaszania, zabezpieczania i unieszkodliwiania materiałów wybuchowych i innych przedmiotów niebezpiecznych* (MP z 11 października 1974 r.).
53. Zarządzenie Ministrów Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych z dnia 12 listopada 1974 r. *w sprawie oczyszczania terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych* (Dz. Urz. MSW nr 7, poz. 23).
54. Zarządzenia nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 20 lutego 2002 r. *w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej* (Dz. Urz. MON nr 3, poz. 20).
55. *Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w ramach podnoszenia gotowości bojowej SZ RP. Załącznik nr 3 do Instrukcji o gotowości bojowej wojsk w zakresie dotyczącym dowództw szczebla operacyjnego i jednostek wojskowych*, sygn. Szt. Gen. 1521/2001.
56. *Zestawienie zasadniczych przedsięwzięć realizowanych w ramach podnoszenia gotowości bojowej SZ RP. Załącznik nr 3 do Instrukcji o gotowości bojowej wojsk w zakresie dotyczącym komórek (jednostek) organizacyjnych MON i dowództw RSZ*, sygn. Szt. Gen. 1520/2001.

WYKAZ RYSUNKÓW

1. Komponenty Systemu Pogotowia NATO 17
2. Podwyższanie gotowości obronnej państwa w systemie sojuszniczym NATO–państwo 19
3. Procedury uruchamiania środków (przedsięwzięć) w ramach Systemu Pogotowia NATO 23
4. Komponenty Systemu Reagowania Kryzysowego NATO 34
5. Różnice między elementami NPS i NCRS 34
6. Elementy składowe działań prewencyjnych 35
7. Grupy działań z zakresu przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu 42
8. Grupy zadań realizowane w ramach przedsięwzięć przeciwko zaskoczeniu 45
9. Przedsięwzięcia realizowane w poszczególnych stopniach alarmowych NATO 48
10. Polityczno-militarna ocena procesu kryzysowego 51
11. Uruchamianie przedsięwzięć reagowania kryzysowego 55
12. Podnoszenie gotowości bojowej sił zbrojnych 74
13. Stopnie gotowości alarmowej 76
14. Zadania systemu kierowania reagowaniem kryzysowym resortu obrony narodowej 83
15. Aktywacja systemu kierowania reagowaniem kryzysowym MON 87
16. Działanie Sztabu Kryzysowego MON 89
17. Działanie organów władzy państwowej w przypadku kryzysu 95
18. Działanie organów władzy państwowej w czasie kryzysu militarnego 96
19. Przebieg procesu reagowania na zagrożenia militarne 98
20. Przedsięwzięcia dotyczące uruchomienia „Planu użycia SZ RP" 98
21. Mobilizacyjne rozwinięcie sił zbrojnych 102
22. Działanie organów władzy państwowej w czasie kryzysu niemilitarnego 106

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Akademii Obrony Narodowej
nr ewid. 60560
II

Płk dr inż. Zbigniew Piątek – kierownik Zakładu Administracji i Mobilizacji Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego w Wydziale Strategiczno-Obronnym Akademii Obrony Narodowej.

Po ukończeniu studiów w AON (1996) pracował na stanowisku szefa wydziału operacyjnego brygady radiotechnicznej oraz pełnił obowiązki szefa sztabu tej brygady, a w latach 1999–2004 był zatrudniony w Sztabie Generalnym Wojska Polskiego.

Brał udział w pracach zespołów opracowujących ustawy i nowelizacje ustaw dotyczących użycia sił zbrojnych. Autor i współautor instrukcji oraz opracowań z zakresu gotowości bojowej sił zbrojnych, mobilizacji sił zbrojnych, przedsięwzięć i procedur uruchomienia narodowego systemu pogotowia kryzysowego oraz planów mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych.

Prezentowane opracowanie dotyczy użycia sił zbrojnych podczas sytuacji kryzysowych, zarówno w zagrożeniach militarnych, jak i niemilitarnych. Jest to pierwsza publikacja w Polsce opisująca funkcjonowanie Systemu Reagowania Kryzysowego NATO. Liczę, że książka pobudzi do ożywionej dyskusji oraz zwróci uwagę szerokiego grona czytelników na fakt, że do NATO przystępowały nie tylko siły zbrojne, ale całe nasze państwo.

prof. dr hab. inż. Roman Kulczycki

ISBN 83-89423-93-6